

คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

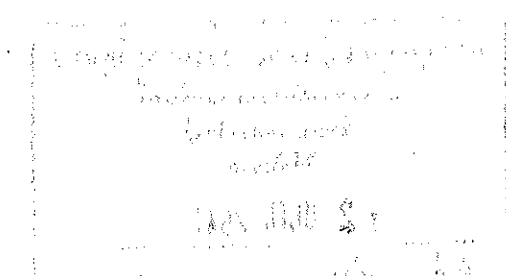
Literary Values in the Songs Composed

by Phongthep Kradonchamnan



สมหญิง เมืองแมน

Somying Maungman



วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (สาขาวรรณคดี)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Master of Arts Thesis in Thai (Literature)

Prince of Songkla University

2537


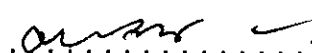
เลขที่ PL 22A 625 8999  
Bib Key 54125

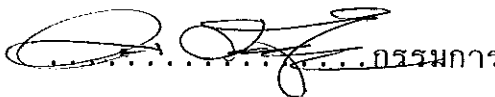
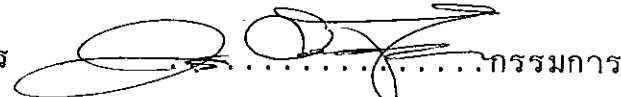
2

ชื่อวิทยานิพนธ์      คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ  
ผู้เขียน              นางสมหญิง   เมืองแมน  
สาขาวิชา            ภาษาไทย (สายวรรณคดี)

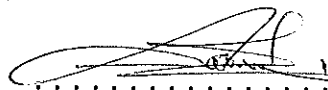
คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

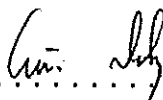
 .....ประธานกรรมการ       .....ประธานกรรมการ  
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงมน จิตร์จำนงค์) (รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงมน จิตร์จำนงค์)

 .....กรรมการ       .....กรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ ต้นสูงเนิน)      (ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ ต้นสูงเนิน)

 .....กรรมการ  
(รองศาสตราจารย์มัลลิกา คณานุรักษ์)

 .....กรรมการ  
(รองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์นี้  
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย  
(สายวรรณคดี)

 .....  
(ดร. ไพรัตน์ สงวนไทร)  
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์      คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ  
ผู้เขียน               นางสมหญิง เมืองแมน  
สาขาวิชา             ภาษาไทย (สายวรรณคดี)  
ปีการศึกษา           2536

### บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มุ่งศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ในด้านรูปแบบ เนื้อหา จินตนาการ เอกภาพ และความสัมพันธ์ ระหว่างการประพันธ์กับประสบการณ์ชีวิต

ผลการศึกษาปรากฏว่า บทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ มีรูปแบบร้อยกรองทั้งที่เป็นฉันทลักษณ์ตามรูปแบบโบราณ และตามรูปแบบเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือรูปแบบเพลงโคราช เนื้อหาของบทเพลงสะท้อนชีวิตคนระดับล่างอย่างลุ่มลึก ทั้งด้านที่เป็นข้อด้อยและน่าชื่นชม โดยอาศัยจินตนาการประเภทลี้กซึ่งกว้างขวาง อันเกิดจากแรงกระทบอารมณ์อันหลากหลาย ที่มีความขัดแย้งกัน ด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะ มีบุรณภาพและความสอดคล้อง พงษ์เทพประพันธ์บทเพลงทั้งหมด 84 บทเพลง (9 ชุด) เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกอันสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ชีวิตที่เข้มข้น ทั้งรูปแบบ และเนื้อหาของบทเพลง สามารถเข้าอารมณ์ ความรู้สึก กระตุ้นความคิดของผู้ฟัง บทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จึงถือได้ว่าเป็นบทเพลงที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างโดดเด่น

Thesis Title      Literary Values in the Songs Composed by  
                         Phongthep Kradonchamnan  
Author              Mrs. Somying Maungman  
Major Program    Thai (Literature)  
Academic Year    1993

#### ABSTRACT

This thesis aims at investigating the literary values in Phongthep Kradonchamnan's songs in terms of form, content, imagination, unity as well as the relationship between his works and his experiences.

It is found that Phongthep Kradonchamnan's songs are poetic in nature, conforming to both the traditional and the folksong poetic patterns, especially those of the Korat folksongs. The contents of the songs profoundly reflect both the scornful and admiring aspects of the lower-class people's ways of life. This is effectively done with imagination, which is derived from various impulses, with appropriate proportions of contrast, integrity and consonance. Phongthep composes his 84 songs (in 9 albums) to express his feelings, directly generated from his own intense experiences.

The forms and contents of the songs effectively provoke the listeners's emotional responses and reflection.

In these respects, Phongthep Kradonchamnan 's songs undoubtedly contain unique literary values.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ด้วยความกรุณาของบุคคลหลายท่าน  
ที่ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัย

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงมน จิตรจ่างงค์  
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความ  
เมตตาอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ ต้นสูงเนิน กรรมการ  
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ตรวจแก้ไข พร้อมทั้งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์  
ขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์มัลลิกา กमानุรักษ์ และรองศาสตราจารย์  
สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาแก้ไขข้อบกพร่อง  
เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์

ขอบพระคุณ ดร.ชัยเลิศ กิจประเสริฐ ที่กรุณาแปลบทคัดย่อเป็น  
ภาษาอังกฤษ

ขอบคุณ คุณพรเทพ เมืองแมน ที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือตลอดมา

ขอบคุณ คุณพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ที่กรุณาให้ข้อมูลอันเป็น  
ประโยชน์แก่การศึกษา

ขอบคุณบรรดากัลยาณมิตรที่ให้กำลังใจและความช่วยเหลือ  
โดยเฉพาะคุณจเร รัชแก้ว คุณประไพพรรณ นาสมนต์ คุณเทียมใจ  
นวลเจริญ คุณธีรารัตน ทิมขำ คุณรื่นฤดี ศุภธรรมรัตน์ คุณผ่องศรี  
สุทธิโชติ คุณสุพรพงศ์ สุวรรณรัตน์ คุณสุชาดา วัฒนเจริญ และคณาจารย์  
โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล

กราบระลึกพระคุณพ่อและแม่ ผู้ปลุกฝังสิ่งดีงามแก่ลูก

สมหญิง เมืองแมน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
Abstract.....	(2)
กิตติกรรมประกาศ.....	(4)
สารบัญ.....	(5)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา.....	1
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	10
วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า.....	13
ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้า.....	13
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	14
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	18
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	19
2 ลักษณะทางวรรณศิลป์และบทบาทของภาษาในวรรณกรรมและ บทเพลง.....	21
ลักษณะร่วมทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมและบทเพลง.....	21
1 วรรณคดีและวรรณกรรม.....	21
2 ศิลปะคือชีวิต.....	26
3 วรรณศิลป์เป็นศิลปะประเภทหนึ่ง.....	27
4 ลักษณะทางวรรณศิลป์.....	28

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์.....	30
1 มนุษย์กับคีตศิลป์.....	31
2 วรรณศิลป์กับคีตศิลป์.....	31
3 วรรณศิลป์และคีตศิลป์กับชีวิตมนุษย์.....	33
4 ความเกี่ยวพันของวรรณกรรมกับบทเพลง.....	34
บทบาทของภาษาในวรรณกรรมและบทเพลง.....	38
1 ภาษากับวรรณกรรม.....	38
2 เสียงกับความหมาย.....	40
3 ภาษากวี.....	41
4 บทบาทของภาษาในวรรณกรรมและบทเพลง.....	44
3. ลักษณะเด่นของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ.....	47
วรรณกรรมเพื่อชีวิต.....	47
1 ที่มาและความหมายของวรรณกรรมเพื่อชีวิต.....	47
2 พัฒนาการของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในประเทศไทย โดยสังเขป.....	56
บทเพลงเพื่อชีวิต.....	65
1 ที่มาและความหมายของบทเพลงเพื่อชีวิต.....	66
2 พัฒนาการของบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยตั้งแต่ปี 2516 จนถึงปัจจุบัน.....	73
2.1 บริบททางสังคมและการเมืองตั้งแต่ พ.ศ.2516 จนถึงปัจจุบัน.....	73
2.1.1 ภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมใน ช่วง พ.ศ. 2516-2519.....	73



2.1.2	ภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในช่วง หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2516 จนถึง ปัจจุบัน.....	78
2.2	ลักษณะโดยทั่วไปของบทเพลงเพื่อชีวิต.....	82
2.2.1	อิทธิพลของศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้าน	82
2.2.2	อิทธิพลจากวรรณกรรมเพื่อชีวิต...	85
2.2.3	อิทธิพลจากความเคลื่อนไหวในวงการ เพลงเพื่อชีวิตในต่างประเทศ....	88
2.2.4	เนื้อหาและการพัฒนาด้านเนื้อหาของ บทเพลงเพื่อชีวิต.....	89
	2.2.4.1 การสะท้อนปัญหา...	90
	2.2.4.2 การชี้ทางออกของปัญหา	93
	2.2.4.3 การเชิดชูคุณค่าของชีวิต และธรรมชาติ.....	94
	ลักษณะเด่นของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ....	96
1.	ด้านรูปแบบ.....	97
1.1	ฉันทลักษณ์.....	97
1.1.1	รูปแบบอย่างกลอนสุภาพ.....	99
1.1.1.1	มีสัมผัสบังคับอย่างกลอน สุภาพและมีสัมผัสระหว่างบท	99
1.1.1.2	มีสัมผัสบังคับอย่างกลอน สุภาพแต่ไม่มีสัมผัส ระหว่างบท.....	101

	หน้า
1.1.2 รูปแบบอย่างกลอนเปล่า.....	102
1.1.3 รูปแบบอย่างกลอนเพลงพื้นบ้าน ประเภทกลอนหัวเดียว.....	103
1.1.4 รูปแบบอย่างร่ายยาว.....	105
1.1.5 รูปแบบอย่างเพลงโคราช.....	105
1.2 การใช้คำ.....	108
1.2.1 การสัมผัสพยัญชนะ.....	108
1.2.2 การซ้ำคำ.....	112
1.2.3 การซ้ำข้อความ.....	114
1.2.4 การใช้ภาษาโคราช.....	117
1.3 การสร้างอารมณ์ขัน.....	120
1.3.1 การใช้คำและความหมาย.....	121
1.3.1.1 ความหมายที่ผิดคาด..	122
1.3.1.2 การใช้คำล้อเลียน...	122
1.3.2 การเสียดสี.....	125
1.3.2.1 ปัญหาการดำเนินชีวิต (อย่างหนีความทุกข์).	126
1.3.2.2 ความแตกต่างทาง เศรษฐกิจ.....	128
1.3.2.3 การเหยียดหยามคนอื่น	130
2. ด้านเนื้อหา.....	132
2.1 ปัญหาและการแก้ปัญหา.....	135

	หน้า
2.1.1 ความยากจนในชนบท.....	135
2.1.1.1 สภาพธรรมชาติที่ ไม่เอื้ออำนวย.....	135
2.1.1.2 ความไม่เป็นธรรม...	137
2.1.2 ความด้อยโอกาสในสังคมเมือง...	140
2.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับความรัก.....	141
2.1.3.1 ความไม่เข้าใจกัน...	142
2.1.3.2 ความยากจน.....	142
2.1.3.3 ความไม่คู่ควรกัน....	145
2.1.3.4 ความไม่จริงใจ.....	147
2.1.4 การแก้ปัญหา.....	148
2.1.4.1 การมองปัญหาด้วย อารมณ์ขัน.....	149
2.1.4.2 การยอมรับสภาพ....	150
2.1.4.3 การสร้างความหวัง..	152
2.1.4.4 ความมีน้ำใจ.....	154
2.1.4.5 ความสามัคคีกัน.....	156
2.2 คุณธรรม.....	157
2.2.1 ความสำคัญของคุณธรรมต่อชีวิตและ สังคม.....	157
2.2.2 คุณธรรมที่จำเป็น.....	159
2.2.2.1 ความอดทน.....	159
2.2.2.2 ความรับผิดชอบ.....	160

2.2.2.3	ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่.	161
2.2.2.4	ความยุติธรรม.....	161
2.2.2.5	ความสามัคคี.....	162
2.3	ธรรมชาติและสิ่งจรรรม.....	163
2.3.1	ธรรมชาติมีคุณค่าต่อชีวิต.....	165
2.3.1.1	ธรรมชาติให้ชีวิต....	163
2.3.1.2	ธรรมชาติให้ความสุข.	165
2.3.2	สิ่งจรรรมจากธรรมชาติ.....	166
2.3.2.1	ความเป็นจริงสองด้าน	166
2.3.2.2	การอุทิศตน.....	167
2.3.3	การอนุรักษ์ธรรมชาติ.....	168
4	คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ... จินตนาการ.....	171 171
1.	ความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจ.....	173
2.	ความยากจนกับน้ำใจอันงดงามกล้าแกร่ง.....	179
3.	ความทุกข์กับความสุข.....	181
4.	ความเจริญกับความเสื่อม.....	187
5.	ความมีสาระกับความไร้สาระ.....	189
6.	ความดีกับความชั่ว.....	191
7.	ความทุกข์ร้อนขมขื่นกับความน่าขัน.....	192
8.	ความมัวหม่นกับความบริสุทธิ์.....	194
9.	ความอ่อนแอกับความเข้มแข็ง.....	195
10.	ความมืดมนกับความหวัง.....	198

บทที่	หน้า
11. ความมีค่ากับความด้อยค่า.....	199
12. การจับกับการเริ่มต้น.....	201
เอกภาพ.....	204
1. ความกลมกลืนและสัดส่วนขององค์ประกอบ.....	206
2. ความประสานของรูปแบบและเนื้อหา.....	220
5 ความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์บทเพลงกับประสบการณ์ชีวิต..	238
ช่วงเริ่มประพันธ์ถึงเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย	240
1. ช่วงเริ่มประพันธ์.....	240
1.1 ความเป็นคนชนบท.....	240
1.2 การต่อสู้ทางการเมือง.....	240
2. ช่วงเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย...	250
ช่วงกลับคืนสู่เมือง.....	258
1. ชุด "ห้วยแถลง".....	260
2. ชุด "เดี่ยว".....	262
3. ชุด "ไอแอมอีसान".....	265
4. ชุด "มันดี".....	267
5. ชุด "ตรงเส้นขอบฟ้า".....	269
6. ชุด "ยิ้มเหงาๆ".....	271
7. ชุด "คนจนรุ่นใหม่".....	273
8. ชุด "จ.ป.ล.".....	275
9. ชุด "คนที่เรารัก".....	278

บทที่	หน้า
6 สรุปล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	283
สรุป และอภิปรายผล.....	286
ข้อเสนอแนะ.....	288
บรรณานุกรม.....	289
ประวัติผู้เขียน.....	301

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

"ศิลปะ" เป็นคำที่เราเคยได้ยินได้ฟังอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่มีส่วนผูกพันอยู่กับชีวิตของเรา ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514 : 508) ทรงกล่าวว่

ความมุ่งหมายแห่งศิลปะก็คือจะให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ และความบันเทิงหรือความสำราญใจชั่วว่าจะเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยก็หาไม่ ความจริงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของมนุษย์ที่เดียว และเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมแห่งชาติ ประวัติศาสตร์ถ้ามีแต่เรื่องการเมือง การสงคราม และการประวัติ โดยไม่มีศิลปะ วัตถุประสงค์ให้เห็นความเจริญในอดีตด้วยแล้ว ก็จะไม่เป็นที่ประทับใจประชาชนชาติ กายต้องการอาหารฉันใด ใจก็ต้องการศิลปกรรมฉันนั้น ความนึกคิด (imagination) ของมนุษย์ ไม่มีอะไรจะมาหล่อเลี้ยงได้ดีกว่าศิลปกรรมซึ่งศิลปินเป็นผู้สร้างขึ้น

ในปัจจุบันนี้ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเสื่อมลง ศิลปะก็ยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้น เพราะนอกจากจะช่วยลดความเครียดแล้ว พลังของศิลปะยังสามารถปลุกจิตสำนึกทางสังคม หรืออย่างน้อยก็เป็นเครื่องสื่อสารที่มีคุณค่าเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

X แต่เดิมศิลปะหมายถึงช่างฝีมือทั่วไป และขยายความรวมไปถึงศิลปะในการประดิษฐ์สิ่งซึ่งงดงามด้วย มาในสมัยปัจจุบันนี้เมื่อเอ่ยคำว่า "ศิลปะ" มักจะหมายถึง วิจิตรศิลป์ ซึ่งแบ่งออกเป็น สถิตศิลป์ หมายถึงศิลปะที่เกี่ยวข้องกับภาวะคงที่ ได้แก่ สถาปัตยกรรม ภูมิภาครรม และจิตรกรรม กับ พลวัตศิลป์ หมายถึงศิลปะที่เกี่ยวข้องกับภาวะเคลื่อนไหว ได้แก่ ดนตรี กวีนิพนธ์ และนาฏกรรม รวมความแล้ว วิจิตรศิลป์ ก็คือศิลปะที่สร้างสรรค์ความงาม โดยอาศัยความสันทัด ความคล่องแคล่ว ความรู้ และรสนิยม ในการแสดงความรู้สึกและอารมณ์สะเทือนใจออกมา โดยผู้สร้างที่เรียกว่ากวีหรือศิลปิน (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2514 : 48-49, 205-207)

กวีและศิลปิน เมื่อพบสิ่งใดที่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ ก็ถ่ายทอดความรู้สึก โดยอาศัยเทคนิค การประพันธ์ วาด เขียน หรือ รำ ให้ปรากฏออกมาอย่างงดงาม ทำให้ผู้รับเกิดอารมณ์สะเทือนใจ สิ่งที่สร้างขึ้นนั้นก็เป็น "ศิลปกรรม" (พระยาอนุমানราชชน, 2531 : 39)

จิตรกรอาศัยความชัดเจนในการใช้เส้น สี เพื่อสร้างภาพให้งดงามตามความนึกคิดของตนฉันใด กวีก็อาศัยความชำนาญในการเลือกใช้ถ้อยคำมาประพันธ์ เพื่อถ่ายทอดความคิดของตนให้ออกมาอย่างงดงามฉันนั้น งานของกวีนอกจากจะมีความงดงามเมื่อสัมผัสด้วยตาแล้วยังต้องมีความไพเราะเสนาะหูยามเมื่ออ่านออกเสียงอีกด้วย (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2514 : 3, 52) กวีจึงน่าจะเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษ สามารถทำให้สิ่งที่มองเห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันกลับกลายเป็นของใหม่ น่าอัศจรรย์ใจ ปลุกคนให้ตื่นขึ้นจากความเฉื่อยชาง่วงเหงาได้ (วิทย์ คิวะศรียานนท์, 2531 : 113)

วรรณคดี หรือที่เรียกว่า "วรรณศิลป์" เป็นศิลปะแขนงหนึ่งในวิจิตรศิลป์ ที่อาศัยถ้อยคำเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงความรู้สึกนึกคิด (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2514 : 59) โดยเขียนด้วยถ้อยคำน้อยที่สุดให้เกิด



ความหมายและความเข้าใจ (ความสะเทือนใจ) มากที่สุด (อนุช อภาภิรม, 2508 : 3) กวีอาศัยความรู้ ความรู้ในการแต่งหนังสือเป็นสื่อที่เอื้อ จินตนาการและอารมณ์สะเทือนใจของตนออกมาในรูปของวรรณคดี (พระยา-อนุমানราชชน, 2531 : 51)

วรรณคดี มีความสัมพันธ์อย่างสนิทกับชีวิต เพราะวรรณคดีเป็นเสมือนกระจกเงาฉายให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในร่างกายของคนแต่ละชาติ ซึ่งสำแดงให้ปรากฏออกมาเป็นวัฒนธรรม (พระยาอนุমানราชชน, 2503 : 22) ดังนั้นการศึกษาวรรณคดี ก็คือการศึกษามนุษย์ (ดวงมน จิตรจางค์, 2528 : 2)

ในการศึกษาวรรณคดีโบราณ เราไม่สามารถสืบสวนพิจารณาได้โดยสะดวก เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลจากตัวเรา เป็นคนละยุคคนละสมัยต่างจากวรรณคดีปัจจุบันที่เรามีโอกาสสืบสวนค้นคว้าทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับผู้ประพันธ์ แนวการประพันธ์ หรือกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งเราเข้าใจซึมซาบ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เฉพาะหน้าเราแท้ๆ ถ้านักปราชญ์พากันมาเอาใจใส่ในวรรณคดีสมัยปัจจุบันให้เทียบเท่าหรือมากกว่าวรรณคดีสมัยโบราณแล้วเรารู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 177)

ตามแนวคิดนี้นักศึกษาวรรณคดี ควรหันมาสนใจศึกษาวรรณคดี-ปัจจุบันให้เท่าหรือมากกว่าวรรณคดีโบราณ เพราะวรรณคดีปัจจุบันเป็นเครื่องแสดงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน บทเพลงหรือวรรณกรรมเพลงซึ่งเป็นรูปแบบที่มีสาระประเภทหนึ่งในวงวรรณกรรมไทย (บุญยงค์ เกศเทศ, 2525 : 17) ก็ควรที่จะได้รับการเอาใจใส่ศึกษาเช่นกัน เพราะเพลงไทยสากลบางเพลงมีลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นวรรณคดี (เจตนา นาควัชระ, 2521 : 61)

บุญยงค์ เกศเทศ (2525 : 17) ได้กล่าวถึงบทบาทของวรรณกรรม-  
เพลง ว่า

วรรณกรรมเพลง เป็นวรรณกรรมที่เข้าถึงประชาชนได้ดี  
กว่าวรรณกรรมประเภทอื่น เพราะไม่ต้องพะวงอ่านหรือดู  
เพียงผ่านโสตประสาทหูก็เกิดสุนทรีย์ มีความสะเทือนอารมณ์ได้  
ยิ่งนับวันวรรณกรรมเพลงก็จะมีบทบาทมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้แต่ง  
เพลงได้พยายามหยิบยกปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกระดับ  
สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การประกอบอาชีพ ตลอดจนในวง  
ธุรกิจ ฯลฯ ออกมาตีแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ฟังก็จดจำได้  
ง่าย อาจเป็นเพราะมีเสียงดนตรีประกอบให้เกิดความสนุกสนาน  
คลายความเคร่งเครียดจากสภาพชีวิตประจำวันได้ วรรณกรรม-  
เพลงจึงได้รับความนิยมและดูจะมีบทบาทมากขึ้นเป็นลำดับ

เพลง เป็นผลงานทางศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์  
เพื่อให้เป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนอารมณ์ต่างๆ ให้ผู้อื่น  
ได้ทราบ โดยอาศัยดนตรีและถ้อยคำที่ประพันธ์เป็นเนื้อเรื่อง เพลงเป็นศิลปะ  
ที่อาศัยการสื่อสารในช่วงเวลาจำกัด ถ้อยคำที่ใช้จึงต้องเรียบเรียงอย่างมีศิลปะ  
"ศิลปะแห่งการเรียบเรียงถ้อยคำที่ดี การเรียบเรียงเสียงดนตรีที่ดี คือ การ  
ใส่ความงามให้แก่ธรรมชาติ เพลงที่ดีควรมีความงามทั้งภาษาและดนตรีในตัว  
ของตัวเอง และความงามนั้นต้องสอดคล้องกัน" (ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์,  
2530 : 44)

การนำเอาเนื้อเรื่องมาพิจารณาในกรอบของเพลงไทยสากล อาจ  
จะเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งสำหรับยุคปัจจุบัน เพราะเพลงไทยสากลที่ประพันธ์กันอยู่  
ในขณะนี้ อาจไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างคุณลักษณะในทางวรรณศิลป์มากนัก  
(เจตนา นาควัชระ, 2532 : 59) ความล้มเหลวอย่างหนึ่งของนักแต่งเพลง-

ไทยสมัยใหม่คือ เพลงทั้งเพลงไม่มีสัมผัสเลย ซึ่งนับว่าขัดกับขนบของเพลงไทยแต่เดิมมา ซึ่งอาศัยความประสานของเสียง ทั้งความประสานระหว่างวรรคที่ภาษาฉันทลักษณ์เรียกว่า สัมผัสนอก และความประสานภายในวรรคที่เรียกว่า สัมผัสใน เป็นอุปกรณ์สร้างความราบรื่นและต่อเนื่องของถ้อยคำ (ดวงมน จิตรจางค์, 2529 : 7)

ด้วยเหตุที่เพลงไทยสากลในสมัยปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีการประพันธ์โดยไม่คำนึงถึง "วรรณศิลป์" จึงทำให้บทเพลงสมัยเก่าเป็นเพลงอมตะ และได้กลับมาสู่ความนิยมอย่างแพร่หลายอีกครั้งหนึ่ง ก็เพราะคุณค่าทางวรรณศิลป์ ซึ่งเป็นหัวใจของบทเพลงนั่นเอง

ตามความคิดของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ บทเพลงในสมัยปัจจุบันนี้ แบ่งตามจุดมุ่งหมายในการผลิต ได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ (สัมภาษณ์ , 22 ธันวาคม 2534)

1) บทเพลงที่ผลิตขึ้นเพื่อมุ่งเสนอความบันเทิงเป็นหลัก ส่วนมากคือ เพลงที่มีเนื้อร้องขวัญใจวัยรุ่นเป็นผู้ขับร้อง เช่น บทเพลงที่ขับร้องโดย ธงไชย แม็คอินไตย์, ดนุพล แก้วกาญจน์, จิตติมา สุตสุนทร, ใหม่ เจริญปุระ, คริสตินา อาร์กีล่าร์, อริสมันต์ พงษ์เรืองรอง, สุนิสา สุขบุญสังข์, เจตริน วรรณสิน, วงนูโว, วงทู, วงเรนโบว์, วงพรุดดี ฯลฯ

2) บทเพลงที่เกิดขึ้นเพื่อสนองความถวิลหาบทเพลงในอดีต ได้แก่ บทเพลงอมตะนิรันดร์กาล, แม่ไม้เพลงไทย, เพลงสุนทราภรณ์, เพลงหวาน-ซุ๊ปเปอร์คลาสสิก, เพลงรวมฮิตต่างๆ ฯลฯ ซึ่งเป็นการนำเอาเพลงเก่ามาบันทึกใหม่ โดยนักร้องคนเดิมหรือนักร้องคนใหม่ ตามความเหมาะสม

3) บทเพลงที่ผลิตขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ มุ่งเสนอภาพปัญหาทางสังคม ที่แผ่สภาพชีวิตของบุคคลผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของสังคม สะท้อนความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสถานการณ์บ้านเมืองในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งเรา

รวมเรียกบทเพลงประเภทนี้ว่า "บทเพลงเพื่อชีวิต" ได้แก่บทเพลงของวง-  
คาราวาน, คาราบาว, คนด่านเกวียน, โห้ป, ชูชู, กะท้อน, แฮมเมอร์,  
คันไถ, พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ, พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ฯลฯ

ไพบุลย์ ชาศรียานนท์ (2534 : 8-10) กล่าวถึง พงษ์เทพ  
กระโดนชำนานู ว่า

หากจะพูดถึงเพลงเพื่อชีวิต เรามักจะนึกถึงคาราวาน  
วงดนตรีเพื่อชีวิตภายใต้การนำของสุรชัย จันทิมาธร นอกจาก  
สุรชัย จันทิมาธร นายวงคาราวานแล้ว ยังมีนักร้องนักดนตรี  
เพื่อชีวิตอีกคนหนึ่งที่เคยร่วมเล่นร่วมร้องกับวงคาราวานมาแล้ว  
เป็นบางครั้งบางโอกาส เราจะละเลยโดยไม่กล่าวถึงไม่ได้  
เป็นอันขาด เขาคือพงษ์เทพ กระโดนชำนานู ศิลปินเพลง  
เพื่อชีวิตจากโคราช

พงษ์เทพ กระโดนชำนานู หรือ "กวีศรีชาวไร่" ตามคำ  
เรียกขานของนายผี เขาได้รับอิทธิพลเพลงพื้นบ้านโคราชและ  
ธรรมชาติอันงดงาม อิทธิพลเหล่านั้นได้ถูกถ่ายทอดออกมาใน  
แทบทุกเพลงของเขาที่ผ่านไป บทเพลงที่ถ่ายทอดจาก  
ประสบการณ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความจริงที่เรา-ท่านได้ฟัง  
เขาขับขาน คือบทเพลงที่ได้รับการคลี่คลายแล้วของเขา

คอลัมน์ "จตุรัสดนตรี" (2530 : 109) กล่าวถึงบทเพลงของ  
พงษ์เทพ กระโดนชำนานู ว่า "บทเพลงของพงษ์เทพ มีความน่าสนใจ จะต้อง  
ให้บางสิ่งบางอย่างที่แทรกความสนุกสนาน ความทะเล้นที่น่าฟังรวมมาด้วยเสมอ  
จึงทำให้เพลงเกือบทุกชุดของพงษ์เทพมีเสน่ห์อยู่ในที่"

กองบรรณาธิการนิตยสารไรเตอร์ กล่าวถึงผลงานเพลงของพงษ์เทพ  
ในแง่วรรณกรรมว่า

เนื้อหาของเพลงของ 'พงษ์เทพ' นั้นประสานสัมพันธ์อย่าง  
แนบแน่นกับเนื้อหาทางวรรณกรรม แม้เขาจะออกตัวไว้ว่า  
เป็นเพียงนักร้องและมีอาชีพเยอทะยานเป็นถึงขั้น 'นักเขียน'

แต่เรากลับ 'เชื่อ' และคิดว่าหลายคนคงคิดเหมือนกันว่า-  
บทเพลงส่วนมากของ 'พงษ์เทพ' คืองานเขียนชั้นดีที่ไม่น้อย-  
หน้าคนทำงานเขียนประเภทอื่นๆ เลย

อยากจะเรียกงานเขาในแง่มุมมองทางวรรณกรรมว่า 'งาน-  
เขียนในงานเพลง' (2537 : 1)

บนถนนคนทำเพลงที่ยาวนานเกือบทั้งชีวิตของ 'พงษ์เทพ'  
น้ำเนื่อในชีวิตที่ถูกกล่าวถึงโดยผู้คนของวันนี้ เขาไม่ใช่ศิลปิน  
ประเภทขายภาพลักษณ์ฉาบฉวยที่ฟุคเป็นดอกเห็ดในวงการเพลง  
ปัจจุบัน อาศัยคนอื่นเขียนเพลงป้อนให้ แล้วตนเองมีหน้าที่  
อ้าปากพะงาบๆ ตาม แต่งานเพลงของ 'พงษ์เทพ' คืองาน-  
เพลงที่ละเมียด คมคาย ซึ่งกลั่นมาจากมันสมองและสองมือ  
ของเขาเอง (2537 : 35)

"เมษา" (2535 : 246-247) กล่าวถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่  
แฝงอยู่ในผลงานเพลงของพงษ์เทพ กระโถนชำนาญ ว่า

บทเพลงของพงษ์เทพจะมีเสน่ห์ที่ชวนฟัง และมีเอกลักษณ์  
เฉพาะตัวจนอาจจะเรียกการทำงานดนตรีของเขาได้ว่า  
"สไตล์พงษ์เทพ" โดยเฉพาะการนำท่วงทำนองเพลงโคราช-  
พื้นบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้ในการทำงาน และการเขียนคำร้อง  
ด้วยภาษาเพลงที่งดงามดั่งกวี บวกกับการร้องและลูกเล่น  
ทำให้การทำงานเพลงของเขาโดดเด่นอยู่ในระดับหัวแถว  
ของแนวเพลงเพื่อชีวิตของประเทศไทย

สม ธาริน (2534 : 10-11) กล่าวถึงรูปแบบของการนำเสนอ  
บทเพลงที่เป็นลีลาเฉพาะตัวของพงษ์เทพ กระโถนชำนาญ ว่า

และดูเหมือนว่าเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงแบบ "พงษ์เทพ" ไปเสียแล้ว ที่จะบอกเล่าถึงความจน ความทุกข์ยาก แบบ-  
 เบื่อนิยม สอดแทรกด้วยความรื่นรมย์ และมุมมองที่ยังมีความหวัง  
 เพลง "คิดถึงบ้าน" ก็เป็นเพลงที่ส่วงงามทั้งถ้อยคำและ  
 ท่วงทำนอง เริ่มด้วย "จากมานานคิดถึงจังเลย หอมเจ้าเออ  
 ละอองท้องถื่น อยากกลับไปแนบซบไอดิน บ้านรำพึงคิดถึงเสมอ"  
 ใครที่อยู่ห่างบ้าน ได้ยินแล้วคงนึกอยากกลับบ้านกันทันที หรือ  
 สัมผัสแพรวพราวอย่าง "ก็ร้อนก็หนาว ก็หมื่นร้าวราน ไม่เคย  
 สะท้านทุกเส้นทาง" เพลงนี้ได้รับรางวัลเพลงประกอบยอดเยี่ยม  
 จากงาน "แทคอะวอร์ด" ประจำปีนี้

เพลง "หนามกุหลาบ" เป็นอีกเพลงหนึ่งที่แพรวพราวด้วย  
 ภาษากวีแบบพงษ์เทพ ให้ความรู้สึกละเมียดละไมที่หาได้ยาก  
 ในเนื้อเพลงยุคปัจจุบันที่ฉาบฉวย และฉกฉวยสุนทรียรสไปจาก  
 คนฟังมากขึ้นทุกวัน

พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ได้ตอบคำถามที่มีผู้ถามว่า "เพลงที่แต่ง  
 ส่วนใหญ่ได้รับการกล่าวขวัญอย่างมากในเรื่องการใช้คำ และยังมีกลิ่นอายของ  
 เพลงพื้นบ้านอยู่สูงมาก" พงษ์เทพยอมรับว่าหลงใหลในเพลงโคราช จนซึมซับ  
 อยู่ในสายเลือด จึงทำให้บทเพลงที่ประพันธ์มีสัมผัสอักษรแพรวพราว และมีสัมผัส  
 บังคับตลอด เพราะอิทธิพลของเพลงโคราช (กองบรรณาธิการสารคดี, 2533  
 : 92)

เห็นได้ว่า ทักษะส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าบทเพลงของพงษ์เทพ  
 กระโดนชำนาญ มักจะเน้นในด้านของการใช้ถ้อยคำเป็นภาษาร้อยกรองที่  
 สละสลวย เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดออกมาอย่างมีวรรณศิลป์

ดังนั้นคุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จึงควรได้รับการศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ และเป็นประโยชน์สำหรับผู้รักบทเพลงที่มีคุณภาพ

### เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากงานวิจัย หนังสือ เอกสาร ดังต่อไปนี้

พระยาอนุমানราชธน (2531 : 106) กล่าวถึงความหมายของวรรณศิลป์ว่า

อารมณ์สะเทือนใจเป็นหัวใจของศิลปะ วรรณกรรมหรือศิลปะใด มีความงาม ความไพเราะ แต่ผู้ดู ผู้ฟังไม่รู้ลึกเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ก็ไม่เป็นศิลปะซึ่งมีการแสดงออกจากความคิดของศิลปินผู้สร้าง พระอภัยมณี เป็นวรรณคดีที่มีอายุยืนยาวมาได้เพราะเป็นวรรณคดีที่มีวรรณศิลป์ ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง

วรรณศิลป์จึงหมายถึง การถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจของผู้สร้าง ให้ปรากฏออกมาเป็นถ้อยคำเร้าอารมณ์ผู้เสพให้รู้สึกสะเทือนใจไปด้วย

ชลดา ศิริวิทย์เจริญ (2519 : 166) ได้วิจัยเรื่อง "ลิลิตตะเลงพ่าย" กล่าวสรุปว่า "ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นวรรณคดีที่ดีเด่นถึงขั้นวรรณศิลป์ เพราะกวีมีความสามารถในการใช้คำให้พลิกแพลงออกไปได้ต่างๆ นานา เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ตามความประสงค์ของกวี การใช้ถ้อยคำด้วยวิธีต่างๆ เหล่านี้เอง ก่อให้เกิดความงามทางกวีนิพนธ์ที่ควรแก่การยกย่อง"



เจตนา นาควัชระ (2521 : 59) กล่าวถึงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง  
วรรณศิลป์กับคีตศิลป์ว่า "ถ้าจะทำเพลงไทยให้เป็นไทยต้องเข้าถึงวรรณศิลป์  
ของไทย รู้จักศัพทภาษาภาษาไทยเพื่อจะได้ประพันธ์เพลงที่มีความสัมพันธ์กัน  
ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์"

ดวงมน จิตรจางงค์ (2528-2529 : 7) กล่าวถึงวรรณศิลป์ใน  
เพลงคาราบาวชุด "เมดอินไทยแลนด์" ว่า "ปัจจัยส่วนหนึ่งแห่งความสำเร็จ  
ของเพลงคาราบาวชุด เมดอินไทยแลนด์ ก็คือองค์ประกอบทางด้านภาษาที่  
เป็นศิลปะ หรือที่เรียกว่าองค์ประกอบทางวรรณศิลป์นั่นเอง"

พงษ์ไชย ไทยวรรณศรี (2529 : 2-3) ได้ศึกษาวรรณกรรมจาก  
บทเพลงสุนทราภรณ์พบว่า

เพลงขับร้องนอกจากจะมีความไพเราะที่ทำนองเพลงแล้ว  
บทหรือกรองยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความไพเราะให้เพลง  
สำหรับเพลงที่เป็นเพลงขับร้องนั้น เพลงไทยให้ความสำคัญแก่  
บทหรือกรองมาก บทเพลงหรือเนื้อเพลงจะต้องเป็นภาษาที่  
สอดคล้องกับอารมณ์ที่ต้องการจะสร้าง สอดคล้องกับท่วงทำนอง  
และจังหวะของเพลง ซึ่งภาษาที่สอดคล้องกับอารมณ์ของเพลง  
ได้นั้นส่วนใหญ่เป็นภาษาวรรณศิลป์ คือเป็นร้อยกรองที่มีสัมผัส  
ไพเราะ เพราะภาษาร้อยกรองนั้นย่อมจะโน้มน้าวให้เกิด  
จินตนาการได้โดยง่าย

ลือชัย จิรวินิจนนท์ (2532 : 21-23) ได้ศึกษาเพลงเพื่อชีวิต :  
การนำเสนออุดมการณ์ใหม่ กล่าวถึงเพลงเพื่อชีวิตว่า "เพลงเพื่อชีวิตต้องพร้อม  
ด้วยรูปแบบวรรณศิลป์ มีความแจ่มชัด มีความง่าย และความงาม เพื่อเป็นสื่อ  
ที่มีประสิทธิภาพในการเสนอเนื้อหาแก่มวลชน"

สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์ (2533 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่มมาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต พ.ศ. 2516-2531 พบว่า "เพลงเพื่อชีวิตมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้าน และผู้ประพันธ์เพลงเพื่อชีวิตมักมาจากแวดวงของวรรณกรรมร้อยกรอง จึงทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตมีรูปแบบวรรณศิลป์"

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534 : 11) ได้กำหนดหลักการคัดเลือกเพลงลูกทุ่งดีเด่นภาค 2 ไว้ว่า "ทำนองและคำร้องจะต้องผสมผสานกลมกลืนกันอย่างสละสลวย ให้คุณค่าทางวรรณศิลป์ ไม่ผิดหลักภาษาไทย ไม่ทำให้ภาษาวินิตี คงเอกลักษณ์ทางภาษาไว้ได้อย่างครบถ้วน"

จรรยารัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์ (2531 : 65, 145) วิจัยเรื่อง การศึกษาเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ช่วง 2516-2519 กล่าวถึงเพลงโคราชขับไสไ้อีกัน ว่า

บทเพลงเป็นเสมือนเครื่องมือที่กวี หรือผู้แต่งใส่ความคิดพร้อมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวเขา เป็นเบื้องหลังในประวัติศาสตร์แต่ละยุค เพลงจึงเป็นเสมือนวรรณกรรมของสังคม

เพลงที่น่าสนใจอีกเพลงหนึ่งซึ่งแต่งโดยอดีตนางคาราวานซึ่งปัจจุบันนี้แยกอิสระ มีผลงานที่เป็นรูปแบบของตนเองมาก โดยเฉพาะมีลักษณะศิลปินที่ใช้ทำนองเพลงโคราชมาแต่งได้ดี เขาผู้นั้นคือ พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ในช่วงเวลาที่กำลังต่อต้านอเมริกัน

"โคราชขับไสไ้อีกัน" เพลงนี้เป็นเพลงที่ระบายบรรยากาศทางการเมืองยุคต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างดี ให้เห็นภาพตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่สหรัฐอเมริกาเข้ามา

อำนาจในเอเชีย ทำให้ขาดเสรีภาพและอิสรภาพทางความคิด  
ความเป็นอยู่ เขาสรุปยุคต่างๆ ได้อย่างน่าสนใจ

สำนักพิมพ์กำแพง (2534 : 12-13) กล่าวถึงผลงานเขียนของ  
พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ว่า "พงษ์เทพให้ความใส่ใจอย่างประณีตกับงานเขียน  
ของตนทุกตัวอักษร โดยเฉพาะเพลงแคนล่องน่าน ถึงพร้อมด้วยวรรณศิลป์และ  
ภาพพจน์อันงดงาม

#### วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์บทเพลงกับประสบการณ์ชีวิต  
ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

#### ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์ ในบทเพลงของพงษ์เทพ  
กระโดนชำนาญ
2. ทำให้ทราบถึงคุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

3. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์บทเพลงกับประสบการณ์ชีวิตของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

4. เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาคูณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อาจเป็นผลทำให้ผู้ประพันธ์บทเพลงและผู้ฟังเพลงหันมาสนใจ "วรรณศิลป์" มากขึ้น

#### ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะศึกษาบทเพลงที่ประพันธ์โดยพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ดังรายชื่อต่อไปนี้เท่านั้น

- 1) โคราชขับไล่ไอ้ก้น
- 2) สันทรายมูล
- 3) ห้วยแกลง
- 4) คนชอบเมา
- 5) เฉย
- 6) โคราช 83
- 7) หม่อน
- 8) หยอดน้ำ
- 9) นกเขาไฟ
- 10) รื่นเริง
- 11) คนกับหมา
- 12) ตายหยิ่งเขียด
- 13) ครูไม่ใหญ่

- 14) ลิงทะเลโมน
- 15) พระสงฆ์
- 16) กระโทก-โชคชัย (โคราช 2)
- 17) มือเรียวเกี่ยวรวง
- 18) เลบานอน 1982
- 19) สันทรายมูล 2
- 20) คนเลว
- 21) ไอแอมอีसान
- 22) เอาเตี๊ยะ
- 23) นกเขาไฟ (ภาคผีเมือง)
- 24) อีแตน
- 25) ลำตะคอง
- 26) แห่ 29
- 27) สาวเสื่อลาย
- 28) โคราช 4
- 29) สาวเมืองเลย
- 30) ลุงใส
- 31) อีตอัด
- 32) ร้อยห้า (105)
- 33) นกตะเมอ
- 34) จวบฟ้า-ฝากดิน
- 35) วันเวลา
- 36) ทางโครทางมัน
- 37) แม่

- 38) มีสุขบนทุกข์
- 39) ผันไปเถอะ
- 40) แก้มตุ๋ย
- 41) คนเดินดิน
- 42) เพียงลมพัดผ่าน
- 43) นาวา
- 44) ไปไม้
- 45) ขอบฟ้า
- 46) คาวน้สาว
- 47) หมาแก่
- 48) ศุกร์เมา-เสาร้นอน
- 49) ลาว
- 50) ยี้มเหงาๆ เศร้า้งามๆ
- 51) ออกหักซ้ำซาก
- 52) ด.ญ.ปรางค์
- 53) คนผสมปูน
- 54) ไครราช 31
- 55) นารายณ์บรรทมสินธุ์
- 56) คนจนรุ่นใหม่
- 57) ตั้งเก
- 58) เด็กน้อย
- 59) ดอกแก้ว
- 60) คอย
- 61) เขาใหญ่ (1)

- 62) ตา
- 63) คิดถึง
- 64) โลกหยอกล้อ
- 65) จ.ป.ล. (จีนปนลาว)
- 66) คิดถึงบ้าน
- 67) ฝนจางนางหาย
- 68) หนามกุหลาบ
- 69) ลมรำเพย
- 70) คนที่เรารัก
- 71) ต้นขี้ผึ้ง
- 72) หนุ่มก่อสร้าง
- 73) แผล 17 พ.ค. 35
- 74) ขอบฟ้า-ขอบใจ
- 75) เปียกปอน
- 76) ผืน (ตั้งเกภาคคำ)
- 77) นกเขาไฟ 3
- 78) ผีแมว
- 79) จันทราคาลิปโซ่
- 80) โครราชา
- 81) เพลงดินหงษ์เทพ
- 82) เขาใหญ่ 2
- 83) สนสว่าง
- 84) หยุตพักสายตา

### นิยามศัพท์เฉพาะ

บทเพลง หมายถึง เนื้อร้องหรือคำร้องของเพลง

วรรณศิลป์ คือ ศิลปกรรมที่ใช้ภาษาเป็นวัสดุ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์สะท้อนใจจากผู้สร้างสู่ผู้เสพ

สุนทรียภาพ หมายถึง ความงดงามทางศิลปะที่แฝงอยู่ในวรรณคดี ทำให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งดื่มด่ำหรือสะท้อนใจไปกับรสวรรณคดี (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2513 : 40)

จินตนาการ คือ การจัดระบบแรงกระทบอารมณ์ให้สมดุลและผสมกลมกลืนกัน

ความคิดหลัก คือ แก่นแห่งความคิดของผู้ประพันธ์ ที่สื่อมายังผู้เสพ (ผู้ฟัง, ผู้อ่าน) โดยอาศัยถ้อยคำ

โลกทัศน์ คือ ระบบทั้งหมดของความคิดความอ่าน ความเชื่อทัศนคติที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่งๆ มีร่วมกัน อันเกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในภาษานิยายปรัมปรา ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ศิลปะในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ

สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่น่ามาแทนสิ่งอื่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจน นิยมนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม (ลัดดา ปานุกัณฑ์, 2520 : 10)

ลีลา เป็นลักษณะที่บ่งเฉพาะของผู้ประพันธ์แต่ละคน จะเห็นได้ชัดทั้งรูปความคิด และการแสดงออก เป็นลักษณะที่ปรากฏซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ว่าจะ เป็นงานเขียนขึ้นไหนลักษณะเช่นนี้ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ จนอาจสรุปได้ว่าการเขียนแบบนี้ ส่วนวนแบบนี้ เป็นของใคร



องค์ประกอบ องค์ประกอบของวรรณคดี คือ องค์ประกอบของเสียง และองค์ประกอบของความหมาย นั่นคือ เสียงที่นำมาเรียงร้อยเข้าด้วยกันต้องกลมกลืนกับความหมายของคำ (ดวงมน จิตรจำนงค์, 2527 : 40)

เอกภาพ คือการผสมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัสดุของงานประพันธ์ เช่น เสียงของคำ และความหมายของคำที่ผู้ประพันธ์นำมาใช้

ความสอดคล้อง คือ การเน้นความสำคัญของส่วนประกอบอย่างเหมาะสม

### วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาจากข้อมูลขั้นต้นและข้อมูลขั้นรอง แล้วเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในรูปการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

#### 1. ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย หนังสือ ที่เกี่ยวกับ "วรรณศิลป์"

1.2 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย หนังสือ บทความ ที่เกี่ยวกับ "บทเพลง"

1.3 ศึกษาบทบาทของภาษาในงานวรรณกรรม และบทบาทของภาษา

ในบทเพลงต่างๆ

1.4 ศึกษาประวัติของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ โดยการสัมภาษณ์และจากหนังสือ วารสาร บทความต่างๆ

1.5 รวบรวมบทเพลงที่ประพันธ์โดยพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จากหนังสือเพลง แถบบันทึกเสียง ปกแถบบันทึกเสียง

1.6 ศึกษาที่มาของบทเพลงแต่ละเพลงจากบทความ หนังสือ การสัมภาษณ์

## 2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กำหนดไว้

## 3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล

นำผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์มาสรุป และอภิปรายผล พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ

## บทที่ 2

ลักษณะทางวรรณศิลป์และบทบาทของภาษาในวรรณกรรมและบทเพลง

### ลักษณะร่วมทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมและบทเพลง

#### 1. วรรณคดีและวรรณกรรม

คำว่า "วรรณคดี" กับคำว่า "วรรณกรรม" นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่มักมีปัญหาขัดแย้งในเรื่องของความหมาย นักวรรณคดีไทยหลายท่านได้ให้ความหมายของสองคำนี้ไว้ เช่น

พระยาอนุমানราชธน (2531 : 3) อธิบายความหมายของคำว่า "วรรณคดี" ในหนังสือเรื่อง "การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์" ว่า "วรรณคดี หมายถึงบทประพันธ์ซึ่งมีลักษณะเด่นในเชิงประพันธ์ มีค่าทางอารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้อ่านผู้ฟัง คือวรรณคดีมีวรรณศิลป์"

กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์ (2503 : 3, 6) ทรงกล่าวถึงความหมายของวรรณคดี ว่า

วรรณคดีตามความหมายจำกัด คือ หนังสือแต่งขึ้น อันมีลักษณะเป็นทำนองเดียวกับศิลปะ ศิลปะตามที่ชาวตะวันตกเขากำหนดไว้คือ อารมณ์สะเทือนใจซึ่งผ่านเข้าไปสู่ความคิดและความรู้สึกทางจิตใจแล้วสำแดงหรือถอดออกมาเป็นรูปวรรณคดีโดยแท้จึงเป็นศิลปกรรม หรือสิ่งสุนทรซึ่งนักประพันธ์มีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรแล้ว ก็ระบายให้ผู้อ่านได้ชมความงามตามที่นักประพันธ์รู้สึกนึกคิดไว้ด้วย

"วรรณคดี" ในความเห็นของ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 3-8) คือ

วรรณคดีเป็นสิ่งที่ติดอยู่ในนิสัยสันดานของมนุษย์แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว วรรณคดีเป็นสิ่งที่มีการสั่งคมมนุษย์มาแต่ตั้งเดิม และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับที่มนุษย์รู้จักใช้ภาษาเป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจความรู้สึก และความคิดความปราถนาของตน วรรณคดีเป็นสิ่งที่เจริญเคียงคู่กันไปกับอารยธรรมของบ้านเมือง บทประพันธ์ที่เป็นวรรณคดีคือบทประพันธ์ที่มุ่งให้ความเพลิดเพลิน

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 1, 5) กล่าวว่า

วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์จริง เมื่อวรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ และเราสนใจกับชีวิตมนุษย์ก็ต้องศึกษาวรรณคดี... พันธกิจของวรรณคดีมีต่อการใช้ภาษาเพื่อบันเทิงหรือจรรโลงใจ หรือยกหรือกตออารมณ์ ยิ่งความรื่นเริงให้เกิดเพราะภาษายังความโศกเศร้าให้เกิดโดยอาศัยถ้อยคำที่ใช้และกลศิลป์ต่างๆ

สำหรับคำว่า "วรรณกรรม" นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เจตนา นาควัชระ (2524 : 75) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและคุณค่าของวรรณกรรมก็ตีค่าโดยมนุษย์... วรรณกรรมจะถือว่ามีชีวิตก็ต่อเมื่อวรรณกรรมนั้นสื่อความหมายไปสู่ผู้อ่านได้

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2524 : 152, 154) กล่าวว่า

วรรณกรรมเป็นเอกลักษณ์ของชาติของชุมชน และเป็นเครื่องนำมาซึ่งความเข้าใจกันและกัน ถ้าหากชาติหนึ่งมีวรรณกรรมอีกชาติหนึ่งมีที่ใช้ภาษาผิดกันอยากรู้ก็อาจแปลออกได้... มนุษย์ชอบสิ่งที่มีความหมายยิ่งกว่าสิ่งอื่น ดังนั้น

วรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ที่ขาดความหมาย  
แก่ชีวิตก็จะอยู่ในความสนใจไม่นาน

จะเห็นได้ว่า เจตนา นาควัชระ และ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ มีความเห็นตรงกันคือ วรรณกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น มีภารกิจในการสื่อความหมาย ม.ล. บุญเหลือ ยังได้ขยายความอีกว่า วรรณกรรมมีความหมายแก่ชีวิต และกล่าวถึงวรรณกรรมไว้ในหนังสือ "แฉ่งวรรณกรรม" ว่า โดยธรรมชาติแล้ววรรณกรรมก็เป็นศิลปกรรมตั้งข้อความต่อไปนี้

วรรณกรรมเป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่ง มีถ้อยคำในภาษาเป็นวัสดุ เปรียบได้กับเส้นและสีของภาพเขียนและเสียงของเพลง และทำนองดนตรี ความนึกคิดที่ผู้สร้างศิลปกรรมมี เป็นเนื้อหาของศิลปกรรมทุกประเภท วรรณกรรมก็ตกอยู่ในข่ายเดียวกัน คือต้องมีความนึกคิด ผู้ประพันธ์ทำนองเพลงหรือดนตรีใช้จังหวะเสียงสูงต่ำสลับกันทางดี เป็นกลวิธีในการที่จะเสนอทำนอง ผู้ประพันธ์หนังสือก็ใช้เนื้อเรื่อง ลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่อง การดำเนินเรื่องรวดเร็วหรือชักช้าเป็นกลวิธีของตน การประพันธ์ไม่ใช่การแต่งตำราเศรษฐกิจ หรือการเมือง วรรณกรรมเป็นที่แสดงความรู้สึกส่วนลึกของมนุษย์ เราจะตัดสินคุณค่าของวรรณกรรมจากศิลปะที่แสดงให้ปรากฏในวรรณกรรม ไม่ใช่ประเมินค่าวรรณกรรมจากความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ว่า งามเอยังไปเป็นฝ่ายไหน ซึ่งเป็นการสกัดกันเสรีภาพในการแสดงออกของศิลปิน (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 24, 503)

นอกจากนี้ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2529 : 269-270) ยังกล่าวถึงที่มาของคำว่า "วรรณกรรม" ในข้อเขียนเรื่อง "วิชาวรรณกรรม

ศึกษา : สิ่งการสอนและวิธีสอน" ซึ่งตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในหนังสือสังคมศาสตร์-  
 ปรัชญา เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2516 ว่า "วรรณกรรมเป็นคำที่ทางกฎหมาย  
 ใช้มาแล้วนับเป็นเวลา 20 ปี คำว่า 'วรรณกรรม' ในภาษากฎหมาย  
 ก็นับความถึงงานเขียนทุกชนิดที่ประกอบขึ้น มีรูปที่อาจยึดถือเป็นลัทธิได้" อย่างไรก็ตาม  
 ก็ตามในปัจจุบันคำว่า "วรรณกรรม" ที่นิยมใช้กันได้มีความหมายจำกัดแคบเข้ามา  
 คือ หมายถึงศิลปกรรมประเภทที่ใช้ภาษาเป็นวัสดุ สรุปได้ว่านักวิชาการวรรณคดี  
 เห็นพ้องต้องกันว่า ทั้งวรรณคดีและวรรณกรรม เป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่งซึ่ง  
 เน้นการแสดงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์สะเทือนใจให้ปรากฏออกมาด้วย  
 ถ้อยคำภาษา ดังนั้นจึงมักใช้คำว่าวรรณคดีและวรรณกรรม ในความหมาย  
 เดียวกัน เช่น

โลกของวรรณคดีเป็นโลกที่ตัวเราได้เข้าไปพัวพันโดยตรง  
 เราสามารถหนีหิเคราะห์โลกนั้นได้จากภายนอก แต่ในขณะที่  
 เดียวกันเราก็มิได้วางตัวอยู่ห่างจากโลกสมมุติจนเกินไป เพราะ  
 โลกของวรรณคดี เป็นโลกที่มีความสมจริง เพียงพอที่จะทำให้  
 เราเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับวรรณกรรม แต่ละชิ้นได้ (เจตนา  
 นาควัชระ, 2524 : 49-50)

อย่างไรก็ตาม บางท่านก็แยกวรรณคดีออกจากวรรณกรรม เช่น  
 ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 101) ได้แยกหนังสือวรรณคดีออก  
 จากวรรณกรรมทั่วไป โดยยึดเอา "หนังสือที่ได้รับการยกย่องในหมู่คนที่สนใจ  
 หนังสือว่าเป็นงานประพันธ์ชั้นดี มีคุณสมบัติที่เชื่อถือเป็นสิ่งสุนทร เป็น  
 ศิลปกรรมชั้นดี" เป็นหนังสือวรรณคดี ตามนัยนี้ วรรณกรรมคือศิลปกรรมที่ยัง  
 ไม่ได้รับการยกย่อง

จะเห็นได้ว่า ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ใช้หลักเกณฑ์การแบ่ง โดยการประเมินค่าจากการยกย่อง แต่ท่านก็ได้ท้วงติงว่า การแบ่งที่วัดจากการยกย่องเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว "งานเขียนในปัจจุบันอันใดควรยกย่องว่าเป็นวรรณคดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคนรุ่นเขานั้นเอง ถึงแม้วรรณคดีที่คนรุ่นเก่าได้ยกย่องกันมา หากเขาจะเลิกยกย่องกันไป ก็ย่อมไม่มีผู้ใดสามารถจะไปห้ามปรามได้" (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2522 : 213) แสดงว่าการแบ่งโดยประเมินจากความนิยมยกย่องเป็นอัตวิสัย ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละบุคคล อาจเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้พิจารณาหรือประเมินค่าที่มีต่อหนังสือนั้นๆ

"การที่จะกล่าวถึงวรรณคดีและวรรณกรรมโดยแยกออกจากกันเป็นงานยากเกินไป ทั้งวรรณกรรมและวรรณคดีถือเป็นศิลปกรรมชนิดหนึ่ง มีถ้อยคำในภาษาพูดและเขียนเป็นวัสดุ" (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2514 : 58) ดังนั้นวรรณคดีที่หมายถึงศิลปกรรมชั้นดี และวรรณกรรมที่หมายถึงศิลปกรรมที่ยังไม่ได้รับการประเมินค่าก็มีส่วนตรงกันในด้านที่ต่างก็เป็นศิลปกรรม โดยมีคุณสมบัติร่วม คือวรรณศิลป์นั่นเอง

จากความเห็นเกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรม ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า "วรรณกรรม" น่าจะเป็นคำไวพจน์ของ "วรรณคดี" มีความหมายเป็นอย่างเดียวกันในแง่ธรรมชาติและภารกิจ เพื่อความสะดวกในการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้จะใช้ทั้งคำว่าวรรณคดีและวรรณกรรมในความหมายเดียวกัน คือเป็นศิลปกรรมที่มีภาษาเป็นสื่อ

## 2. ศิลปะคือชีวิต

ความหมายโดยทั่วไป ศิลปะหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนทำ คนผลิต สร้างขึ้นด้วยฝีมือ ความรู้ความชำนาญ เพื่อความสะดวกและความบันเทิงใจ ศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงใจ (พระยาอนุমানราชธน, 2513 : 17) จนมีคำกล่าวที่ว่า "กายต้องการอาหารฉันใด ใจก็ต้องการศิลปกรรมฉันนั้น" (กรมหมื่นนราธิป-พงศ์ประพันธ์, 2514 : 508)

กล่าวกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์อื่น มนุษย์มีความรักสวยรักงามประจำใจ จึงคิดผลิตสิ่งที่แสดงถึงความดีความงาม เพื่อความบันเทิงทางจิตใจและทางกาย โดยอาศัยศิลปะเป็นหลัก

พระยาอนุমানราชธน (2531 : 19) กล่าวถึงศิลปะว่า

ตัวศิลปะที่แท้จริงนั้นเป็นเรื่องที่อยู่ในใจ เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน คือนามธรรม ถ้าต้องการให้มีตัวตนคือรูปธรรม ก็ต้องแสดงความรู้สึกในใจให้ปรากฏออกมาเป็นภายนอกใจ คือเกิดเป็นรูปเป็นภาพ เป็นเสียงเป็นสี หรือเป็นถ้อยเป็นคำ จึงเกิดสิ่งที่เรียกว่าศิลปกรรมขึ้น

คนเราเมื่อมีอะไรมากระทบใจ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ สิ่งที่มากระทบใจคือรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ซึ่งในพุทธศาสนาเรียกว่า อารมณ์ แปลว่าเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่วนความรู้สึกสุข ทุกข์ คืออารมณ์สะท้อนใจ ซึ่งเป็นตัวการให้เกิดศิลปะ ศิลปะจึงอยู่ที่งานสร้างสรรค์นั้น ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจต่อผู้รับ



ดังนั้นศิลปะจึงหมายถึงการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งอยู่ในรูปของนามธรรมให้ปรากฏออกมาในรูปของรูปธรรม เร้าอารมณ์ผู้รับ ก่อให้เกิดความบันเทิงใจในการสร้างสรรค์และมีความสะท้อนอารมณ์ ใกล้เคียงกับความรู้สึกของผู้ถ่ายทอด ศิลปะเป็นเรื่องของชีวิต ดังที่ ทีปกร (2521 : 18-19) กล่าวว่า "ศิลปะเกิดขึ้นโดยมีชีวิตเป็นพื้นฐาน ถ้าไม่มีชีวิตก็ไม่มีศิลปะ...ศิลปะซึ่งเกิดขึ้นบนพื้นฐานแห่งชีวิตจึงควรรับใช้ชีวิต...โดยพัฒนาความดีงามของชีวิตให้รุกไปข้างหน้า" จากคำกล่าวนี้สรุปได้ว่าเมื่อศิลปะสร้างจากชีวิต เพื่อรับใช้ชีวิต ชีวิตจึงขาดศิลปะไม่ได้และศิลปะก็ไม่เกิดขึ้นหากขาดชีวิต เพราะศิลปะก็คือชีวิตนั่นเอง

### 3. วรรณศิลป์เป็นศิลปะประเภทหนึ่ง

พระยาอนุมานราชธน (2531 : 18) กล่าวว่า ศิลปะหรือศิลปกรรมเพื่อความบันเทิงใจที่มนุษย์สร้างขึ้น มีอยู่ 5 ประเภท คือ

- 1) สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการก่อสร้าง
- 2) ประติมากรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการปั้น การแกะสลัก
- 3) จิตรกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการวาด การเขียนภาพ การระบายสี
- 4) ดุริยางคศิลป์ เป็นศิลปะเกี่ยวกับการดนตรี และการขับร้อง
- 5) วรรณคดี เป็นศิลปะเกี่ยวกับเรื่องการแต่งหนังสืออย่างมี

วรรณศิลป์

ศิลปะทั้ง 5 ประเภทนี้ สร้างขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจและจินตนาการ ด้วยการแสดงออกเพื่อสื่อสาร เพราะฉะนั้นนอกจากจะเรียกศิลปะทั้ง 5 ประเภทนี้ว่า วิจิตรศิลป์แล้ว ยังเรียกศิลปะสะเทือนใจ หรือศิลปะจินตนาการ หรือศิลปะแสดงออก ซึ่งศัพท์ทั้ง 3 คำนี้ เหมาะสมและตรงกับลักษณะของศิลปะทั้ง 5 ประเภทนี้ เพราะคำว่า สะเทือนใจ จินตนาการ และการแสดงออก เป็นบ่อเกิดหรือหัวใจของศิลปะทั้ง 5 ประเภทนี้ (พระยาอนุমানราชชน, 2531 : 18) วรรณศิลป์จึงเป็นศิลปะที่ปรากฏด้วยถ้อยคำออกมาในรูปของวรรณคดี

#### 4. ลักษณะทางวรรณศิลป์

บทประพันธ์ที่เป็นวรรณคดี คือบทประพันธ์ที่มุ่งให้ความเพลิดเพลินให้เกิดความนึกคิด และอารมณ์ต่างๆ ตามผู้ประพันธ์ นอกจากนั้นบทประพันธ์ที่เป็นวรรณคดีจะต้องมีรูปศิลปะ (form) รูปศิลปะนี้เองทำให้เกิดความงาม (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 3) บทประพันธ์ซึ่งมีลักษณะเด่นในเชิงประพันธ์ มีค่าทางอารมณ์ และความรู้สึกแก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง คือวรรณคดีที่มีวรรณศิลป์ (พระยาอนุমানราชชน, 2531 : 3)

วรรณศิลป์ เป็นหัวใจของกวีประพันธ์ วรรณศิลป์หรือศิลปะที่ปรากฏด้วยถ้อยคำ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์สะเทือนใจของผู้ประพันธ์ ผู้ประพันธ์จึงต้องใช้ถ้อยคำที่มีค่าในการสื่อสารมากที่สุด โดยเลือกใช้ถ้อยคำที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนและในขณะเดียวกัน ถ้อยคำเหล่านี้จะต้องสื่อความหมายแก่ผู้อ่านให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจร่วมกับผู้ประพันธ์ด้วย

ความจริงแล้ววรรณกรรมที่ดีน่าศึกษา ไม่ได้มีอยู่เฉพาะเรื่องที่ได้รับการยกย่องแพร่หลายเท่านั้น นิทานชาวบ้าน เพลงชาวบ้าน ก็น่าจะจัดเป็น

วรรณคดีได้เช่นกัน " เพราะเพลงพื้นเมือง ถูกร้อยกรองด้วยถ้อยคำเรียบง่าย แต่กินใจกินความ สิ่งนี้เองที่ทำให้เพลงพื้นเมืองมีค่า เป็นศิลปะที่แท้จริง" (เอนก นาวิกมูล, 2532 : 36) นอกจากนี้ศิลปะต่างๆ ของไทยยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะ "ความสัมพันธ์ระหว่างคีตศิลป์กับวรรณศิลป์ ก็เป็นความสัมพันธ์ที่น่าศึกษา กวีนิพนธ์ที่แฝงอยู่ในบทร้อยกรองหรือแม้แต่ใน เพลงไทยสากลในยุคปัจจุบัน ก็มีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์" (เจตนา นาควัชระ, 2524 : 252) และเพลงมีการสื่อสารที่พิเศษกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น จึงทำให้เข้าถึงประชาชนได้ดีกว่าเพราะ "เพียงแค่ผ่านโสตประสาทหู ก็เกิด สุนทรีย์ มีความสะเทือนอารมณ์ได้" (บุญยงค์ เกศเทศ, 2525 : 17) ด้วยเหตุนี้การนำเอาเนื้อร้องมาพิจารณาในกรอบของวรรณศิลป์ จึงเป็นสิ่ง จำเป็น เพราะเพลงที่ดีควรมีการประพันธ์เนื้อร้องให้มีวรรณศิลป์แจกเช่นเดียวกับ วรรณกรรมและ "เพลงไทยสากลบางเพลง ก็มีลักษณะที่เรียกได้ว่า วรรณคดี" (เจตนา นาควัชระ, 2521 : 61)

กล่าวโดยสรุปทั้งวรรณกรรมและบทเพลงเป็นศิลปกรรมที่อยู่ในรูป ของวรรณศิลป์ คือ มุ่งสื่อประสบการณ์ทางสุนทรีย์ด้วยความสามารถในการ เลือกถ้อยคำมาเรียงร้อย เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์สะเทือนใจ ตลอดจนก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจแก่ผู้อ่านผู้ฟังด้วย

ทั้งวรรณกรรมและบทเพลงเป็นศิลปกรรมที่มีภาษาเป็นวัสดุเหมือนกัน มีลักษณะทางวรรณศิลป์ร่วมกัน จึงเป็นศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้เมื่อ พิจารณาบทเพลง ซึ่งประกอบด้วยคีตศิลป์และวรรณศิลป์ ก็กล่าวได้ว่าทั้งสองสิ่ง นี้ "ไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างปราศจากเยื่อใย เราอาจพูดได้ว่าเป็น ธรรมชาติของคนตรี และวรรณคดีที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ" (วิทย์ คิวะศรียานนท์, 2531 : 12)

### ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์

ตั้งแต่สมัยโบราณ วรรณคดีเป็นมรดกตกทอดกันมาทางมุขปาฐะภายใน  
 เผ่าชน ในการศึกษาวรรณคดีจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่วรรณคดีปากเปล่า  
 ซึ่งเป็นต้นตอและรากฐานของวรรณคดีที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แม้จะไม่ได้  
 มีการบันทึกไว้ เช่น นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อม คำพังเพย ภาษิตพื้นบ้าน  
 แห่ เทคนิ แอ่ว และเพลงต่างๆ เช่น เพลงโคราช เพลงเรือ ก็ควรที่จะ  
 ศึกษาด้วย (วิทย์ คิวะศรียานนท์, 2531 : 25)

เมื่อกำหนดว่า วรรณคดีคือศิลปะที่ใช้ภาษาเป็นวัสดุ ดังนั้น "วรรณคดี"  
 ที่แท้จริง คือวรรณคดีที่ต้องอ่านต้องฟัง เพราะรสของวรรณคดีอยู่ที่เสียงและ  
 ความหมายของถ้อยคำ สัมผัส และจังหวะวรรคตอนเป็นส่วนใหญ่"  
 (เล่มเดิม : 26)

กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514 : 52) ทรงกล่าวว่า  
 "วรรณคดีเป็นศิลปะที่แสดงด้วยถ้อยคำโดยเฉพาะ นอกจากจะมีความงดงาม  
 เมื่อสัมผัสด้วยตาแล้วยังต้องมีความไพเราะ เสนาะหูยามเมื่ออ่านออกเสียงด้วย"  
 วรรณคดีจึงมิใช่จะอาศัยการอ่านด้วยตาเท่านั้น ยังต้องอาศัยการ  
 ฟังด้วยหู เพื่อจะได้รู้รสที่แท้จริงของถ้อยคำ เสียงของถ้อยคำมักประกอบด้วย  
 ท่วงทำนองลีลา เพื่อเร้าอารมณ์ผู้ฟังให้สอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณคดี  
 จึงเป็นการอาศัยคีตศิลป์มาประกอบวรรณศิลป์ เพื่อความสมบูรณ์ในการถ่ายทอด  
 อารมณ์สะท้อนใจสู่ผู้รับ คีตศิลป์จึงสัมพันธ์กับวรรณศิลป์

## 1. มนุษย์กับคีตศิลป์

สิ่งที่มนุษย์ต้องการนอกเหนือไปจากปัจจัยในการดำรงชีวิต คือ สุนทรียภาพ และจินตนาการ ซึ่งเป็นพลังผลักดันให้เกิดเพลง มีเนื้อร้อง มีการร้องเพลง มีดนตรี มีการประพันธ์ ซึ่งแต่เดิมเป็นรูปมุขปาฐะ แล้ววิวัฒนาการมาเป็นวรรณกรรมที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุพรรณ, 2522 : 3-4)

ในประเทศทางตะวันตก ราวปี 1000 ก่อน ค.ศ. นั้น วรรณคดีมีอยู่แล้วในรูปของเพลงที่ขับขานประสานกับพิณ แล้วมาแยกออกจากการร้องรำเป็นวรรณคดีในภายหลัง วรรณคดีในยุคแรกๆ ล้วนเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ทั้งหมด แม้วรรณคดีไทยเราแต่โบราณก็เป็นคำประพันธ์เกือบทั้งสิ้น ส่วนในด้านดนตรีนั้น "เครื่องดนตรีชนิดแรกๆ ที่มนุษย์คิดขึ้น คือกลองอย่างหยาบๆ ประกอบด้วยแผ่นหนังซึ่งเข้าระหว่างหัวเข้า...ใช้ตี เหมาะกับการรำให้จังหวะ" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 11) จะเห็นได้ว่าทั้งวรรณคดีและดนตรีเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

## 2. วรรณศิลป์กับคีตศิลป์

ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์ มีสืบมาแต่สมัยโบราณ และยากที่จะแยกวรรณศิลป์ออกจากคีตศิลป์โดยเด็ดขาด ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 12) กล่าวว่า

ในชั้นแรกทีเดียว ดนตรีที่ประกอบการเต้นของมนุษย์โบราณ คงเป็นแต่เพียงการใช้จังหวะ ไม่มีทำนองเพลง ทำนองเพลงเกิดขึ้นในภายหลัง และมนุษย์โบราณไม่พิถีพิถันในเรื่องเสียงนัก

สุดแต่ให้เป็นเสียงดังเท่านั้น จะแหลมบาดหูหรือแหบห้าว อย่างไร ก็ตาม เมื่อเกิดทำนองเพลงขึ้นแล้ว จึงมีเนื้อเพลงขึ้น เนื้อเพลงนี้ แต่แรกคงเป็นวลีสั้นๆซึ่งร้องซ้ำๆซากๆวนเวียนกันอยู่ เนื้อเพลง นี้เองเป็นต้นตอแห่งวรรณคดีในภายหลัง ศิลปะทั้งสองอย่างคือ ดนตรี และวรรณคดี ซึ่งเคยรวมกันอยู่ในการเต้นรำนั้น ภายหลังจึงแยกออกจากกันแต่ก็ไม่ใช่แยกออกอย่างเด็ดเดี่ยวปราศจากเยื่อใย เรา อาจพูดได้ว่าเป็นธรรมชาติของคนตรีและวรรณคดีที่จะต้องพึ่งพากัน อยู่เสมอ

ในปัจจุบันนี้ วรรณศิลป์และคีตศิลป์ก็ยิ่งปรากฏร่วมกันอยู่เสมอ ที่เห็น ได้ชัดเจนที่สุดก็คือ เพลงประเภทที่เรียกว่า เพลงไทยสากล ไม่ว่าจะเป็นลูกทุ่ง ลูกกรุง รวมทั้งเพลงเพื่อชีวิต ล้วนแต่มีเนื้อเพลงควบคู่ไปกับดนตรี คือร้องและ บรรเลงไปด้วยกัน และเนื้อเพลงที่ดีจำต้องมีวรรณศิลป์ ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ดังนั้นเพลงไทยสากลอันเป็นที่นิยมอย่างสูงในปัจจุบันนี้ก็ เป็นศิลปกรรม ที่เสนอศิลปะสองประเภทพร้อมๆ กัน คือ วรรณศิลป์กับคีตศิลป์นั่นเอง

มนุษย์ผิดแพกว่าสัตว์อื่น ก็โดยที่มนุษย์ต้องการสุนทรียภาพ (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2517 : 3) นอกจากนี้มนุษย์ยังชอบสิ่งที่มีความหมายแก่ชีวิตยิ่งกว่าสิ่งอื่น ดังนั้น "วรรณกรรมร้อยแก้วและร้อยกรอง ที่ขาดความหมายแก่ชีวิตก็จะอยู่ในความสนใจไม่นาน" (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2524 : 152) ด้วยเหตุนี้ สารของวรรณคดีจึงจำเป็นต้อง แตกต่างจากสารของภาษาโดยทั่วไป เพื่อความพึงใจทางสุนทรียะและมีความหมายแก่ชีวิต ลักษณะทางสุนทรียภาพของสารในวรรณคดี คือสิ่งที่เรียกกัน โดยทั่วไปว่า ลักษณะทางวรรณศิลป์นั่นเอง

ด้วยเหตุที่วรรณคดีเป็นการสื่อสารด้วยภาษาลักษณะหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการสื่อสารด้วยภาษาในลักษณะอื่น โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของการสื่อสาร เป็นสำคัญ มีการพลิกแพลงภาษาให้มีลักษณะพิเศษผิดแผกจากความเคยชิน ไม่

ว่าจะเป็นองค์ประกอบทางเสียง ไวยากรณ์หรือความหมาย เพื่อสื่อให้ผู้รับได้รับ "สาร" ที่พิเศษแตกต่างจากสารโดยทั่วไป (ดวงมน จิตรจักษ์, 2534 : 12-14) ดังนั้นผู้สร้างจึงต้องคำนึงถึงภาษาเป็นสำคัญ เพราะภาษาคือปัจจัยที่ทำให้การสื่อ "สาร" ของผู้สร้างบรรลุตามมุ่งหมายได้

### 3. วรรณศิลป์และคีตศิลป์ กับชีวิตมนุษย์

ศิลปะ เกิดคู่กับมนุษยชาติ "ไม่มียุคสมัยใดเลยที่มนุษย์ขาดศิลปะ เฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดี ตรงกันข้ามปรากฏว่ามนุษย์ไม่สามารถถอดร้องเพลง เล่นนิทาน หรือเต้นรำเข้าจังหวะได้เลย ยิ่งกว่านั้นพิธีกรรมต่างๆ จะเป็นทางศาสนา ทางการเมือง หรือทางทหาร มักจะมีวรรณคดีประกอบ" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 8) ถ้าเราศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทยจะ เห็นว่าเป็นไปตามคำกล่าวนี้ จนมักมีผู้กล่าวว่า คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน วรรณกรรมดำรงอยู่ในชีวิตของคนไทยมาแต่เมื่อใดนั้น คงไม่มีใครบอกได้แน่นอน หากพิจารณาความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ ก็คงยอมรับกันว่า ชาติไทยเป็นชาติใหญ่ที่มีความเจริญมาช้านานแล้ว อีกทั้งยังมีนิสัยเจ้าบท-เจ้ากลอน ชอบพูดให้มีสัมผัสคล้องจองกัน ชีวิตคนไทยในอดีตนั้น นับแต่เป็นเด็กเล็กๆ นอนอยู่ในเปล ก็สัมผัสกับบทเห่กล่อม ซึ่งเป็นรูปของวรรณกรรม มาแล้ว ครั้นโตขึ้นอีกก็ได้รับอิทธิพลของกาพย์กลอน แทรกซึมเข้าไปในสาย-เลือดยิ่งขึ้น คือมีบทปลอบเด็ก บทเด็กเล่น บทล้อ ช่วยให้เด็กฟังแล้วเพลิน และสนุกสนาน ดังที่ กระแสร์ มัลยาภรณ์ และชุตา จิตพิทักษ์ (2528 : 111) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

-บทปลอบเด็ก : โงกเงก

โงกเงกเอ๋ย

กระต่ายลอยคอ

น้ำท่วมเมฆ

หมาหางงอกอดคอโยกเยก

-บทเด็กเล่น : มอญซ่อนผ้า

มอญซ่อนผ้า	ตุ๊กตาอยู่ข้างหลัง
ไว้โน้นไว้นี้	ฉันจะตีกันเธอ

-บทเด็กเล่น : แมงมุม

แมงมุมขยุ้มหลังคา	แมวกินปลาหมากัดกระพุ้งกัน
-------------------	---------------------------

-บทล้อ : ผมม้า

ผมม้าหน้าเหมือนแมว	กินข้าวแล้วหน้าเหมือนหมา
--------------------	--------------------------

-บทล้อ : หัวโล้น

หัวโล้นโกนใหม่ๆ	ควักขี้ไก่ใส่หัวโล้น
หัวโล้นโกนนานๆ	ตกสะพานหัวจิมขี้

เมื่อโตขึ้นอีก การร้องก็พิสดารขึ้น มีการหัดใช้ความคิด ทายปัญหา

เขาวนต่างๆ โดยอาศัยบทกลอน คำสัมผัสคล้องจอง เช่น

อะไรเอ๋ย? สุกก็ไม่หอม งอมก็ไม่หล่น (พระจันทร์)

อะไรเอ๋ย? เขี้ยวชะอุ่ม ฟุ่มไสว ไม่มีใบ มีแต่เมล็ด (ฝน)

พออย่างเข้าวัยหนุ่มสาว ก็มีเพลงเกี้ยว จดหมายรัก (เพลงยาว)

ขณะทำงานก็มีเพลงร้องเล่น คือเพลงเกี้ยวข้าว เพลงสงฟาง ในการบวช การปลูกเรือน แต่งงาน ตลอดจนงานศพ ก็มีบทร้อยกรองเข้ามาเกี่ยวข้อ อยู่เสมอ เรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย คนไทยสัมผัสอยู่กับวรรณศิลป์ และคีตศิลป์ตลอดเวลา (กระแสร่ม มัลยาภรณ์ และชอุดา จิตพิทักษ์, 2528 : 111-112)

#### 4. ความเกี่ยวพันของวรรณกรรมกับบทเพลง

ในการเสพวรรณคดีนั้น คนไทยได้เสพด้วยการฟังมาตั้งแต่เดิม คือฟังจาก การเล่า การอ่าน การสวด และการร้อง เช่นการขับเสภา การ



ร้องโต้ตอบในเพลงปฏิพากย์ การขับร้องในละคร ดังที่ ม.ล. บุญเหลือ  
เทพยสุวรรณ (2514 : 61-62) กล่าวว่า

ความนิยมของประชาชนรุ่นเก่าในวรรณคดีเรื่องใดนั้น จะดู  
ได้โดยสังเกตจากบทที่ร้องกับเครื่องสายและมโหรี จะเห็นว่า  
มาจาก เสภาขุนช้างขุนแผนและอิเหนา เสียประมาณเก้าสิบ  
เปอร์เซ็นต์ ทั้งที่อิเหนานั้นไม่เป็นที่ยอมรับว่ามีคุณค่าในทางเป็น  
เอกสารทางสังคมเท่ากับขุนช้างขุนแผน หรือวรรณคดีเรื่องอื่นๆ  
เพราะประเพณีที่กล่าวถึงในเรื่องอิเหนา เป็นประเพณีทาง  
ราชสำนักที่มีการดัดแปลง เป็นเค้าชวาตามจินตนาการของกวี  
จึงไม่ถึงเป็นเอกสารสังคมได้ และศัพท์ก็มีให้ศึกษาน้อย ไม่  
เหมาะที่จะใช้เป็นตำราในทางศิลปกรรม ประเพณี และในทาง  
การศึกษาศัพท์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สิ่งที่ติดใจนักร้องและนักดนตรี มิใช่ศัพท์  
และประเพณี สิ่งที่ติดใจนักร้องนักดนตรีก็คือ น้ำคำ ที่กระทบ  
ให้เกิดอารมณ์ทุกข์ และสุข ซึ่งเหมาะที่จะอาศัยประสานกับ  
ทำนองเพลง ดนตรี เป็นเครื่องสำเร็จอารมณ์ทางหู จึงเห็น  
ได้ว่าองค์ประกอบของกระบวนการประพันธ์ของวรรณคดีอิเหนา  
และขุนช้างขุนแผน คือสิ่งสำเร็จอารมณ์ทางโสตประสาท จึง  
เข้าได้กับทำนองเพลงเป็นที่สปีใจของนักร้องนักดนตรี

บทเพลงไทยที่ใช้ขับร้องประกอบวงดนตรีไทย มักจะนำเอาคำประพันธ์  
ในวรรณกรรมมาเป็นเนื้อร้อง แม้ในปัจจุบันนี้เนื้อร้องของเพลงไทยสากลยังมี  
ที่มาจากวรรณกรรม ดังที่ สุวัฒน์ วรดิลก (2532 : 55) แยกออกเป็น 3  
ลักษณะ คือ

1) นำเอาบทประพันธ์ในวรรณกรรมตอนใดตอนหนึ่ง โดยไม่ตัดแปลงแก้ไขประการใดเลย มาสอดใส่ทำนองเพลงเข้าไป เช่น เพลงสาส์นรัก เพลงดวงใจ นำมาจากพระราชนิพนธ์เรื่อง ท้าวแสนปม ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพลง คำมั่นสัญญา นำมาจากเรื่องพระอภัยมณี ของท่านสุนทรภู่ เป็นต้น

2) อาศัยความบันดาลใจอันเกิดจากวรรณกรรมมาสร้างเนื้อร้องขึ้น เพื่อสะดวกในการสอดใส่ทำนองเพลงโดยไม่จำเป็นต้องเปิดเผยว่ามาจากวรรณคดีเรื่องใด เช่น สุนทรภรณ์ ได้ความบันดาลใจจากโคลงของศรีปราชญ์ แต่งเพลง "นวลปราง-นางหมอง" "พรานล่อเนื้อ" และ "แว่วเสียงเธอ" ความบันดาลใจจาก "ลิลิตพระลอ" มาแต่งเพลง "ดำเนินทราย" เป็นต้น

3) คงบางส่วนบางตอนหรือเค้าโครง หรือบรรยากาศของวรรณกรรมไว้ แล้วมาแต่งเนื้อร้องใหม่ พร้อมทั้งสอดใส่ทำนองเพลง เช่น เพลง "ยากยิ่งสิ่งเดียว" อาศัยบทกลอนจาก "นิราศวัดเจ้าฟ้า" เพลง "ถ้ารักกันลั่นเปรี๊ยะ" จากบทกลอนในนิราศเดือน เพลง "ศกุนตลา" จากพระราชนิพนธ์เรื่องศกุนตลาของสิ้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6

นอกจากผู้ประพันธ์เพลงจะอาศัยที่มาของเพลงจากวรรณกรรมแล้ว ในบางโอกาส ผู้ประพันธ์เพลงไทยสากลก็นำเอาลีลาการร้องแบบเพลงพื้นบ้าน มาสอดใส่ในเพลงไทยสากลมากมายหลายเพลงด้วยกัน เช่น เพลงยอยศพระลอนำเอาศิลปะการร้องที่เรียกว่า "แอ่ว" ของชาวจีนเหนือผสมกับเพลงลาว-กระทบไม้มาสอดใส่กับเนื้อเพลงได้อย่างกลมกลืน ทำให้เกิดความไพเราะ เพลงรูปหล่ออมไป ของไพฑูริย์ บุตรจันทร์ อาศัยทำนองเพลงลำตัด เพลงกลอง-

ยาวซีเมาะของนิยม มารยาท อาศัยทำนองเพลงกลองยาว เพลงรำเตี้ยของ  
เบ็ญจมิตร มาจากทำนองเพลงลำเตี้ย เพลงสุรชัยออกแขกของชัยพร เมือง-  
สุพรรณ มาจากทำนองเพลงลิเกออกแขก เพลงรำวงของคณะสุนทราภรณ์  
เกือบทุกเพลงก็มีที่มาจากเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงพวงมาลัย ระบำบ้านไร่  
เกี่ยวข้าว เป็นต้น เพลงแหล่งของพร ภิรมย์และไวพจน์ เพชรสุพรรณ ซึ่งอาศัย  
ทำนองแหล่ง ได้แก่ เพลงดาวลูกไก่ วังแม่ลูกอ่อน ไวพจน์ล่าวช ฯลฯ ในเพลง  
เพื่อชีวิตก็มีการนำทำนองเพลงพื้นบ้านมาใช้ เช่น เพลงเมคอินไทยแลนด์  
ราชาเงินผ่อน ของวงคาราบาว และอีกหลายๆ เพลงของพงษ์เทพ กระโดน-  
ชำนาญ เช่น นกเขาไฟ, ลิงทะเลโมน, จูบฟ้า-ฝากดิน, โคราชขับไสไ้อักัน,  
แหล่ง 29, แหล่ง 17 พ.ค. 35, ก็นำทำนองมาจากเพลงพื้นบ้านภาคเหนือ  
อีสาน และเพลงแหล่งของภาคกลาง

นอกจากบทเพลง จะอาศัยวรรณกรรมเป็นพื้นฐานในการประพันธ์  
เพลงที่เรียกว่าเพลงไทยเดิม เพลงไทยสากลในยุคแรกๆ แล้ว ถึงแม้เพลง  
ไทยสากลในสมัยปัจจุบันนี้ จะเป็นบทเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ โดยไม่อิงวรรณกรรม  
ก็ตาม แต่ขนบของการประพันธ์เพลง ก็อาศัย "วรรณศิลป์" เช่นเดียวกับการ  
ประพันธ์วรรณกรรม เพราะเพลงเป็นศิลปะที่อาศัยการสื่อสารในช่วงเวลา  
จำกัด ถ้อยคำที่ใช้จึงต้องเรียบเรียงอย่างมีศิลปะ ดังนั้น "เพลงที่ดีควรมี  
ความงามทั้งภาษาและดนตรีในตัวของตัวเอง และความงามนั้นต้องสอดคล้อง  
กัน" (ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์, 2530 : 44)

ดังนั้นทั้งวรรณกรรมและบทเพลง จึงเป็นศิลปะที่มีจุดมุ่งหมาย  
ในการใช้ถ้อยคำ ที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้รับเช่นเดียวกัน และก็มี  
ความเกี่ยวพันกันมาโดยตลอด จนยากที่จะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด

## บทบาทของภาษาในวรรณกรรมและบทเพลง

### 1. ภาษาที่วรรณกรรม

วรรณกรรมเป็นการสื่อสาร ที่มีผู้ส่งสารคือผู้เขียน ผู้รับสารคือผู้อ่าน สารได้แก่ความรู้สึกและทัศนะของผู้เขียน สื่อที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารใช้ร่วมกัน คือภาษา (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2511 : 4) ดังนั้นผู้เขียนย่อมแสวงหาถ้อยคำที่มีความหมายเอื้อต่อการสื่อสาร คำที่นำมาใช้อาจมีความหมายแตกต่างไปจากความหมายธรรมดา แต่ไม่นิยมใช้คำที่ยากเกินไป หรือคำที่ฉาบฉวยเป็นที่นิยมในระยะเวลาอันสั้น เพราะ "ภาษาเป็นเหมือนพาหนะ เครื่องยนต์กลไกซึ่งสื่อสารหรือพาเอาความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์สะท้อนใจของเราไปยังคนอื่น ถ้าเครื่องยนต์กลไกที่การใช้งานก็ย่อมจะได้ผลดี และอายุการใช้งานก็ยาวนานด้วย" (พระยาอนุমানราชชน, 2503 : 49) ดังนั้นถ้าผู้ประพันธ์ต้องการให้วรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นเป็นที่นิยมตลอดไป ประการสำคัญผู้ประพันธ์ "ต้องใช้สำนวนภาษาที่เข้าใจได้หลายชั่วอายุคน และไม่ทำควมรำคาญภายในอายุคนๆ เดียวที่อ่านหลายๆ ครั้ง" (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2522 : 191)

ผู้ประพันธ์ที่เข้าใจอัจฉริยภาพของภาษา ย่อมสามารถนำเอาถ้อยคำมาประสานกันในบริบทใหม่ๆ ให้เกิดเป็นข้อความใหม่ มีความหมายตามที่ตนต้องการ เป็นการสร้างนวัตกรรมทางภาษา และในขณะที่เดียวกันก็อาจกลายเป็นเอกลักษณ์ของผู้ประพันธ์ผู้นั้นไป (เจตนา นาควัชระ, 2524 : 263)

พระยาอนุমানราชชน (2531 : 28, 36) กล่าวถึงความหมายของภาษาเขียนว่า ภาษาเขียนมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ตัวหนังสือ เสียงของคำ และความหมายของคำ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

แยกออกจากกันไม่ได้ นอกจากการนำภาษาไปวิเคราะห์ในเชิงวิชาการเท่านั้น ส่วนภาษาหนังสือ พระยาอนุนามราชชน กล่าวว่ามี 2 อย่าง คือ ภาษาที่เขียนขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจ กับภาษาที่เขียนขึ้นตามธรรมดา ในวิทยานิพนธ์นี้ มุ่งศึกษาเฉพาะภาษาหนังสือที่เขียนขึ้นจากอารมณ์สะเทือนใจ เพราะได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า วรรณศิลป์คือศิลปกรรมที่ใช้ภาษาเป็นวัสดุ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดอารมณ์สะเทือนใจจากผู้สร้างสู่ผู้เสพ

"ภาษากับวรรณคดีเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก ถ้าใฝ่ใจในภาษาแล้วก็ต้องสนใจในวรรณคดีด้วย" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 145) หรือในทางกลับกันเราอาจกล่าวได้ว่า ถ้าเราใฝ่ใจในวรรณคดีจำเป็นต้องศึกษาภาษาให้เข้าใจเสียก่อน ดังที่ ขงจื้อ นักปราชญ์ชาวจีนกล่าวไว้ว่า "เมื่อจะเริ่มลงมือศึกษาหรือตกลงอะไรก็ตามในเบื้องต้นแรก ควรกำหนดหมายรู้เรื่องภาษาให้เข้าใจตรงกันเสียก่อน" (ประสิทธิ์ กาศย์กลอน, 2523 : 2 (บทนำ))

ความประณีตบรรจงของภาษาเป็นส่วนหนึ่งในคุณค่าของวรรณคดี ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2529 : 114) กล่าวถึงคุณสมบัติของวรรณคดีพอสรุปได้ว่า คุณสมบัติด้านหนึ่งในหลายด้านของวรรณคดีคือ "การใช้สำนวนภาษาเป็นไปด้วยความบรรจง ด้วยความเพ่งเล็ง แม้จะใช้คำหยาบ ก็ใช้ด้วยความประณีตของศิลปะ" สำนวนภาษาเป็นกลวิธีที่สำคัญมากอันหนึ่งในการแต่งหนังสือ เพราะภาษามีอำนาจกระทบความรู้สึกได้ ภาษาในวรรณคดีไม่เหมือนภาษาทั่วไป เป็นภาษาที่บรรจงเลือกสรรมา เพื่อใช้กระทบอารมณ์ ให้รู้สึกบันเทิงหรือเศร้า แล้วแต่เจตจำนงของผู้ประพันธ์

อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างผู้สร้างและผู้รับอาจเป็นปัญหาของการสื่อสารที่ใช้วรรณกรรมเป็นสื่อได้ ดังที่ ดวงมน จิตรจางค์ (2527 : 2-4) ได้กล่าวถึงอุปสรรคและปัญหาของการสื่อสารที่ทำให้ผู้สร้างและผู้รับไม่สามารถเข้าใจได้ตรงกัน ดังต่อไปนี้ คือ

1) ผู้สร้างและผู้รับมีประสบการณ์ ภูมิหลัง วิธีชีวิต ที่แตกต่างกัน เพราะปัจจัยบางประการ เช่น เป็นคนต่างสมัย ต่างถิ่น ต่างอาชีพ และต่างฐานะกัน หรือผู้สร้างและผู้รับมีจุดสนใจต่างกัน มีความประณีต หยาบ ละเอียดต่างกัน

2) ผู้รับสารอาจตีความผิดพลาด หรือไม่เข้าใจถึงแก่นความหมาย เพราะขาดการพิจารณาที่ถี่ถ้วนพอ ผู้รับสารไม่แตกฉานในสิ่งที่ผู้สร้างใช้ ทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อนได้

3) ผู้สร้างมีข้อบกพร่องในการสื่อสาร เช่น ใช้สื่อที่ไม่เหมาะสม หรือภาษาที่ใช้ไม่มีพลังเหนี่ยวนำใจพอ

## 2. เลี่ยงกับความหมาย

เนื่องจากเสียงพูดของมนุษย์เป็นองค์ประกอบของภาษา เสียงจึงมีความหมายสำคัญในการสื่อสาร แม้ในภาษาเขียนก็ปฏิเสธความสำคัญนี้ไม่ได้ เพราะ "ความจริงของวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง แต่เดิมมิได้เขียนไว้สำหรับเป็น 'หนังสืออ่าน' เจียบๆ โดยเฉพาะ แต่เขียนไว้สำหรับขับหรือร้องหรือแสดง หรืออาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมไทยสร้างขึ้นมาไว้ให้ 'ฟัง' มากกว่าที่จะไว้ให้ 'อ่าน' แต่อย่างเดียว" (เจตนา นาควัชระ, 2524 : 29)

ด้วยเหตุนี้ เสียงและความหมายจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันในภาษาของงานประพันธ์ประเภทร้อยกรองของไทย เมื่อต้องการศึกษาวรรณคดีจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบทางด้านเสียงและความหมาย ดังที่ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514 : 60-65) ทรงกล่าวถึงค่าของคำในวรรณคดีว่า มีอยู่ 4 อย่างด้วยกัน แบ่งเป็นค่าแห่งความหมาย 2 ประการ และค่าของเสียงอีก 2 ประการ

คำแห่งความหมาย 2 ประการ คือ

- 1) ความหมายตามไวยากรณ์ หมายถึง ความหมายตามธรรมดา  
ทั่วไป
- 2) ความหมายนัยภาพ หมายถึง ความหมายที่ทำให้เห็นภาพอย่าง  
จริงจังในความคิด

คำของเสียง 2 ประการ คือ

- 1) เสียงตามพยางค์ คือ คุณภาพของเสียงในพยางค์หนึ่งๆ หรือ  
หลายพยางค์เรียงกัน รวมทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ
- 2) ลำนำของเสียง คือ กำลังแรง ระยะเวลาของการออกเสียง  
และระดับเสียงสูง-ต่ำ

คำของคำทั้ง 4 ประเภทนี้จะใช้พร้อมกัน หรือจะใช้เพียงบาง-  
ประการก็ได้ ถ้าใช้พร้อมกันทั้ง 4 ประการ ก็ถือเป็นคำร้อยกรอง ถ้าใช้เพียง  
บางประการก็ถือเป็นคำร้อยแก้ว (เล่มเดิม : 65)

### 3. ภาษาากวี

เนื่องจากการสื่อสารของภาษาในวรรณคดี ไม่เหมือนกับการสื่อสาร  
โดยทั่วไป เพราะ "ความสำเร็จของการสื่อสารมิได้อยู่เพียงแต่ว่าพูดกันรู้เรื่อง  
เท่านั้น แต่จะต้องขยายขอบเขตถึงระดับของการ 'รู้รส' ด้วย" (ดวงมน  
จิตรจำนงค์, 2527 : 4)

การกำหนดว่างานใดเป็นวรรณคดีหรือเป็นกวีนิพนธ์หรือไม่ จึงไม่ได้  
อยู่ที่ว่างานนั้นมีรูปแบบอย่างไร เช่น เป็นร้อยแก้ว หรือร้อยกรอง แต่จะต้อง  
ดูจุดประสงค์ของการสื่อสาร และเนื้อหาทางอารมณ์ ดังที่กล่าวได้ว่า "ภาษา  
แห่งอารมณ์สะเทือนใจแต่งเป็นร้อยแก้ว หรือแต่งเป็นคำกลอนก็ได้ ผู้แต่งกลอน

ที่เป็นภาษาตามธรรมดาเรียกว่า 'นักกลอน' ส่วนผู้แต่งกลอนเป็นภาษาแห่ง  
 อารมณ์สะเทือนใจเรียกว่า 'กวี' (พระยาอนุมานราชธน, 2531 : 28)  
 ดังนั้นภาษาที่กวีใช้เพื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจ จึงเรียกว่า "ภาษากวี"

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 124) กล่าวถึงความ-  
 สัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับกลุ่มคนว่า "วรรณคดีเป็นพฤติกรรมสังคมอย่างหนึ่ง  
 ที่ไหนมีชุมชนก็เกิดระบบชีวิตขึ้น ซึ่งเรียกว่า วัฒนธรรม" มีการสร้างวรรณคดี  
 ขึ้นในชุมชน แต่ปฏิบัติการที่มีต่อวรรณคดีของกลุ่มคนหลายๆ กลุ่ม ที่อยู่ร่วมใน  
 ชุมชนย่อมแตกต่างกันออกไปตามสภาพของแต่ละกลุ่ม ดังนั้น "ภาษากวี" ที่มี-  
 ประสิทธิภาพในการสื่อสารให้คนในชุมชนเข้าใจได้ทั่วถึง อาจกลายเป็นส่วนหนึ่ง  
 ของแบบแผนหรือขนบในการแต่งสืบทอดกันมา อีกทั้งมีการดัดแปลงปรับปรุงไป  
 ตามยุคสมัยอีกด้วย

ภาษาวรรณคดีเป็นภาษาที่ได้รับการกลั่นกรองแล้ว ในบางครั้ง  
 นักประพันธ์อาจใช้ภาษาแตกต่างไปจากชีวิตประจำวัน มีการเลือกเฟ้นถ้อยคำ  
 สำนวนเพื่อให้เกิดความไพเราะ และเพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิดและอารมณ์  
 ของตน "ผู้สร้างวรรณกรรมจึงจำเป็นต้องสร้างสรรค์วรรณกรรมด้วยภาษา  
 ที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรีย์ ผู้อ่านก็จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถ  
 ในทางภาษาและวิจารณ์อย่างพอสมควร จึงจะเข้าใจวรรณกรรมได้" (เจตนา  
 นาควิชระ, 2514 : 26)

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523 : บทหน้า 2-4) กล่าวถึงลักษณะ  
 บางประการของภาษากวีที่น่าสนใจว่า

1) ภาษากวีมีความหมายไม่แน่นอน เพราะเป็นภาษาศิลปะ  
 ต่างกับวิทยาศาสตร์ หรือภาษาคนธรรมดาสามัญทั่วไป เช่น "พระอาทิตย์  
 ดวงเดียวเปลี่ยวเหมือนเรา ก่าสรดเศร้าวโศกมาเอกากาย" ความจริงแล้ว  
 พระอาทิตย์ไม่มีชีวิตจึงไม่มีความรู้สึกเปลี่ยว รู้สึกก่าสรดโศกเศร้าว แต่กวี



ต้องการระบายอารมณ์ที่แสนเปล่าเปลี่ยวอ้างว้าง โศกเศร้าของตน จึงสวมความรู้สึกนี้ให้แก่สิ่งที่พบเห็น ซึ่งไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิดความจริงแต่อย่างใด

2) ภาษากวี ที่มีรูปคำเหมือนภาษาธรรมดา แต่มีความหมายพิเศษกว่า เช่น "เนตรหนึ่งว่ายนภา เพียงเมฆ" ว่ายนภา หมายถึง การใช้สายตาล่องลอยไปในท้องฟ้าเพื่อค้นหา มิใช่การแหวกว่ายด้วยร่างกายเหมือนที่ใช้ในภาษาธรรมดาทั่วไป

3) ภาษากวี มีลักษณะพิเศษที่เรียกว่า "กวียานุโลม" หมายถึง ข้อยกเว้นพิเศษบางอย่างที่ใช้ในภาษากวีได้ แต่ใช้ในภาษาร้อยแก้วธรรมดาไม่ได้ เช่น

3.1) การตัด หรือย่อคำให้สั้นลง เพื่อสะดวกในการประพันธ์ ได้แก่ ระเหย ตัดเป็นเหย อนุช ตัดเป็นนุช ระกายตัดเป็นคาย เป็นต้น

3.2) การแปลงคำเพื่อให้เกิดคล้องจอง เหมาะแก่การรับ-ส่ง สัมผัส ได้แก่ เถกิง แปลงเป็น คำเกิง ฉียง แปลงเป็น ฉลียง ขลัง แปลงเป็น กำลัง เป็นต้น

3.3) การใช้คำที่พื้นสมัยแล้ว รวมถึงคำที่เป็นภาษาต่างประเทศ ได้แก่ กนนเชอ เพรางาย คำรุ เป็นต้น

4) ภาษากวีส่วนใหญ่มีการเรียงคำในประโยค ต่างกับภาษาร้อยแก้ว เพราะในภาษากวีไม่คำนึงถึงไวยากรณ์ เช่น "พิน้อยหยิ่งยะโสแมลงป่อง" ถ้าเรียงตามลำดับไวยากรณ์ต้องเรียงเป็น แมลงป่องพิน้อยหยิ่งยะโส จึงจะถูกต้อง แต่ในภาษากวีไม่ถือว่าผิด

ภาษากวีมีลักษณะพิเศษต่างจากภาษาโดยปกติ เพราะกวีต้องการสร้างผลกระทบทางอารมณ์ จึงพลิกแพลงภาษาที่ใช้ และอีกประการหนึ่ง วรรณกรรมแตกต่างจากการสื่อสารประเภทอื่น เพราะมีเนื้อหาทางอารมณ์ สิ่งที่ใช้คือภาษาจึงต้องพิเศษด้วย เพื่อสร้างพลังของการสื่อสาร สื่อกับสารต้องสอดคล้องและเหมาะสมกัน

#### 4. บทบาทของภาษาในวรรณกรรมและบทเพลง

ภาษาเป็นหัวใจของการสื่อสารในสังคม องค์ประกอบของภาษา คือ เสียง ความหมาย และระเบียบของภาษา มนุษย์สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิด โดยอาศัยภาษา และมนุษย์แสวงหาความสนุกสนานรื่นเริงจากภาษา ไม่ว่าจะเป็นปริศนาคำทาย เพลงพื้นเมือง นิทาน เสภา เพลงกล่อมเด็ก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทยมาโดยตลอด มาจนปัจจุบันนี้ บทเพลงเข้ามามีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตเรามากขึ้น ดังที่ เจตนา นาควัชระ (2524 : 29) กล่าวว่า

ในช่วง 10-20 ปี ที่แล้วมานี้ วรรณคดีจำนวนไม่น้อยที่ ทักท้วงเอาว่า ร้อยกรองของไทยชบเซาไปมากอย่างน่าวิตก ถ้าพิจารณากันเฉพาะส่วนที่ตีพิมพ์ออกมาให้อ่าน โดยเฉพาะ ช่วงก่อนปี 2516 แล้ว ก็อาจน่าวิตกอยู่บ้าง แต่อันที่จริงแล้ว ร้อยกรองไทยมิได้ชบเซาอย่างที่คิด เป็นแต่เพียง "กลับบ้าน เดิม" ไปเท่านั้น คือ กลับไปหาเพลง เพลงไทยสากลเป็น ขุมทรัพย์อันมหาศาลในด้านวรรณศิลป์ แต่ถ้าพิจารณาคุณค่าที่ แท้จริงของงานศิลปะเหล่านี้ ก็จะต้องพิจารณาทั้งด้านเนื้อร้อง และทำนองควบคู่กันไป เพลงไทยแต่งยากเพราะการกำหนด เสียงวรรณยุกต์ให้พ้องกับเสียงดนตรี เป็นศิลปะที่ต้องใช้ความ จัดเจนในระดับสูง อาจเป็นเพราะแต่งยาก เนื้อร้องของ บางเพลงจึงมีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างแท้จริง วรรณกรรม ร่วมสมัยของไทยที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ความทุกข์ ความสุข และความหวังของประชาชนคนไทยแฝงอยู่ในเพลง ลูกทุ่ง ที่ดูอย่างผิวเผินออกจะ เป็นสิ่งบันเทิงที่ไม่มีความลึกซึ้ง

อะไร แต่ถ้าวิเคราะห์กันให้ถ่องแท้แล้วอาจจะพบคุณค่าทางศิลปะที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าศิลปะประเภทอื่น นักวิจารณ์ศิลปะและนักวิชาการทางศิลปะคงจะต้องหันมาเก็บข้อมูลขึ้นๆ เพื่อสร้างสุนทรียศาสตร์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างวรรณศิลป์กับคีตศิลป์ของไทยให้ทันยุคทันสมัยกว่าที่เป็นมา

ความเห็นดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าการประพันธ์เพลงไทยมิใช่เรื่องง่ายเพราะต้องคำนึงถึงเสียงของคำ ที่จะสอดคล้องเข้ากับเสียงดนตรี และความหมายของถ้อยคำที่ใช้ ต้องก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้ฟัง เพลงเป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยใช้ระยะเวลาเพียงสั้นๆ การใช้ภาษาจึงสำคัญยิ่ง

ไพบุลย์ บุตรจัน แนะนำ ชลธี ธารทอง ว่า "การแต่งเพลงนั้น คำขึ้นต้นต้องให้สะดุดหูตั้งแต่ท่อนแรก ท่อนที่สองเป็นท่อนเริ่ม ท่อนแยกก็ต้องสะดุดหู ท่อนลงคือท่อนที่สี่ ต้องมีความเด็ดขาดและหนักแน่น เพลงที่แต่งออกไปต้องให้เห็นภาพเห็นความจริง" (มาลินี ไชยชานาญ, 2535 : 392) ชลธี ธารทอง ได้นำคำสอนนี้มาปฏิบัติ จนเป็นนักแต่งเพลงชื่อดังคนหนึ่ง

เพลง "เทพธิดาฟ้าจีน" ของชลธี ธารทอง ได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลเพลงลูกทุ่งดีเด่น "กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย ครั้งที่ 2" พ.ศ. 2534 ชลธี เริ่มต้นบทเพลงนี้ว่า "ว่างจากงานหว่านไถ มาร้อยมาลัยใบข้าวห้อยคอสาวจำปา" เป็นการเริ่มต้นที่ฟังดูชื่อกๆ เป็นบ้านทุ่งดี ทำให้ผู้ฟังคิดถึงบรรยากาศของท้องทุ่งนา ที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างชิวๆ ชื่อกๆ เป็นการขึ้นต้นบทเพลงที่เรียกความสนใจได้ในทันทีที่ฟัง

เจนภพ จบกระบวนวรรณ ให้สัมภาษณ์ว่า "ภาษาเพลงเป็นภาษาเฉพาะตัวที่ใครเลียนแบบได้ยาก และเป็นภาษาที่เรียกว่า ภาษาทวิ"

(มาลินี ไชยชานาญ, 2535 : 391) เพลงไทยสากลบางเพลงมีลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นวรรณคดีเพราะมีการเรียงร้อยถ้อยคำอย่างสละสลวย

มีสัมผัสนอก สัมผัสในอย่างแพรวพราว ก่อให้เกิดความไพเราะเสนาะหู เช่น เพลง "ลาซู่" ของสมบัติ เพชรลานนา ขับร้องโดย สุเทพ วงศ์กำแหง ขึ้นต้นบทเพลงว่า "ดึกคืนดาวเดือนเลื่อนลอยลับลาลงต่ำ หมอกปรอยย้อยนำ พร่ำพรอมพลิวสปีวใจ กลิ่นพยอมหอมเย็นคอกกลมไพโร กลิ่นแก้มหอมกลมใจ ในกระท่อมกลมให้นอน" ฟังแล้วทำให้นึกถึงความสุขอย่างลึกซึ้งในบรรยากาศ เวียงสัจด์ของยามดึกในชนบท ที่มีดาว เดือน หมอก สายลม และกลิ่นดอกไม้ ที่เอื้ออาทรกลมใจประโลมป่า ประสานกับกลิ่นแก้มน้องนางอันประโลมใจชาย คนยาก

ดังได้กล่าวแล้วว่า วรรณกรรมและบทเพลง มีคุณสมบัติเชิงวรรณศิลป์ เหมือนกัน เพลงบางเพลงก็มีที่มาจากวรรณกรรม และบทเพลงก็จัดเป็นวรรณกรรมที่มีสาระประเภทหนึ่ง ทั้งวรรณกรรมและบทเพลงต่างก็ใช้ภาษาเป็นวัสดุ ถ่ายทอดอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ของผู้ประพันธ์ไปยังผู้อ่านผู้ฟัง ดังนั้น หัวใจสำคัญของการประพันธ์วรรณกรรมและบทเพลง ก็คือการเลือกใช้ภาษา โดยเน้นองค์ประกอบในด้านเสียงและความหมาย เพื่อสื่อความรู้สึก อารมณ์-สะเทือนใจ และความคิดของผู้ประพันธ์ให้ได้มากที่สุดนั่นเอง

### บทที่ 3

#### ลักษณะเด่นของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จัดเป็นนักร้องนักดนตรีที่ร้องและแต่งบทเพลงเพื่อชีวิต เขาเริ่มต้นด้วยการร่วมเล่นร่วมร้องกับวงคาราวาน อันเป็นวงดนตรีที่กล่าวกันว่า "เป็นผู้เปิดตำนานเพลงเพื่อชีวิต" หรือ "เป็นต้นกำเนิดของวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ประสบความสำเร็จในสายตาของผู้รักความเป็นธรรม" (วิฤช สุนทรจามร, 2532 : 138) ดังนั้นก่อนที่จะศึกษาลักษณะเด่นของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จึงจำเป็นต้องศึกษาลักษณะทั่วไปของบทเพลงเพื่อชีวิต" ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับ "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" ดังต่อไปนี้

#### วรรณกรรมเพื่อชีวิต

##### 1. ที่มาและความหมายของวรรณกรรมเพื่อชีวิต

วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ มีภารกิจสนองความต้องการสื่อประสบการณ์ทางสุนทรีย์จากผู้สร้างสู่ผู้เสพ ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 1) กล่าวว่า "วรรณคดี...หมายถึงบทประพันธ์ที่รัดรีดรีดใจผู้อ่านปลุกมโนคติ (imagination) ทำให้เพลิดเพลินและเกิดอารมณ์ต่างๆ ละม้ายคล้ายคลึงกับอารมณ์ของผู้ประพันธ์" ถึงแม้ว่าผู้ประพันธ์มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้งานประพันธ์ของตนเป็นภาพสะท้อนโดยตรงของสภาพสังคมและการเมืองแต่วัตถุดิบต่างๆ ที่เป็นวัสดุและเนื้อหาของวรรณกรรมนั้นมีที่มาจากสังคม ภาพสะท้อนของสังคมจึงปรากฏอยู่ในวรรณกรรม

สภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมทุกยุคทุกสมัย ทั้งนี้ เพราะ นักเขียนคนเดียว เปรียบเหมือนคนสามคน คือเป็นนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น และเป็นพลเมืองของสังคม (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 96) ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมจึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้

การสร้างวรรณกรรมมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงความเห็นและอารมณ์ สะท้อนใจของผู้สร้างประการหนึ่ง และเพื่อกระตุ้นให้ผู้เสพเกิดอารมณ์ สะท้อนใจประการหนึ่ง (พระยาอนุমানราชชน, 2503 : 10) ดังนั้นเพื่อให้อุจุดมุ่งหมายสองประการนี้บรรลุผล ผู้สร้างวรรณกรรมจำเป็นต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมซึ่งเป็นสื่อกลางระหว่างตนกับผู้รับ รูปแบบนั้นอาจจะรับสืบทอดมาจากรูปแบบของวรรณกรรมที่มีมาแต่เดิมในสังคมนั้น ในเวลาเดียวกันผู้แต่งก็อาจจะต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมแก่ผู้รับในยุคของตนที่เปลี่ยนไปจากเดิม รวมทั้งต้องเพิ่มลักษณะเฉพาะขึ้นใหม่ด้วย ดังที่กล่าวได้ว่า "กวีและศิลปินย่อมเป็นทั้งผู้อออย่างและผู้สร้างใหม่อยู่ในตัวด้วยกันทุกคน" (เล่มเดิม : 45)

เนื่องจากวรรณกรรมเป็นเครื่องสื่อสารอย่างหนึ่ง สารของวรรณกรรมย่อมได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของสังคมไม่มากก็น้อย ในเวลาเดียวกันย่อมแสดงแนวคิดเฉพาะตัวของผู้แต่งด้วย หากแนวคิดสองอย่างนี้กลมกลืนกัน ผู้แต่งย่อมเป็นผู้สืบทอดแนวคิดของสังคม หากขัดแย้งกันอาจเป็นด้วยผู้แต่งได้รับแนวคิดใหม่จากสังคมอื่นที่โต้แย้งแนวคิดเดิมหรือคิดขึ้นเองก็ตามที่ ข้อเขียนนั้นย่อมเป็นข้อเขียนที่แสดงการคัดค้านแนวคิดเก่าและอาจสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ถ้ามีอิทธิพลเหนียวโน้มใจผู้รับในวงกว้าง

ในช่วงที่ความคิดจากตะวันตกแพร่เข้ามาในประเทศไทย นักคิดนักเขียนไทยที่ได้รับอิทธิพล ก็ได้อาศัยข้อเขียนของตนเป็นเครื่องสื่อสารความคิดใหม่สู่สังคม นับตั้งแต่เทียนวรรณซึ่งได้มีโอกาสเดินทางไปกับเรือสินค้า

ของชาวตะวันตกเป็นเวลานานหลายปี ได้ศึกษาความเป็นไปของชาติต่างๆ ด้วยความสนใจไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง กฎหมาย ขนบประเพณี ฯลฯ เป็นการเปิดหูเปิดตาให้กว้างขึ้น เมื่อกลับมาเมืองไทย เขาได้เขียนบทความ วิเคราะห์สภาพสังคมไทยพร้อมทั้งเสนอแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจ เป็นต้นว่า ทุกคน ควรเป็นรัฐที่จะกำหนดความเป็นไปของชาติ มิใช่ปล่อยให้เป็นที่ของผู้ปกครองประเทศแต่เพียงฝ่ายเดียว ควรมีการเลิกทาส เลิกบ่อนเบี้ย เลิกการ กินสินบน เลิกระบบอุปถัมภ์ในวงราชการไทย หลีกเลี่ยงชายควรมีความเสมอภาค กัน ตลอดจนประเพณีและค่านิยมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยก็ควรเลิกเสีย แต่แนวคิดของเทียนวรรณมิได้รับความสนใจมากนัก (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 316-334) อาจเป็นด้วยเหตุผลตามที่ชัยอนันต์ สมุทวณิช (เล่มเดิม : 335-336) กล่าวว่า เพราะการถ่ายทอดแนวคิดนี้อาศัยหนังสือเป็นสื่อ แต่คนอ่านหนังสือออกยังมีน้อยประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า เทียนวรรณเป็นนักคิดที่ก้าวไปไกลเกินเวลามาก ทำให้ความคิดของเขาไม่มี อิทธิพลแพร่หลายเท่าที่ควร แต่แนวคิดนี้ก็กลับมามีอิทธิพลทางความคิดในสมัยต่อมา

เมื่อการคมนาคมเจริญขึ้น คนไทยได้เดินทางไปศึกษาต่างประเทศ มากขึ้น ทั้งการศึกษาในประเทศก็รับวิชาการสมัยใหม่จากต่างประเทศเข้ามา แนวคิดใหม่ๆ ที่ขัดแย้งกับแนวคิดเดิมก็มีมากขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งและความ ตื่นตัวทางการเมืองสูง จุดมุ่งหมายในการสร้างวรรณกรรมที่มุ่งให้ความเพลิดเพลิน-เพลินแก่ผู้เสพได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการสะท้อนปัญหา เพื่อให้แก้ไข ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม หรือทางเศรษฐกิจ การ-เมืองหรือสังคม โดยผู้สร้างต้องการถ่ายทอดความคิดที่ปรารถนาจะเปลี่ยนแปลง สภาพอันเลวร้ายในสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยอาศัยพลังมวลชน (ชัยอนันต์ และชัยสิริ สมุทวณิช, 2516 : 74)

วรรณกรรมที่มุ่งสะท้อนปัญหาเพื่อให้แก้ไขโดยอาศัยพลังมวลชน เป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายตรงกับแนวคิดของการสร้างศิลปะที่เรียกว่า ศิลปะเพื่อชีวิต ดังที่ ทีปกร (2526 : 121-122) กล่าวว่า ศิลปะเพื่อชีวิตหมายถึงศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อเปิดให้เห็นสภาพอันเลวร้ายของชีวิตในสังคม ชี้นำทางออกที่ถูกต้องและมุ่งให้มวลชนต่อสู้เพื่อไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้ชีวิตทางสังคมของมวลชน ดังนั้นเราจึงเรียกวรรณกรรมนี้ว่า "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" เป็นวรรณกรรมเพื่อสังคม และเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนสภาพสังคมเพื่อแก้ไขปรับปรุง ผู้สร้างวรรณกรรมเชื่อว่าจะอาศัยอิทธิพลของวรรณกรรมเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมได้ และในทางกลับกันอิทธิพลของสังคมซึ่งมีความตื่นตัวทางการเมืองก็ทำให้เกิดความต้องการสร้างและ เสพวรรณกรรมเพื่อชีวิตขึ้น

วรรณกรรมเพื่อชีวิตมีเนื้อหาที่แตกต่างจากวรรณกรรมโดยทั่วไป ดังที่ ชัยอนันต์ และชัยสิริ สมุทวณิช (2516 : 74-75) กล่าวว่า

วรรณกรรมเพื่อชีวิตนั้น มุ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงส่วนที่ไม่สวยงามที่อับลัทธิของสังคมว่าเป็นสภาพการณ์ที่มนุษย์อาจแก้ไขได้ วรรณกรรมโดยทั่วไปนั้น มองว่าชีวิตเป็นเรื่องของกรรมของโชคชะตาที่มนุษย์ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของมันตลอดไป วรรณกรรมทั่วๆ ไปพูดถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลเพียงไม่กี่คน วรรณกรรมทางการเมืองกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐกับสภาพสังคมโดยส่วนรวม วรรณกรรมทั่วๆ ไปแต่จะต้องกับค่านิยมทางสังคม เช่น ความกตัญญูรู้คุณ ความรัก ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอิจฉาริษยา ความเห็นแก่ตัว วรรณกรรมการเมืองจับเอาค่านิยมทางสังคมที่ขัดกันมาประจัญหน้ากัน เช่น ความกตัญญูกับความยุติธรรม ความรัก



ตัวรักครอบครัวกับความรักชาติ รักมนุษยร่วมโลก ความเห็น  
แก่ตัวของคนกับความเอาใจเอาเปรียบของกลุ่มคน เช่น ผู้-  
ปกครองประเทศหรือนายทุน วรรณกรรมเพื่อชีวิตพยายามทำลาย  
ล้างค่านิยมและระบบความเชื่อที่ชนชั้นปกครองกล่าวอ้าง เพื่อ  
ผลประโยชน์ของเขา

วรรณกรรมเพื่อชีวิตเป็นกระบวนการทางวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพล  
จากแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต ที่ปกร (2521 : 70-78) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ  
ศิลปะเพื่อชีวิตว่า "ศิลปะมิใช่เรื่องของความดีงามหากเป็นเรื่องการฉายสะท้อน  
ความเป็นจริงสร้างสรรค์เพื่อทำให้ชีวิตที่ดีงาม... ศิลปินที่แท้จริงจักต้องฉายสะท้อน  
ตัวละครทั้งที่อับลักษณ์และดีงามออกมาได้อย่างมีความสำเร็จทัดเทียมกัน"

นอกจากนี้ ที่ปกรยังเสนอว่า ศิลปะเพื่อชีวิตนั้นควรเปิดเผยให้ทุกคนมองเห็น

- 1) ลักษณะอันอับลักษณ์ของชีวิตที่เป็นอยู่
- 2) ที่มาของความอับลักษณ์แห่งชีวิต
- 3) วิธีแก้ไขเปลี่ยนแปลงความอับลักษณ์แห่งชีวิตให้กลับกลายเป็น

ความดีงาม

- 4) ตัวอย่างอันเปิดใจของความดีงามแห่งชีวิตใหม่ที่จะมาถึง

ในเมื่อวรรณกรรมเพื่อชีวิตต้องการเสนอความเป็นจริงของสภาพ  
ชีวิตและมุ่งหวังที่จะแก้ไขสภาพชีวิตที่เลวร้ายให้ดีขึ้น โดยกำหนดขอบเขตให้  
วรรณกรรมเพื่อชีวิตเป็นสมบัติของประชาชน สร้างขึ้นเพื่อประชาชน ดังนั้น  
จึงต้องประกอบด้วยรูปแบบและการแสดงออกที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก ดังที่ ที่ปกร  
(เล่มเดิม : 21) ได้กล่าวว่า

รูปแบบของศิลปะจักต้องรับใช้และ เป็นที่รับได้ของประชาชน  
ทั่วไป รูปแบบที่ประชาชนรับได้และวิธีสำแดงออกอันไม่ซับซ้อน  
ยุ่งยากทั้งสองประการนี้ คือสิ่งสำคัญที่จะนำเอาความคิดใหม่  
หรือเนื้อหาของศิลปะให้ซาบซึ้งเข้าไปในจิตสำนึกของประชาชน

ผู้เสพศิลป์ได้อย่างแจ่มชัด รูปแบบดังกล่าวนี้จำเป็นต้องมีลักษณะ  
ใหญ่ๆ อยู่สามประการคือ ความงาม (Beauty) ความง่าย  
(Simplicity) และความแจ่มชัด (Clarity)

ที่ปรกติได้ขยายความลักษณะของความงาม ความง่าย และความ  
แจ่มชัดในแนวคิดของศิลปะเพื่อชีวิตว่า ความงามของศิลปะอยู่ที่การสะท้อน  
ความเป็นจริงได้อย่างถูกต้อง และสมจริงมิใช่กล่าวถึงแต่เรื่องความดีงาม  
เพราะชีวิตมนุษย์ย่อมมีทั้งดีงามและอัปมงคลรวมอยู่ด้วยกัน (เล่มเดิม :  
68-69) ส่วนความง่ายนั้น หมายถึงศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนในยุคนั้นๆ  
เข้าใจ และใช้ประโยชน์ได้ (เล่มเดิม : 78) ส่วนความแจ่มชัดนั้น คือ  
การแสดงความจริงออกมาโดยใช้ความสับสนคลุมเครือ (เล่มเดิม : 25)

สรุปแล้วศิลปะเพื่อชีวิตตามแนวคิดนี้ คือ การแสดงสภาพชีวิตตามที่  
เป็นจริงให้ผู้รับเข้าใจง่ายและเกิดประโยชน์ในวงกว้าง โดยอาศัยความงาม  
ความง่าย และความแจ่มชัดเป็นพื้นฐาน และทั้งสามสิ่งนี้จะต้องมีความสัมพันธ์  
กันคือสะท้อนความจริงออกมาในแง่งามและแจ่มชัดนั่นเอง

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ วรรณกรรมเพื่อชีวิตไม่อาจปฏิเสธความ  
เป็นศิลปะของตัวงานได้ จึงจำเป็นต้องส่งสารที่สร้างสัมผัสทางอารมณ์แก่ผู้รับ  
เพื่อให้เกิดอารมณ์ร่วม ดังนั้นวรรณกรรมเพื่อชีวิตก็คืองานวรรณศิลป์ที่สะท้อน  
สภาพชีวิตของคนที่ประสบปัญหาให้กระทบใจผู้รับ ให้เกิดสำนึกที่จะแก้ปัญหา  
และสร้างสรรค์สังคม ดังเช่นผลงานเรื่องสั้นชุด ฟ้าบ่กั้น (2501) ของ ลาว  
คำหอม เป็นเรื่องสั้นที่มีผู้กล่าวถึงกันมากและได้แปลเป็นภาษาต่างประเทศ  
หลายภาษา กล่าวกันว่าเป็นเรื่องสั้นที่มีเนื้อเรื่องเด่น ใช้สำนวนง่ายๆ แต่  
สามารถสร้างจินตนาการได้อย่างมีพลัง ดังที่ ลาว คำหอม กล่าวไว้ใน  
บทสัมภาษณ์ กองบรรณาธิการหนังสือ บุณชน (2522 : 52) ว่า ต้องการ  
ถ่ายทอดความรู้สึกสะเทือนใจและปวดร้าวที่เห็นสภาพชีวิตของคนในชนบท

กับคนในกรุงมีความเป็นอยู่แตกต่างกันราวกับอยู่คนละประเทศ ต้องการ  
" เรียบกนิธรรมเพื่อช่วยกันแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า " ภาษาที่ลาว คำหอม ใช้  
สามารถสื่อความรู้สึกสะเทือนใจจากความทุกข์ยาก จนแม้ชาวต่างประเทศ  
ก็สนใจ

กล่าวได้ว่าวรรณกรรมของลาว คำหอม ซึ่งเป็นนักเขียนในแนว  
ศิลปะเพื่อชีวิต เป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์อย่างมีวรรณศิลป์ ซึ่งลาว คำหอม  
ได้กล่าวถึงธรรมชาติของวรรณกรรมที่ไม่อาจปฏิเสธความสำคัญของพลังทาง  
วรรณศิลป์ได้ และเขายังเห็นว่าวรรณกรรมมีลักษณะ เป็นสากลและความเป็น  
สากลนั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับพลังทางวรรณศิลป์ ดังข้อความว่า "วรรณกรรม  
ที่อยู่ยงยืนนานนั้นส่วนใหญ่มักจะมีแก่นเนื้อหาผูกพันอยู่กับธรรมชาติอันนิรันดร์  
ของมนุษย์ เช่น เรื่องความรัก ความพยายาม ความเจ็บปวด เศร้าสลด  
ความสุข ฯลฯ อันย่อมจะให้ความซาบซึ้งฝังใจไปนานตราบเท่าโลกยังมี  
มนุษยชาติ" (เล่มเดิม : 46)

เมื่อพิจารณาว่า วรรณกรรมเพื่อชีวิตจำเป็นต้องมีความง่าย เพื่อ  
สื่อสารกับประชาชน แต่ยังมีปัญหาว่าความง่ายนั้นกินความหมายอย่างไร เนื่อง  
จากธรรมชาติของวรรณกรรมไม่เอื้อให้ผู้แต่งสื่อความอย่างตรงไปตรงมาได้  
กลวิธีทางการประพันธ์และถ้อยคำที่ใช้อาจจำเป็นต้องพลิกแพลงเพื่อผลทางอารมณ์  
ตั้งนั้นงานเขียนแนววรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ปรากฏอยู่จริงอาจอาศัยรูปแบบที่แปลก  
จากภาษาในชีวิตประจำวัน เช่น

คมทวน คันธนู (2525 : ไม่ปรากฏหน้า) ผู้ได้รับรางวัลซีไรท์  
ปี 2526 จากกวีนิพนธ์ นาฏกรรมบนลานกว้าง ได้กล่าวไว้ใน "จากหัวใจ  
ของคมทวน คันธนู" ว่า

มีกระแสเสียงกล่าวว่า ข้าพเจ้าชอบใช้คำยาก ชอบใช้รูปแบบคำประพันธ์ยากๆ ทำให้การสื่อสารลำบาก ข้าพเจ้าไม่ชอบปฏิเสธเพราะ...ข้าพเจ้าต้องการซ่อนคำซ่อนความหมายให้คนขบคิด เพื่อจะได้มีผู้ใส่ใจอย่างจริงจัง ค้นหารากฐานอันนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าคุณภาพย่อมดีกว่าปริมาณ

ดวงมน จิตรจางค์ (2523 : 32) ได้เขียนบทความเรื่อง "กลับไปอ่านศิลปะเพื่อชีวิตเพื่อประชาชน" แฝงความเห็นของ "ทีปกร" ที่กล่าวว่าศิลปะเพื่อชีวิตต้องมีความงาม ความง่าย และความแจ่มชัด ดวงมนกล่าวว่าทีปกรมิได้แจกแจงและให้ตัวอย่างที่เห็นจริงว่าความงาม และความแจ่มชัดซึ่งมีความหมายทางนามธรรมนั้นวัดจากอะไร กวีและศิลปินควรทำอย่างไรที่จะให้งานศิลปะเป็นสื่อแห่งความคิดและอารมณ์ที่มีพลังจับใจ แม้แต่โคลงที่แต่งเสียดสีนางงามที่เดินอวดรูปโฉมประกวดกันบนเวที ของ "ขวัญรา" อันเป็นนามปากกาของ จิตร ภูมิศักดิ์ อีกนามหนึ่ง ก็ยังใช้คำยากต่อความเข้าใจ เช่น คำว่า สตัน (ศัพท์สันสกฤตหมายถึงดิน) หรือคำว่า ขดานคือ (ศัพท์อยุธยาตอนกลางหมายถึงส่วนของร่างกายช่วงกลางตัวนับจากสะดือ) เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าศิลปะเพื่อชีวิตที่อยู่ในรูปของวรรณกรรมไม่จำเป็นต้องแสดงออกในรูปแบบที่มีความง่าย ดังข้อเสนอของทีปกรในศิลปะเพื่อชีวิตเสมอไป

วรรณกรรมเพื่อชีวิตที่มีคุณค่าทางอารมณ์จึงจัดเป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีวรรณศิลป์ เพื่อเรียกร้องให้มวลชนช่วยพัฒนาสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิม ในความหมายแคบ วรรณกรรมเพื่อชีวิต คือวรรณกรรมที่เขียนขึ้นจากจุดยืนหรือทัศนะของชนชั้นคนงานที่มีความตื่นตัวและมีความสำนึกทางชนชั้นของตน" (ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์, 2533 : 114) แต่ในความหมายที่กว้างกว่านั้น

วรรณกรรมเพื่อชีวิต คือวรรณกรรมที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อปัญหาของเพื่อนมนุษย์ คือ "การแสดงออกของชีวิตที่เป็นจริง" (เล่มเดิม : 112)

ในการประเมินค่าของวรรณกรรมเพื่อชีวิตมีข้อถกเถียงกันในเรื่องที่ว่างานวรรณกรรมเพื่อชีวิตควรจะชี้ทางออกของปัญหา ดังที่กล่าวไว้ใน "ศิลปะเพื่อชีวิตเพื่อประชาชน" ของทีปกรหรือไม่ว่า เช่น วิทยากร เชียงกุล กล่าวถึงผลงานเรื่องสั้นชุด ฟ้าบ่กั้น ของลาว คำหอม ว่า

...เรื่องสั้นส่วนใหญ่ ของลาว คำหอม แม้จะพูดถึงคนยากจนอย่างเห็นใจแต่ก็ไม่กล้าแสดงออกถึงความหวังที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้มากนัก... ดังนั้นถ้าจะพิจารณาเรื่องเหล่านี้ในทัศนะของวรรณกรรมเพื่อชีวิต เรื่องส่วนใหญ่ของลาว คำหอม ก็ยังไม่อาจจัดว่าเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เด่นได้ แม้จะมีบางเรื่องที่สะท้อนให้เห็นการกดขี่ของนายทุน... แต่ก็ไม่ได้เสนอหรือแนะทางออก... (อ้างถึงในดวงมน จิตรจำนงค์, 2532 : 144)

เรื่องสั้นชุด ฟ้าบ่กั้น ของลาว คำหอม นี้ ได้รับการยกย่องว่าเป็นเรื่องที่สะท้อนปัญหาของความยากจนแร้นแค้นในชนบทได้เป็นอย่างดี และวิทยากร เชียงกุล เองก็ยอมรับว่า "เป็นงานประเภทสังคมนิยมที่อยู่ในชั้นคลาสสิกของเมืองไทย" เพียงแต่มาติดขัดตรงที่ไม่ได้ "เสนอหรือแนะทางออก" ก็เลย "ไม่อาจจัดเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ดีเด่นได้" (เล่มเดิม : หน้าเดิม) เห็นได้ว่า วิทยากร นำหลักศิลปะเพื่อชีวิตของทีปกรมาตีค่าของ ฟ้าบ่กั้น แล้วสรุปผลออกมา ซึ่งการนำเอาทฤษฎีมาใช้กับวรรณกรรมนั้น เจตนา นาควัชระ (2516 : 39) ได้ให้ข้อคิดว่า ทฤษฎีแห่งวรรณคดีไม่มีวันที่จะสมบูรณ์ได้ และคงไม่มีนักวรรณคดีผู้ใดที่กล้ากล่าวว่า ทฤษฎีของเขาใช้ได้กับวรรณกรรมทุกเรื่องกับกวีทุกคน กับวรรณคดีทุกยุคทุกสมัย และทุกชาติทุกภาษา ดังนั้นวรรณกรรม

เพื่อชีวิตบางเรื่องที่ไม่ได้เสนอแนะทางออกก็จะไม่ถือว่าทำให้ด้อยค่า หรือ ถูกปฏิเสธว่าไม่เป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตแต่ประการใด เพราะบางครั้งผู้เขียน อาจต้องการให้ผู้อ่านใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหา เพื่อเป็นการช่วยสร้างสรรค์ สังคมให้ดีขึ้นด้วยพลังมวลชนก็เป็นได้

## 2. พัฒนาการของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในประเทศไทยโดยสังเขป

แนวคิดของวรรณกรรมเพื่อชีวิตมีที่มาจากประเทศตะวันตกตั้งแต่ สังคมตะวันตกเริ่มเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ในตอนต้นศตวรรษที่ 18 จนถึงกลาง เริ่มมีบทบาทและอิทธิพลทางสังคมเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลจากการฟื้นฟูทาง- ศิลปวิทยาการ ซึ่งทำให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีการเปลี่ยนแปลงระบบ การปกครองเป็นระบบสาธารณรัฐในฝรั่งเศส เกิดระบบเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยม คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เจ้าของความคิด ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็น ลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) ได้เสนอทางแก้ไขปัญหาทุนนิยมซึ่งทำให้สังคมเกิด การกดขี่ขูดรีด คนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นต่ำที่ต้องใช้ชีวิตอย่างคับแค้น ความคิด ของมาร์กซ์เป็นที่มาของระบบการปกครองแบบสังคมนิยมหรือที่คนทั่วไป เรียกว่า "คอมมิวนิสต์" ความคิดนี้เน้นความสำคัญของศิลปะวรรณกรรมในการปลุกจิตสำนึก ให้คนเห็นแก่คนส่วนใหญ่ หรือกล่าวได้ว่า กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้เกิดขึ้น ในการวิจารณ์และการสร้างงานวรรณกรรม ที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิมาร์กซ์ ที่ เรียกว่า การวิจารณ์แบบมาร์กซิสต์ (Marxist Criticism) และ วรรณกรรมในแนวสังคมนิยม

ในประเทศไทย ความตื่นตัวทางการเมืองเกิดขึ้นในระยะที่มีการ ศึกษาในระบบโรงเรียน (เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 5) พร้อมทั้งได้มีความคิดจาก ตะวันตกเผยแพร่เข้ามาทางหนังสือพิมพ์มากขึ้น ภายหลังจากมีหนังสือบางกอก-

รีคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) ของหมอบรัดเลย์ ในรัชกาลที่ 4 และมีผู้ได้ไปศึกษาในประเทศตะวันตกมากขึ้น ในกระแสความคิดใหม่ทางการเมือง มีกระแสความคิดทางสังคมนิยมอยู่ด้วย เป็นความคิดที่เน้นความเท่าเทียมทางชนชั้นของบุคคลและเน้นการผลิตสื่อเพื่อสังคม วรรณกรรมเชิดชูการต่อสู้ของประชาชนและคุณค่าของคนสามัญซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้ปรากฏในข้อเขียนของนักประพันธ์ไทยอย่างชัดเจน ประมาณหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คือในนวนิยายของศรีบูรพา เช่น สงครามแห่งชีวิต (2475) ซึ่งดัดแปลงจาก ทัวร์ ฟิเฟิล ของ ดอสโตเยฟสกี นักประพันธ์ชาวรัสเซีย

จนกว่าเราจะพบกันอีก (2493) และ แลไปข้างหน้า (2498) งานที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการอุทิศตัวของคนหนุ่มสาวเพื่อต่อต้านค่านิยมเก่า และทำงานเพื่อคนส่วนใหญ่คือ ปีศาจ (2496) ของเสนีย์ เสาวพงศ์ เรื่องราวที่ตีแผ่ชีวิตอันแร้นแค้นเพื่อเรียกทามโนธรรมในเรื่องสั้นชุด ฟ้าบ่กั้น (2501) ของลาว คำหอม

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ได้ในที่สุด รัฐบาลที่กุมอำนาจได้ยาวนานมักเป็นรัฐบาลเผด็จการที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง มีการควบคุมการพิมพ์การเขียนตลอดมา การบีบคั้นนี้ส่งผลให้เกิดกระแสต่อต้านของคนรุ่นใหม่ที่หันเหไปหาแนวคิดใหม่ ดังที่มีผู้ศึกษาว่าในช่วง พ.ศ. 2492-2495 มีการอภิปรายและเสนอแนวคิดในเรื่อง "ศิลปะคืออะไร" "ศิลปะกับการเมือง" และ "ศิลปะเพื่อชีวิต" โดยจิตร ภูมิศักดิ์, อินทรายุทธ, และนักเขียนนักวิจารณ์อีกหลายคน นักเขียนหัวก้าวหน้าจำนวนหนึ่งได้สร้างงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตขึ้นจนถึงปี 2495 มีการจับกุมนักเขียน นักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ ในข้อหา "กบฏสันติภาพ" ซึ่งเป็นการรณรงค์เรียกร้องสันติภาพในประเทศไทยพร้อมๆ กับอีกหลายประเทศทั่วโลก ผู้ถูกจับกุมได้รับการนิรโทษกรรมในปี 2500 ในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ งาน-

วรรณกรรมในช่วง 2495-2500 จึงหยุดชะงักไปชั่วขณะและกลับต้องหยุดชะงักโดยสิ้นเชิงใน "ยุคเผด็จการทางปัญญา" เมื่อจอมพลสฤษดิ์ได้ขึ้นมาเป็นผู้นำในปี 2501 (รีโนทัย ลัจจพันธุ์, 2532 : 97-99) "มีการปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ทำให้นักเขียน นักวิจารณ์ฝ่ายก้าวหน้าหลายคนหันเข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่น อิศนี พลจันทร์, บรรจง บรรเจิดศิลป์ และจิตร ภูมิศักดิ์" (ดวงมน จิตรจางงค์, 2532 : 134)

นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนคณะรัฐบาลถึง 15 ชุด แต่ก็ยังคงเป็นรัฐบาลที่ถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของกลุ่มทหารเกือบทั้งสิ้น (ทรงยศ แววหงษ์, 2518 : 22-26) ชาวนาเคยกยากไร้อย่างไรก็ยังคงเป็นอย่างเดิม ความสะดวกสบายมีแต่ในเมืองเท่านั้น จนถึงยุคของจอมพลถนอม-จอมพลประภาสเป็นผู้นำ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนก็ยังไม่ดีขึ้นมีปัญหาประดังเข้ามามากมาย นักศึกษาเริ่มหันมาสนใจการเมืองมองเห็นความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาล และผู้นำยังฉ้อฉลจนร่ำรวยมหาศาล ขบวนการนักศึกษาจึงเริ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เหตุการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อนักศึกษา 13 คน ถูกจับ มีการชุมนุมครั้งใหญ่เพื่อเรียกร้องให้ปล่อย "13 ขบถ" ทางฝ่ายรัฐบาลได้สั่งปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง จนกลายเป็นเหตุการณ์ "วันมหาวิปโยค" ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจนี้เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดวรรณกรรมเพื่อชีวิตหลายเรื่อง ได้แก่ บทกวี "เพียงความเคลื่อนไหว" (เขียนในช่วง 2516-2518) ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ "เจ้าขุนทอง" (2516) ของสุจิตต์ วงษ์เทศ (ดวงมน จิตรจางงค์ 2532 : 136) ในช่วงตุลาคม 2516-ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้เฟื่องฟูขึ้นมีบทร้อยกรอง เรื่องสั้น และบทวิจารณ์ ที่เป็นผลงานของนักเขียนรุ่นใหม่ เช่น วิสา คัญทัพ, วัฒน์



วรรณกรรม, สถาพร ศรีสังข์, สุวัฒน์ ศรีเชื้อ, และประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล เป็นต้น (เสถียร จันทิมาธร, 2525 : 429) งานเหล่านี้ล้วนมีเนื้อหาทางความคิดใหม่ เป็นวรรณกรรมแนวประชาชน นอกจากนี้ยังเกิดวงดนตรีที่แต่งและเล่นบทเพลงเพื่อชีวิตขึ้น เช่น วงคาราวาน, วงต้นกล้า, วงครูชน, วงกมล, วงกรรมาชน, วงอะไเลิศคิด ฯลฯ

ช่วง 14 ตุลาคม 2516-ตุลาคม 2519 กล่าวกันว่าเป็นยุคที่ "ประชาธิปไตยเบ่งบาน" ความตื่นตัวของนักศึกษาและประชาชนจนถึงขั้นเข้าไปตรวจสอบการทำงานของตำรวจ ข้าราชการอย่างใกล้ชิด สร้างความไม่พอใจแก่ฝ่ายข้าราชการ และทำให้ผู้มีอำนาจซึ่งได้รับผลประโยชน์จากระบบเดิมเสียประโยชน์จึงเกิดความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาประชาชน กับกลุ่มหลังเดิม ฝ่ายนักศึกษาไปตั้งเอากรรมกรชาวนามาร่วมด้วย เรียกว่า "สามประสาน" ข้างฝ่ายนายทุน ข้าราชการ ชนชั้นกลางบางกลุ่ม ก็สร้างพลังขึ้นหลายกลุ่มเพื่อต่อต้านนักศึกษา คือกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กระทิงแดง นวพล ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันทางความคิดและวิธีการ แต่ฝ่ายต่อต้านนักศึกษาที่เรียกว่าฝ่ายขวา ได้มีโอกาสใช้สื่อมวลชนบางส่วนบิดเบือนภาพพจน์ของนักศึกษา ฝ่ายนักศึกษาจึงหันมาใช้มาตรการในการรวมพลังต่อสู้โดยใช้นิเวศวัฒนธรรม เช่น ศิลปกรรม และวรรณกรรมในแนวใหม่เสนอให้ล้มล้างวัฒนธรรมเก่า ซึ่งเป็นที่พอใจของเยาวชน การเผยแพร่เพลงเพื่อชีวิต วรรณกรรมเพื่อชีวิต ได้มีเป้าหมายในการสะท้อนปัญหาทางสังคมทั้งในชนบทและในเมือง และเพื่อกระตุ้นเร้าความสนใจของผู้รับ จึงได้ประพันธ์เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหา กล่าวถึงปัญหาความยากจนในชนบท ปัญหาชาวนา ปัญหาความแห้งแล้งในภาคอีสาน เป็นการเน้นเจตนาและอุดมการณ์ของฝ่ายตน (จรูญรัตน์ สุวรรณภูลิทธิ, 2532 : 53-61)

การต่อสู้ทางการเมืองทั้งสองฝ่ายดำเนินเรื่อยมาท่ามกลางเหตุการณ์ที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้นจนถึงภาวะวิกฤตในเดือนตุลาคม 2519 เหตุการณ์โหดร้ายในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และสถานการณ์ที่บีบคั้นในด้านความปลอดภัยของชีวิต รวมทั้งความพอใจในอุดมการณ์ของระบบสังคมนิยมใหม่ ทำให้นักศึกษาจำนวนมากต้องหลบหนีเข้าไปสมทบกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ก็เกิดการขัดแย้งกันทางความคิดระหว่างพรรคกับนักศึกษา ดังที่เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2532 : 126) กล่าวไว้ใน เดินป่าเสาะหาชีวิต ว่า

การต่อสู้ของนักศึกษาจบลงด้วยการพ่ายแพ้ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ยอมลาออก และคนหนุ่มสาวจากเมืองหลวงก็ไม่พร้อมที่จะใช้กำลังเข้าปะทะ ความผิดหวังทำให้พวกเขาสิ้นเรี่ยวแรงจึงขอยุติการต่อสู้ต่างๆ ที่กำลังเป็นต่อในทุกๆ ด้าน พวกเขาเตรียมตัวกลับบ้าน ซึ่งหมายถึงการหมดเส้นทางเลือกสำหรับผมเช่นกัน

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2527 : 183-185) ยังได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้การทำงานของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ประสบความสำเร็จว่า เป็นเพราะทางพรรคนำอุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์ มาลงประชาชนโดยสร้างจินตนาการให้เห็นดีเห็นงามว่าจะได้รับประโยชน์จากผลผลิตที่ลงแรงไป แต่ในความเป็นจริงพรรคควบคุมทุกสิ่งทุกอย่าง แต่อุดมการณ์ไม่อนุญาตให้สะท้อนข้อเท็จจริงอันนี้กลับพยายามทำให้เชื่อว่าประชาชนเป็นผู้ควบคุม เมื่อปากท้องยังหิวอยู่ประชาชนจึงพากันหันไปหาจินตคติเก่า โดยเฉพาะด้านศาสนา เป็นการหลีกเลี่ยงจากระบบสังคมนิยมไป

ความขัดแย้งกับทางพรรคและการเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาลจากทหารนำการเมือง มาเป็น "การเมืองนำการทหาร" ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 (เสถียร จันทิมาธร, 2525 : คำนำ) และมีประกาศ

"นิราศกรรมคดี 6 ตุลา พร้อมกับเรียกร้องให้บรรดานักศึกษา ปัญญาชนที่  
เข้าป่าคืนสู่เหย้า" (วีระศักดิ์ สุนทรศรี, 2531 : 136) เป็นผลให้นักศึกษา  
เริ่มทยอยออกจากป่า ตั้งแต่ปี 2523 และกลับมาสร้างสรรค์งานวรรณกรรม  
รวมทั้งบทเพลง เพื่อชีวิตในลักษณะใหม่ขึ้นมา

วรรณกรรมเพื่อชีวิตในช่วง 2516-2519 ส่วนใหญ่เป็นผลงานของ  
กลุ่มนักเขียนหนุ่มสาว มีการใช้ถ้อยคำเผ็ดร้อนรุนแรง เป็นการปลุกเร้า ซึ่ง  
เสถียร จันทิมาธร (2525 : 452-453) กล่าวว่า เป็นเพราะได้รับอิทธิพล  
จากจิตร ภูมิศักดิ์ ในปี 2518 กล่าวว่า เป็นปีที่มีการสร้างสรรค์วรรณกรรม  
เพื่อชีวิตที่ยิ่งใหญ่ มีงานเขียนมากมายทั้งบทร้อยกรอง เรื่องสั้น บทละคร  
"ที่สะท้อนภาพคนทุกข์ สะท้อนภาพความยากไร้ ความกันดาร และชี้ทางออก  
ให้ประชาชนส่วนใหญ่ผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ ลุกขึ้นมาต่อสู้กับความอยุติธรรม  
ของสังคม" (ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, 2522 : 113)

หลังปี 2519 ความรุนแรงของวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เน้นการต่อสู้  
ทางการเมืองเริ่มผ่อนคลายลง นักเขียนหันมาสร้างวรรณกรรมที่เสนอปรัชญา  
ชีวิตมนุษย์อันลุ่มลึกมากขึ้น เช่น คำพิพากษา (2525) ของชาติ กอบจิตติ  
รวมเรื่องสั้นและบทกวีชุด ฤดูกาล (2524) ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล  
รวมเรื่องสั้นชุด ขุนทองเจ้าจะกลับมาเมื่อฟ้าสว่าง (2524) ของอัศศิริ  
ธรรมโชติ เป็นต้น (ดวงมน จิตรจ้านงค์, 2532 : 137-138)

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผู้เป็นนักกลอนที่กล่าวกันว่า เกรงครัดใน  
ฉันทลักษณ์ เน้นอยู่กับรูปแบบและความงามของภาษา มีผลงานด้านกวีนิพนธ์ที่  
ได้รับรางวัลซีไรต์ในปี 2522 คือ เพียงความเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นผลงานที่  
เขียนขึ้นในช่วง พ.ศ. 2516-2518 อันเป็นช่วงที่มีผู้วิจารณ์ว่า "งานเขียน  
ของเนาวรัตน์มีความชัดเจนอย่างยิ่ง เขาชัดเจนที่จะสะท้อนภาพการต่อสู้ของ  
ประชาชนที่ต้องยอมอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการ แต่บัดนี้ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้เคลื่อนไหว  
เพื่อความ เป็นธรรมและสังคมที่ดีกว่าแล้ว" (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2523

: 21) อย่างไรก็ตามการที่เนาวรัตน์ได้รับรางวัลซีไรต์น่าจะเป็นคุณค่าทางศิลปะที่นำเนื้อหาทางอารมณ์อันสัมพันธ์กับความคิด มาสัมพันธ์กับผู้รับได้อย่างโดดเด่นสร้างความจับใจอย่างลึกซึ้ง จะเห็นได้จากตอนหนึ่งของคำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ ปี 2523 ที่กล่าวถึงงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ว่า "อาจถือว่าเขาเป็นนักเขียนที่ใฝ่มน้ำใจได้มากที่สุดผู้หนึ่งของไทยสมัยปัจจุบัน และเขาจะตระหนักถึงความจริงที่ว่าอุดมการณ์ไม่สามารถจะใช้แทนหัวใจของมนุษย์ได้" (อ้างถึงใน ดวงมน จิตรจำนงค์, 2532 : 175)

นักกลอนที่เสนอแนวคิดสมัยใหม่ด้วยรูปแบบคำประพันธ์ตามขนบ คือ คมทวน คันธนู ผู้ที่กล่าวว่า "ข้าพเจ้าเคยเขียนกลอนได้คะแนนศูนย์ เคยถูกนำกลอนมาอ่านหน้าชั้นเป็นที่เฮฮาแห่งมิตรสหาย" ได้กลับกลายมาเป็น "กวีซีไรต์" อีกผู้หนึ่งด้วยผลงาน นาฏกรรมบนลานกว้าง ได้รับรางวัลซีไรต์ ในปี 2526 เนื้อหาของบทกวีเป็นการ "แสดงออกของการเรียกร้อง ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม" (นรนิติ เศรษฐบุตร, 2531 : 104) ทวีปวร (2525 : บทนำเสนอ) กล่าวว่า บทกวีใน นาฏกรรมบนลานกว้าง นี้มีความหลากหลาย ต้องใช้ความพยายามในการหยิบยกเอาปัญหาของชีวิตในแง่มุมต่างๆ กันขึ้นมาเขียน โดยอาศัยรูปแบบเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงขอทาน ใน "ขอทานบรรดาศักดิ์" เพลงช้าเจ้าหงส์ เพลงโคราช กลอนลำ ฯลฯ ใน "นาฏกรรมบนลานกว้าง เป็นการนำเสนอชีวิตที่เป็นจริงด้วยความสมจริงอย่างสร้างสรรค์"

ภายหลังการกลับสู่เมือง คนหนุ่มสาวได้ถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาในรูปของวรรณกรรมที่มีความลึกซึ้งในการมองชีวิตและการเสนอทัศนะต่อมนุษย์อย่างน่าสนใจ เช่นผลงานของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งเคยเป็นผู้ที่มีบทบาทการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมได้สร้างงานวรรณกรรมทั้งงานแปล งานเขียน

บทความ บทกวี งานเขียนระยะหลังของเขาไม่ว่า ฤดูกาล มาจากป่าชายเลน ดอกไม้ ละครมนุษย์บนเวทีกระดาษ ตลอดจน คนหาปลา ล้วนเป็นงานคุณภาพ ที่รูปแบบกับเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเอกภาพ เรียกอารมณ์ความรู้สึกด้วย อรรถรสทั้งเสนอแก่นเนื้อหาที่น่าสนใจ (สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2528 : คำนำ)

จิระนันท์ พิตรปรีชา ได้นำเอาบทกวีที่เขียนขึ้นในช่วง 2513-2529 มารวมเล่มในชื่อ ใบไม้ที่หายไป ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยม แห่งอาเซียน (ซีไรท์) ในปี 2532 คณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรท์ (2532 : คำนำ) ได้กล่าวถึง ใบไม้ที่หายไป ว่า

...บทกวีเหล่านี้ยังมีคุณค่าในด้านการปลุกจิตสำนึกของสังคม เกี่ยวกับฐานะและบทบาทใหม่ของผู้หญิง ผู้ประพันธ์มีความกล้า ที่จะเปิดเผยและถ่ายทอดประสบการณ์จากความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ ตลอดจนความหวังของคนที่จะประสบความสำเร็จ ในด้าน วรรณศิลป์ผู้ประพันธ์ใช้ภาษา ถ้อยคำ และกลวิธี การเขียน ที่มีพลังถ่ายทอดอารมณ์และความคิดของตนสู่ผู้อ่าน อีกทั้งยังสามารถผสานจินตนาการให้กลมกลืนได้กับประสบการณ์ในชีวิต

บทกวีของจิระนันท์ พิตรปรีชา เป็นที่รู้จักแพร่หลาย บทประพันธ์ บางบทมีชื่อเสียงในช่วงการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา ดังที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2532 : (9)) กล่าวว่า

นักเลงกาพย์กลอนจะต้องไม่พลาดกวีที่สือลั่นสองบทคือ "ดอกไม้จะบาน" (2516) และ "อหังการของดอกไม้" (2516)...สองบทนี้คือจิระนันท์ พิตรปรีชา ผู้สร้างคุณค่าใหม่ ให้กับผู้หญิง ดอกไม้และบทกวี...เธอทำให้ภาพของนิสิตหญิง จำพวก "ดาวจุฬา-ธิดาโตม" เปลี่ยนจาก "ศรีจุฬาน่ารักเอ๋ย" และ "โสภานักหนาน่าโลม" มาเป็นภาพลักษณ์ใหม่ของคน

หนุ่มสาวที่เคียงป่าเคียงไหล่ เข้าคัดค้านความอยุติธรรมในแผ่นดิน  
อย่างทรงนองอาจ กลายเป็นวีรกรรมและตำนานที่ตริ้งตรา  
ตริ้งใจนัก

นักเขียนแนววรรณกรรมเพื่อชีวิต ผู้มีผลงานโดดเด่นอีกผู้หนึ่งคือ  
นิคม รายยวา นักเขียนที่เคยร่วมสร้างสรรค์งานอยู่ในกลุ่ม "พระจันทร์เสี้ยว"<sup>1</sup>  
และเป็นผู้หนึ่งที่อยู่ในขบวนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม ผลงานของนิคม  
รายยวา มีทั้งนวนิยายและเรื่องสั้น ตลิ่งสูงซุงหนัก นับเป็นผลงานชิ้นเอกของ  
นิคม รายยวา ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน  
ในปี 2531 โดยคณะกรรมการให้เหตุผลว่า

ผู้เขียนสามารถสานอาชีพสามัญธรรมดาของชาวบ้านริมน้ำยม  
ได้อย่างแยบยลและลุ่มลึก ทำให้ผู้อ่านติดตามการแสวงหา  
ความหมายของชีวิตและได้คำตอบในที่สุด  
(นรนิติ เศรษฐบุตร, 2531 : 152-153)

---

1 "พระจันทร์เสี้ยว" เป็นการรวมตัวของกลุ่มนักประพันธ์ที่มีความคิด  
ตรงกัน แล้วตั้งชื่อกลุ่มว่าพระจันทร์เสี้ยว เริ่มดำเนินงานเมื่อปี 2510 และ  
สิ้นสุดปี 2519 สมาชิกในกลุ่มได้แก่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, นิคม รายยวา, วิทยากร  
เชียงกุล, วินัย อุกฤษณ์, วีระประวัติ วงศ์พิวพันธ์, สุรชัย จันทิมาธร, กลุ่มนี้  
ต่อมาแตกเป็นศิลปินแขนงอื่นๆ เช่น การดนตรี (วงคาราวาน) (จรูญรัตน์  
สุวรรณภูสิทธิ, 2532 : 47)

ในช่วง พ.ศ. 2520 ถึงปัจจุบัน วรรณกรรมสะท้อนชีวิตของบุคคลที่ด้อยโอกาสในเชิงมนุษยนิยมมีมากขึ้น เช่น ในนวนิยายเรื่อง คนจน คนทรงเจ้า ของวิมล ไทรนิ่มนวล จนตรอก ของชาติ กอบจิตติ และผลงานเรื่องสั้น เช่น งานของสุรชัย จันทิมาธร ไพฑูรย์ ัญญา พนม นันทพฤษ์ ชาติ กอบจิตติ ประเสริฐ จันดำ มานพ ถนอมศรี สำเร้ง คำพะอู มาลา คำจันทร์ นิเวศน์ ก้นไทยราษฎร์ ศรีดาวเรือง เป็นต้น นอกจากนี้ผลงานด้านร้อยกรองสั้นๆ ก็ปรากฏตามวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ทั้ง นวนิยาย เรื่องสั้น และบทร้อยกรองในแนวศิลปะเพื่อชีวิต มีเนื้อหาหลากหลาย มิได้เป็นเรื่องประโลมโลก หรือ เน้นแนวการเมืองเท่านั้น หากแต่เป็นการเสนอปัญหาชีวิตหลายรูปแบบที่พบเห็นได้ในสังคมปัจจุบัน เช่นเดียวกับบทเพลงเพื่อชีวิตที่จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

### บทเพลงเพื่อชีวิต

ในปัจจุบันนี้ บทเพลงเพื่อชีวิตได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นที่รู้จักของประชาชนในวงกว้าง นักประพันธ์เพลงในแนวนี้ที่มีชื่อเสียงเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่องก็มีหลายคน เช่น สุรชัย จันทิมาธร, พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ, วิสา คัญทัพ, จรัล มโนเพ็ชร, มงคล อุทก, ยืนยง โอภากุล, ศักดิ์สิทธิ์ เชื้อกลาง ฯลฯ และในช่วงหลังนี้ก็มีนักแต่งเพลงเพื่อชีวิตรุ่นใหม่เกิดขึ้นอีก ได้แก่ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, ศุ บุญเลี้ยง, คณิต อุทยานสิงห์ เป็นต้น บทเพลงเพื่อชีวิตจึงมิได้เป็นเพียงบทเพลงที่สื่อสารกันเฉพาะกลุ่มของนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนหัวก้าวหน้าเท่านั้น หากแต่กลายเป็นบทเพลง "สมัยนิยม" ที่สามารถสื่อสารได้กับประชาชนทั่วไป

## 1. ที่มาและความหมายของบทเพลงเพื่อชีวิต

เมื่อมีการเสนอแนวคิด ศิลปะเพื่อชีวิต ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นักเขียนที่มีจิตสำนึกทางสังคมและการเมืองก็ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อชีวิตมากขึ้น แม้ว่าจะมีช่วงชะงักงันหลังการปฏิวัติปี พ.ศ. 2500 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ขึ้นครองอำนาจในระบบเผด็จการ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2519 : 14-26) กล่าวถึงความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมเพื่อชีวิตว่า ในปี 2501 กลุ่มนักเขียนก็รวมตัวกันจัดทำนิตยสาร "ขวัญใจ" และ "สายธาร" เสนอเรื่องราวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิตและวรรณคดีวิจารณ์ แต่ก็ถูกคุกคามจนต้องเลิกไปในที่สุด ในช่วง พ.ศ. 2501-2505 หนังสือที่จัดพิมพ์ในมหาวิทยาลัยเป็นไปในรูปของงานที่ทำเพื่อเอาคะแนนจากผู้สอนในการศึกษาวิชาการหนังสือพิมพ์ จนมาถึง พ.ศ. 2506 มีการตั้งชุมนุมนักเขียนทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ผลงานที่ออกมายังเป็นเรื่องบันเทิงเริงรมย์ จนปี 2507 กองทัพไทยส่งกองพันเสือดำไปร่วมรบในสงครามเวียดนาม นักศึกษาจึงเริ่มโงมตีและต่อต้านสงคราม เปลี่ยนแนวนิยมจากกลอนประเภทรักหวานมาเป็นกลอน "ลักษณะก้าวร้าวที่แฝงความหมายและความงาม" ตามแบบของอังคาร กัลยาณพงศ์ นักศึกษาเริ่มพิจารณาความเป็นจริงของชีวิตต่อต้านค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ วรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วง 2507-2519 จึงมุ่งเสนอ "ภาพปัญหา" และ "บรรยากาศ" บางส่วนของมหาวิทยาลัยและชีวิตในมหาวิทยาลัย ด้วย "สำนึกขบถ"

ในปี 2510 มีการรวมกลุ่มของนักเขียนในมหาวิทยาลัย เช่น กลุ่ม "พระจันทร์เสี้ยว" ของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกลุ่ม "หนุ่มหน้า-สาวสวย" ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ทั้งสองกลุ่มได้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่แสดงการค้นหาความหมายของชีวิตออกสู่สังคม ในปี 2515 มีกลุ่มนักเขียน



ในนามของ "กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต" ซึ่ง จรุงรัตน์ สุวรรณภูลิทธิ (2532 : 47) กล่าวว่า "กลุ่มนี้ได้ออกหนังสือเพื่อยกระดับศิลปวรรณกรรมให้มีมาตรฐาน ส่งเสริมวัฒนธรรมการวิจารณ์และเผยแพร่ทัศนะให้แก่ประชาชน เนื้อหาของ หนังสือรุนแรงจึงถูกห้ามในที่สุด" พิชิต จงสถิตย์วัฒนา (อ้างถึงใน จรุงรัตน์ สุวรรณภูลิทธิ, 2532 : 83-84) ซึ่งเป็นนักเขียนในกลุ่มนี้ได้เขียนบทความ เรื่อง "เมื่อคุณโตขึ้นคุณจะเป็นทาสเพลงเพื่อชีวิต" ในปี 2515 โดยเรียบเรียงจาก บลู พีเพิล (Blues People) ของ ลีรอย โจนส์ (Leroi Jones) อันเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์งานเพลงของพวกนิโกรที่ได้รับความทุกข์ยาก พิชิตได้กล่าวว่า "สักวันหนึ่งจะได้ยินเสียงชาวนาไทยร้องเพลง-  
พื้นบ้านว่า

ฝนไม่ตกมา เดือนหนึ่งแล้ว

ฝนไม่ตกมา เดือนหนึ่งแล้ว

ข้าวของเรากำลังจะตาย

เมื่อไรจะทำฝนเทียมมาให้เราบ้าง

หรือภาพสะท้อนความขมขื่นของชาวนาที่สะท้อนต่อคนกลางว่า

เราขายข้าวไม่ออก

คุณกดราคาเราไว้

เราจน เราต้องการเงินคืน"

พิชิต เสนอแนวคิดแทนปัญญาชนในยุคนั้นว่ามีความปรารถนาเพลง  
ที่มีรูปแบบของเพลงเพื่อชีวิต

บรรยากาศในมหาวิทยาลัยในช่วง 2506-2515 เป็นช่วงที่นักศึกษา  
เริ่มสับสนไม่แน่ใจในสถานะของตนเอง และเป้าหมายของชีวิต ดังเช่น วิทยากร  
เชียงใหม่ เขียน "เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน" ลงในหนังสือ bungทอง ฉบับสถาปนา  
(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ในพ.ศ. 2511 สะท้อนความรู้สึกที่มีต่อระบบการ  
ศึกษาในมหาวิทยาลัยว่า

ปัญญาที่มีขายที่นี้หรือ  
 จะแย่งซื้อได้ที่ไหน  
 อย่างที่โก้นุหรราราคาเท่าใด  
 จะให้พ่อขายนามาแลกเอา...

.....  
 .....

ฉันเข่าฉันเขลาฉันทิ้ง  
 ฉันจึงมาหาความหมาย  
 ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย  
 สุดท้ายให้กระดาษฉันแผ่นเดียว...

(อ้างถึงใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 2519 : (24))

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2534 : 77-79) ได้เขียนบทกลอนเสียดสี  
 ประชดประชันนักศึกษาบางกลุ่มที่คิดว่าตนเองเป็นปัญญาชน เป็นผู้มีเกียรติอัน  
 สูงสุด แต่ประพฤติดนฟุ้งเพื่อไร้สาระ ไว้ใน "กูเป็นนิสิตนักศึกษา" ปี 2521  
 ว่า

กูเป็นนิสิตนักศึกษา  
 วาสนาสูงส่งสโมสร  
 ย่ำค่านี้นี้จะย่ำไปงานบอลล์  
 เสพเสน่ห์เกสรสุมาลี...  
 .....  
 .....

กูเป็นนิสิตนักศึกษา  
 หรรษาแหลมหลักอักษรฐาน  
 พรุ่งนี้ก็ต้องไปร่วมงาน  
 ลังสรรค์ในระดับปริญญา...

ถึงแม้ในวรรณกรรมประเภท "กวีนิพนธ์" จะศึกษาค้นในมหาวิทยาลัย มีชมรมนักกลอน ชมรมวรรณศิลป์ที่สร้างงานวรรณกรรมมากมาย แต่คนส่วนใหญ่ ก็ยังนิยมอ่านเรื่องที่บันเทิงใจมากกว่าจะสนใจงานกวีนิพนธ์ที่เสนอปัญหาทาง สังคม ดังที่ ชัยอนันต์ และชัยสิริ สมุทวณิช (2516 : 73-74) กล่าวว่า

ยุวชนสยามที่เริ่มแตกเนื้อหนุ่มหลังจากการฉลอง 25 พุทธ- ศตวรรษ เป็นชนรุ่นใหม่ที่นำเสนอข่าวสารเขาถูกปฏิเสธสิทธิที่จะ ปกครองตนเองเป็นเวลาถึงสิบปี เขาไม่รู้จักคำว่า "เสรีภาพ" เขาได้ยินได้ฟังแต่ความมั่นคงของรัฐบาลและการพัฒนาเศรษฐกิจ เขาได้อ่านหนังสือประโลมโลกที่มีพระเอกเป็นคนสูงศักดิ์ นาง- เอกเป็นคนต่ำต้อยคอยแต่จะนั่งส่งสารตัวเอง การเถลิงอำนาจ ของจอมพลสฤษดิ์ และการกวาดล้างนักเขียนนักคิดที่สำคัญเป็น ระลอกๆ โดยเริ่มจากการจับกุมผู้ต้องหาในคดีกบฏสันติภาพ เกือบจะทำให้กลุ่มนักเขียนก้าวหน้าสูญสิ้นไปจากวงวรรณกรรม ของไทย นิตยสารที่เสนอนวนิยายรักหวานชื่นผุดขึ้นราวกับดอก เห็ด ความรักและกามารมณ์ กลายเป็นเครื่องหมายการค้าของ นักเขียนรุ่นหลัง พ.ศ. 2500

ด้วยเหตุนี้วารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ วารสารที่ยั่วยุให้มีการ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมการเมืองจึงเกิดขึ้นโดยมี สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็น บรรณาธิการตั้งแต่ พ.ศ. 2506-2512 และสุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นบรรณาธิการ คนต่อมา หลังจากนั้นนักศึกษากลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันลงทุนจัดพิมพ์ ศิลปะเพื่อชีวิต- ศิลปะเพื่อประชาชน ของที่ปรกรอีกครั้งหนึ่ง ในปี 2515 และมีการจัดพิมพ์ วารสาร วรรณกรรมเพื่อชีวิต (ชัยอนันต์ และชัยสิริ สมุทวณิช, 2516 : 74)

นักศึกษาเริ่มตื่นตัวทางการเมือง แสวงหาประชาธิปไตยและความ ยุติธรรม มีการเดินขบวนขับไล่ ดร.คึกคัก ผาสุขนิรันดร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย

รามคำแหงในปี 2516 ด้วยเหตุผลว่าบริหารงานด้วยระบบเผด็จการ ในระหว่างการประชุมนั้น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำนักศึกษาคนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เห็นว่า "นักศึกษาที่ชุมนุมไม่มีเพลงของตัวเองไว้ร้องได้แต่ร้องเพลงปลุกใจที่แต่งโดยคนในรัฐบาล" จึงได้นำเพลง "สู้ไม่ถอย"<sup>1</sup> ที่แต่งไว้นานแล้วมาใช้เป็นเพลงปลุกใจ (มนต์สวรรณ จินดาแสง, 2532 : 393) ซึ่ง "ลีลม" (2536 : 56) กล่าวถึงบทเพลง "สู้ไม่ถอย" ว่า

ในตอนบ่ายของวันที่ 13 ตุลาคม 2516 ผุ่ชนนับแสน เริ่มต้นเดินออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มุ่งสู่ถนนราชดำเนิน พวกเขาเหล่านั้นต้องการเพลงซึกเพลงหนึ่งที่จะร้องปลุกขวัญตัวเอง และในวันนั้นเขาได้เลือกเพลง "สู้ไม่ถอย" ซึ่งแต่งโดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ผู้ได้กลายมาเป็นผู้นำการประท้วงครั้งนั้น เพลงนี้ได้เคยถูกนำมาขับร้องในการชุมนุมของนักศึกษาและประชาชนก่อนหน้านี้ แต่ได้มาสำเร็จเต็มเพลงที่ลานโพธิ์ธรรมศาสตร์ในช่วงการเรียกร้องประชาธิปไตย... เพราะฉะนั้นขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย ตุลาคม 2516 จึงไม่เพียงแต่เป็นจุด

1 บทเพลง "สู้ไม่ถอย"

สู้ไปอย่าได้ถอย	มวลชนคอยเอาใจช่วยอยู่
รวมพลังทำลายเหล่าศัตรู	พวกเราสู้เพื่อความยุติธรรม
เราเดินเคียงบ่าเคียงไหล่	ก้าวไปด้วยใจมุ่งมั่น
เขาจะฟาดเขาจะฟัน	พวกเราไม่พรั่นพวกเราสู้ตาย
สู้ไปอย่าได้หนี	เพื่อเสรีภาพอันยิ่งใหญ่
รวมพลังผองเราเหล่าชาวไทย	สู้ขาดใจพวกเราเสรีชน

กำเนิดพลังนักศึกษา แต่ยังเป็นจุดกำเนิดของเพลงเพื่อชีวิตด้วย  
แต่ต่างกันตรงที่ว่าพลังนักศึกษาได้ถูกทำลายล้างไปหมดแล้ว  
แต่เพลงเพื่อชีวิตยังคงอยู่แม้จนถึงทุกวันนี้

จากคำกล่าวของ "สีลม" ถือได้ว่าเพลง "สู้ไม่ถอย" เป็นเพลง  
เพื่อชีวิตเพลงแรกในประวัติเพลงเพื่อชีวิตของไทยที่มีการนำออกเผยแพร่  
หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ก็มีเพลงเพื่อชีวิตเกิดขึ้น  
มากมาย สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังที่ สุรัช  
จันทิมาธร (บรรยาย), 2536 กล่าวไว้ในงานสนทนาเรื่อง "เพลงเพื่อชีวิต  
และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง" เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2536  
เนื่องในโอกาสครบรอบปีเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ที่โรงแรมดุสิตธานี ว่า

ผมร้องเพลงเพราะเกิดความรู้สึกร่วมกับคนอเมริกันใน  
สมัยนั้น ที่ไม่ต้องการสงครามเวียดนาม ผมต้องการโจมตี  
อเมริกาและรัฐบาลที่เป็นทาสรับใช้อเมริกา ในตอนนั้นผมมี  
ความรู้สึกว่าทุกอย่างเกี่ยวข้องกับอเมริกามันไม่ดี แต่ผมก็แพ้  
แล้วออกมาร่วมขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย  
ทั้งๆ ที่ผมไม่ใช่คอมมิวนิสต์ แต่ผมต้องไปร่วมกับเขา

("สีลม", 2536 : 56)

การต่อต้านอเมริกาในครั้งนั้น เป็นผลให้เกิดเพลงชุด "อเมริกัน  
อันตราย" โดยวงคาราวานขึ้น ในช่วงต้นปี 2518 เนื้อหาของเพลงมีความ  
รุนแรง ปลุกเร้าให้ลุกขึ้นต่อสู้กับความเลวร้ายของชาวอเมริกาที่กอบโกยเอา  
ทรัพยากรไป พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ได้แต่งเพลง "โคราซัปปัสไอ้ก้น"  
กล่าวถึงอิทธิพลของอเมริกันที่มีอำนาจในประเทศไทยเหนือผู้นำหลายยุค  
หลายสมัยและ "บอกถึงความเลื่อมของสังคมอเมริกันได้นำมาใช้ในสังคมไทย"  
(จรรยารัตน์ สุวรรณกุลสิทธิ์, 2532 : 162-163)

ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 มีวงดนตรีเพื่อชีวิตเกิดขึ้นหลายวง และเพลงเพื่อชีวิตก็เป็นที่สนใจ นิยมร้องและฟังกันในหมู่ของนักศึกษา ปัญญาชน ในปี 2517 สุรชัย จันทิมาธร และวีระศักดิ์ สุนทรศรี ได้เริ่มออกแสดงดนตรี ตามมหาวิทยาลัย วีระศักดิ์ (2531 : 22) ได้กล่าวไว้ใน ความรำลึกย้อนหลังการาวาน ว่า "พอสุรชัยและผมนำเพลง "คนกับควาย" และ "เบิบข้าว" ออกแสดง คำว่า "เพลงเพื่อชีวิต" และ "วงดนตรีเพื่อชีวิต" ก็ถูกเรียกแทน ลักษณะของเพลงและวงดนตรีประเภทนี้ ส่วนความหมายของ "เพลงเพื่อชีวิต" นั้น สุรชัย จันทิมาธร ซึ่งเป็นศิลปินเพลงเพื่อชีวิตที่ยินยอม ได้กล่าวสรุปไว้ใน การอภิปราย "เพลงเพื่อชีวิตกับสังคมไทย" ณ ไร่กุสุมา สระบุรี ในวันที่ 8 พฤษภาคม 2536 ว่า

เพลงเพื่อชีวิตคือเพลงที่สะท้อนปัญหาด้านต่างๆ ของสังคมไทย โดยเฉพาะเพลงเพื่อชีวิตไม่อาจแยกออกจากการเมืองได้โดยสิ้นเชิง เนื้อหาของเพลงจึงเป็นการสะท้อนความรู้สึกทัศนคติ ความมุ่งหวัง ความคิดและการนำไปสู่การปลุกเร้าให้กำลังใจในการต่อสู้เพื่อความถูกต้องเป็นธรรมเพื่อมวลประชาอย่างแท้จริง (มติชน 13 พ.ค. 36 : 13)

เพลงเพื่อชีวิตของไทยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นับตั้งแต่ปี 2516 เป็นต้นมา

## 2. พัฒนาการของบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยตั้งแต่ปี 2516

บทเพลงเพื่อชีวิตของไทยเริ่มมีการนำออกเผยแพร่นับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา มีการดนตรีเพื่อชีวิตตั้งเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิต สร้างสรรค์บทเพลงเพื่อชีวิตมาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน รูปแบบและเนื้อหาของบทเพลงได้ปรับเปลี่ยนภาวะของสังคมและการเมือง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

### 2.1 บริบททางสังคมและการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2516 จนถึง

เหตุการณ์สะเทือนขวัญ "วันมหาวิปโยค" ในปี 2516

เสมือนพลังที่ปลุกเร้ามโนสำนึกของประชาชนชาวไทยให้หันมาสนใจบ้านเมืองของคณะรัฐบาลมากขึ้น มีการรณรงค์ให้ประชาชนทุกคนใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเพื่อสรรหาบุคคลที่มีคุณภาพมาบริหารประเทศ มีการแสวงหาความรู้เรื่อง "ประชาธิปไตย" ไปสู่ชนบท ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้สื่อสารมวลชนมีบทบาทในการเผยแพร่ข่าวสารบ้านเมืองได้กว้างมากขึ้น ยิ่งนับวันความสนใจเรื่องการเมืองยิ่งทวีขึ้น บทเพลงเพื่อชีวิตเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองก็ยังมีอยู่ และได้เพิ่มการสะท้อนปัญหาสังคมต่างๆ ในบทเพลงด้วย เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงหลังๆ จึงหลากหลายกว่าบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงต้นๆ

#### 2.1.1 ภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในช่วง พ.ศ. 2519

ช่วงเวลาสามปีนี้ กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาแสนสับสนยุ่งยาก เพราะมีเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนทางด้านเศรษฐกิจสังคมหลายเรื่องด้วยกัน เสถียร จันทิมาธร (2525 : 420) กล่าวช่วงเวลาสามปีนี้ว่า

ยุคนี้จึงเป็นยุคที่นักศึกษาประชาชน ที่ในตัวลุกขึ้นมาแสดงพลังอย่างฮึกเหิมหาญ ขณะเดียวกันก็เป็นยุคที่มีการปราบปรามเข้มข่มนักศึกษาประชาชนอย่างโหดเหี้ยมที่สุด กระทั่งวีรบุรุษใหม่บางคนเรียกว่าเป็น "ยุคทมิฬใหม่" ซึ่งเกิดขึ้นในยุค "ประชาธิปไตยเบ่งบาน" นี่คือนิสัยสองลักษณะสองด้านที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น

เสถียร จันทิมาธร (เล่มเดิม : 418) กล่าวถึงเหตุที่ทำให้ยุคนี้มีลักษณะสองด้านดังกล่าวเพราะ "การลุกขึ้นสำแดงพลังของนักศึกษาประชาชนมิได้มีการจัดตั้งอย่างเข้มแข็ง และมิได้มีเป้าหมายเพื่อยึดอำนาจรัฐตั้งนั้นดอกผลแห่งชัยชนะของการเคลื่อนไหว 14 ตุลาคม จึงถูกฉกฉวยเอาไปโดยกลุ่มชนชั้นปกครองใหม่อีกกลุ่มหนึ่ง" ประกอบกับประชาชนไทยเคยชินกับการอยู่ใต้ระบบเผด็จการมานาน เมื่อมาได้รับเสรีภาพอย่างกระทันหันทำให้การใช้สิทธิเสรีภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง "เป็นไปอย่างไร้ระเบียบวินัยและขาดประสพการณ์... เป็นผลกระทบกระเทือนต่อสภาวะเศรษฐกิจ" (จรรยารัตน์ สุวรรณภูลิทธิ, 2532 : 53)

ปัจจัยที่ทำให้บ้านเมืองประสพภาวะยุ่งยาก มีทั้งปัจจัยจากภายนอกและปัจจัยภายในประเทศ ปัจจัยภายนอกคือ ปัญหาน้ำมันขาดแคลนทั่วโลก น้ำมันจึงมีราคาสูงขึ้น เป็นผลให้โรงงานประสพภาวะขาดทุนนำไปสู่ปัญหาค่าจ้างแรงงาน สวัสดิการกรรมกร นอกจากนี้การถอนตัวของสหรัฐ-อเมริกาออกจากภูมิภาคนี้เพราะพรรคคอมมิวนิสต์มีชัยชนะในเวียดนามเหนือ ทำให้คนไทยบางกลุ่มกลัวการสูญเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากอเมริกา

ส่วนปัจจัยภายใน ก็สืบเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกคือ ปัญหาความเดือดร้อนของกรรมกรและชาวนาอันเป็นผลจากราคาน้ำมันสูงขึ้น นายทุนได้กักตุนสินค้า ฝ่ายนักศึกษาเข้ามาแก้ปัญหาโดยการชักนำขบวนการชาวนา



ให้ไปยื่นข้อเรียกร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับราคาสินค้าผลผลิตตกต่ำ การเอาไรต์เอาเปรียบของนายทุนต่อรัฐบาล นอกจากนี้นักศึกษาได้ออกตรวจสอบพวกนายทุนที่กักตุนสินค้า และตีแผ่เปิดโปงข้าราชการที่ฉ้อฉลสร้างความไม่พอใจแก่ฝ่ายผู้เสียผลประโยชน์เป็นอย่างมาก ฝ่ายที่ต่อต้านนักศึกษายังเพิ่มจำนวนมากขึ้น เมื่อนักศึกษาได้เข้าไปตรวจสอบการทำงานของหน่วยราชการและการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจตามสถานีตำรวจ ในช่วงปี 2518 นักศึกษาได้เดินขบวนขับไล่ฐานทัพอเมริกา ยิ่งนักศึกษาแสดงบทบาทมากขึ้นเท่าใดผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของนักศึกษาก็ยิ่งทวีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับและผู้ที่ดินตัวกลัวคอมมิวนิสต์ มีการตั้งกลุ่มต่อต้านขึ้นมา ได้แก่ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน นวพล กระทิงแดง กลุ่มกระทิงแดงอันประกอบด้วยนักเรียนอาชีวะได้ก่อความวุ่นวายของนักศึกษาอยู่เสมอ ทำให้นักศึกษาสร้างกลุ่มปกป้องตัวเอง เรียกว่า "หน่วยฉลามขาว" ขึ้นมา (จรรยารัตน์ สุวรรณกุลสิทธิ์, 2532 : 52-59)

เมื่อนักศึกษาจัดนิทรรศการเงินแดง ในวันที่ 23-29 มกราคม 2517 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการเผยแพร่วรรณกรรมแนวสังคมนิยม ซึ่งเคยเป็นหนังสือต้องห้าม เช่น หลักลัทธิเลนิน ปรัชญาอินทร์ประฐานเหมาเจ๋อตุง ปรัชญาอินทร์ลัทธิมาร์กซิส ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน "งานของหลูซิน" "เหล่าเสือ" เป็นต้น นิทรรศการนี้ทำให้ฝ่ายต่อต้านนักศึกษาเริ่มโจมตีนักศึกษาว่าฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และจุดสำคัญที่นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับระบบราชการคือ "การที่ นายธีรบุท บุษมี ผู้นำกลุ่มประชาชนเพื่อประชาชน แสดงผลงานของกลุ่มด้วยการเปิดเผยเหตุการณ์ที่ กอ.รมน. เผาหมู่บ้านนาทราย โดยอ้างว่าเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์" (จรรยารัตน์ สุวรรณกุลสิทธิ์, 2532 : 57) สร้างความไม่พอใจแก่ฝ่ายรัฐเป็นอย่างมาก ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษา

กับฝ่ายเสียผลประโยชน์ได้กลับกลายเป็นการขัดแย้งระหว่างนักศึกษา กับ  
ฝ่ายที่มีอำนาจทางการเมืองหรือฝ่ายรัฐไป

ในปี 2518 นักศึกษาได้ประท้วงบริษัทเทมโก้ที่เข้ามา  
รับสัมปทานเหมืองแร่ดีบุกทางภาคใต้ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเสียหาย  
และตีแผ่การทำงานของหน่วยงาน กอ.รมน. ในกรณี "ถังแดง" 1 ต่อเนื่อง  
ไปจนถึงการขับไล่ฐานทัพอเมริกาในเดือนกรกฎาคม วงการาวาน ได้แต่ง  
เพลงชุด "อเมริกันอันตราย" ออกเผยแพร่ ทำให้ฝ่ายรัฐเกรงจะเสียความ  
มั่นคงของประเทศเพราะขาดความช่วยเหลือจากอเมริกา เหตุการณ์ยิ่งทวี  
ความรุนแรงมากขึ้น เมื่อผู้นำชาวนาและชาวนาถูกลอบสังหารมากกว่า 30 คน  
และมีการจับกุมชาวนากับผู้นำนักศึกษาจำนวน 9 คน ฝ่ายนักศึกษาจึงเดินขบวน  
ประท้วงในเดือนสิงหาคม 2518 สุรชัย จันทิมาธร ได้แต่งเพลง "ตายสิบ-  
เกิดแสน" ขึ้น เพื่อใช้ในการประท้วงที่สนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์  
พวกกระหิงแดงได้บุกเข้าไปเผามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 20 สิงหาคม  
2518 ทำให้ทางมหาวิทยาลัยมีการปรับเปลี่ยนองค์การนักศึกษาเสียใหม่ เพื่อ  
แก้ภาพพจน์ของมหาวิทยาลัย นักศึกษาหันมาใช้ยุทธวิธีที่ไม่แข็งกร้าว มีการ

---

1 คือการฆ่าประชาชนบางท้องที่ในเขตจังหวัดทางภาคใต้ตอนล่าง  
โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุง โดยอ้างว่าผู้ตายเป็นคอมมิวนิสต์ การกระทำครั้งนี้  
เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามคอมมิวนิสต์หลายฝ่าย โดยเฉพาะ  
ฝ่าย กอ.รมน. เพื่อหวังผลในการเบิกเงินงบประมาณปราบปรามคอมมิวนิสต์  
ในวงเงินที่เพิ่มสูงขึ้น เพราะมีคอมมิวนิสต์มาก การฆ่าโหดร้ายมากคือนำเอา  
คนที่ถูกฆ่าแล้วบ้าง ยังไม่ตายบ้าง ยัดลงไปในถังน้ำมันสีแดง น้ำมันประมาณ  
20 ลิตร เทลงไปแล้วจุดไฟเผา จึงเรียกกรณีการฆ่าแบบนี้ว่า "ถังแดง"  
(เรื่องยศ จันทรคีรี, 2518 : 41-71)

พื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมไทย แม้แต่เพลงเพื่อชีวิตก็ใช้เครื่องดนตรีและลีลาทำนองแบบไทยเดิม (จรูญรัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์, 2532 : 62-63)

ในปี 2519 ในขณะที่ฝ่ายนักศึกษาใช้บทเพลงเพื่อชีวิตปลุกเร้าให้รวมพลังกัน ฝ่ายรัฐบาลก็ใช้เพลงปลุกใจ1 มาโต้ตอบ เช่น เพลง "หนักแผ่นดิน" "เราสู้" "ทหารเสือพระนเรศวร" นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า มีคำขวัญเขียนไว้ที่กำแพงค่ายทหารหลายแห่ง ในทำนองว่า อย่าประพடுத்தคนเป็นผู้บ่อนทำลายชาติ เช่นที่ กำแพงค่ายทหารสี่แยกเกียกกายเขียนว่า "อย่าดึงฟ้าต่ำ อย่าทำหินแตก อย่าแยกแผ่นดิน" ภาพพจน์ของนักศึกษากลายเป็นผู้ก่อความไม่สงบไปแล้ว ฝ่ายรัฐได้อาศัยสื่อมวลชนโดยเฉพาะด้านวิทยุ กล่าวโจมตีการกระทำของนักศึกษาว่าเป็นการบ่อนทำลายชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สถานการณ์เริ่มตึงเครียดขึ้นทุกขณะ จนถึงจุดแตกหักในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 มีการกวาดล้างนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ "ชัยชนะเป็นของฝ่ายขวา ทำให้นิสิตนักศึกษา ปัญญาชน รวมถึงศิลปินเพลงเพื่อชีวิตต้องหลบหนีเข้าป่า" (สุทธาลินี เกียรติไพบูลย์, 2533 : 87) ไปพร้อมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย "ทั้งๆ ที่ผมไม่ใช่คอมมิวนิสต์แต่ผมก็ต้องไปร่วมกับเขา" (สีลม, 2536 : 56)

ช่วงระยะเวลาสามปีนี้ บทเพลงเพื่อชีวิตได้สะท้อนถึงปัญหาความยากจนในชนบท ปัญหาความแห้งแล้งในภาคอีสาน และรุนแรงไปถึงการจับปืน การต่อสู้ตามสถานการณ์บ้านเมืองที่บีบคั้นมากขึ้น วงดนตรีเพื่อชีวิตที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ที่มีผลงานบันทึกแผ่นเสียงออกจำหน่ายคือวงคาราวาน มีผลงาน 3 ชุด คือ "คนกับควาย" "อเมริกาอันตราย" และ "मारครองเมือง"

---

1 บทเพลงที่มีเนื้อหาเร้าใจให้รวมพลังกันต่อต้านการกระทำของกลุ่มนิสิตนักศึกษา อันถือว่าเป็นการบ่อนทำลายความสงบมั่นคงของชาติ

วงกรรมาชน มีผลงาน 2 ชุด คือ "กรรมาชน/คนกับควาย และ "แสงดาวแห่งศรัทธา/ฟ้าใหม่" วงต้นกล้า มีผลงานชุด "คนเหมือนกัน" วงครูชน มีผลงานชุด "สงครามกับสันติภาพ" วงโคมฉายมีผลงานชุด "มุ่งไป" วงรวมมือนกับวงกงล้อ มีผลงานบันทึกร่วมกันแต่คนละด้านของแถบบันทึกเสียงคือชุด "จากแผ่นดินสู่ดวงดาว" ของวงรวมมือน และชุด "ยืนหยัดต่อสู้คือชัยชนะ" ของวงกงล้อ (วิกฤช สุนทรจามร, 2532 : 135)

เพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือเพลง "คนกับควาย" ของวงคาราวาน สมคิด สิงสงและวิสา คัญทัพ ประพันธ์คำร้อง ส่วนทำนองนำมาจากเพลงมาสเตอร์ออฟวอร์ (Master of War) ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น วิกฤช สุนทรจามร (2532 : 174) กล่าวถึงบทเพลงคนกับควายว่า "เพลงนี้มีบทบาทต่อการเกิดเพลงเพื่อชีวิตเพลงอื่นๆ ต่อมา เพราะเนื้อเพลงมีแนวแปลกบ่งบอกถึงความทุกข์ที่มีการเอาเปรียบกันในสังคม โดยเฉพาะชาวนาซึ่งเป็นชนชั้นที่ถูกเหยียดหยาม"

2.1.2 ภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2516 จนถึงปัจจุบัน

การแตกแยกของประชาชนไทยออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายความคิดก้าวหน้าอันมีนิสิตนักศึกษาเป็นแกนนำ และฝ่ายอนุรักษนิยม อันประกอบด้วยข้าราชการบางส่วน ทหาร นักเรียนอาชีพ และลูกเสือชาวบ้าน ได้เป็นเหตุรุนแรงให้ต้องเสียเลือดเนื้อ ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เป็นภาพที่ยังฝังอยู่ในความรู้สึกของนักศึกษา ด้วยความคับแค้นจึงตัดสินใจเลือกเอาเส้นทางเดียวที่เหลืออยู่คือ "จับปืนขึ้นต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการพลเรือน ซึ่งมีทหารคอยหนุนหลัง" โดยการเข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (วิกฤช สุนทรจามร, 2532 : 110)

บทเพลงเพื่อชีวิตที่เคยก้องกังวานในเมื่อ  
เป็นงานเพลงเพื่อชีวิตที่รับใช้พรรคคอมมิวนิสต์ไปโดยปริยาย ล่  
เพื่อชีวิตของวงดนตรีที่ตั้งขึ้นมาใหม่ในปี 2520 ไม่ว่าจะเป็นว  
กลุ่มนิสิต มศว. บางแสน วงฟ้าสว่าง วงชีวี ซึ่งนักร้องนักดนตรีล้วนเ  
นิสิตในมหาวิทยาลัย และบรรเลงเฉพาะในแวดวงมหาวิทยาลัย ยังคง  
เพลงที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดในยุค 14 ตุลาคม คือมุ่งสะท้อนปัญหาผู้ยา  
มุ่งสะท้อนเรื่องราวของคนหนุ่มสาวและเพิ่มการกล่าวถึงเหตุการณ์ วันที่  
ตุลาคม 2519 (วิฤช สุนทรจามร, 2532 : 117)

ในปี 2521 มีการประกวดวงดนตรีประเภทเพล  
โพล์คของใน "วันดวลเพลง" วง "แสมเมอร์" ได้รับรางวัลชนะเลิศ  
เพลง "บินหลา" และ "สาวบ้านนอก" วงแสมเมอร์จึงได้รับการต้อนรับ  
อย่างดี เมื่อได้นำเทปชุดแรกออกจำหน่าย อาจเป็นเพราะว่าขาดวง  
เพื่อชีวิตที่เป็นที่ยอมรับคือวงคาราวาน และวงกรรมมาชน ประการหนึ่ง  
เป็นเพราะว่าเพลงของวงแสมเมอร์หลายเพลง ได้แก่ "บินหลา" "บ่ก  
บ้านเรา" และ "ที่นี่ไม่มีครู" เป็นบทเพลงที่ใช้ภาษากวีอย่างกินใจ ไม่  
จากทฤษฎีการเมือง เช่น จักรวรรดินิยม ปฏิวัติโค่นล้ม สังคมเก่า นาย  
ศักดิ์นา ชนชั้น และอื่นๆ ทำให้บทเพลงของ "แสมเมอร์" เข้าถึงประช  
ได้ง่าย" (ห้องสมุดเพลงเพื่อชีวิต, ม.ป.ป. : 1)

บทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงหลัง 6 ตุลาคมนี้มีเนื้อหา  
ไม่รุนแรง เพราะภาวะทางการเมืองยังไม่สงบ ทางรัฐบาลหวาดระแ  
จากพรรคคอมมิวนิสต์ ที่ได้หลังจากนักศึกษาปัญญาชนไปเสริมเป็นจำนวน  
ซึ่งคะเนว่าประมาณ 3,000 คน (สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์, 2533 : 1  
รัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้มีนโยบายเรียกร้องให้นักศึก  
กลับเข้าเมืองโดยไม่มีควมผิด และเข้าศึกษาต่อในสถาบันเดิมได้ในปี :

แต่นโยบายนี้ประสบความสำเร็จปี 2523 สมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่ง  
 ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่อง "นโยบายการต่อสู้เพื่อเอา-  
 ชนะคอมมิวนิสต์" โดยใช้แผนรุกทางการเมืองเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษา  
 ปัญญาชน สำนึกว่าแผ่นดินนี้เป็นของตน สมควรจะปกป้องรักษาไว้ จากการ  
 รวบรวมความคิดของนักศึกษาปัญญาชนที่ออกจากป่า หลังคำสั่ง 66/2523 นี้  
 ส่วนใหญ่กล่าวว่าที่กลับออกมาจากป่าเพราะเกิดขัดแย้งกับทางพรรคคอมมิวนิสต์  
 เป็นปัจจัยสำคัญ ส่วนนโยบายของรัฐบาลในการเรียกร้องให้คืนสู่เหย้าเป็น  
 เพียงแรงหนุนเท่านั้น (สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์, 2533 : 90-97)

เมื่อนักศึกษาปัญญาชนทยอยคืนสู่เหย้าในปี 2523 เป็น  
 ต้นมา ความตั้งใจในการสร้างสังคมให้ดีกว่าเดิมก็ยังมียู่ บทเพลงเพื่อชีวิต  
 จึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น วงคาราบาว ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มนักศึกษา  
 ไทยในฟิลิปปินส์ ได้แก่ ปรีชา ชนะภัย, กิรติ พรหมสาขา ณ สกลนคร,  
 สานิตย์ ลิ่มศิลา และยีนยง โอภาากุล (คำว่า "คาราบาว" เป็นภาษาฟิลิปปินส์  
 (ตากาล็อก) แปลว่าควาย) ได้นำผลงานเพลงเพื่อชีวิตชุดแรกออกจำหน่าย  
 ในปี 2523 ในชื่อชุดว่า "จี๊เมมา" และมีการนำวงออกแสดงตามสถานที่ต่างๆ  
 ผลงานในปี 2524 คือชุด "แป๊ะชายแวด" และปี 2525 ชุด "วณิพก" ซึ่ง  
 ประสบความสำเร็จและในปี 2526 ก็ผลิตเทปชุด "เมดอินไทยแลนด์" ซึ่ง  
 เป็นเทปที่มียอดขายสูงสุดของดนตรีแนวนี้ในช่วงนั้น (สุทธาสินี เกียรติ-  
 ไพบูลย์, 2533 : 97-98) และกล่าวได้ว่า เป็นบทเพลงที่ประพันธ์อย่างมี  
 วรรณศิลป์ (ดวงมน จิตรจางค์, 2528 : 7)

บทเพลงของวงคาราบาวได้รับความนิยมแพร่หลาย  
 อย่างรวดเร็ว น่าจะเป็นด้วยเหตุ 3 ประการ คือ การผลิต ออกมาในรูปแบบ  
 ของเทปคัสเซตมีราคาถูกและใช้สะดวกกว่าแผ่นเสียง ดนตรีเป็นดนตรีแนว  
 คึกคักเร้าใจ และประการสุดท้ายคือเนื้อหาของเพลงเป็นเรื่อง

เกี่ยวกับชีวิตของคนธรรมดาสามัญในสังคม เมื่อเพลงเพื่อชีวิตสามารถทำยอดขายได้ทัดเทียมกับเทปเพลงของวงแกรนด์เอ็กซ์ 1 ที่เคยทำไว้ 1 ล้านตลับ ทำให้บริษัทเทปเริ่มมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์แข่งขันกัน บทเพลงเพื่อชีวิตจึงก้าวเข้าสู่วงการธุรกิจเทปที่ต้องอาศัยกลยุทธ์มากแบบในการโฆษณา และ "จากการที่ผลงานของคาราบาวได้รับความนิยมสูงสุดนี้ ทำให้กลุ่มนักดนตรี นักแต่งเพลงแนวนี้ซึ่งมีผลงานออกมาก่อนหน้านี้แล้ว พลอยได้รับความสนใจจากผู้ฟังมากขึ้น ในระยะต่อมาเช่น คาราวาน, โหป, พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ และคนด่านเกวียน" ฯลฯ (สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์, 2533 : 98-99)

บทเพลงเพื่อชีวิตยังคงได้รับการสร้างสรรค์สืบต่อกันมามีนักร้องนักดนตรีและนักแต่งเพลงเพื่อชีวิตเกิดขึ้นแล้วก็เลิกราไปหลายต่อ-หลายคนและหลายต่อหลายวง แต่วงดนตรีที่เป็นขวัญใจของบทเพลงเพื่อชีวิตก็คือวงคาราวานและคาราบาว ซึ่งได้แยกวงกันไป แต่ก็กลับมารวมตัวกันอีกเพื่อสร้างสรรค์ผลงานเพลงเพื่อชีวิตออกสู่ประชาชน มีหลายคนที่ยกตัวออกไปเป็นศิลปินเดี่ยว ได้แก่ ยืนยง โอภากุล (แอ๊ด คาราบาว) สุรชัย จันทิมาธร (หงา คาราวาน) ปรีชา ชนะภัย (เล็ก คาราบาว) เทียรี่ เมฆวัฒนา มงคล อุทก และกิริติ พรหมสาขา ณ สกลนคร (เจี๊ยว คาราบาว) ส่วน พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ซึ่งเคยเป็นสมาชิกในวงคาราวานในช่วง พ.ศ. 2517-2519 หลังจากกลับออกจากป่าในปี 2524 ก็ได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงในนามศิลปินเดี่ยวด้วยเทปชุดแรก คือ "ห้วยแกลง" ในปี 2526 และก็ได้ออกเทปต่อเนื่องมาโดยตลอด จนถึงปัจจุบัน

---

1 แกรนด์เอ็กซ์ เป็นวงดนตรีประเภทสตริง เป็นที่นิยมชมชอบของเด็กวัยรุ่น และได้รับความนิยมสูงสุดโดยดูจากจำนวนเทปคาสเซ็ท ชุด "แกรนด์-เอ็กซ์-โอ" ที่จำหน่ายได้เกินหนึ่งล้านตลับ ซึ่งไม่เคยมีผลงานของคนไทยจำหน่ายได้มากเท่านี้มาก่อน (สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์, 2533 : 99)

เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตยังคง  
ของสังคม สร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น หากแต่ปรับเปลี่ยนไป  
และการเมืองในด้านการนำเสนอให้สอดคล้องกับภาวะบ  
บทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงหลังมีเนื้อหาหลากหลายกว่าบทเ  
ที่มุ่งด้านการเมือง การปกครอง ปัญหาความยากจน ปัญ...  
เอาเปรียบของนายทุน การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม มา  
การหย่าร้าง การขายตัวเพื่อยังชีพ การให้กำลังใจ การขาดแคล  
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ ศิลปวัฒนธรรม การประหยัดน้ำ  
ปัญหาที่พบเห็นได้ในสังคมปัจจุบัน

## 2.2 ลักษณะโดยทั่วไปของบทเพลงเพื่อชีวิต

บทเพลงเพื่อชีวิตเป็นบทเพลงที่เกิดขึ้นเพราะภาวะท  
การเมืองเป็นแรงผลักดัน เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อสะท้อนป  
ผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ เป็นบทเพลงที่เรียกร้องให้มวลชนช่วย  
สังคมให้ดีขึ้น บทเพลงเพื่อชีวิตมีลักษณะที่แตกต่างจากบทเพลงป  
ซึ่งพอจะกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของเพลงเพื่อชีวิตได้ดังนี้

### 2.2.1 อิทธิพลของศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เหตุที่บทเพลงเพื่อชีวิตได้รับอิทธิพลของศิลปะ  
วัฒนธรรมพื้นบ้าน อาจเป็นเพราะผู้ประพันธ์บทเพลงเพื่อชีวิตส่วน  
ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชนบท เติบโตมาท่ามกลางกลิ่นอายของศิลปะแ  
พื้นบ้าน ย่อมซึมซับเอาศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไว้ เมื่อมีใ  
ประพันธ์บทเพลงเพื่อชีวิตจึงนำเอาศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านมาสอด  
ประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่ง ดังได้กล่าวแล้วว่าบทเพลงเพื่อ



สื่อสารไปยังคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งก็คือคนชนบทนั่นเอง ถ้าได้อาศัยศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดในรูปของบทเพลงย่อมจะทำให้คนชนบทเข้าถึงได้ง่าย ดังที่ วีระศักดิ์ สุนทรศรี (2531 : 60-63) กล่าวถึงการแสดงดนตรีเพื่อชีวิตของวงคาราวาน ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ไว้ในหนังสือ ความรำลึกย้อนหลังคาราวาน ว่า

ชาวบ้านหมู่บ้านนี้เป็นลาวพวน ตกกลางคืนเราแสดงดนตรี ชาวบ้านกลับถูกใจ เพลงที่ออกทำนองอีสาน เพลงโคราช ก็เป็นอีกเพลงหนึ่งที่ชาวบ้านชื่นชอบ และที่หมู่บ้านหนองบัวบาน จังหวัดอุดรธานี พอเราขึ้นเพลง 'เข็ญอีสาน' คนแก่คนเฒ่าพากันชอบออกชอบใจออกมาเพื่อนรำกันอย่างสนุกสนาน"

นักดนตรีแนวเพลงเพื่อชีวิตที่เติบโตมาในสังคมชนบท ได้แก่ นักดนตรีของวงคาราวาน ประกอบด้วย สุรชัย จันทิมาธร จากจังหวัดสุรินทร์ วีระศักดิ์ สุนทรศรี จากจังหวัดอุดรธานี มงคล อุทก จากจังหวัดร้อยเอ็ด ทองกราน ทานา จากจังหวัดนครราชสีมา และพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จากจังหวัดนครราชสีมา วงครุชน ประกอบด้วย ศักดิ์สิทธิ์ เชื้อกลาง จากจังหวัดหนองคาย ศรัทธา หนูแก้ว จากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ลิจิต บุญปลิว จากจังหวัดสุรินทร์ (วิภุช สุนทรจามร, 2532 : 138-293)

จะเห็นได้ว่านักดนตรีส่วนใหญ่เป็นชาวอีสาน ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสานจึงปรากฏให้เห็นในบทเพลงเพื่อชีวิตหลายเพลง เช่น "โคราชขับไล่ไอ้กัน" ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ซึ่งใช้ทำนอง "เพลงโคราช" เพลง "ลำเพลินเจริญใจขับไล่อเมริกา" ของมงคล อุทก ใช้ทำนอง "ลำเพลิน" เพลง "เข็ญอีสาน" ของนิรนาม ใช้ทำนอง "เพลงเข็ญ" ส่วนเพลงของวง "ชูชู" ก็มีการนำเอาเพลงพื้นบ้านภาคอีสานและภาคใต้มาใช้ ดังที่ ระพีพันธ์ พุฒิชชาติ (อ้ายชู) หัวหน้าวง "ชูชู" ซึ่งเป็นชาวอีสานกล่าวว่า

เพลงเพื่อชีวิตส่วนใหญ่จะอิงเพลงพื้นบ้าน อิงสำเนียง  
แบบไทยๆ ...อย่างผม ตามแนวความคิดก็คือผมพยายามจะ  
ประยุกต์ทำนองเพลงพื้นบ้านเป็น "ลายพิน" "ลายแคน" เอามา  
ใช้อย่างเพลง "บุญแข่งเรือ" หรือ "ลำเต็น" ...ส่วน  
"รองเง็ง" ก็มีเพลง "บุหงาอันดามัน" เพลง "ปะการัง"  
(ไพศาล สังวัตลี, 2534 : 55)

วง "คาราบาว" จัดเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ได้รับ  
ความนิยมสูงสุด ซึ่งวัดได้จากยอดขายของเทป (สุทธาสินี, 2533 :  
97-98) มีปิ่นยง โอภากุล เป็นแกนนำ ปิ่นยงได้อาศัยเพลงพื้นบ้านจากถิ่นเกิด  
คือจังหวัดสุพรรณบุรี มาประยุกต์ใช้ในบทเพลง "เมดอินไทยแลนด์" "ราชา-  
เงินผ่อน" "หัวใจร้าว" ได้อย่างแนบเนียนและน่าฟัง ส่วนพงษ์เทพ  
กระโคนชำนานู นั้นได้นำศิลปวัฒนธรรมภาคอีสานมาใช้ในบทเพลงหลายเพลง  
ได้แก่ เพลง "โคราช 83" "สาวเลื้อยลาย" "โคราช 31" "เพลงดิน  
พงษ์เทพ" "โคราชขับไล่ไอ้ก้น" "โคราชฯ" นอกจากนี้ความที่เคยไปคลุกคลี  
อยู่กับชาวลัวะ จังหวัดน่าน เมื่อครั้งเข้าไปอยู่ป่า หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม  
2519 เขาได้อาทำนองเพลงทางเหนือมาใช้ในเพลง "นกเขาไฟ (ภาคผี  
เมือง)" "สิงทะโหมน" "จวบฟ้า-ฝากดิน" "ใบไม้" "นกเขาไฟ" ส่วน  
เพลง "แหล่ง 29" และ "แหล่ง 17 พ.ค. 35" ก็ได้้นำเอาทำนองเพลงแหล่ง  
ของภาคกลางมาใช้

บทเพลงเพื่อชีวิตของไทยยังคงนำเอาศิลปวัฒนธรรม  
พื้นบ้านมาสอดแทรกในบทเพลง "เป็นการ...แสดงให้เห็นว่าเรารับผิดชอบ  
ต่อวัฒนธรรมของเรา" (ระพีพันธ์ พุฒิชชาติ, 2534 : 35)

## 2.2.2 อิทธิพลจากวรรณกรรมเพื่อชีวิต

### บทเพลงเพื่อชีวิตเพลงแรกของไท่

ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้เกิดขึ้นมาในช่วงเหตุการณ์  
จากนั้นมานอกจากจะมีการประพันธ์เนื้อร้องขึ้นเองแล้วยังได้นำเอาบท  
นักประพันธ์แนววรรณกรรมเพื่อชีวิตมาใส่ทำนองขับร้องขึ้น เช่น เพลง  
ซึ่งอาศัยบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ เพลง "อีสาน" ก็มาจากบทกวีของ "  
จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์บทเพลงเพื่อชีวิตในยุคแรก จะเป็นบุคคลที่มาจา  
วรรณกรรมเพื่อชีวิต เช่น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้ต่อต้านการรับน้อ  
รุนแรงของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนรุ่นที่ไม่กล้าข้อ  
และไม่ค่อยมีใครกล้าคบเป็นเพื่อนเพราะกลัวรุ่นพี่จะเพ่งเล็ง เมื่อเรีย  
เขาเกิดเบื่อหน่ายคณะที่เรียนอยู่จึงหันไปเข้าร่วมกิจกรรมนอกมหาวิทยาลัย  
ไปทำหนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนักศึกษา และการเข้าร่วมกลุ่ม  
หน้าโดม" ที่จัดให้มีการสนทนาปัญหาบ้านเมืองในปลายปี 2512 แต่ก็  
บทบาทมากนัก จนถึงปี 2514 เขาก็เริ่มหัดเขียนบทความทางวิชาการ  
ครั้งแรก โดยเขียนให้กับวารสารของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิ  
เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2527 : 47) ได้เล่าถึงชีวิตในช่วงนี้ไว้ใน  
ป่าชายเลน ว่า

ผมรู้สึกเบื่อห้องเรียนอย่างที่สุดจะบันทึก ที่สำคัญที่สุด  
ไม่รู้ว่าจะตัวเองเรียนไปเพื่ออะไร ความใฝ่ฝันที่จะรับราชการ  
ตามประสงค์จนจบรัฐศาสตร์หมดสิ้นไปพักใหญ่แล้ว ผมจะ  
เขาได้อย่างไร ขนาดยังเรียนอยู่ก็ขัดกันขนาดนี้แล้ว เ  
ต่างกันมากเหลือเกิน

ด้วยเหตุนี้เสกสรรค์จึงเลิกเรียนและหันไปทำงาน  
ตกระกำลำบากเพราะไม่มีปริญญาหางานทำได้ยาก ในต้นปี 2516 เ

หวนกลับธรรมศาสตร์อีกครั้งหนึ่งในเดือนมิถุนายน และได้รับเลือกให้เป็น  
เลขานุการของศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย มีบทบาทสำคัญในการชุมนุม  
ครั้งสำคัญ 14 ตุลาคม 2516 ในฐานะแกนนำการชุมนุม เขาได้กล่าวถึงที่มา  
ของเพลง "สู้ไม่ถอย" ว่า

ก่อนหน้านี้อีกหลายเดือนผมเคยแต่งเพลงนี้ไว้ก่อนหนึ่ง ชื่อเพลง  
สู้ไม่ถอย ช่วงชุมนุมประท้วงอธิการบดีรามคำแหง ในเดือน  
มิถุนายน ก็เคยแนะนำให้ผู้ชุมนุมรู้จักกันไปแล้วครั้งหนึ่ง ผมนั่ง  
ลงข้างหลังเวทีแล้วแต่งต่ออีกสองท่อนให้สมบูรณ์ จากนั้นก็ให้  
นักศึกษารุ่นน้องคนหนึ่งเอาไปโรเนียวเนื้อร้องมาแจก ทุก  
อย่างเรียบร้อยภายในหนึ่งชั่วโมง จากนั้นไม่นานเสียงเพลง  
ก็ดังกระหึ่มไปทั่วธรรมศาสตร์ เป็นการแต่งเพลงครั้งแรกใน  
ชีวิตของผม (เล่มเดิม : 60)

ส่วนสุรชัย จันทิมาธร ผู้เริ่มเข้าสู่แวดวงนักเขียนในกลุ่ม  
"จักรวาลกวี" และผันไปสู่กลุ่ม "หนุ่มหน้าสาวสวย" จนถึง "ชมรม-  
พระจันทร์เสี้ยว" เขาอยู่ในบรรยากาศของนักคิดนักเขียนอย่างสุจิตต์ วงษ์เทศ  
ขรรค์ชัย บุนปาน มนัส สัตยารักษ์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี สุวรรณี สุคนธา และ  
วิทยากร เชียงกุล ซึ่งเป็นผู้มีความก้าวหน้าทางความคิด สุรชัยได้เขียนบทกวี  
และเรื่องสั้นเพื่อหาเลี้ยงชีพ เขาเป็นคนที่มีความคิดอิสระ แม้แต่เมื่อเข้าไป  
ร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เขาไม่พอใจกับการอบรมทาง  
ความคิดของพรรค เขามักจะพูดว่า "ผมจะไม่เดินตามพรรคเหมือนวัวควาย"  
(วิกฤช สุนทรจามร, 2532 : 165)

จากการเป็นนักคิดนักเขียน สุรชัยได้ผันตัวเองมาสู่การ  
เป็นนักดนตรีเพื่อชีวิตด้วยใจรักดนตรี เขาฝึกหัดเล่นกีตาร์กับเพื่อน ฟังเพลง  
ทั้งวันและเริ่มแต่งเพลง จนกลายมาเป็นนักดนตรีเพลงเพื่อชีวิตที่ประสบความสำเร็จ-

สำเร็จ จนได้รับยกย่องว่า "เป็นศิลปินที่มีความสามารถมากในด้านการแต่งเพลง ทั้งนี้เพราะเขามีพื้นฐานมาจากคนอ่านหนังสือ คนเขียนหนังสือ คนเขียนรูป จนมาเป็นคนแต่งเพลง คนร้องเพลง และคนเล่นดนตรี" (เล่มเดิม : 164)

วิสา คัญทัพ ผู้เคยเป็นสมาชิกในกลุ่ม "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" เป็นเพื่อนกวีของ สุรชัย จันทิมาธร ได้ร่วมประพันธ์บทเพลง "คนกับควาย" ซึ่งสมคิด สิงสง ได้แต่ง 2 ท่อนแรกค้างไว้จนจบ และได้แต่งเพลงเพื่อชีวิตหลายเพลงในช่วงต่อมา

นอกจากจะมีเสกสรรค์ ประเสริฐกุล สุรชัย จันทิมาธร วิสา คัญทัพ แล้ว ก็ยังมีนักเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่ได้ประพันธ์บทเพลงเพื่อชีวิตอีกหลายคน ได้แก่ ประเสริฐ จันทำ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ รวมทั้ง จิตร ภูมิศักดิ์ ผู้เป็นเจ้าของแนวคิด "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" ได้ประพันธ์บทเพลงเพื่อชีวิตไว้หลายเพลง เช่น เพลง "กลืนรวงทอง" "ศักดิ์ศรีของแรงงาน" "เลือดต้องล้างด้วยเลือด" "เทอดลัทธินุษย์ชน" "วีรชน-ปฏิวัติ" "แสงดาวแห่งศรัทธา" "ฟ้าใหม่" "มาร์ชชาวนาไทย" "กรรมาชนมาร์ชกรรมกรไทย" เป็นต้น จิตร ภูมิศักดิ์ แต่งเพลงเหล่านี้ก่อนปี 2509 แต่ไม่เป็นที่แพร่หลายในช่วงนั้น มาได้รับการเผยแพร่ในช่วง 2516-2519 (วิกฤช สุนทรจามร, 2532 : 138-259)

อิทธิพลของวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่มีต่อบทเพลงเพื่อชีวิต จึงมี 2 ด้าน คือมาจากผู้ประพันธ์เพลงที่เคยเป็นนักเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตมาก่อน กับการนำเอาบทกวีแนววรรณกรรมเพื่อชีวิตมาใส่ทำนองสร้างเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตขึ้นมา

### 2.2.3 อิทธิพลจากความเคลื่อนไหวในวงการเพลงเพื่อชีวิต ในต่างประเทศ

ในทศวรรษที่ 1960 นักศึกษา ปัญญาชน และศิลปินของอเมริกา เกิดเป็นหน่วยระบบการปกครองที่มีปรัชญารัฐกิจคณาธิปไตยทางเศรษฐกิจ การเกณฑ์ทหารไปรบในเวียดนาม การแบ่งผิว การว่างงาน ของผู้จบการศึกษา จึงแต่งบทเพลงเพื่อประท้วง ผู้ที่มีผลงานเพลงที่เด่นที่สุด คือ บ็อบ ดีแลน (Bob Dylan) ด้วยการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้า เมืองไทยก็ได้รับรู้เรื่องราวเหล่านี้ ในช่วงที่สังคมไทยกำลังเสื่อมโทรม เพราะวัฒนธรรมที่มาจากการตั้งฐานทัพของอเมริกาพอดี หนุ่มสาวที่มีแนวคิดต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้นจึงสนใจยุทธวิธีการต่อสู้ของนักศึกษา ปัญญาชน และศิลปินของอเมริกา (จรูญรัตน์ สุวรรณภักดิ์, 2532 : 87-89)

มีภาพยนตร์เรื่อง วูดสต็อก (Wood Stock) อันเป็นชื่อของงานมหกรรมดนตรีที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดจากการรวมพลังอำนาจของหนุ่มสาวมากมายถึง 450,000 คน เมื่อภาพยนตร์เรื่องนี้เข้ามาฉายในประเทศไทย อิทธิพลของการต่อสู้ด้วยบทเพลงก็เข้ามามีส่วนในวิถีทางการต่อสู้ของนักศึกษาปัญญาชนไทย ดังเช่น สุรชัย จันทิมาธร ซึ่งได้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้ถึง 4 ครั้ง เกิดความประทับใจมากเขาได้แต่งเพลง "सानแสงทอง" โดยอาศัยทำนองเพลง ไฟน์เดอะ คอสท์ ออฟ ฟรีดอม (Find the cost of Freedom) ของ บ็อบ ดีแลน (Bob Dylan) เพื่อใช้ขับร้องในการประท้วง ดร.คึกคัก ผาสุขนิรันดร์ มีเนื้อร้องสั้นๆ เพียง 4 บรรทัด ว่า

ขอผองเราจงมาร่วมกัน      ผูกสัมพันธ์ยิ่งใหญ่  
सानแสงทองของความเป็นไทย      ด้วยดวงใจบริสุทธิ์  
(วิฤช สุนทรจามร, 2532 : 187)

นอกจากจะได้รับอิทธิพลการต่อสู้ด้วยบทเพลงจากอเมริกา แล้ว ผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ ผู้ได้รับอิทธิพลจากบทเพลงปฏิวัติของจีนและแนวความคิดเรื่องศิลปะการต่อสู้ของจีนก็เข้ามามีบทบาทในบทเพลงเพื่อชีวิตของไทย มีการนำเอาบทเพลงของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้ประพันธ์ไว้ในขณะที่อยู่ในป่าได้แก่เพลง "ทุ่งรวงทอง" "พลพรรคครองชัย" "เลือดต้องล้างด้วยเลือด" "ภูพานปฏิวัติ" และ "มวลประชาชนชนะแน่" มาขับร้อง (วิเศษ สุทรจามร, 2532 : 94)

บทเพลงเพื่อชีวิตของไทย จึงน่าจะเกิดจากอิทธิพลแนวความคิดเรื่องศิลปะกับการต่อสู้ของจีน และการต่อต้านสังคมของสหรัฐอเมริกา ด้วยบทเพลง (จรูญรัตน์ สุวรรณภูลิทธิ, 2532 : 94)

#### 2.2.4 เนื้อหาและการพัฒนาด้านเนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิต

เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิต ก็คือสะท้อนสภาพชีวิตที่เป็นจริงในสังคมทุกด้าน ซึ่งเนื้อหาอาจปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมและการเมือง แต่คงไว้ซึ่งแนวคิดเดิมคือต้องสร้างสรรค์สังคมไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าเดิม

เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยในช่วงแรกๆ (ปลายปี 2516-ต้นปี 2517) มักกล่าวถึงปัญหาความทุกข์ยากของชาวนา กรรมกร สภาพความแห้งแล้งในภาคอีสาน ความไม่เป็นธรรมในสังคม เนื้อหาของบทเพลงยังไม่รุนแรงถึงขั้นให้จับอาวุธขึ้นสู้ บทเพลงในช่วงนี้ได้แก่ "เปิบข้าว" "อีสาน" "กุลาร้องไห้" "ข้าวคอยฝน" "แบนเอ็ดเต็ด" "จิตร ภูมิศักดิ์" เป็นต้น

บทเพลงเพื่อชีวิต ในช่วงปลายปี 2517-2518 มีทั้งที่แต่งขึ้นใหม่และนำเอาเพลงของจิตร ภูมิศักดิ์ มาเผยแพร่ เนื้อหาของเพลงจึงเป็นแนวปลุกเร้าอุดมการณ์แนวศิลปะเพื่อชีวิต เช่น เพลง "หยุดก่อน" "เสียงเพรียกจากมาตุภูมิ" "เทอดสิทธิมนุษยชน" "ศักดิ์ศรีของแรงงาน" "กลืนรวงทอง" เป็นต้น บทเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงนี้ คือ เพลง "คนกับควาย" และ "ข้าวคอยฝน" ของวงคาราวาน

บทเพลงเพื่อชีวิต ช่วงปลายปี 2518-2519 เป็น บทเพลงที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเป็นบทเพลงที่ปลุกเร้า ให้มีการรวมพลังกัน เช่น เพลง "รวมกันเข้า" "มารวมกันนะ เชอเจ้า" "ตายสิบเกิดแสน" "จดหมายจากชานา" "อเมริก้านั้นอันตราย" "หมายเหตุ จากหมู่บ้าน" เป็นต้น เนื้อเพลงจะสะท้อนภาวะเหตุการณ์ได้ดี เช่น "เพลงตาย สิบเกิดแสน" ของวงคาราวานแต่ต่างจากอารมณ์สะท้อนใจ ที่ผู้นำชานาและ นักศึกษาถูกฆ่าตายหลายคน เนื้อเพลงจึงเรียกร้องให้รวมพลังกันลุกขึ้นสู้ "รวมกัน หักค้อน แม้ดาบปืนจะฟันฝ่า" (วิฤช สุนทรจามร, 2532 : 159-160) หรือเพลง "หยุดก่อน" ที่สุรชัย จันทิมาธร ต้องการตำหนิการ กระทำอันรุนแรงของตำรวจ ทหาร ที่ใช้อาวุธเข้าประหัตประหารนักศึกษาให้ "หยุดก่อนหยุดบรรเลงเพลงศึก" เพื่อที่จะไม่ต้องมีคำถามว่า "เรามาทำเพื่อ ไทยเลือดไหลนอง แต่ศึกต้องยึดเยื้อนี้เพื่อใคร" และยังขอร้องนักร้องเมือง และนายทุนที่มุ่งกอบโกยผลประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของเพลงจาก 14 ตุลาคม 2516 จนถึง 6 ตุลาคม 2519 มีความสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็น การขับไล่ฐานทัพอเมริกา การประท้วงเมื่อผู้นำชานาและนักศึกษาถูกฆ่า ตาย การเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ชานา กรรมกร และการสวดดี จิตร ภูมิศักดิ์ นักคิดนักเขียนผู้ยิ่งใหญ่

หลังจากปี 2519 เป็นต้นมา บทเพลงเพื่อชีวิตก็มีผู้สืบสาน ต่อเนื่องมาไม่ขาดสายจนถึงปัจจุบันนี้ แต่สิ่งที่ทำให้บทเพลงเพื่อชีวิตแต่ละช่วง มีความแตกต่างกันที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ การสะท้อนปัญหาที่แปรเปลี่ยนไป

#### 2.2.4.1 การสะท้อนปัญหา

ดังได้กล่าวแล้วว่า บทเพลงเพื่อชีวิตยุคหลัก ศิลปะเพื่อชีวิต คือการมุ่งสะท้อนปัญหาทุกด้าน เพื่อเรียกร้องให้มวลชนช่วยกัน



แก้ไขเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เนื้อหาของเพลงในช่วงแรกเป็นการสะท้อนปัญหาเกี่ยวกับ ความยากจน ปัญหากรรมกร ชาวนา ปัญหาความแห้งแล้งของอีสาน ปัญหาด้าน การใช้อำนาจของรัฐที่รุนแรงไม่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาของคนกลุ่มใหญ่ ทำที่ของผู้ประพันธ์บทเพลงก็เป็นไปในรูปของการเรียกร้อง ขอร้อง ขอความ- เห็นใจ เช่นปัญหาของความยากเข็ญของชาวนา ก็สะท้อนออกมาด้วยบทเพลง "คนกับควาย" ว่า "ยากจนหม่นหมองมานานนัก นานนักน้ำตามันตกใน ยากแค้น ลำเค็ญในหัวใจ ทุกข์ยากเพียงใดไม่หวั่นเกรง" เป็นการเอาเปรียบของ "กฏมพีกันแรงแบ่งชนชั้น ชนชั้นชาวนาจึงต่ำลง เพี้ยดยามชาวนาว่าป่าดง สำคัญมั่นคงคือความตาย" ปัญหานี้ น่าจะหมดไปถ้าหากกฏมพีเล็กกั้นแรงเอา เปรียบชาวนา หรือบทเพลง "ข้าวคอยฝน" ที่ใช้ความเปรียบชีวิตของชาวนา ที่มีชีวิตอยู่อย่างไร้ความหวัง ว่า "อยู่อย่างข้าวคอยฝน บ่พื้นราแรงแห้งตาย ชีวิตชีวน่าหน่าย จะหมายสิ่งหมายบ่มี"

ปัญหาความแห้งแล้งของภาคอีสาน ก็สะท้อน ออกมาในเพลง "อีสาน" "กุลาร้องไห้" "แปนเอ็ดเต็ด" ไม่ว่าจะ เป็น "ในฟ้าบ่มีน้ำ ในดินซำมีแต่ทราย น้ำตาที่ตกทราย คือเลือดหลังลงโลมดิน"<sup>1</sup> หรือ "ร้อนเหลือแดด แผลละลาย จากจุดหมายไกลจุดมา"<sup>2</sup> จนถึง "สาย น้ำระเหิดระเหยหาย ทุงโล่งโจงโปงไม้ยืนตาย" ซึ่งผู้ประพันธ์เพลงมองปัญหา นี้ว่าเกิดจากการกดขี่ของนายทุน จึงขอให้ "ผู้กดขี่สูญสลายจากธรณินทร์ ว้างเปล่าเหมือนดินถิ่นอีสาน"<sup>3</sup>

1 เพลง "อีสาน"

2 เพลง "กุลาร้องไห้"

3 เพลง "แปนเอ็ดเต็ด"

ปัญหาการใช้อำนาจอันรุนแรงของรัฐ

สะท้อนให้เห็นได้ในบทเพลง "หยุดก่อน" "ตายสิบเกิดแสน" "นกสีเหลือง" ท่าทีของผู้ประพันธ์เพลงที่มีต่อเนื้อหานี้เป็นไปในแง่ขอความเห็นใจให้ตระหนักในความเป็นจริง "จงฉีกหัวใจไต่ตรง" <sup>1</sup> และปลุกเร้าให้ผู้ที่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบรวมพลังกัน "เอาดวงใจมารวมร่วมพลังหวังสู้ เอาดวงใจมารวมร่วมพลังพันศัตรู" เพื่อที่จะได้ "ยืนบนความเป็นธรรมส่องนำด้วยลัจจะ" <sup>2</sup>

ปัญหาที่นำเสนอในบทเพลงเพื่อชีวิตช่วงหลังๆ

มีมากมายหลากหลายแนว ซึ่งท่าทีที่มีต่อปัญหาเหล่านี้ก็เป็นไปในรูปแบบที่เรียกร้องขอความเป็นธรรมมากกว่าที่จะปลุกเร้าให้ลุกขึ้นต่อสู้ เช่น เพลง "ท ทหารอดทน" ของวงคาราบาว ที่ร้องขอความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชาให้เมตตาทหารชั้นผู้น้อยที่ต้องอาศัยความอดทนสูงในการปฏิบัติหน้าที่ เพลง "โรงเรียนของหนู" ของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ได้สะท้อนปัญหาขาดแคลนครูในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ เพลง "เมดอินไทยแลนด์" ของวงคาราบาวที่เสนอให้คนไทยได้คิด หันมาอุดหนุนสินค้าที่ผลิตภายในประเทศ เพลง "นางงามตุ๊กกระจก" ของวงคาราบาว สะท้อนสภาพชีวิตอันน่าสงสารของหญิงสาวที่ต้องขายบริการทางเพศเพื่อส่งเงินเลี้ยงครอบครัว เพลง "ปักข์ได้บ้านเรา" ของวงแสมเมอร์ ซึ่งให้เห็นปัญหาของการละทิ้งถิ่นเกิดเข้าไปอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ทำให้ประชากรหนาแน่น ส่วนถิ่นเกิดอันมีธรรมชาติที่งดงามกลับต้องรกร้างว่างเปล่า ไม่เจริญขึ้นเพราะขาดทรัพยากรบุคคล เพลง "บินหลา" ของวงแสมเมอร์ ก็อาศัย บินหลา (นกกางเขน) เป็นสัญลักษณ์อันหมายถึง

1 เพลง "หยุดก่อน"

2 เพลง "ตายสิบเกิดแสน"

นักศึกษาศึกษาปัญหาชนที่ต้องการอิสระเสรี แต่ต้องมาสิ้นชีวิตลงในระหว่างการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์

มีบทเพลงของนักร้องนักดนตรีเพื่อชีวิตที่เผยแพร่ออกสู่ประชาชนอีกมากมาย เสนอปัญหาอันน่าสนใจด้วยทำที่นุ่มนวลบ้าง แข็งกร้าวบ้าง แต่ไม่รุนแรงเท่าบทเพลงเพื่อชีวิตในช่วงแรกๆ

#### 2.2.4.2 การชี้ทางออกของปัญหา

มีบทเพลงเพื่อชีวิตหลายต่อหลายเพลงที่ได้เสนอปัญหาและยังชี้ทางออกของปัญหาไว้ด้วย เช่น เพลง "อีสาน" ที่นำบทวีชื่อเดียวกันของ "นายผี" มาขับร้อง ปลุกเร้าให้ชาวอีสานอาศัยพลังใจต่อสู้กับอุปสรรคความแห้งแล้ง "สองมือเขามีแสง เสียงเขาแย้งมีคนยิน สงสารอีสานสิ้น อย่าทรยศผู้ด้วยสองแขน" เช่นเดียวกับเพลง "อีสานคืนถิ่น" ที่เสนอให้คนอีสาน "ไปเถิดไป กลับคืนสู่บ้าน ไปสร้างอีสานให้วัฒนา" เมื่อเกิดปัญหาสังคมไทยเสื่อมโทรมลงเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกันที่มาจากการตั้งฐานทัพอเมริกาที่โคราช ทำให้ผู้ประพันธ์เพลงเพื่อชีวิตหลายคนเสนอแนวทางออกของปัญหาด้วยการขับไล่ฐานทัพออกไป เช่น เพลง "เข็งอีสาน" ที่ขับไล่อย่างรุนแรง "พวกจัญไรไสหัวมันออกไป เอาดินเสาดอกเตะแม่มันไป" หรือเพลง "อเมริกันอันตราย" ที่กล่าวว่า "รวมกันเถิดผองเราเอาพันธุ์เพื่อผองไทย อเมริกันมันต้องออกไป อธิปไตยจึงจะสมบูรณ์"

บทเพลงที่ชี้แนะทางออกทางด้านการเมือง เช่น เพลง "นายกอ" ที่เกิดจากการเรียกร้องให้มีการปกครองชนิดที่เรียกว่า "ประชาธิปไตยเต็มใบ" เพราะนายกรัฐมนตรีมักเป็นผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีการแต่งตั้งกันเข้ามาโดยอาศัยอำนาจของคณะปฏิวัติ ประชาชนไม่ยอมรับจึงเกิดเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" ขึ้น เมื่อ 17 พฤษภาคม 2535 เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยง ก.บ.ว. แอ๊ด คาราบาว (ยืนยง โอภากุล) จึงใช้

คำว่า "นายกอ" แทนคำว่า "นายกฯ" ซึ่งแนวทางออกของปัญหาประชาชนไม่ยอมรับนายกรัฐมนตรีที่มาจากการแต่งตั้ง โดยเตือนตัวนายกฯ เองว่า "นายกอ นายต้องมาจากการเลือกตั้ง" (เพลงนายกอ ของวงคาราบาว)

บทเพลงเพื่อชีวิตที่เสนอปัญหาพร้อมทั้งชี้แนะทางออกของปัญหาก็พบได้ทุกยุคทุกสมัย และทางออกก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองเป็นสำคัญ

#### 2.2.4.3 การเชิดชูคุณค่าของชีวิตและธรรมชาติ

บทเพลงเพื่อชีวิตช่วงหลังจากที่นักดนตรี

เพื่อชีวิตผลจากการร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในป่า เดินทางกลับบ้าน บทเพลงเพื่อชีวิตก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการปลุกเร้าให้ต่อสู้การโจมตีด้านการเมือง เป็นการกล่าวถึงคุณค่าของชีวิตและธรรมชาติ โดยเฉพาะการรณรงค์ให้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปกป้องเขาใหญ่ให้พ้นจากการแปรสภาพเป็นรีสอร์ต สนามกอล์ฟ การดำเนินตามรอยสืบ นาคะเสถียรที่สละชีวิตเพื่อพิทักษ์ป่าไม้ สัตว์ป่า เห็นได้จากบทเพลง "สืบ นาคะเสถียร" ของวงคาราบาว "เขาใหญ่" "สิงทะโหมน" ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ "ชีวิตสัมพันธ์" ของกลุ่ม "ศิลปินอีสานเขียว" และ "จี๋เมาใจดี" ของคาราบาว เป็นต้น

บทเพลงเพื่อชีวิตที่กล่าวถึงธรรมชาติ

โดยทั่วไปมีมากมาย เช่น เพลง "สนสว่าง" "สันทรายมูล" "ลำตะคอง" ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เพลง "กาลเวลา" ของคาราบาว และเพลง "เดือนเพ็ญ" ของ "นายผี" (อัคนีย์ พลจันทร์) อันเป็นเพลงอมตะ กล่าวถึงความรู้สึกผูกพันกับบ้านเกิดเมืองนอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติได้อย่างดีเยี่ยม

บทเพลงที่เชิดชูคุณค่าของชีวิต มีทั้งการ  
 สดุดี การให้กำลังใจ เช่น เพลงที่สดุดีวีรกรรมของบุคคลที่ทำประโยชน์แก่  
 ประเทศชาติ ได้แก่ เพลง "จิตร ภูมิศักดิ์" ของวงคาราวาน เพลง  
 "หลวงพ่อประจักษ์" "พลจันทร์เดือนเพ็ญ" "บิกสู" "เจ้าตาก" "สืบ นาคะ  
 เสถียร" "คานธี" "กระบี่มือเดียว" ของวงคาราบาว นอกจากนี้ยังมีการ  
 กล่าวสดุดีความดีของบุคคลที่สมมุติเป็นตัวละคร ซึ่งมักเป็นคนที่อาศัยในสังคม  
 คือเพลง "บัวลอย" "แสงดาว" "มะโหนก" ของวงคาราบาว ส่วนเพลง  
 ที่ปลอบขวัญให้กำลังใจ ได้แก่ เพลง "ดอกไม้ให้คุณ" ของสุรชัย จันทิมาธร  
 เพลง "กำลังใจ" ของวงโยธยาศัย เพลง "กำลังใจ" ของคาราบาว เพลง  
 "รางวัลแด่คนช่างฝัน" ของจรัล มโนเพ็ชร เพลง "วันเวลา" "เพียงลม  
 พัดผ่าน" "โลกหยอกล้อ" ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ และเพลง "ถึงเพื่อน"  
 ของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ฯลฯ

#### บทเพลงเพื่อชีวิตที่ดีแก้ปัญหาสภาพชีวิต

ยังปรากฏอยู่เสมอ อาจเป็นเพราะการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร  
 และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ด้อยโอกาสมีปัญหาวิน  
 การดำรงชีวิตในสังคมเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น "สาวโรงงาน" "สาวเวียง-  
 จันทน์" "เด็กปั๊ม" ของคนด่านเกวียน "จ.ป.ล." "หนุ่มก่อสร้าง" "ตังเก"  
 "ด.ญ. ปรารค์" "ต้นขบซี่" "คนจนรุ่นใหม่" ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ  
 "แสงดาว" "นางามตุ๊กกระจก" "ไอ้हां" "ไอ้โตะ" "เผ่าทะเล" "हांเทียม"  
 "ราชาเงินผ่อน" "ลูกหิน" "เรฟูจี" และอีกหลายบทเพลงของวงคาราบาว  
 "ผีโรงเย็น" "ไถ่เธอคืน" ของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ล้วนแต่สะท้อนปัญหาชีวิตของ  
 บุคคลในสังคมปัจจุบันได้ดี

กล่าวโดยสรุป บทเพลงเพื่อชีวิตของไทย  
 เริ่มมีการนำออกมาเผยแพร่ในรูปแบบของเพลงปลุกใจให้รวมพลังกันต่อสู้

ระหว่างการชุมนุมของนิสิตนักศึกษาในปี พ.ศ. 2516 และ หลังจากนั้น บทเพลงเพื่อชีวิตก็ได้รับความนิยมในวงกว้างขึ้นๆ ตามลำดับ จนในปัจจุบันนี้ บทเพลงเพื่อชีวิตเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป อาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลง และเนื้อหาให้เหมาะกับสภาพสังคมและความนิยม เนื้อหาของเพลงมีหลากหลาย กว่าเดิม มีทั้งสะท้อนปัญหาชีวิต อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ปลอบขวัญให้กำลังใจ ยกย่องสรรเสริญ เสียดสีการเมือง ฯลฯ ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตได้สืบสานงานเพลงเพื่อชีวิตตลอดมา และคงจะตลอดไป ตราบเท่าที่ชีวิตมนุษย์ยังมีปัญหาที่ต้องแก้ไขโดยมวลชนอยู่

#### ลักษณะเด่นของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เติบโตมาในแวดวงของศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน ของตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (เดิมเรียกว่า เมืองโคราช) พงษ์เทพ ให้สัมภาษณ์ว่า "บ้านผมเรียก 'บ้านบันเทิง'... ร้องรำทำเพลงตลอด" พงษ์เทพจึงหลงใหลในกลิ่นอายของเพลงพื้นบ้าน รวมทั้งเพลงโคราชที่จัดว่าร้องยากเพราะมีการเล่นคำโดยเฉพาะคำตาย เมื่อพงษ์เทพมีโอกาสประพันธ์บทเพลง เขาก็ประพันธ์เป็นทำนองเพลงโคราช เช่น เพลง "โคราชขับไล่ไอ้กัน" ซึ่งเป็นเพลงแรกในชีวิต เพลง "กระโทก-ไชคชัย" และอีกหลายเพลงจนถึงปัจจุบัน นอกจากเพลงโคราชแล้ว พงษ์เทพ ยังได้ประพันธ์บทเพลงเป็นทำนองเพลงพื้นบ้านภาคอีสาน และ ภาคเหนือ อีกหลายเพลง (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 89-92)

พงษ์เทพ เริ่มการเป็นนักดนตรีโดยเข้าร่วมกับวงคาราวาน ซึ่งก็ เหมือนกับวงดนตรีเพื่อชีวิตโดยทั่วไปที่ได้รับอิทธิพลของแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต จากงานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์, นายผี ตลอดจนวรรณกรรมเพื่อชีวิตของ

นักเขียนรุ่นก่อนและนักเขียนต่างประเทศ พงษ์เทพเคยร่วมต่อสู้เพื่อชาวนาที่โคราชมาก่อนที่จะพบกับสุรชัย จันทิมาธร แห่งวงคาราวาน เมื่อพงษ์เทพได้ร่วมงานกับวงคาราวานและมีโอกาสแต่งเพลง เขาจึงอาศัยทำนองเพลงพื้นบ้าน การผสมผสานกันระหว่างแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตกับทำนองเพลงพื้นบ้าน และการนำเสนอที่แฝงอารมณ์ขัน ทำให้บทเพลงของพงษ์เทพมีลักษณะ เฉพาะตัว ดังที่ สม ธาริน (2534 : 10) กล่าวว่า "ดูเหมือนว่าเป็นลักษณะ เฉพาะของเพลงแบบ 'พงษ์เทพ' ไปเสียแล้วที่จะบอกเล่าถึงความจน ความทุกข์ยากแบบ เบื้อนยิ้ม สอดแทรกด้วยความรื่นรมย์และมุมมองที่ยังมีความหวัง"

ลักษณะเด่นของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ จำแนกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านรูปแบบ และ ด้านเนื้อหา

## 1. ด้านรูปแบบ

ลักษณะเด่นด้านรูปแบบในบทเพลงของพงษ์เทพ จำแนกออกเป็น 3 ส่วน คือ ฉันทลักษณ์ การใช้คำ และการสร้างอารมณ์ขัน

### 1.1 ฉันทลักษณ์

รูปแบบในการประพันธ์เพลงไทยสากลโดยทั่วไป มักมีลักษณะ เป็น ร้อยกรอง คือมีสัมผัสระหว่างวรรค ดังที่ วราห์ วรเวช (2526 : 132) นักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียง กล่าวว่า การแต่งเนื้อร้องเพลงไทยสากลปัจจุบัน ยังยึดหลักว่าต้องแต่งให้มีสัมผัสเหมือนการแต่งกลอน และถ้าเป็นไปได้ไม่เพียง แต่จะมีสัมผัสนอกเท่านั้น ต้องมีสัมผัสในวรรคด้วยจึงจะไพเราะ ผู้ขับร้องจำ เนื้อร้องได้ง่าย นำร้อง เช่นเดียวกับ ประสิทธิ์ โรหิตเสถียร (2526 : 181-

182) นักแต่งเพลงที่เป็นที่ยอมรับในวงการเพลง ให้ความเห็นว่า "ผมคิดว่า เพลงควรมีสัมผัส เพราะคำสัมผัสคล้องจองนั้น ช่วยให้เกิดการสั่นไหวทางภาษา ช่วยให้เกิดความรื่นรมย์ในการฟัง ถ้าการที่เพลงมีสัมผัสอยู่บ้าง ฟังแล้วรื่นรมย์ กว่าเพลงที่ไม่มีสัมผัส เราก็ควรจะยอมรับในสิ่งที่ดีกว่ามิใช่หรือ?"

เกี่ยวกับการแต่งเนื้อร้องให้มีสัมผัส สมชาย อมะรักษ์ (2529 : 58) ได้กล่าวถึงเพลงรุ่นใหม่ว่า "เพลงรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีสัมผัสและไม่มีแนวเป็น- ฉันทลักษณ์" จึงเหมาะที่จะฟังเพื่อสนุกสนานมิใช่ฟังในเวลาพักผ่อนหรือก่อนนอน ซึ่งดวงมน จิตรจางค์ (2528-2529 : 7) ก็ได้ตั้งข้อสังเกตถึงสาเหตุที่มีการ นำเพลงรุ่นเก่ากลับมาขับร้องกันใหม่ว่า

เป็นที่น่าสังเกตว่าความล้มเหลวอย่างหนึ่งของนักแต่งเพลง ไทยสมัยใหม่ คือเพลงทั้งเพลงไม่มีสัมผัสเลย ซึ่งนับว่าขัดกับ ขนบของเพลงไทยแต่เดิมมาซึ่งอาศัยความประสานของเสียง ทั้งความประสานระหว่างวรรคที่เรียกว่าสัมผัสนอก และความ ประสานภายในวรรคที่เรียกว่าสัมผัสใน เป็นอุปกรณ์สร้างความ เรียบรื่นและต่อเนื่องของถ้อยคำ ทำให้นักร้องวัยรุ่นหันไปร้อง เพลงรุ่นลูกรุ่นหลานมาก

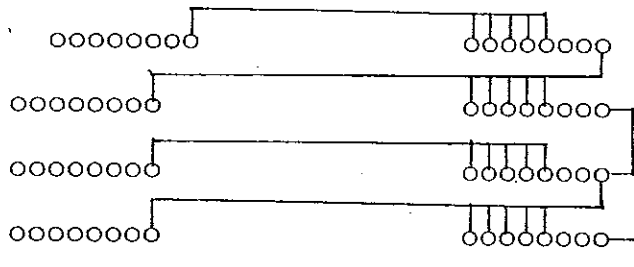
จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่าบทเพลงที่ถือว่าไพเราะ ควรมีความประสานของเสียงซึ่งให้ความสละสลวย สร้างความรื่นรมย์แก่ผู้ ร้องและผู้ฟัง การประพันธ์บทเพลงของพงษ์เทพ ก็อาศัยการประสานของเสียง คือสัมผัสระหว่างวรรคและภายในวรรคเช่นกัน

ฉันทลักษณ์ในบทเพลงของพงษ์เทพ อาจจำแนกรูปแบบได้ดังนี้คือ รูปแบบอย่างกลอนสุภาพ รูปแบบอย่างกลอนเปล่า รูปแบบอย่างกลอนเพลง รูปแบบอย่างร่ายยาว และรูปแบบอย่างเพลงโคราช



### 1.1.1 รูปแบบอย่างกลอนสุภาพ

กลอนสุภาพ 1 บท มี 4 วรรค คือวรรคสดับ วรรครับ วรรครอง และวรรคส่ง วรรคหนึ่งๆ มี 7-9 คำ ปัจจุบันนิยมใช้ 8 คำ แบบกลอนของสุนทรภู่ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลอนแปด มีลักษณะสัมผัสบังคับเป็นสัมผัสสระ ดังแผนผังที่แสดง ดังต่อไปนี้



สัมผัสบังคับของกลอนสุภาพ คือคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 (สดับ) ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 ถึง 5 ของวรรคที่ 2 (รับ) คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 (ครอง) คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 ถึง 5 ในวรรคที่ 4 (ส่ง) คำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบทต่อไป คำรับสัมผัสในวรรคที่ 2 และ 4 นั้น อนุโลมให้ใช้ได้ตั้งแต่คำที่ 1 ถึง 5 คำใดคำหนึ่งแต่ที่นิยมมักเป็นคำที่ 3 หรือ 5

บทเพลงของพยางค์ที่อาศัยรูปแบบอย่างกลอนสุภาพ มี 2 ลักษณะ คือ มีสัมผัสบังคับอย่างกลอนสุภาพและมีสัมผัสระหว่างบท กับมีสัมผัสบังคับอย่างกลอนสุภาพ แต่ไม่มีสัมผัสระหว่างบท

#### 1.1.1.1 มีสัมผัสบังคับอย่างกลอนสุภาพและมีสัมผัสระหว่างบท

ประพันธ์โดยมีสัมผัสบังคับเหมือนกลอนสุภาพ มีสัมผัสระหว่างบท แต่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอน คือมีตั้งแต่ 6-14 คำ วรรคที่มีจำนวนคำมากกว่าวรรคอื่น มักเป็นวรรคที่ 4 รองลงมาคือ วรรคที่ 2 ส่วนวรรคที่ 1 และ 3 มักมีจำนวนคำน้อย ตัวอย่างเช่น

รวงข้าวรอเคียวเก็บเกี่ยวกลางนา เหลืองงามทาบทางกว้างแห่งลำตะคอง  
 เดือนอ้ายฟ้าใสเมฆสูงลอยล่อง แดคทอแสงเรืองรองอาบทุ่งทองทิวไม้ปลายนา  
 พลิวลมโหมลอบจับผิวแผ่วเนื้อ ล่องลอยลำเรือย่ำค่าเสียงแคนบอกลา  
 แสงใต้วิบพริบพริบพรายมา คีนสู้เรือนเคหาถิ่นท้องนาอาบฟ้าห่มดาว  
 (บทเพลง "ลำตะคอง")

ในวรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 มี 8 คำ  
 วรรคที่ 2 มี 10 คำ และวรรคที่ 4 มี 12 คำ

ฝนหลังดั่งว่าน้ำตาเราร่วง ฝ้ายรักฝ้ายหวังห่วงแผ่นดินถิ่นเกิดกาย  
 ก็ลืมไม่ลงอนงค์นุ่งซิ่นเฉิดฉาย ฝนพรมร่างกายอาบทรวงตรงน้ำนวล-  
 ฝนหลังค่อยๆแหงนคอยแต่เนิน ैयाวนนัยน์ตา  
 ยิ่งฟังยิ่งเพลิดั่งเหรียญเงินร่วงลง-  
 เต็มท้องนา  
 ข้าวรอมือเรียวเกี่ยวคองน้องนางนั้นหนา เจ้าเคยสัญญาจะมาหน้าฝนฝ้ายคอย-  
 เหมือนคนเป็นไข  
 (บทเพลง "ฝนจางนางหาย")

ในวรรคที่ 1 มี 8 คำ วรรคที่ 2 มี  
 10-12 คำ วรรคที่ 4 มี 13 ถึง 14 คำ และการรับสัมผัสในวรรคที่ 2  
 และ 4 มักจะรับสัมผัสที่ คำที่ 4

คงพญาไฟตำนานเล่าขานเล่าเค็ญ เปลี่ยนเป็นคงพญาเย็นเมื่อมีผู้คนรุกราน  
 จนถึงบัดนี้ย่ำยี่ต้นน้ำลำธาร โคนป่าขุดเขาทุกวันเขาใหญ่ทรุดโทรม-  
 ชิดเขี้ยว  
 เล่นกอล์ฟฟลานกว้างเป็นล้านๆตารางวว แคมีเจตนาให้ลงหลุมเล็กนิตเต็ยว  
 ้อเจ้าประคุณสนุกก็คนกันเขี้ยว ทำท่าแสนสุขหวาดเสียวเมื่อลูกวิ่ง-  
 ลงหลุมรู  
 (บทเพลง "เขาใหญ่ 2")

ในวรรคที่ 1 และ 3 มี 10 คำ ส่วน  
วรรคที่ 2 มี 11 คำ วรรคที่ 4 มี 12 คำ การรับสัมผัสในวรรคที่ 2 และ  
4 มักจะรับสัมผัสที่คำที่ 6

บทเพลงของพงษ์เทพมักมีจำนวนคำในแต่ละ  
วรรคไม่สม่ำเสมอ การส่งสัมผัสของคำสุดท้ายในวรรคที่ 1 และ 3 ไปยัง  
วรรคที่ 2 และ 4 มักไม่ลงที่คำที่ 3 หรือ 5 ตามที่นิยมกันในกลอนสุภาพ แต่  
มักลงที่คำที่ 4 เป็นส่วนใหญ่ บางที่อาจลงที่คำที่ 6 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะ  
ต้องการให้เนื้อเพลงสอดคล้องกับทำนองในการขับร้อง จึงมีการยืดหยุ่น  
จำนวนคำและการรับ-ส่ง สัมผัสดังกล่าว

1.1.1.2 มีสัมผัสบังคับในแต่ละบทอย่างกลอนสุภาพ  
แต่ไม่มีสัมผัสระหว่างบท

ประพันธ์เหมือนกลอนสุภาพทุกอย่างแต่ไม่มี  
สัมผัสระหว่างบท จำนวนคำและการแบ่งวรรคในแต่ละวรรคขึ้นอยู่กับจังหวะ  
การขับร้อง เช่น

ชื่อยายพร/แกนอน/ใต้ต้นทูกวาง	อยู่ข้างทาง/รถไฟ/ใกล้ๆสถานี
ห้วยแกลง/แถม-ลง/ช่วยส่งแกที่	นายธานี/บอกว่า/แกบ้าผู้ชาย
เริ่มเรื่องราว/ยามหนาว/ซังข้าวไหวเอน	หนุ่มหน้าเป็น/พรเห็น/เขาเป็นคนดี
ให้ชื่นชม/ดอกจาน/พื้งบานวันนี้	ข้างธานี/รถไฟ/ใต้ต้นทูกวาง

(บทเพลง "ห้วยแกลง")

บทเพลงห้วยแกลงนี้ แบ่งจังหวะในแต่ละ  
วรรค เป็น 3-2-3 เหมือนกลอนสุภาพ

ยิ้มเหงาๆ/เศร้างามๆ	มีคนถาม/ว่าเธอคือใคร
ทั้งๆโลกนี้/ก้าวไกลแสนไกล	เธอยังสดใส/อยู่ในโลกเก่า
ยิ้มเหงาๆ/ของคนงามๆ	คนที่แบกหาม/โลกไว้ครึ่งหนึ่ง
โลกวันนี้/แม้งามเพียงครึ่ง	ก็ครึ่งของเธอ/ที่สร้างที่ท่า

(บทเพลง "ยิ้มเหงาๆ เศร้างามๆ").

บทเพลง ยิ้มเหงาๆ เศร้าๆ แบ่ง  
จำนวนคำในแต่ละวรรคเป็น 3-4 และ 4-4

คนเราเลือกเกิด/ไม่ได้เลือก	บางคนก็ออก/มาร่างพิการ
สมบัติติดตัว/คือสิ่งขาร	ทนทรมาณ/กันต่อไป
อย่างฉันนี่เกิด/มาตาบอด	ตาบอด/มองไม่เห็น
จึงสร้างสัมผัส/อันจำเป็น	อยู่เหนือกฎเกณฑ์/คนธรรมดา (บทเพลง "คนกับหมา")

บทเพลง "คนกับหมา" แบ่งจำนวนคำใน  
แต่ละวรรคเป็น 2-3, 4-3 และ 4-4

บทเพลงในข้อ 1.1.1.2 นี้มีลักษณะคล้าย  
กลอนสุภาพมาก ต่างกันตรงที่ไม่มีสัมผัสระหว่างบทตั้งตัวอย่าง การส่งสัมผัส  
ของคำสุดท้ายในวรรคที่ 1 ไปยังวรรคที่ 2 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ไปยัง  
วรรคที่ 4 มักส่งสัมผัสไปที่คำที่ 3 หรือ 4 มิใช่คำที่ 3 หรือ 5 ดังที่นิยมใช้  
ในการประพันธ์กลอนสุภาพโดยทั่วไป

#### 1.1.2 รูปแบบอย่างกลอนเปล่า

ประพันธ์แบบฉันทลักษณ์สมัยใหม่ คือกลอนเปล่าไม่มี  
สัมผัสระหว่างวรรค ระหว่างบทที่แน่นอน มีจำนวนคำไม่ตายตัว แต่มีสัมผัสอักษร  
และสัมผัสสระภายในวรรค เช่น

กว่าจะเป็นต้นไม้ยืนต้น	สูงหยดยื่นใหญ่โตงดงาม
เนินและนานที่สั่งสมเป็นร่มเงา	ให้ดอกงามยามที่คนนั้นต้องการ
กว่าจะเป็นสายธารล้นหลาก	ไหลระเริงหล่อเลี้ยงผู้คน
เนินและนานที่ปลาน้อยร้อยเส้นใย	ว่ายักทอเป็นธารทองให้ผู้ทุกข์ทน (บทเพลง "เขาใหญ่ 1")

รักจากไปไกลๆห่างร้างๆรา  
 ครั้งก่อตัวกลัวคนจะรับรู้

ตะเกียงดวงน้อยเราก็มืดลง  
 ใต้แสงดาว ดาวเหนือประกายใสส่อง

ไอ้เด็กเอ๋ยเด็กน้อย  
 เสียงเพลงกล่อมมาให้จำนอน  
 ดุจเนตรทรายหมายเหม่อมอง

ก่อนยังจำมันถึงคืนวันรัก

สู้อคและทนซ่อนเร้นไม่เป็นอันนอน  
 ลมพัดพาแสงมันไป

ยังไม่เปลี่ยนทาง

(บทเพลง "นกละเมอ")

เผ้าคอยเสียงเพลง

ดวงตาเจ้าสควิส

ลำธารทรายที่ดูดซับเอาแสงทองของอรุณ

(บทเพลง "เด็กน้อย")

ในแต่ละวรรคของบทเพลงเหล่านี้จะมีสัมผัสภายในวรรคซึ่งมักเป็นสัมผัสสระ และสัมผัสอักษรคละเคล้ากันไป บางครั้งมีการซ้ำคำหรือซ้ำเสียงคล้ายสัมผัสสระหว่างบท แต่ไม่สม่ำเสมอ

### 1.1.3 รูปแบบอย่างกลอนเพลงพื้นบ้าน ประเภทกลอนหัวเดียว

ประพันธ์เหมือนกลอนเพลงที่เรียกว่ากลอนหัวเดียว ใน

1 บท มี 2 วรรค คำสุดท้ายของวรรคแรก ส่องสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งในวรรคหลัง และคำสุดท้ายของวรรคหลังก็ส่งสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทต่อไป จึงมีการสัมผัสสระในคำท้ายของทุกบาทต่อเนื่องกันโดยตลอด เรียกชื่อกลอนหัวเดียวนี้ตามชื่อของสระที่สัมผัสกัน เป็นกลอนอี กลอนอา

กลอนโอ เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

ป่าดงลงห้วยใน <u>นา</u>	ร้องแซวว่า <u>มานั้น</u> แหละหนาเสียง <u>เขียด</u>
ตัว <u>ไม่ใหญ่</u> มี <u>ขา</u> ยาว <u>ว้าว</u>	บาง <u>ตัว</u> สี่ <u>เท้า</u> บาง <u>ตัว</u> สี่ <u>เสียด</u>
มัน <u>ถูก</u> จับ <u>มา</u> เสียบ <u>ไม้</u> ย่าง <u>(ซ้ำ)</u>	ขา <u>ชี้</u> ปาง <u>ย่าง</u> นั้น <u>ละ</u> ตาย <u>หยัง</u> <u>เขียด</u>
ดอก <u>โสน</u> ไม่ <u>มี</u> จะ <u>บาน</u>	ดอก <u>จิว</u> ดอก <u>จัน</u> ไม่ <u>มี</u> จะ <u>เจียด</u>
ข้าว <u>ของ</u> นับ <u>วัน</u> ยิ่ง <u>แพง</u>	ปลา <u>ทูป</u> ปลา <u>แห้ง</u> มัน <u>แพง</u> เต็ม <u>เหยียด</u>



#### 1.1.4 รูปแบบอย่างร้ายยาว

ประพันธ์เหมือนร้ายยาวทุกอย่างคือ ในบทหนึ่งมี 5  
วรรคขึ้นไป คำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งของวรรคต่อไป  
ไม่จำกัดจำนวนคำในแต่ละวรรค ดังตัวอย่างเช่น

เมืองโคราชมี่แมวที่เป็นตำนาน ตั้งให้ท้องยานก็ก่งหลังไม่ยอมยานลง  
ตั้งให้หลังก่งก็ท้องยานไม่ยอมตามใจ ดันให้ถอยไปก็ตะกายจะไปข้างหน้า  
ตั้งให้เข้ามาก็ขัดขึ้นยกแยะยกยื่น เหมือนกับเพื่อนฉันมันขี้เบื่อแต่นิสัยดี  
มันก็ยังมึนีสัยแมวไอ้แมวโคราช (บทเพลง "โคราช 31")

เป็นลมพัดโชยโกรกสนโบกโยกเอนลื้อเล่น เรียงลม ขับเพลงร้องระงมขรม-  
ขรมหยอกผาร่ายร่า เริงร่า หวีดวะหวีดก่งวาลธารหาแถบธรรมเขตน้า-  
แดนไพร รื้อรื้อไป ใบร่วงร่วงหล่นปนทรายให้ต้นต็มกิน ยอดรวยรินล่องลอย  
ร่าเริงแมลงพากันแกว่งไกว เป็นลมพัดโชยโกรกสนโบกโยกใบวิ้งไล่-  
หยอกลื้อ อยู่กับสนเป็นคนมอช่อแต่ก็ซื่อสัตย์จริงใจ หวีดเว้าวอนกินนร-  
เพลินไฟร้อมใจในรักรวงรัง (บทเพลง "สนสว่าง")

จะเห็นได้ว่าร้ายยาวในบทเพลงของพงษ์เทพ จะมีสัมผัส  
ภายในวรรคแพรวพราว ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร จำนวนคำในวรรคจะ  
มีจำนวนมาก บางวรรคมีมากกว่า 10 คำขึ้นไป

#### 1.1.5 รูปแบบอย่างเพลงโคราช

เพลงโคราชมี่มีการใช้สัมผัสสระและพยัญชนะที่ไม่เคร่ง-  
ครัดนัก เป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านอันมีความเรียบง่าย สื่อสารกันได้ตรง  
ความคิด บางทีก็มีการนำเอาคำที่มีความหมายใกล้เคียงมาสัมผัสกัน เช่น  
ไปไร่-ไปนา, มีเงิน-มีทอง, เมืองเลื่อง-เมืองลือ, เมืองหล่ม-เมืองล่าง  
 เป็นต้น ผู้ฟังชอบใจถ้อยคำที่สัมผัสไพเราะและจังหวะที่เร้าใจ (ศูนย์-  
วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ก., 2525 : 93)

เพลงโคราชมีหลายรูปแบบ มีชื่อเรียกต่างๆ กัน มีเพลง  
 ซัดอัน เพลงก้อม เพลงหลัก เพลงจังหวะรำ และเพลงสมัยปัจจุบัน จึงหา  
 ฉันทลักษณ์ที่แน่นอนตายตัวลงไปไม่ได้ แต่ที่เห็นได้ชัดคือการเน้นสัมผัสพยัญชนะ  
 ในบางครั้งเพลงโคราชที่ร้องว่ากันสดๆ ก็ไม่เคร่งครัด  
 สัมผัสสระ มุ่งแต่เล่นสัมผัสพยัญชนะ เพราะถือว่าทำให้เพลงไพเราะ แม้บางคำ  
 ที่นำมาใส่จะเป็นผลความไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเนื้อหาทั้งหมดก็ตาม เช่น  
 อ้ายหาหิ้วแหไปที่ห้วยมะหัง อ้ายหาหิ้วแหทางท่าเห็นแหเห็นแห  
 ทำแหหายแล้วละอ้ายท่า เห็นแต่อ้ายหาไม่เห็นแห  
 ทำหุญๆ หันๆ เลยยื่นเงินพันแหๆ  
 เห็นแหเห็นแห = เทียวไปเทียวมา  
 เงินพัน = บิงพันอาการเหมือนม้า

(เอนก นาวิกมูล, 2532 : 434)

เพลงโคราชบทนี้มุ่งเน้นการเล่นพยัญชนะ ห เป็น  
 สำคัญ

ตัวอย่างเพลงก้อม (ก้อม แปลว่าสั้น)

๑ กี้กี้กี้กี้กี้กี้ คือคนคุกเจ็บขี้ นิ่งกะเบ่งตาแดง มองหาแก๊งไม่มี

๑ ไม่ใช่ทางโล่งทางเลียบ ใหญ่แล้วต้องเรียนทางลัด หัวล้านช่วยแรง

คนดีดี เหมือนกลองแตกช่วยแรงคนดี

๑ ทำกระต้องกระแตง: อยู่เหมือนแตงดอกกระตึก ให้พี่ขอสักหน่วย

จะเอาไปฝากถ้วยน้ำพริก (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ข.,

2525 : 322)

เพลงก้อมนิยมเล่นสัมผัสคำตาย



ตัวอย่างเพลงหลัก

๑ อะโหโหนอ ข้อยขอจิตเจียน เริ่มพจน์ร่ำเพียร เอ๋ยถึงอุทก

เมืองจันทบุรี ยังมีน้ำตกใหญ่

๑ ชื่อน้ำตกพลิว สูงละลิวลอยลม น้ำใสนามสม หลังไหลไหลพลิว

เปลี่ยงผาบรพต หลังลดละลิว ไกล

(รุ่ง ผลงานุเคราะห์, 2525 : 323)

เพลงหลักมีสัมผัสแพรวพราวทั้งสัมผัสสระ ดังตัวอย่าง

และสัมผัสพยัญชนะ ได้แก่

พยัญชนะ ข - ข้อยขอจิตเจียน พยัญชนะ ล - ละลิวลอยลม, หลังลดละลิว

พยัญชนะ ร-พ เช่น เริ่มพจน์ร่ำเพียร พยัญชนะ น-ส เช่น น้ำใสนามสม

พยัญชนะ อ- ท, ถ เช่น เอ๋ยถึงอุทก

บทเพลงของหงษ์เทพที่อาศัยแบบอย่างจากเพลงโคราช

เช่น

ทั้งพระพุทธพระสงฆ์ มาช่วยสั่งช่วยจำ ช่วยประติษฐ์คิดทำ มาช่วยสั่งช่วยสอน

ช่วยพาดช่วยพัน ช่วยผันช่วยผ่อน ขอให้มาช่วยพัน ขอแม่คุณมาช่วยเพิ่ม

ช่วยกักช่วยก่อ ช่วยก่อช่วยแกม เพลงตกให้ช่วยแถม อักษรต่ำให้ช่วยเติม

อย่าได้ทิ้งอย่าได้ขว้าง อย่าได้วางอย่าได้เว้น อย่าเหมือนหัวปลีหนีเร็น

ให้ลูกกล้วยหน่วยลิบ

ช่วยหยิบช่วยจับ ช่วยขยับช่วยขยับ อย่าให้น้ำแห้งคันทนา อย่าให้กล้าคอยนาน

(บทเพลง "โคราช 83")

อยู่กินตามขมขตา อยู่มาเป็นวิถี ตั้งแต่แมงกูดจี้ กินถึงตักแตน

ไม่ใช่เจ้านาย กินทรายกินหิน กินเหล็กกินดิน กินจนอ้มจนเรอ

.....

อย่าเคี้ยวอย่าเข็น อย่าได้ข่มอย่าได้ขื่น เหมือนไฟแรงที่นึ่ง ยิ่งเขี่ยก็ยิ่งค  
 อย่าขัดอย่าเข็น ของดีช่วยกันเข็น ยิ่งคิดก็ยิ่งเป็น ยิ่งสร้างก็ยิ่งไป  
 (บทเพลง "โคราช 4")

บทเพลงของพงษ์เทพ ที่มีรูปแบบอย่างเพลงโคราชจะเน้น  
 การเล่นสัมผัสพยัญชนะเป็นหลัก ไม่มีสัมผัสบังคับที่แน่นอน ในแต่ละบทจะมี 4  
 วรรค คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 มักจะสัมผัสกับคำที่ 2 ของวรรคที่ 2 และ  
 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 มักสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3

รูปแบบที่พงษ์เทพรับมาจากเพลงโคราชที่เห็นได้ชัดที่สุด  
 คือสัมผัสพยัญชนะและจำนวนคำในแต่ละวรรค คือวรรคละ 4 คำ และจำนวน  
 วรรคในแต่ละบท คือ มี 4 วรรคทุกบท

## 1.2 การใช้คำ

ดังได้กล่าวแล้วว่าบทเพลงเป็นวรรณกรรมที่ใช้เวลาในการสื่อสาร  
 ระยะสั้น โดยหวังผลให้เกิดความเข้าใจและการเหนียวแน่นอารมณ์ ดังนั้น  
 ผู้ประพันธ์จึงต้องพิถีพิถันในการเลือกใช้คำเพื่อให้เกิดบรรลุผลตามต้องการ

ในการประพันธ์บทเพลง นอกจากพงษ์เทพจะเลือกใช้ถ้อยคำที่  
 เรียบง่าย สื่อความหมายตรงไปตรงมาแล้ว ขณะเดียวกันยังเลือกใช้คำที่  
 พิเศษออกไป อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้แก่ การสัมผัสพยัญชนะ การ  
 ซ้ำคำบางคำ การซ้ำข้อความ และ การใช้คำภาษาโคราช

### 1.2.1 การสัมผัสพยัญชนะ

บทเพลงของพงษ์เทพนิยมใช้สัมผัสพยัญชนะมากที่สุด  
 มีเกือบทุกวรรค และบางวรรคมีสัมผัสพยัญชนะมากกว่า 1 คู่ เช่น

หน้าหมองหม่นมองมาตาเหม่อ      จีนเก่าๆ เสื่อทรงแม่ม่าย  
ถ้าฉันล่วงเกินนอนเตียง เธอตาย      ขอภัยไม่ได้ตั้งใจทำ  
 (บทเพลง "ผีแม่ว")

คำที่สัมผัสพยัญชนะ ม ไม่ว่าจะ เป็น "หมอง" "หม่น"

"เหม่อ" ตลอดจน "แม่ม่าย" ล้วนแต่มีความหมายไปในทางเศร้า หมดหวัง  
 หลัดพราก หงษ์เทพใช้คำเหล่านี้บรรยายสภาพของหญิงคนหนึ่งที่เขาได้พบใน  
 ยามราตรี เป็นวิญญูณที่ยังวนเวียนอยู่เพื่อขอส่วนบุญเป็นที่นำเวทนายิ่งนัก

รวงข้าวรอเคียวเก็บเกี่ยวกลางนา      เหลืองามทาบทาทูงกว้างแห่งลำตะคอง  
เดือนอ้ายฟ้าใสเมฆสูงลอยล่อง      แดดทอแสง เรื่องรองอาบทุงทองทิวไม้ปลายนา  
พลิวลมโอบลูบจูบผิวแผ่วเนื้อ      ล่องลอยลำ เรือย่ำคำ เสียงแคนบอกลา  
แสงใต้วิบพริบพริบพรายมา      คือสู่เรือน เคหาถิ่นท้องนาอาบฟ้าห่มดาว  
 (บทเพลง "ลำตะคอง")

"รวงข้าว" ที่ "รอเคียว เก็บเกี่ยว" เป็นความสุข  
 ของชาวนาเพราะจะได้แปรรวงข้าวเหล่านี้เป็นเงิน เป็นปัจจัยในการดำรง  
 ชีวิต เมื่อเห็นความสำเร็จธรรมชาติดูจะรื่นรมย์ไปหมด ไม่ว่าจะ เป็น "ฟ้าใส"  
 "เมฆสูง" ที่ "ลอยล่อง" แสงแดดที่ส่องแสงอยู่ "เรื่องรอง" อาบทุ่งจนเป็น  
 ลีทอง พอเลิกงานนาก็พากันพายเรือกลับ สายลมพลิวมาเบาๆ เพียงแค่ "โอบ  
 ลูบจูบผิวแผ่วเนื้อ" ปลอดภัยให้คลายเหนื่อยเมื่อยล้า เสียงแคนล่องลอยมา  
 ตามลมเหมือนเป็นสัญลักษณ์ของการลาจากกันเพื่อจะพบกันในวันรุ่งขึ้น ต่างก็  
 จรจากกันไปสู่แสงใต้ของแต่ละบ้าน เพื่อพบกับบุคคลที่รอคอย ถิ่นท้องนาแห่งนี้  
 มีธรรมชาติเห็นสมบัติที่ยิ่งใหญ่ จนผู้อาศัยอยู่สามารถ "อาบฟ้าห่มดาว" ได้

ในบทเพลงนี้มีสัมผัสที่น่าสนใจอยู่ 3 คู่ คือ รวงข้าว-  
 รอเคียว ฟ้าใส-เมฆสูง และย่ำคำ-เสียงแคน เป็นการสัมผัสพยัญชนะใน  
 คำหลัง เพิ่มความไพเราะให้แก่บทเพลง คำที่ใช้บรรยายแสงของใต้ ว่า

"วิบริบริบริบริ" เสียงของคำนี้มนำให้เห็นภาพแสงไฟที่เคลื่อนไหวต่อเนื่อง บยามเมื่อต้องแรงลม "วิบริบริบริบริ" เป็นลักษณะของแสงไฟที่ไม่สว่างจ้า แต่มี "พราย" ที่ให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหว ให้ความอบอุ่น

บทเพลงลำตะคองนี้สะท้อนภาพชีวิตที่สงบและสุขสันต์ของบุคคลที่รู้จักพอ ผิวกายสัมผัสสายลมที่พลิ้วแผ่ว หูแว่วยินเสียงแคนบรรเลงเพลง ลมตามองเห็นแสงใต้ที่ส่องแสงแพรวพรายเป็นสัญลักษณ์ของครอบครัวที่อบอุ่น ใจที่เปี่ยมสุขจากทุ่งที่มีรวงข้าวพร้อมที่จะเก็บเกี่ยวเพียงเท่านั้น ลำตะคองก็คือสวรรค์บนดินโดยแท้

กว่าจะเป็นสายธารล้นหลาก ไหลระเริงหล่อเลี้ยงผู้คน  
เนินและนานที่ปลาน้อยร้อยเส้นใย ว่ายถักทอเป็นธารทองให้ผู้ทุกข์ทน  
(บทเพลง "เขาใหญ่ 1")

คำว่า "ล้น" "หลาก" "ไหล" แสดงถึงปริมาณของน้ำ ที่มีมากและ เคลื่อนที่ต่อเนื่องกันอย่างมีชีวิตชีวาแฝงความรู้สึกชื่นบาน "ระเริง" ใจขณะเคลื่อนไหวหล่อเลี้ยงผู้คน สิ่งเหล่านี้ดำเนินมานานทั้งสายน้ำ ทั้งหมู่ปลา ที่เคลื่อนไหวประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน "ธารทอง" เกิดจากการถักทอ เส้นใยของ "ปลาน้อย" ที่ว่ายวนอยู่เพื่ออุทิศตนให้เป็นอาหารแก่ "ผู้ทุกข์ทน" เป็นการให้ของชีวิตเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่ในความสมดุลของธรรมชาติ

ไอแอมอีसानบ้านฉันอยู่ที่ราบสูง อดีตเคยรุ่งแต่ปัจจุบันโรยรา  
ระหฺระ เห็นทุกแห่งทุกหนบนชานชาลา สืบเสาะถามหาว่าอยู่ตรงไหนจะได้เป็นคน  
ไอแอมอีसानบ้านฉันไม่มีทรัพย์สิน ค่าต้อยเพียงดินเพชรนิลไม่มีสนอง  
มีแต่ความฝันเป็นส่วยเป็นแสนทดแทนเงินทอง มอบเป็นของขวัญที่คนบ้านฉัน-  
ไหว้วานมาให้

(บทเพลง "ไอแอมอีसान")

คำว่า "รุ่ง" หมายถึงเจริญรุ่งเรือง มีความหมายขัดแย้ง กับคำว่า "โรยรา" ซึ่งหมายถึงการเสื่อม ทรุดโทรม เป็นคำที่พ้องเทพ

นำมากล่าวเปรียบเทียบกับปัจจุบันของอีสาน ถิ่นที่ราบสูงด้วยความรู้ลึก  
น้อยใจ เพราะชาวอีสานต้องออกเดินทางไกลเสาะหางานทำอย่าง "ระหกระเหิน"  
ทั่วทุกเขตแดน เนื่องจากความแห้งแล้งกันดารของถิ่นเกิด มีแต่คนดูหมิ่น จนอยาก  
"สืบเสาะ" ตามว่า อยู่ตรงไหนจึงจะมีคนยอมรับว่ามีศักดิ์ศรีเท่าคนภาคอื่น  
ถิ่นอีสานไม่มีทรัพยากรธรรมชาติเท่าถิ่นอื่น แต่ก็มี "ความฝัน" ที่ดีค่า "เป็นส่วย  
เป็นแสนทดแทนเงินทอง" มอบเป็นของขวัญแก่คนภาคอื่น ด้วยความมีน้ำใจ  
หงษ์เทพใช้คำว่า "ส่วย" ซึ่งหมายถึง ภาษีอากรที่ภาคพื้นเมืองต้องส่งให้ภาคหลวง  
เมื่อไม่มีสมบัติอะไรจะให้ก็ขอให้ความหวังความฝันเป็นส่วยทดแทนเงินทอง  
ถึงแม้จะเต็มใจให้แต่ก็แฝงความน้อยใจ ความถ่อมตนที่เกิดเป็นคนอีสานไว้ใน  
คำว่า "ส่วย"

กระบอกไม้ไผ่ลำส่วยบรรจงรองรับน้ำสาว ร่ำเรียงหลังไหลเรื่องราว  
นุ่มนวลมณีรุ่งพราว น้ำใจลูงใส น้ำตาลทั้งหวานทั้งเมา แต่เข้าจนเย็น  
(บทเพลง "ลูงใส")

หงษ์เทพมักใช้ลักษณะสัมผัสพยัญชนะตัวท้ายของคำคู่กัน  
เช่น ลำส่วย-น้ำสาว โยงภาพที่คล้องตามกันและย้ายขยายกัน ลูงใสเป็นคนแก่  
ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการขึ้นต้นตาล ไปร่อนน้ำจากวงตาลแล้วนำมาทำน้ำตาลเมา  
คำว่า "น้ำสาว" ในที่นี้จึงหมายถึงน้ำจากวงตาลที่ยังอ่อน สด ความหอมหวาน  
จึงมีมาก ผู้ที่ได้ดื่มน้ำตาลเมาของลูงใสจึงมักจะมีอารมณ์สดใส มองโลกสดใส  
ลูงใสทำน้ำตาลเมาและลูงใสก็มีน้ำใจที่จะให้ผู้อื่นดื่มน้ำตาลเมาโดยไม่คิดเงิน  
เป็นความมีน้ำใจที่บริสุทธิ์สดใสเช่นเดียวกับ "น้ำสาว" และ "น้ำสาว" ที่  
เปลี่ยนเป็นน้ำตาลเมา ก็ทำให้ผู้ดื่มสนิทกันด้วยเสียงหัวเราะและจิตใจใน  
รสชาตินุ่มนวลของน้ำตาลเมาของลูงใส

บทเพลงของหงษ์เทพมักมีสัมผัสพยัญชนะ เกือบทุกวรรค  
คงเป็นเพราะอิทธิพลของเพลงโคราชที่หงษ์เทพเริ่มขับมาตั้งแต่เด็ก บทเพลง

จึงมีความสับสนไหลโหลเพราะ การสัมผัสพยัญชนะนอกจากจะเป็นการสัมผัสพยัญชนะแบบธรรมชาติโดยทั่วไปแล้วยังมีการสัมผัสเฉพาะคำที่ภายในคำคู่กัน เช่น ล้ำสวย-น้ำสาว รวงข้าว-รอเคี้ยว ฟ้าใส-เมฆสูง ป่าคำ-เสียงแคน

### 1.2.2 การซ้ำคำ

พยางค์พยางค์นำคำคู่ ที่มีพยางค์หน้าซ้ำกันมาใช้ โดยพยางค์หลังสัมผัสพยัญชนะกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ประดิษฐ์-ประดับ, ก็สวย-ก็ใส, ไม่ยิ่ง-ไม่ใหญ่ ดังตัวอย่าง

ยอมทุกซ์ยอมทนยอมให้คนเขาหมิ่น เดินก้มหน้าสู้ดิน เมื่อยังไม่ยิ่งไม่ใหญ่  
ก็บาบก็บุญคุณใครเห็นอกเห็นใจบางคน ไม่มีเวทมนต์คาถามีราคาแค่คำบางคำ  
(บทเพลง "คนจนรุ่นใหม่")

การซ้ำคำในบทเพลงนี้คือ "ยอมทุกซ์-ยอมทน", "ไม่ยิ่ง-ไม่ใหญ่", "ก็บาบ-ก็บุญ" ส่วน "เห็นอก-เห็นใจ" ไม่ได้สัมผัสพยัญชนะในคำหลัง แต่ใช้ ออก-ใจ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายคล้ายกันมาวางคู่กัน ก็บาบ-ก็บุญ เดิมคำว่า "ก็บาบ-ก็บุญคุณ" เป็นคำที่มีความหมายตรงกันข้าม เป็นคำถามที่คนจนถามตัวเองอยู่ เสมอว่าชีวิตนี้จะได้รับบาปหรือบุญคุณสักเท่าใด

เมื่อเกิดมาเป็นคนจน ก็ต้อง "ยอมทุกซ์ยอมทน" กับคำดูหมิ่น ประณามหยามเหยียด เพราะเป็นเพียงคนจนจึง "ไม่ยิ่งไม่ใหญ่" ไม่มีศักดิ์ศรี ต้อง "เดินก้มหน้าสู้ดิน" มีทั้งคนรังแกและคนที่ให้ความเมตตาด้วยความเห็นอกเห็นใจอันเป็นบุญคุณแก่คนยาก มีหลายครั้งที่มีคนสร้างบาปให้ และก็มีอีกหลายครั้งที่คนสร้างบุญคุณให้ "ก็บาบก็บุญคุณใคร" ที่เข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตคนจน คนจนที่มีแต่คนตีราคาให้ด้วยคำพูดว่าเป็นคนจน เมื่อเป็นคนจนในสังคมยุคใหม่ จึงขานนามว่า "คนจนรุ่นใหม่" ผู้ที่อยู่กับความจริง ไม่มีเวทมนต์คาถาที่จะบันดาลปาฏิหาริย์ได้

แดดก็สวย สาวเจ้าก็ใส งามหนักหนา เวลาเจ้าอายุ หลบตาอ้อมให้ดอกไม้บาน  
(บทเพลง "ใบไม้")

คำซ้ำ "ก็สวย-ก็ใส" เป็นการขยายความแตกต่างกับสาว  
 แดงก็สวยแสดงถึงความสดชื่นมีชีวิตชีวาของธรรมชาติในวันที่ฟ้าใส สอดคล้องกับ  
 "สาวเจ้าก็ใส" เป็นความสวยบริสุทธิ์สดใสด้วยวัยสาวของสาวชาวบ้านป่าที่ไร้  
 การปรุงแต่ง งามตามธรรมชาติ งามด้วยวัยสาว งามด้วยกิริยาเงินอายุ  
 เพราะความเป็นหญิง เป็นการใช้คำน้อยแต่ทำให้เกิดภาพพจน์แจ่มชัด

เสื่อสิ่งกระตึงแรดเขี้ยวลากคำราม ตะเกียกตะกายตะกละตะกรามคุกคาม-  
 ความเป็นคน

ตะเกียกตะกายวุ่นวายสับสน

ทุกคนก็ถูกคุกคาม

ไม่มีเวลาไม่มีโมงยาม

เข้าคำก็ลอยแคว้งคว้างลากเขี้ยว-

กดโศกกินคน

(บทเพลง "ทางใครทางมัน")

คำว่า "ตะเกียก-ตะกาย", "ตะกละ-ตะกราม" เป็นคำ  
 ที่แสดงอาการของคนที่มีกิเลส ละโมภโลภมากอยากได้ของผู้อื่น จนทำทุกวิถีทาง  
 โดยไม่สนใจว่าจะมีใครเดือดร้อนบ้าง จึงมีผู้ขนานนามของผู้มีอำนาจที่มีจิตใจ  
 ทราวมพวกนี้ว่า พวกเขี้ยวลากคินบ้าง "เสื่อ สิ่ง กระตึง แรด" บ้าง ล้วน  
 แต่เปรียบกับสัตว์เดรัจฉาน

ไอ้ไข่น้อยเป็นหนุ่มมีหัวใจแต่ไม่มีเงิน ก็เพลิดก็เพลินเที่ยวไปพอได้งานทำ  
 ก็แค่พอกินไม่มีเป็นกอบเป็นกำ เจ็บป่วยประจำเป็นโรคใจไม่มีวันสร้าง  
 (บทเพลง "ดาวน้สาว")

"ก็เพลิด-ก็เพลิน", "เป็นกอบ-เป็นกำ" เป็นคำซ้ำที่  
 ให้ความหมายชัดเจนดี ไข่น้อยเดินทางไปก็หางานทำไป คงโยกย้ายไปเรื่อยๆ  
 เป็นชีวิตที่น่าสนุกเพลิดเพลินตามประสาหนุ่มโสด แต่ไม่สามารถเก็บเงินจาก  
 การทำงานมารวมเป็นกอบเป็นกำ มีแค่พอกินพอใช้ไปวันๆ หนึ่งเท่านั้น

การซ้ำคำในลักษณะนี้พบได้ในเพลงโคราชต่างๆ ไป เช่น "แม่งามเลิศงามล้ำทุกหัวเมือง เลื่องเมืองลือ ความงามของแม่ระบือไปทั่วเมืองหลาย ตลอดไปจนหล่มเมืองล่าง ทั้งเชิงของเขียงคานตลอดโขงสาคร พี่เที่ยวลืบเที่ยวเสาะหาบังอร แม่เอี่ยมอ่องงามลออ" หรือ "เมื่อสมควรถิ่นเมื่อสำคัญก็ลา พ่อแม่ท่านมาก็มากก็หลาย ท่านอยากฟังที่พริ้งที่เพราะอย่าให้มันเพระะ เลินเทินเลอะเทอะหยาบคาย" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ข, 2525 : 326, 332)

การซ้ำคำในบทเพลงของพงษ์เทพนอกจากสร้างความไพเราะเวลาอ่านหรือร้อง คือมีรสคำแล้ว ยังมีผลต่อความหมายของคำที่ต่อเนื่องกัน เช่น ยอมทุกข์-ยอมทน เป็นกอบ-เป็นกำ เห็นอก-เห็นใจ เป็นการย้ำความหมายให้ชัดเจนหนักแน่นได้อารมณ์มากขึ้น คือมีรสความนั่นเอง

### 1.2.3 การซ้ำข้อความ

ในบทเพลงของพงษ์เทพ มีการซ้ำข้อความระหว่างวรรค ทำนองเดียวกับกวีนิพนธ์ไทยบางบท ที่มีการซ้ำเพื่อเรียกร้องความสนใจหรือย้ำให้เห็นความแตกต่าง เช่น บทกวี "หิ่งห้อย" ของจิระนันท์ พิตรปรีชา (2532 : 71) ขึ้นต้นวรรคแรกว่า "ดับดวงดาวดวงสุดท้ายที่ปลายฟ้า" และวรรคแรกของบทสุดท้ายเน้นให้เห็นความแตกต่างว่า "ไม่มีดาวดวงสุดท้ายที่ปลายฟ้า" บทกวี "เศษธุลี" ของจิระนันท์ พิตรปรีชา (เล่มเดิม : 72-73) ก็เช่นเดียวกัน ขึ้นต้นวรรคแรกว่า "ฉันคือกรวดเม็ดน้อย" และลงท้ายในบทสุดท้าย ด้วยวรรคแรกว่า "ฉันคือกรวดเม็ดร้าว" เป็นการเน้นให้เห็นความแตกต่างระหว่างตอนต้นกับตอนท้าย อาจมีการเปลี่ยนแปลงคำบางคำไปบ้าง เช่น ดับดวงดาว-ไม่มีดวงดาว และเม็ดน้อย-เม็ดร้าว

บทเพลงของพงษ์เทพที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ ได้แก่ เพลง "หยุดพักสายตา" "คอย" "ครูไม่ใหญ่" "สิงทะโมน" "ลำตะคอง" มักเป็นการ



ซ้ำระหว่างวรรคแรกของบทเพลง กับวรรคแรกของท่อนสุดท้ายในบทเพลง  
ดังตัวอย่างเช่น

<u>หยุดพักสายตาไว้ที่คนจน</u>	อย่างมีเหตุผล เขาจนเพราะอะไร
<u>หยุดพักสายตาไว้ที่คนจน</u>	อย่างมีเหตุผลทุกคนมีมันสมอง
<u>หยุดพักสายตาไว้ที่คนจน</u>	แต่งตัวสวยๆยิ่งรวยยิ่งหัวเราะรำ

(บทเพลง "หยุดพักสายตา")

การซ้ำในเพลงนี้เพื่อเน้นให้มองคนจนอย่างพินิจพิจารณา  
ว่าที่เขาจนนั้นเพราะอะไร ให้ใช้สมองตริตrongให้คืออย่าด่วนลงโทษว่าเป็น  
เพราะความเกียจคร้าน เป็นเพราะความโง่จึงทำให้จน ส่วนคนรวยนั้น  
เขาร่ำรวยเพราะความสามารถหรือความคดโกงกันแน่ ขอให้พิจารณาดูให้ดี

<u>หากคืนวันที่ฉันไปนั้นไกลกว่า</u>	กว่าเวลาที่เฝ้ารอของจริง
<u>หากคืนวันที่ฉันไปนั้นไกลกว่า</u>	กว่าเวลาที่เฝ้ารออย่าทอดอ

(บทเพลง "คอย")

ข้อความในวรรคแรกของบทเพลงซ้ำกับวรรคแรก  
ในท่อนท้ายของเพลงเป็นการปลอบขวัญผู้รอคอย ให้มีเหตุผลให้หนักแน่น  
ให้เข้าใจภาระหน้าที่ของผู้จากไป และย้ำในตอนท้ายว่าให้อดทนอย่าทอดอ

<u>บ้านอยู่โนนสวรรค์</u>	ทั้งวันก็เดินไม่ถึง
<u>บ้านอยู่โนนสวรรค์</u>	อยู่กันไปตามประสา

(บทเพลง "ครูไม่ใหญ่")

เพลงนี้ย้ำให้รู้ว่า บ้านโนนสวรรค์นี้อยู่ห่างไกลจาก  
ความเจริญมากต้องใช้เวลาเดินทางเป็นวันๆ ชีวิตครูจึงยากลำบากทุกอย่าง  
ต้องอาศัยอยู่ในโรงเรียนเพราะไม่สามารถเดินทางไปกลับได้ ในตอนท้าย  
ก็สรุปว่าเมื่อแก้ไขไม่ได้ก็อยู่ไปตามเดิม คือ พยายามปรับตัวให้ได้

สิงทะ โมนเอยกระ โจนตามต้นไม้ โผเข้าต้นหมากไซหมากไม้ไล่ชิง  
สิงทะ โมนเอยกระ โจนตามต้นไม้ ด้วยความกลัวปืนไฟจะตามไล่ยิง  
สิงทะ โมนเอยกระ โจนตามต้นไม้ โผเข้าต้นหมากไซรีบไปเอาลูกสิง  
สิงทะ โมนเอยกระ โจนตามต้นไม้ โผไปตามแนวไพรไปไหนเล่าลูกสิง  
 (บทเพลง "สิงทะ โมน")

การซ้ำข้อความในวรรคแรก แล้วตามด้วยข้อความ  
 ที่แตกต่างกันในวรรคหลัง เป็นการบรรยายเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน ข้อความ  
 ในบาทแรกที่ "สิงทะ โมนเอยกระ โจนตามต้นไม้" ต่อด้วย "โผเข้าต้นหมากไซ  
 ไม้ไล่ชิง" เป็นกิริยาอาการชุกชนตามธรรมชาติของสิงทะ โมน ดูว่าเรียง  
 มีชีวิตชีวา ส่วนในบาทที่ 2 "สิงทะ โมนเอยกระ โจนตามต้นไม้ มิได้มีกิริยา  
 อาการเหมือนในบาทแรก เพราะกระโจนไป "ด้วยความกลัวปืนไฟจะตามไล่  
 ยิง" อาการคงตื่นกลัวหมดความร่าเริง มาในบาทที่ 3 เป็นกิริยาของ  
 พ่อสิงที่ "โผเข้าต้นหมากไซ" อย่างร้อนรนเพื่อ "รีบไปเอาลูกสิง" จากอก  
 ของแม่สิงที่ถูกยิงบาดเจ็บอยู่ ในบาทสุดท้ายเมื่อพ่อสิงก็ถูกยิงตายด้วย  
 สิงทะ โมนที่เหลืออยู่จึงต้อง "โผไปตามแนวไพร" แล้วถามกันว่า "ไปไหน  
 เล่าลูกสิง" เพราะมองไม่เห็นลูกสิง หรืออีกความหมายหนึ่งของข้อความ  
 ที่ว่า "โผไปตามแนวไพรไปไหนเล่าลูกสิง" เป็นกิริยาของลูกสิงที่ขวัญกระเจิง  
 เพราะพ่อและแม่ของมันถูกยิงตาย มันจึงเตลิดไปอย่างไม่รู้ทิศทาง ไม่รู้ว่า  
 จะไปทางไหนดี

การซ้ำข้อความในแต่ละวรรคเป็นการย้ำความสนใจ  
 ของผู้ฟังให้พิจารณา สร้างอารมณ์ ความรู้สึก และความคิด ที่ต่อเนื่อง  
 กันสอดคล้องกับเนื้อหาของบทเพลงเป็นอย่างดี

รวงข้าวรอเคียวเก็บเกี่ยวกลางนา เหลืองงามทาบทาทุ้งกว้างแห่งลำตะคอง  
รวงข้าวรอเคียวเก็บเกี่ยวกลางนา รอน้องแก้วตาเกี่ยวก็้อยร้อยเคียวเกี่ยวรวง

(บทเพลง "ลำตะคอง")

เห็นรวงข้าวที่รอเกี่ยวเก็บเกี่ยว ชาวนาที่มีความสุข  
 ที่เห็นผลงานอันน่าภูมิใจนี้ แต่เมื่อหวนคิดถึงสาวนาที่เคยช่วยเกี่ยวเกี่ยวข้าว  
 หนุ่นนาก็ให้เศร้าใจ ขาดกำลังใจเพราะสาวนามาหนีหายไปทิ้งให้คอยเกี่ยว  
 และต้องเกี่ยวข้าวตามลำพัง

จะไปที่ไปไม่ต้องอาศัยนักรอก ชีวิตเก่าๆมีแต่ความเก็บกด

จะไปที่ไปจะต้องอะไรนึกเล่า โลกใบเก่าๆกำลังจะเน่าเหม็นสิ่ง

(บทเพลง "คิดถึง")

เป็นการย้ำเตือนชีวิตที่อยู่ด้วยความเจ็บช้ำว้าให้หึกใจ  
 ก้าวพ้นสภาพที่เลวร้ายไม่ต้องอาศัยอารมณ์ในสิ่งที่นับวันจะแย่งลง "ไม่ต้องอาศัย"  
 เป็นการตัดเยื่อใยที่มีความละเอียดอ่อนแฝงอยู่ แต่ "จะต้องอะไรนึกเล่า"  
 มีน้ำเสียงแข็งกร้าวขึ้น พยายามจะมองปัญหาให้เป็นเรื่องไม่สลักสำคัญ

ยืมเหงาๆ เศร้าพองาม มีคนถามว่าเธอคือใคร

ยืมเหงาๆ เศร้าพองาม คือนิยามของความทุกข์ยาก

(บทเพลง "ยืมเหงาๆ เศร้าพองาม")

เป็นรอยยิ้มของผู้หญิงที่ตรากตรำงานหนัก ผู้คนที่พบเห็น  
 รอยยิ้มของเธอต้องสงสัยว่าเธอคือใคร ทำไมจึงมีรอยยิ้มที่แสนเศร้า และ  
 แล้วก็ได้คำตอบว่ายืมเหงาๆ ด้วยความเศร้าเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่พบแต่  
 ความทุกข์ยากมาตลอด แต่เธอก็ยังยิ้มและความเหงาในรอยยิ้มเศร้าๆ ทำให้  
 เกิดความงามที่เหมาะสม เจาะลงตัว

#### 1.2.4 การใช้ภาษาโคราช

พงษ์เทพเป็นชาวอีสานที่ภาคภูมิใจในความเป็นอีสาน  
 ของตน เขาใช้ทำนองเพลงพื้นบ้านอีสาน เครื่องดนตรีอีสาน และภาษาอีสาน  
 ประสานกับลักษณะสากลได้ดี ในบทเพลงทุกชุดของเขาแต่ละชุดจะต้องมี  
 บทเพลงที่บ่งบอกถึงความเป็นอีสานอย่างน้อย 1 เพลง เมื่อบทเพลงใดเป็น

เรื่องราวเกี่ยวกับโคราชโดยตรง เขาก็จะนำเอาภาษาถิ่นที่ใช้กันอยู่ในโคราชมาประกอบกับภาษามาตรฐานทำให้บทเพลงเหล่านี้มีกลิ่นอายของความ เป็นโคราช สะท้อนความซื่อ ความจริงใจ ความเรียบง่ายของชาวโคราช ยากที่จะใช้คำถิ่นอื่นมาแทนที่ได้ เช่น

เมื่อพงษ์เทพต้องการเรียกร้องให้พี่น้องชาวโคราช รวมพลังกันปกป้อง เขาใหญ่ให้พ้นจากการรุกรานของบุคคลที่หวังผลประโยชน์ ส่วนตน เขาก็ใช้คำว่า พี่น้อง "บ้านเอ็ง" คำว่า บ้านเอ็ง เป็นภาษาโคราช หมายถึง บ้านเรา เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นพวกพ้อง หัวอกเดียวกัน เดือดร้อนด้วยกัน ตัวผู้ประพันธ์เองถึงกับบนบานเจ้าพ่อเขาใหญ่ว่า "จะบวชแก้บน"

เมื่อเขาใหญ่ปลอดภัยจากผู้รุกราน

พี่น้องบ้านเอ็งบรรเลงเพลงไล่ไปเลย      อย่างมีวแต่ทำเฉยเมยไรรนาถึงครา-  
วอดวาย

ไม่มีป่าเขาน้ำท่าจะมาจากไหน      ก็มกราบเจ้าพ่อเขาใหญ่ลูกชายจะ-  
บวชแก้บนไล่คนรุกรานออกไป

(บทเพลง "เขาใหญ่ 2")

ในบทเพลง "โคราช" พงษ์เทพได้ใช้ภาษาโคราช บรรยายลักษณะของสาวชาวกรุงที่มาเที่ยวโคราชว่า ผิวเธอ "ขาวอาดฉลาด" คือขาวผ่องไปทั้งตัว "อาดฉลาด" เน้นความขาวที่เห็นเด่นชัดกว่าปกติทั่วไป นอกจากผิวจะขาวแล้วหน้าของเธอยัง "ใสก่อง" มองดูกระจ่างงดงาม อย่างมีสง่า เป็นความรู้สึกที่ฝังใจคนโคราชว่าถ้าจะหาหญิงสาวมาเป็นคู่ครอง "จะแก่จะสาวขอให้ขาวไว้ก่อน" (บทเพลง "โคราช 31") เพราะคนโคราชเองส่วนใหญ่ผิวจะคล้ำด้วยแดดลม เมื่อได้พบสาวชาวกรุงผิวขาวใสก็อดที่จะชื่นชมมิได้

วันหนึ่งมีสาวเมืองกรุง เธอมุ่งมาโคราช ผิวเธอชาวอากาศหน้าของ  
เธอใส่กวาง

(บทเพลง "โคราชา")

พงษ์เทพได้ค้นกลอนสดเพื่อสอนผู้หญิงตั้งแต่วัยเด็กจนย่าง  
เข้าสู่วัยสาวว่าควรวางตัวอย่างไรจึงจะเหมาะสม พงษ์เทพใช้คำว่า "อีนาง"  
เป็นคำที่ใช้เรียกเด็กผู้หญิงชาวอีสานซึ่งแฝงไว้ด้วยความเอ็นดู จึงเป็นการสอน  
ด้วยความเมตตา ทำให้ผู้รับฟังมีความอบอุ่นและอยากจะประพติดิตามคำสอนนั้น  
พอได้ยินคำว่าอีนางก็อดคิดถึงน้องนางบ้านนาที่ชื่อๆ ไร่เคียงสาไม่ได้

อีนางเอ๋ย อีนางเอ๋ยต้องเข้าใจ ต้องเข้าใจ ยังเด็กเป็นเล็กเป็นทารก  
(บทเพลง "เพลงคั่นพงษ์เทพ")

ในบทเพลง "ห้วยแกลง" ซึ่งเป็นเรื่องราวชีวิตอันรันทด  
ของ "พร" พงษ์เทพใช้คำโคราชว่า "สะออน" ในคำถามเชิงท้วงใยแทนคำพูด  
ของญาติผู้ใหญ่ของพรว่าในเมื่อตากี้เตือน ยายก็สั่งสอน ก็ยังไม่ฟัง แม้แต่พ่อแม่  
ก็ยังไม่ยอมเชื่อ แล้วใครเขาจะมาไยดี คำว่า "คอน" หมายถึงยก แบก ในที่นี้  
"ไม่คอน" คือไม่รับเอาไปให้หนักคือไม่รับฟังนั่นเอง

ตากี้เตือนแล้ว                      ยายก็สั่งสอน  
พ่อแม่เองยังไม่คอน              แล้วคนอื่นเขาหรือจะมาสะออน

(บทเพลง "ห้วยแกลง")

เมื่อเอ่ยถึงอีสานคนมักนึกถึงอาหารที่คู่กับชาวอีสานคือ  
ปลาร้า ปลาร้าก็หมักอยู่ในไหเวลาจะนำออกมารับประทานก็ต้องล้างลงไป  
ในไห ภาษาโคราชใช้ว่า "จ๊ก" เมื่อจ๊กขึ้นมาแล้วก็นำไป "สะเอื้อะ" คือ  
หลน หรือตุ๋นให้สุก ในบางครั้งจะมีหนอนอยู่ในปลาร้า เมื่อทำให้สุกคือ "สะเอื้อะ"  
หนอนก็พลอยตาย "ระเอิ้น" คือเจียบไปเพราะไม่เคลื่อนไหวแล้ว พงษ์เทพเลือก  
ใช้ภาษาโคราชในบทเพลง "โคราชา 83" เพราะต้องการเน้นให้เห็นความ

เป็นอีสานและได้อารมณ์ ความรู้สึกดีกว่าใช้ภาษากรุงเทพฯ เขากล่าวถึง การร่วมแรงร่วมใจกันของคนอีสานในการอนุรักษ์ความเป็นอีสาน ถ้าขาดความร่วมมือจากพี่น้องชาวอีสาน ตัวเขาคงไม่มีปัญญาจะรักษาวัฒนธรรมอีสานไว้ได้ คงเหมือนหนองในปลาร้าที่ "ตายระเอิ้น" อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

เหมือนปลาร้าจึกสะเออะ      หนองก็ตายระเอิ้น

(บทเพลง "โคราช 83")

ในความคิดของพงษ์เทพ ถ้าเขาเลือกเป็นอะไรก็ได้ เขาก็อยากเป็นแม่น้ำให้ฝูงปลาได้อาศัย ผู้คนได้ใช้ทำไร่นา อยากเป็นพื้นดิน เป็นหาดทรายที่ยังประโยชน์แก่มนุษย์ เพื่อโลกนี้จะได้มีแต่รอยยิ้ม รวมทั้ง "โลกหน้า" ก็ให้ "ยิ้มดา" คำว่า "ดา" หมายถึง ด้วย คือมีความสุขทั่วกัน ทั้งโลกนี้และโลกหน้าซึ่งเต็มไปด้วยรอยยิ้ม

ให้โลกนี้ยิ้มดู

ให้โลกหน้ายิ้มดา

(บทเพลง "รื่นเริง")

นอกจากคำว่า "ดา" ที่พงษ์เทพนำมาใช้จะมีความหมาย สอดคล้องกับเนื้อหาแล้ว ยังเป็นการเล่นสัมผัสระหว่าง "โลกนี้ยิ้มดู" กับ "โลกหน้ายิ้มดา" คือเรียงพยัญชนะ น-ย-ด เหมือนกันอีกด้วย คำว่า "โลก-หน้า" ของพงษ์เทพน่าจะหมายถึง โลกในอนาคต เมื่อปัจจุบันทุกคนมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใสย่อมสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ไว้แก่ชนรุ่นต่อไป ทำให้ "โลกหน้ายิ้มดา" ได้

### 1.3 การสร้างอารมณ์ขัน

บทเพลงของพงษ์เทพมักได้รับการกล่าวขวัญถึงในแง่ของการนำเสนอ ที่แฝงอารมณ์ขัน ดังเช่น คอลัมน์ "จตุรัสดนตรี" ในหนังสือ ถนนดนตรี (2530 : 109) กล่าวว่า "บทเพลงของเขาจริงๆ มีความน่าสนใจทั้งดนตรีและเนื้อหา

ของคนตรีที่จะต้องให้บางสิ่งบางอย่าง แต่มักจะแทรกความสนุกสนาน ความ  
 ทะเล้น่าฟังร่วมมาด้วยเสมอจึงทำให้เพลงเกือบทุกชุดของนายคนนี้มีเสน่ห์อยู่  
 ในที่" เช่นเดียวกับ สม ธาริน (2534 : 10) ได้กล่าวถึงบทเพลงของ  
 พงษ์เทพว่า "ดูเหมือนว่าเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงแบบ 'พงษ์เทพ'  
 ไปเสียแล้วที่จะบอกเล่าถึงความจน ความทุกข์ยากแบบเปื้อนยิ้ม สอดแทรก  
 ด้วยความรื่นรมย์และมุมมองที่ยังมีความหวัง" ส่วน รุญ ระโนด กล่าวถึง  
 บทเพลงของพงษ์เทพในงานเสวนาวรรณกรรมเรื่อง "นักเขียนกับอำนาจ  
 วรณกรรม" ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่  
 23 สิงหาคม 2534 ว่า "บทเพลงของพงษ์เทพมีความเป็นพื้นบ้านบ้านนอก  
 ที่เล่นที่จริง แต่เอาจริงหนักแน่น บางเพลงแฝงปรัชญา"

ความเห็นที่มีต่อบทเพลงของพงษ์เทพ มีประเด็นสำคัญที่ตรงกันคือ  
 การสร้างอารมณ์ขัน สำหรับในประเด็นนี้จะมุ่งศึกษาถึงกลวิธีของการสร้าง  
 อารมณ์ขัน ดังนี้คือ การใช้คำและความหมาย และการเสียดสี

### 1.3.1 การใช้คำและความหมาย

การใช้คำหรือภาษาในบทเพลงก็เช่นเดียวกับการใช้คำ  
 หรือภาษาในวรรณคดี คือมีการสื่อสารของภาษาแตกต่างไปจากการสื่อสาร  
 โดยทั่วไป เพราะ "ความสำเร็จของการสื่อสารมิได้อยู่เพียงแต่ว่าพูดกัน  
 รู้เรื่องเท่านั้น แต่จะต้องพยายามขยายขอบเขตถึงระดับของการ 'รู้รส'  
 ด้วย" (ดวงมน จิตรจ้านงค์, 2527 : 4) บทเพลงของพงษ์เทพก็เช่นกัน  
 มีการนำเอาคำมาใช้ขยายความกันเพื่อเพิ่มความรู้สึกลึกหนักแน่นขึ้น มีการ  
 เรียงความหมายที่ผิดคาด และมีการใช้คำล้อเลียนถ้อยคำที่อยู่ในความนิยม  
 ของยุคใหม่ การศึกษาการใช้คำในบทเพลงของพงษ์เทพเพื่อการสร้างอารมณ์ขัน  
 มีลักษณะ 2 ประการ คือ ความหมายที่ผิดคาด และการใช้คำล้อเลียน

### 1.3.1.1 ความหมายที่ผิดคาด

ในบทเพลง "เป็ยกปอน" พงษ์เทพใช้คำว่า "เป็ยกปอน" ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์บอกสภาพของสิ่งมีชีวิตที่ถูกของเหลวราตรดจนชุ่มมาขยายความรู้สึก "คิดถึง" ว่า "คิดถึงเธอจนเป็ยกปอน" บ่งบอกถึงความรู้สึก "คิดถึง" ที่มีมากมายล้นทรวงจนราตรดให้เป็ยกชุ่มไปทั้งตัว แล้วย้าขยายถึงอานุภาพของความคิดถึงต่อไปว่า คิดถึงจน "ใจจะขาดรอนๆ" ทำให้ผู้ฟังบทเพลงนี้รู้สึกเห็นใจชายหนุ่มที่พร่ำพรรณนาถึงความ "คิดถึง" ที่มีต่อ "เธอ" จนถึงขั้น "ใจจะขาดรอนๆ" แต่พอฟังมาถึงวรรคที่ว่า "อยากจะบอกจ้งเลย แต่จำหน้าเธอไม่ได้" เป็นการหักมุมที่ผู้ฟังคาดไม่ถึง นับเป็นการสร้างอารมณ์ขันแก่ผู้ฟังด้วยการเรียงความหมายของข้อความที่ไม่เข้ากัน เพราะตอนแรกบรรยายความ "คิดถึง" จน "ใจจะขาดรอนๆ" คือแทบจะขาดใจตายเพราะพิษแห่งความคิดถึง ตอนท้ายกลับมากบอก "แต่จำหน้าเธอไม่ได้" มันเป็นไปไม่ได้ที่จะมีใคร คนใดคิดถึงคนที่ตนจำหน้าไม่ได้จนใจจะขาดรอนๆ เช่นนี้

เป็ยกปอนด้วยความคิดถึง	คิดถึงเธอจนเป็ยกปอน
ใจจะขาดรอนๆ	รอนๆแล้วใจเจ้าเอ๋ย
อยากจะบอกจ้งเลย	แต่จำหน้าเธอไม่ได้

(บทเพลง "เป็ยกปอน")

### 1.3.1.2 การใช้คำล้อเลียน

พงษ์เทพมักเสนอมุมมองที่แฝงอารมณ์ขัน

โดยการใช้คำล้อเลียนถ้อยคำอันเป็นที่นิยมกล่าวกันในยุคนั้น เช่น

ในบทเพลง "ดาวน้สาว" เป็นการล้อเลียน

สภาพชีวิตที่อาศัยการซื้อ-ขายระบบเงินผ่อน โดยการวางเงินมัดจำงวดแรก ที่เรียกว่า "เงินดาวน้" ก่อนแล้วผ่อนชำระเป็นงวดๆ ในภายหลัง เรียกกันย่อๆ โดยใช้คำว่า "ดาวน้" นำหน้าของสิ่งนั้นๆ เช่น ดาวน้บ้าน ดาวน้รถ ดาวน้-



ตู้เย็น ดาวนั้ที่ดิน ดาวโทรทัศน์ ฯลฯ พงษ์เทพจึงเสนอแนวคิดใหม่ว่า ในเมื่อไม่มีเงินสดมากพอที่จะซื้อของต่างๆ ยิ่งอาศัยระบบเงินผ่อนโดยการวางเงินดาวนั้ได้ หากหนุ่มใดไม่มีค่าสินสอดไปสู่ขอสาวที่หมายปองไว้ ก็น่าจะมีการวางเงินดาวนั้ก่อนแล้วผ่อนส่งทีหลัง เช่นเดียวกับสินค้าอื่นๆ ได้เช่นกัน คือ "ดาวนั้-สาว" เอามาเป็นภรรยาาก่อนแล้วค่อยผ่อนค่าสินสอดเป็นรายเดือนไปภายหลัง เป็นการเสียดสีคนที่เรียกสินสอดแพงๆ ไปด้วยในตัว

เงินดาวนั้สองหมื่นจะยี่นาให้ก่อน แล้วค่อยๆผ่อนเดือนละพันเนาะพ่อเนาะแม่เนาะ

(บทเพลง "ดาวนั้สาว")

บทเพลง "จ.ป.ล." (จีนปนลาว) ก็เป็นการใช้คำล้อเลียนเช่นกัน คำว่า "จ.ป.ล." นี้ สุจิตต์ วงษ์เทศ เคยใช้เป็นชื่อหนังสือศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ ว่า (จ.ป.ล.) แจกปนลาว เมื่อ พ.ศ. 2530 ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2530 : 39) กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ว่า เป็นหนังสือที่ให้ความบันเทิง, ความรู้, ความเข้าใจ และการแก้ไขทัศนคติอันไม่ถูกต้องระหว่าง "ไทย-ลาว" ส่วนพงษ์เทพกล่าวว่ที่ใช้ "จ.ป.ล." นี้เพราะต้องการล้อเลียน "จ.ป.ร." ซึ่งเป็นคำย่อของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า สมัยที่คณะ ร.ส.ช. (คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ) เข้าควบคุมสถานการณ์บ้านเมืองเมื่อ พ.ศ. 2534 คณะ ร.ส.ช. ส่วนใหญ่เป็นนายทหารศิษย์เก่า จ.ป.ร. (สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2534) คำว่า "จ.ป.ร." จึงบ่งบอกความสำคัญของคนที่มืบทบาทสูงในการปกครองและรับผิดชอบบ้านเมือง การที่พงษ์เทพใช้ "จ.ป.ล." เลียนเสียง "จ.ป.ร." แต่ความหมายบ่งถึงคนที่ต่ำต้อยและถูกดูถูก จึงเป็นการใช้คำล้อเลียนที่ชวนให้พินิจพิจารณา

พงษ์เทพใช้คำว่า "จ.ป.ล." ในความหมายว่า จีนปนลาว สะท้อนภาพชีวิตคนอีสานที่เรียกตัวเองว่า ลาว และมักถูกคนทั่วไปเรียกว่า "ลาว" คำนี้กลายเป็นคำดูถูกเพราะคนอีสานมักยากจน

และมีลักษณะเฉพาะทางรูปลักษณ์ต่างจากคนกรุงเทพฯ ความแห้งแล้งของถิ่นอีสาน ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจตามมา ชาวอีสานจำนวนมากจึงดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด อาชีพเล่นจ๊วเป็นอาชีพหนึ่งที่คนอีสานนิยมมากขึ้น พงษ์เทพจึงสะท้อนความรู้สึกของชาวอีสานที่มองความทุกข์อย่างมีอารมณ์ขันว่าประกอบอาชีพนี้ก็ยังมีดีเพราะได้แต่งหน้า แต่งตา ถึงแม้ว่าเมื่อดูกระจกแล้ว "ไม่ใช่หน้าของฉัน" ที่เป็น "หน้าลาว" แต่กลับกลายเป็น "หน้าของเป่าปู้นจีน" ก็ตาม

ไปเล่นจ๊วดีกว่าได้แต่งหน้าแต่งตาทุกวัน ไม่ใช่หน้าของฉันหน้าลาวหน้า-  
ของเป่าปู้นจีน

(บทเพลง "จ.ป.ล." (จีนปนลาว))

บทเพลง "ต้นขี้บจี" เขากล่าวถึงหนุ่ม-

ชาวเขานามว่า "เล่าเซ็ง" บยามอยู่บนดอยเล่าเซ็งก็เป็นหนุ่มที่ "ปราดเปรื่อง" ครั้งลงจากดอยเดินทางเข้าไปในเมือง เล่าเซ็งกลับต้องถามตำรวจจราจรที่ขอดูใบขี้บจีของตนว่า "เป็นยังไงล่ะไอ้ใบขี้บจี บอกหน่อยซิว่าต้นเป็นยังไง" แสดงให้เห็นว่าเล่าเซ็งต้องเรียนรู้อีกมากถ้าคิดจะติดต่อกับคนในเมือง หรือจะเข้าไปดำรงชีวิตอยู่ในเมือง จะได้ว่า "ใบขี้บจี" มีไซ้ "ใบไม้" ที่จะได้ "เค็ดบมาฝาก" ได้ พงษ์เทพต้องการสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษายังไม่ครอบคลุมไปทั่วประเทศไทย และสภาพชีวิตที่ต่างกัน ระเบียบกฎเกณฑ์ในสังคม-นั้นๆ ก็ต่างกัน ทำให้คนด้อยโอกาสทางด้านการศึกษาอย่างเล่าเซ็งกลายเป็นตัวตลกไปโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่ความแปลกแยกของเขาก็เป็นความเชื่อตรงไปตรงมาน่าเอ็นดู บทเพลงนี้แฝงนัยของการกลายเป็นผู้ถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบไปในที่สุด

เล่าเซ็งเป็นคนปราดเปรื่อง

รู้เรื่องใบไม้เป็นอย่างดี

แต่ใบที่นายสิบตรี

ว่าใบขี้บจีมันเป็นยังไง

เป็นยังงิละไ้อั๊บจั๊บจั๊

บอกหน้อยชีว่าตั้นเป็นยังงิ

เป็นยังงิละไ้อั๊ตั้นจั๊บจั๊

บอกหน้อยชีจะ เต็ดไอบมาผาก

(บทเพลง "ตั้นจั๊บจั๊")

### 1.3.2 การเสียดสี

บทประพันธ์เสียดสี หมายถึง "งานประพันธ์ที่แสดงความอ่อนแอ จุดอ่อน ข้อผิดพลาดของบุคคลหรือสังคมด้วยการกระทำสิ่งนั้นๆ ให้น่าขัน" (นงลักษณ์ แซ่มโชติ, 2520 : 11) หรือเรื่อง "หยิกแกมหยอก บุคคล กลุ่มชน สังคม วัฒนธรรมบางอย่าง และการเมือง โดยหวังให้ดีขึ้น ไม่จับผิดแต่อย่างเดียว มีเจตนาให้ขบขัน เข้าใจและสะใจ" (กระแสร่มาลยาภรณ์, 2522 : 78)

จากความเห็นข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า กลวิธีการเสียดสีในงานประพันธ์ หมายถึง การวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของมนุษย์และสถาบันต่างๆ ในสังคมด้วยกลวิธีทางวาทศิลป์ หรือการสร้างอารมณ์ขันเพื่อชี้ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ยังมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง ผิดพลาดที่น่าจะปรับปรุงแก้ไข

บทเพลงของพงษ์เทพที่มีการนำเสนอโดยแฝงอารมณ์ขันเพื่อสะท้อนปัญหาบางสิ่งบางอย่างก็จัดอยู่ในประเภทของ "การเสียดสี" ได้ การเสียดสีในบทเพลงของพงษ์เทพ มีบ่อเกิด 3 ประการ คือ ปัญหาการดำเนินชีวิต (อย่างหนึ่งความทุกข์) ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและการเหยียดหยามคนอีสาน

### 1.3.2.1 ปัญหาการดำเนินชีวิต (อย่างหนึ่งความทุกข์)

พงษ์เทพได้สะท้อนภาพของปัญหาที่รัฐบาลควรแก้ไข โดยเน้นหนักไปในด้านสวัสดิการที่รัฐควรให้แก่ประชาชน ไม่ว่าจะในด้านค่าตอบแทน (เงินเดือน) การให้การศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พงษ์เทพมีญาติพี่น้องที่เป็นข้าราชการครูหลายคน และมารดาของพงษ์เทพก็เป็นครูประจำโรงเรียนเกษียณอายุราชการ (พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ (สัมภาษณ์), 23 ธันวาคม 2534)

พงษ์เทพมองปัญหาของครูอย่างมีอารมณ์ขัน ดังบทเพลง "ศุกร์เมาเสาร์นอน" เริ่มต้นต้นกล่าวถึงการทำงานของครู-บ้านนอกที่ทำแบบขอไปทีพอให้หันๆ ไปในเจ็ดวัน สอนไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ตลอดสัปดาห์ผ่านไปด้วยเรื่องเมาเหล้าและไปอำเภอ ไปจังหวัด เงินเดือนไม่พอใช้จึงต้อง "เบิก ฉ."<sup>1</sup> เขาเสียดสีว่า "สิ้นเดือนสบายไม่ต้องรับเงินเดือน" ซึ่งให้เห็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างไม่วางแผน แต่ก็ไม่ทุกข์ร้อน

---

1 "เบิก ฉ." ฉ. ย่อมาจากคำว่า "ฉุกเฉิน" เป็นสวัสดิการสำหรับครูที่เดือดร้อนเรื่องเงินเป็นกรณีเร่งด่วน มีการกู้ ฉ. ได้ 2 ทาง คือ

1) กู้เงิน ฉ. จากเงินสวัสดิการของโรงเรียน ภายในวงเงินจำกัด อัตราดอกเบี้ยต่ำ และมีกำหนดผ่อนชำระภายในระยะเวลาอันจำกัด ขึ้นอยู่กับระเบียบการที่ทางโรงเรียนกำหนดไว้

2) กู้เงิน ฉ. จากสหกรณ์ออมทรัพย์ครูในกรณีที่เป็นสมาชิกอยู่ จะกู้ได้ในวงเงินครึ่งหนึ่งของเงินเดือนที่ผู้กู้รับอยู่ในขณะนั้น และผ่อนชำระภายในสองเดือนหลังจากได้รับเงิน ที่ว่าเป็นการกู้ฉุกเฉิน เพราะจะได้รับเงินกู้ภายในเดือนที่ยื่นเรื่องขอไม่ต้องรอนานเหมือนการกู้ปกติ อัตราดอกเบี้ยจะเท่ากับการกู้ปกติ (รีโนลด์ ศุภธรรมรัตน์ (สัมภาษณ์), 1 กันยายน 2536)

บทเพลงยังแฝงอารมณ์ขันว่า ปัญหาเกิดขึ้นเพราะ "หน้าใหญ่ใจยาว" และ  
อ้างเหตุผลต่อไปว่า "ที่ดื่มที่กินเพราะมีเพื่อนมา ที่เฮที่ฮา ก็เพื่อผ่อนคลาย"  
ชีวิตเป็นการหลีกหนีความทุกข์ แต่ก็ไม่ใช่เพียงครั้งคราวเพราะ "ถ้าเพื่อน  
ไม่มาเราก็เป็นคนไป" ขนาดกินเหล้า "วันเว้นวัน" แล้วยังบอกว่า "ไม่บ่อย  
เท่าไร" ก็ชวนให้สงสัยว่าเท่าไรจึงจะนับว่าบ่อย พงษ์เทพเปรียบเงินเดือน  
กับน้ำ "เงินเดือนเงินคาวนเป็นน้ำชิมบ่อทราย" ยามหมดเงินก็เหมือน "น้ำ  
แห้งบ่อ" น้ำชิมบ่อทรายนั่นมีแต่จะแห้งหายไป เช่นเดียวกับครุที่มีเงินเดือนน้อย  
แต่มีรายจ่ายมากชาตินี้ น้ำคงไม่มีโอกาสเต็มบ่อทรายได้

บทเพลงลงท้ายว่า "คนดีๆ นั้นมีมากมาย  
"แต่คนสบายนั้นไม่ค่อยมี" ดูเหมือนบทเพลงเน้นความสนุกมากกว่าสบาย เขา  
แฝงการวิพากษ์วิจารณ์ไว้โดยอิงความเปรียบที่รู้จักกันดีว่าครุคือเรือจ้าง เขา  
กล่าวว่า "ถ้าเป็นเรือจ้างมันก็เร็วเต็มที่" หมายถึง ทрудโทรมอย่างหนัก ยาก  
จะทำงานให้มีประสิทธิภาพได้ แต่ชีวิตครุบ้านนอกก็เจียบเหงาน่าเห็นใจ การ  
ทำชีวิตให้สนุกจึงเป็นการหนีความทุกข์ที่ยากจะแก้ไขได้ อย่างน้อยการหนีนั้นก็  
เป็นการหนีที่เข้าใจความจริงว่าตน "ไม่ใช่เรือยอร์ช" ที่บอกว่าเมื่อไม่ใช่  
เรือยอร์ช "ก็ต้องจอดค้ำที่" หมายถึงภาวะอับจนหมดหนทางแต่ก็ลงท้ายอย่าง  
พอให้ความหวังแก่ผู้ฟังว่า "ก็เป็นคนดีเท่าที่พอเป็นได้" หมายความว่าก็เป็น  
คนดีในแง่ที่ไม่ทำตนเป็นปัญหา สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เป็นคนดีตาม  
สภาพของครุบ้านนอกคนหนึ่ง

ศุกร์เมา เสาร์นอน อาทิตย์ถอน จันทร์ลา

วันอังคารไปอำเภอ วันพุธไปจังหวัด พุธสี่ก็ฝากสอน

วันศุกร์เราก็เมา วันเสาร์เราก็นอน วันอาทิตย์เราถอน วันจันทร์เราก็ลา

ตัวไม่ใหญ่แต่ยาว ก็หน้าใหญ่ใจยาว เงินเดือนเงินคาวนเป็นน้ำชิมบ่อทราย

ถ้าน้ำแห้งบ่อก็เบิก ฉ.กันไป สิ้นเดือนสบายไม่ต้องรับเงินเดือน

ที่ดื่มที่กินเพราะมีเพื่อนมา ที่เซที่ฮาก็เพื่อผ่อนคลาย  
 แคว้นแว่นวันไม่บ่อยเท่าไร ถ้าเพื่อนไม่มาเราก็เป็นคนไป  
 เรื่องการเรื่องงานนั้นไม่ต้องเป็นห่วง

ไอ้คนดีๆ นั้นมีมากมาย แต่คนสบายนั้นไม่ค่อยมี  
 ถ้าเป็นเรือจ้างมันก็รู้ว่เต็มที ไม่ใช่เรือยอร์ชก็ต้องจอดคาที่  
 ก็เป็นคนดีเท่าที่พอเป็นไปได้

(บทเพลง "ศุกร์เมา-เสาร์นอน")

### 1.3.2.2 ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ

พงษ์เทพย์ฯ เสนอว่าคนร่ำรวยควรช่วย  
 คนยากจนบ้าง และขอให้ร่ำรวยด้วยความซื่อสัตย์ แม้เป็นคนจนก็ช่วยเหลือ  
 คนที่จนกว่าได้ ดังบทเพลง "หยุดพักสายตา" เขากล่าวว่า "คนรวยใช้  
 ฟ้าประทาน คนจนเหมือนกันใช้ฟ้าประทานดอกหนอ หยิบยื่นกันหน่อยแบ่งปัน  
 ในส่วนที่รอ ก็ว่าเราจนแล้วหนอยังมีคนที่ยจนกว่า" หรือ "ก็รวยกันไปดีใจ  
 ด้วยไม่อิจฉา แต่ขอร้องเถิดหนอย่ารวยเพราะการคดโกง"

พงษ์เทพย์ฯ เลียดลีคนร่ำรวยที่ไม่เคยสนใจ  
 สภาพชีวิตของคนที่ย่ำแย่กว่า ครั้นมาได้ยินเรื่องราวของชีวิตที่ยากลำบาก  
 ของคนจนซึ่งในชีวิตของตนไม่เคยพบพานมาก่อนอาจรู้สึกว่าเป็นเพียงสิ่งที่ผ่าน  
 เข้ามาให้ "ฟังกันเล่นเพลินๆ" คือฟังเป็นสิ่งบันเทิงเท่านั้นแล้วก็ผ่านไป

เพลงดูคล้ายเหมือนเป็นเพื่อนชีวิต บอกเล่าความคิดของคนที่ได้ผ่านมา  
 ผ่านไปแห่งใดในหล้า ชับน้ำตาคนทุกข์ยากเข็ญ

บางที่ บางที่ คนร่ำรวย อาจหยิบฉวยไว้ฟังกันเล่นเพลินๆ

(บทเพลง "เพลงเพื่อชีวิต")

ในบทเพลง "คนเดินดิน" พงษ์เทพย์ฯ ใช้การ  
 เปรียบเทียบเหตุการณ์ 3 ลักษณะ คือ คนจนพุดคุยกับคนจนด้วยกัน คนรวยพุดคุย

กับคนรวยด้วยกัน และคนจนพูดคุยกับคนรวย ผลของการพูดคุยนั้นแตกต่างกัน  
โดยสิ้นเชิง

คนจนๆคุยกับคนจนๆ	เหตุผลก็ธรรมดา
คนรวยๆคุยกับคนรวยๆ	สดสวยโสภีโสภา
คนจนๆไปคุยกับคนรวยๆ	เฮงช่วยไม่ธรรมดา

(บทเพลง "คนเดินดิน")

คนจนคุยกับคนจนก็คงไม่พ้นเรื่องปัญหาของ  
ความอดอยาก การทำมาหากิน ปรับทุกข์กัน ไม่มีอะไรแปลกเป็นพิเศษ ส่วน  
คนรวยคุยกับคนรวย ถ้าเป็นสตรีก็มักคุยกันในเรื่องเครื่องแต่งกาย เครื่อง-  
ประดับ เสื้อผ้าอาภรณ์ แก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดา การเสริมความงาม  
อาบน้ำแร่แช่น้ำนม ส่วนฝ่ายชายก็คุยกันเรื่องโครงการที่จะทำให้ร่ำรวยขึ้นไปอีก  
หรือการพักผ่อนหย่อนใจตามสถานเริงรมย์ การเล่นกอล์ฟอันเป็นที่ฟ้าของคน  
ร่ำรวย เรื่องที่คนรวยคุยกันจึงเป็นเรื่องที่ "สดสวยโสภีโสภา" แต่ถ้าวันใด  
คนจนไปพูดคุยกับคนรวย เข้ามันเป็นเรื่องผิดปกติ เพราะความสนิใจนั้นแตกต่าง  
กัน พื้นฐานแตกต่างกันยากที่จะคุยในเรื่องเดียวกันได้ พงษ์เทพใช้คำบรรยาย  
ผลของการพูดคุยได้ดีมาก คนจนคุยกับคนจนก็ธรรมดาๆ ไม่มีอะไรน่าสนใจ  
ไม่เป็นข่าว พอคนรวยคุยกับคนรวยมันกลับเป็นข่าวน่าสนใจใครๆ ก็อยากรู้  
อยากเห็น เป็นเรื่องดีงาม ครั้นคนจนคุยกับคนรวยมันเป็นเรื่องที่ "เฮงช่วย"  
คือไม่เป็นมงคล เขาจึงให้ตีความได้หลายนัยว่า "เฮงช่วย" คือไม่เป็นมงคล  
สำหรับคนรวย หรือคนจน หรือทั้งสองฝ่าย

บทเพลงนี้กล่าวเสียดสีคนรวยที่ไม่ชอบ

สนทนาวิสาสะกับคนจน เพราะเกรงว่าจะ "ช่วย" คือมีแต่ทางเสีย เสียเกียรติ  
และบางครั้งอาจต้องเสียเงินเพื่อช่วยเหลือก็ได้ นอกจากนี้ยังต้องการเน้น  
ให้เห็นความแตกต่างทางฐานะในสังคมอีกด้วย

### 1.3.2.3 การเหยียดหยามคนอีสาน

พงษ์เทพภาคภูมิใจในความเป็นอีสานของตน  
ไปทีไรจะย้ำเสมอว่าเป็นคนอีสาน การเหยียดหยามคนอีสานเป็นอีกประเด็นหนึ่ง  
ที่เขาออกมาเสียดสีอย่างมีอารมณ์ขัน โดยกล่าวอย่างเกินจริง ดังเช่นเพลง  
"ลาว"

กินอี้ยังกะว่าลาว กินอี้ยังๆ กะว่าลาว  
ปานลาวกินข้าวเหนียวกะปลาแดกเป็นสองอย่างเดียวตีพันเต้  
(โอ้ย หว่าหลายโวย สะเต็กกะพอจะกินละว่า สะเต็กน้ำตก)  
เข็ดอี้ยังกะว่าลาว เข็ดอี้ยังๆ ก็ว่าลาว  
บั้ดระวังเต้ บั้ดระวังซุมลาวจะสไตร์ค  
เมืองไทยก็ซีเป็นอ้ามพาด พันเต้  
อยู่ใสกะว่าลาว อยู่เมืองใต้ เมืองใต้กะว่าลาว  
ระวังเต้ ระวังซุมลาวสิครองโลก พันเต้  
อี้ยังกะว่าลาว อี้ยังๆ กะลาว (นั่นก็หมายความว่า  
ลาวเป็นมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุดในโลก)  
รองลงมาแมนอเมริกา

(บทเพลง "ลาว")

คนลาวคือคนที่พูดภาษาถิ่นหนึ่งของภาษา  
ตระกูลไทย ตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานและในประเทศลาว พงษ์เทพกล่าวถึงคน-  
ลาวว่า ไม่ว่าจะกินอะไร ทำอะไร อยู่ที่ใด ก็ยังถูกหาว่าเป็นลาว แท้จริง  
ลาวมีอยู่ทุกหนทุกแห่งในโลก ถ้าลาวเหล่านี้รวมตัวกันเมื่อใดก็จะ เป็นประ-  
เทศมหาอำนาจ "ที่ใหญ่ที่สุดในโลก" ใหญ่กว่าอเมริกาที่เป็นมหาอำนาจระดับโลก  
เสียอีก บทเพลงนี้นอกจากจะเสียดสีคนที่ชอบดูถูกคนลาวแล้ว ยังเสียดสีอเมริกา  
ที่แผ่อำนาจไปในประเทศต่างๆ ว่ามีศักดิ์ศรีรองลงมาจากมหาอำนาจลาวอีกทีหนึ่ง



เพราะเหตุที่คนอีสานได้รับการดูถูกว่าเป็น "ลาว" เสมอ คนอีสานบางคนจึงไม่อยากจะเปิดเผยความเป็นอีสานของตน ดังเช่นสาวอีสานในบทเพลง "โคราช 4" ที่พยายามปกปิดความเป็น "ลาว" ของตนโดยการบอกแม่ค้าส้มตำต่อหน้าชายหนุ่มว่า "น้ำปลาร้าไม่ต้องใส่ นะ แม่ค้าทานไม่ได้เหม็น" แต่ "พอหนุ่มคล้อยหลัง" เธอก็กลับ "สั่งแม่ค้าเสียดัง เอาตัวโตๆ" การกระทำของเธอดูผิวเผินก็น่าขำ แต่ถ้าพิจารณาลึกลงไป น่าเห็นใจเธอ เพราะความที่ชาวอีสานได้รับการดูถูกจากคนถิ่นอื่นเสมอ ทำให้ขาดความมั่นใจ ความภาคภูมิใจในความเป็นคนอีสานของตน

เหมือนคุณนายสวยๆ แต่งตัวบู๊ตึก  
หนุ่มมาหัวร่อรำอีกสิ่งตำส้มมะละกอ  
(น้ำปลาร้าไม่ต้องใส่ นะ แม่ค้า ทานไม่ได้เหม็น)

พอหนุ่มไปคล้อยหลังสั่งแม่ค้าเสียดัง  
เอาตัวโตๆ โตๆ ฉันทใส่แต่ตัวโตๆ  
(บทเพลง "โคราช 4")

บทเพลงช่วงนี้กล่าวเสียดสีคนอีสานที่อับอาย  
ในความเป็นอีสานของตน และเลยไปถึงผู้ที่ชอบดูถูกคนอีสานว่าเป็นคนต่ำต้อย  
ไม่ทัดเทียมคนในภาคอื่นด้วย

กล่าวโดยสรุป บทเพลงของพงษ์เทพ  
กระโดนชำนาญ มีลักษณะเด่นด้านรูปแบบหลายประการ ที่เห็นได้เด่นชัดคือ  
การประพันธ์ที่อาศัยฉันทลักษณ์แบบเก่า เช่นกลอนเพลง กลอนสุภาพ ร่ายยาว  
รวมทั้งเพลงโคราช และมีการประพันธ์แบบกลอนเปล่า ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยม  
ในสมัยปัจจุบันด้วย พงษ์เทพเลือกใช้รูปแบบการประพันธ์ได้เหมาะสมกับเนื้อหา  
ของบทเพลง เช่น บทเพลง "โคราช 4" พงษ์เทพประพันธ์แบบเพลงโคราชว่า  
อย่ากินคนเดียว สู้บเลียดคนดี เดี่ยวท้องจิเดิน นอนเจ็บบันเด้า  
อย่าขูดอย่าเงิน ของดีช่วยกันเข็น ยิ่งคิดก็ยิ่งเป็น ยิ่งสร้างก็ยิ่งไป  
(บทเพลง "โคราช 4")

ในบทแรกเป็นการกล่าวเตือนคนที่เบียดบัง  
คนที่จนกว่า ว่าถ้าโง่งมมากๆ อาจจะเป็นอันตรายได้ เปรียบกับการกินอาหาร  
มากเกินไปขนาดทำให้ท้องเดิน ถ่ายมากๆ อาจเจ็บกันเคล็ดเอวได้

บทที่สอง เชิญชวนชาวอีสานให้ร่วมมือทำ  
ในสิ่งที่ดีงาม อย่ามัวแต่ซัดเงินอยู่ อีสานจะได้เจริญก้าวหน้าต่อไป

พงษ์เทพเลือกรูปแบบเพลงโคราช เพราะ  
ต้องการสื่อกับชาวอีสานโดยตรง การใช้ถ้อยคำสั้นๆ วรรคละ 4 คำ  
แบบเพลงโคราช ง่ายต่อการฟังและการเข้าใจ

นอกจากการเลือกใช้รูปแบบในการประพันธ์  
แล้วพงษ์เทพยังพิถีพิถันในการเลือกใช้คำให้เหมาะแก่ความ มีการสัมผัสอักษร  
แพรวพราวสร้างความรื่นไหลให้กับบทเพลง เช่น "รำเริงร้องลอยล่องลม"  
อันเป็นกิริยาของผีเสื้อในบทเพลง "สันทรายมูล 1" ทำให้ผู้ฟังเห็นภาพผีเสื้อ  
ที่บินร่อนไปมาดูสวยงาม บางบทเพลงก็มีการซ้ำคำ ซ้ำข้อความ เพื่อ  
สร้างความสะกดใจให้ผู้ฟัง เกิดอารมณ์และความรู้สึกร่วมกับบทเพลง บาง  
บทเพลงก็ใช้ภาษาถิ่นเพื่อสื่อกับชาวอีสานโดยตรง พงษ์เทพสามารถสอดแทรก  
อารมณ์ขันในบทเพลงที่มีเนื้อหาเคร่งเครียดให้ผู้ฟังรู้สึกผ่อนคลายได้ ทั้งรูปแบบ  
การใช้คำ การสร้างอารมณ์ขันในบทเพลงมีความผสมผสานกันอย่างเหมาะสมเจาะ  
ลงตัว บทเพลงจึงสามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้ประพันธ์ได้  
บทเพลงของพงษ์เทพจึงนับได้ว่าเป็นบทเพลงที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์

## 2. ด้านเนื้อหา

ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ เมื่อผู้สร้างประสบสิ่งที่ก่อให้เกิด  
อารมณ์สะเทือนใจย่อมอาศัยสื่อที่เหมาะสม "เป็นพาหนะนำเอาความรู้สึกทาง

อารมณ์สะเทือนใจ และความนึกเป็นจินตนาการของกวีหรือศิลปินไปสู่ยังผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ฟัง ให้เป็นที่ประจักษ์ทางศิลปะ" กวีย่อมจะอาศัย "ความรู้และความชำนาญทางแต่งหนังสือซึ่งเป็นเทคนิคของตน เป็นพาหนะนำเอาจินตนาการ และอารมณ์สะเทือนใจของตนแสดงออกเป็นวรรณคดี" (พระยาอนุมานราชธน, 2531 : 51) ดังนั้นเนื้อหาของศิลปะหรือวรรณคดีจึงอาจสะท้อนการรับรู้ และทัศนะของผู้สร้าง ดังที่ ดวงมน จิตรจางค์ (2527 : 7) กล่าวว่า

เนื้อหาของศิลปะย่อมหนีไม่พ้นชีวิตจิตใจของมนุษย์ซึ่งรวมทั้ง ทัศนะที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่งอันอยู่แวดล้อมรอบชีวิตและตัวตน ของเขาที่เขาได้สัมผัสรับรู้ ไม่ว่าจะ เป็นความเป็นไปในชีวิต ความเคลื่อนไหวของสังคม เรื่องราวของบุคคลอื่นทั้งในอดีต ที่ตกทอดมายังเขา หรือในสมัยเดียวกันที่เขานิยมชมชื่น หรือ เยาะเหยียดหยัน ความปรวนแปรของปรากฏการณ์ธรรมชาติ ในสากลจักรวาลตลอดจนโลกของความใฝ่ฝันที่เขาสอดร้อย ขึ้นด้วยจินตนาการ

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514 : 5) ทรงเห็นว่า "หนังสือ ที่มีความหมายที่จะแสดงความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งออกมาและถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด นั้นให้แก่ผู้อ่านผู้ชม...ถือว่าเป็นวรรณคดีโดยแท้" ส่วนวิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 114) มีความเห็นว่า "วรรณคดีก็คือชีวิต...แต่เป็นชีวิตที่ได้ผ่าน เครื่องกรองอันประณีตคือบุคลิกลักษณะ ของกวีนั้นเอง"

ความเห็นดังกล่าวข้างต้นมีประเด็นตรงกันคือ เนื้อหาของศิลปะ หรือวรรณกรรมย่อมมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตของผู้สร้าง โดย ผู้สร้างถ่ายทอดอารมณ์และความนึกคิดของตนลงไปในงาน การศึกษางานศิลปะ หรือวรรณกรรมจึงควรศึกษาความคิดที่ประสานกับอารมณ์ของผู้สร้างอันเป็น หัวใจของงานชิ้นนั้นๆ เป็นสำคัญ

เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตโดยทั่วไปมุ่งตีแผ่สภาพชีวิตของบุคคลที่  
 ด้อยโอกาสในแง่มุมต่างๆ เพื่อเรียกร้องให้มวลชนร่วมรับรู้ปัญหาและช่วยกัน  
 หาทางแก้ไขสภาพสังคมให้ดีกว่าเดิม บทเพลงของพงษ์เทพก็เช่นเดียวกัน  
 พงษ์เทพได้นำสภาพชีวิตที่ได้ประสบมาถ่ายทอดเป็นบทเพลง พงษ์เทพกล่าว  
 ในงานคอนเสิร์ต "อ้อลา 15 ปี คาราวาน" ว่า "ถ้าถามผมว่ารู้จักลัทธิ-  
 มาร์กซิสต์ไหม ผมไม่รู้ ถามผมว่ารู้จักเลนินหรือเปเล่่า ผมไม่รู้ รู้แต่ว่า  
 เพื่อนผม พ่อผม แม่ผม และตัวผมจน" ที่พงษ์เทพกล่าวถึงลัทธิมาร์กซิสต์  
 กล่าวถึงเลนิน เพราะคนส่วนมากเข้าใจว่าผู้ที่สร้างงานประเภท "เพื่อชีวิต"  
 เป็นพวก "มาร์กซิสต์" ซึ่งได้รับอิทธิพลจากมาร์กซ์และเลนิน พงษ์เทพ  
 กล่าวในเชิงปฏิเสธว่าสำหรับตัวเองนั้นแต่งเพลงเพื่อชีวิตเพราะความสำนึก  
 ในปัญหาของคนจน ไม่ใช่เพราะได้รับแนวคิดทางการเมืองตามยุคสมัย นอก-  
 จากนี้เขายังตกอยู่ในภาวะถูกบีบบังคับทางการเมือง ในช่วงที่มีความขัดแย้ง  
 ทางความคิด ดังที่พงษ์เทพกล่าวว่า "วันที่ 3 ตุลาคม 2519 พ่อผมถูกยิง  
 บาดเจ็บที่บ้านเนื่องจาก อส. ถูกสั่งให้ยิงผมแล้วผมไม่ได้กลับบ้าน...  
 วันที่ 5 แดง (วีระศักดิ์ สุนทรศรี) ส่งคนจากขอนแก่นมารับผม บอกว่าอยู่ไม่ได้  
 แล้ว ต้องไปแล้ว" (ไพบุลย์ ชาศรียานนท์, 2534 : 9) พงษ์เทพจึงเข้าป่า  
 ด้วยเหตุผลที่มีได้เกี่ยวข้องกับค่านิยมในลัทธิมาร์กซิสต์ ส่วนเรื่องความ  
 ยากจนนั้นพงษ์เทพจะกล่าวเสมอว่าเขาเป็นคนจนไม่ว่าจะเป็นการให้สัมภาษณ์  
 การแสดงคอนเสิร์ตเขาจะย้ำเสมอถึงความเป็นคนจนของเขา พงษ์เทพอยู่ใน  
 สภาพที่มีพ่อจน แม่จน เพื่อนจน เขาย่อมเข้าใจสภาพของคนยากจนได้ดี  
 พงษ์เทพได้เสนอทัศนะประสานกับอารมณ์เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ไว้ในบทเพลง  
 ของเขา ดังจะได้ศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้คือ ปัญหาและการแก้ปัญหา คุณธรรม  
 ธรรมชาติและลัทธิธรรม

## 2.1 ปัญหาและการแก้ปัญหา

พงษ์เทพเป็นคนชอบเดินทาง ดังที่เขาบอกว่า "ชีวิตช่วงนี้ก็เหมือนเก่าๆ ก็เดินทางมาตลอดเลย เดินทางไปทั่วประเทศเลย" (ปริศนา, 2534 : 72) ทำให้พงษ์เทพมีโอกาสดูพบเห็นชีวิตมนุษย์ในวงกว้าง เขาได้ถ่ายทอดการรับรู้ปัญหาและการแก้ปัญหาของมนุษย์เป็นบทเพลงคือ ความยากจนในชนบท ความด้อยโอกาสในสังคมเมือง ปัญหาเกี่ยวกับความรัก และการแก้ปัญหา

### 2.1.1 ความยากจนในชนบท

ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ชาวชนบทมักประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เช่นทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า ฯลฯ ปัญหาของชนบทคือความยากจน บทเพลงของพงษ์เทพได้กล่าวถึงสภาพของความยากจนและสาเหตุคือ สภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย และความไม่เป็นธรรม

#### 2.1.1.1 สภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวย

ถิ่นอีสาน เป็นถิ่นที่แห้งแล้งกันดารเป็นอุปสรรคต่ออาชีพเกษตรกรรม ความแห้งแล้งได้ทวีความรุนแรงขึ้นเพราะการตัดไม้ทำลายป่า ชาวอีสานจำนวนมากไม่น้อยจึงต้องละทิ้งถิ่นฐานไปหางานทำในถิ่นอื่น เช่นหนุ่มอีสานต้องเดินทางไปเป็นลูกเรือ ออกไปกับเรือหาปลา (ตั้งเก) ทั้งที่ยังไม่รู้จักชีวิตกลางคลื่นลมในท้องทะเล บทเพลงของพงษ์เทพกล่าวถึงถิ่นเกิดด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจว่า "ฉันเกิดอยู่แดนอีสาน ถิ่นกันดารที่เขาดูหมิ่นดูแคลน" บุคคลที่ประสบปัญหาจึง "จากไกลไปหากินต่างแดน" ด้วยความรู้สึก "อาลัย" อย่างสุด "แสน" ที่จำต้อง "พรากบ้านมา" สู่ถิ่นที่แปลกแยกและอาชีพอันไม่คุ้นเคย

ฉันเกิดอยู่แดนอีสาน                      ถิ่นกันดารที่เขาดูหมิ่นดูแคลน  
จากไกลไปหากินต่างแดน                      ก็อภัยแสนเมื่อจำต้องพรากบ้านมา  
(บทเพลง "ตั้งเก")

ในอีกบทเพลงหนึ่ง พงษ์เทพบอกความ-  
แห่งแล้งกันดารด้วยภาพพื้นดินแตก "ระแหง" เป็น "รอยแยก... ไกล"  
ต้นข้าวที่กำลังออกรวงอยู่ตอ "ชบใบ" เพื่อ "โอบรวง" ข้าวไว้อย่างปกป้อง  
เมื่อชวานา "กำด้ามเคียว" มาเกี่ยวจึงได้เพียง "รวงข้าวลีบ" ซึ่งมีมือเรียว  
ที่รอรับอยู่จำต้องปล่อยให้ร่วงลงสู่ดินอย่างสิ้นหวัง

บนพื้นดินรอยแยกระแหงไกล                      ข้าวชบใบโอบรวง  
กำด้ามเคียวมือเรียวเกี่ยวรับรวง รวงข้าวลีบล่นร่วงลงดิน  
(บทเพลง "มือเรียวเกี่ยวรวง")

นอกจากจะน้อยเนื้อต่ำใจในความแห้งแล้ง  
ของแผ่นดินอีสานแล้ว เมื่อเปรียบถิ่นอีสานกับถิ่นอื่นก็ยิ่งเห็นความอากัของถิ่น-  
อีสานที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีราคา เช่น แร่ธาตุ อัญมณี ดังเช่นถิ่นอื่น  
พงษ์เทพกล่าวถึงสภาพธรรมชาติของอีสานว่า "ไม่มีทรัพย์สิน" และ  
"ต่ำต้อยเพียงดิน" ด้วยไม่มี "เพชรนิล" สนองความต้องการของมนุษย์  
ข้อความที่ว่า "เพชรนิลไม่มีสนอง" อาจหมายถึง เพชรนิลอันเป็นอัญมณีมีค่า  
จริงๆ หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ชุ่มชื้นของผืนดินที่เหมาะสมแก่การ  
เพาะปลูกจนทำให้ผลผลิตงอกงาม สามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงินทองและหาซื้อ  
"เพชรนิล" ได้

ไอแอมอีสานบ้านฉันไม่มีทรัพย์สิน                      ต่ำต้อยเพียงดินเพชรนิลไม่มีสนอง  
(บทเพลง "ไอแอมอีสาน")

สภาพธรรมชาติของแผ่นดินอีสานนอกจาก  
จะแห้งแล้งแล้ว ยังไม่มีแร่ธาตุ อัญมณี ที่จะขุดมาขายได้เช่นถิ่นอื่นๆ เป็นผลให้  
ชาวอีสานจำต้องร่อนเร่ไปหางานทำในถิ่นอื่นที่อุดมสมบูรณ์กว่า

### 2.1.1.2 ความไม่เป็นธรรม

นอกจากคนยากจนในชนบทจะยากจน เพราะสภาพธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยแล้ว ยังได้รับความไม่เป็นธรรมจากพฤติกรรมของคนร่ำรวยและผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ข่มเหงให้ต้องยากลำบาก ยิ่งขึ้นไปอีก

บทเพลงของพงษ์เทพกล่าวถึงชาวนาที่ยากจน ต้องไปหยิบยืมเงินจากผู้ที่มีฐานะร่ำรวยกว่า ครั้นเมื่อถึงฤดูทำนา ก็ลงแรงทำนาจนได้ผลผลิตมาเป็นรวงข้าว เขาบรรยายความบากบั่นของชาวนาที่ "ลงแรงตีนวดฝัด" เพื่อจะได้เมล็ดข้าวเปลือกมา "ผลัดหนี้สิน" ต้องทนดูเจ้าหน้าที่เขามา "ตัดดวงอุ้มรวงข้าวเรา" ข้าวที่เป็นผลผลิตจากหยาดเหงื่อของชาวนาน่าจะเป็นของชาวนา แต่ก็ต้องถูกเขาตัดดวงไปเพื่อใช้หนี้แทนเงินเป็นความรู้สึกที่ร้าวรานของชาวนาผู้ยากจน

ลงแรงตีนวดฝัดผลัดหนี้สิน มาจำพราดตัดดวงอุ้มรวงข้าวเรา

(บทเพลง "หยดน้ำ")

พงษ์เทพใช้คำว่า "จำพราด" ระหว่าง "รวงข้าว" กับ "เรา" แสดงความรู้สึกที่ผูกพันกันอย่างใกล้ชิดเพราะ "เรา" เป็นผู้ที่สร้าง "รวงข้าว" นับตั้งแต่ไถ หว่าน ดำ จนเก็บเกี่ยว แต่ต้องถูกเขามา "พราด" ไปจาก "เรา" ผู้สมควรจะมีสิทธิ์ครอบครอง "รวงข้าว" อย่างถูกต้อง

ในอีกบทเพลงหนึ่ง พงษ์เทพกล่าวถึงผู้ที่ยากจนอยู่แล้วยังได้รับความยุติธรรมจากตำรวจผู้มุ่งแต่จะรักษากฎหมายแต่ลืมคิดถึงมนุษยธรรม ดัง "ยายไพ" ผู้แอบต้มเหล้าเพียง "ห้ากลม" เพื่อนำไปขายเอาเงินมาเลี้ยงลูกแปดคน กับสามีที่นอนเจ็บหนักอยู่ เมื่อตำรวจจับได้ก็พิพากษาทันทีด้วย "ศาลเพียงตา" อันหมายถึงการพิพากษาโดยอาศัยความ

พอใจของตนเป็นสำคัญ มิต้องอาศัยหลักการใดๆ เขากล่าวว่าตำรวจที่ "เข้ามามากมาย" ในบ้านของยายไฟ นั้นล้วน "เป็นคนขยัน" ซึ่งอาจตีความได้ว่า ขยันที่จะหาประโยชน์ใส่ตนจึงพิพากษาโทษของยายไฟว่าต้องเสียเงิน "ค่าปรับ" เป็นเงิน "ห้าพันบาท" ผลของการพิพากษาคั้งนี้ทำให้ฝันของยายไฟที่จะกู้สถานการณ์กลับกลายเป็น "ไฟเผาผลาญ" และยายไฟถึงกับ "ตะลึงลานแรงอ่อนล้า" ส่วนสามีที่ "นอนชมจมโรรคา" อยู่ "ก็สิ้นชีวาด้วยความตกใจ"

เห็นตำรวจเข้ามามากมาย	แต่ละนายเป็นคนขยัน
จับเหล่าห้ากลมที่ต้มเมื่อวาน	ก็ปรับห้าพันด้วยศาลเพียงตา
ฝันยายไฟเป็นไฟเผาผลาญ	ตะลึงลานแรงอ่อนล้า
พ่อนอนชมจมโรรคา	ก็สิ้นชีวาด้วยความตกใจ

(บทเพลง "แห่ 29")

บทเพลงของพงษ์เทพบางบทเพลงก็สะท้อน

ปัญหาหลายปัญหาในเพลงเดียวกัน เช่น บทเพลง "นกเขาไฟ (ภาคผีเมือง)" สะท้อนปัญหาธรรมชาติที่แห้งแล้งไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัญหาความขัดแย้งกับบ้านเมือง พงษ์เทพใช้ "นกเขาไฟ" เป็นสัญลักษณ์แทนชาวลัวะบนภูเขาสูงจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่นำขึ้นชมดั่งที่เขากล่าวถึง นกเขาไฟว่า "มีความปราดเปรียวหากินเองได้ อยู่บนภูเขาก็กังแรงกว่านกธรรมดา แล้วยังขันเสียงเล็กๆ น่ารัก" (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 90)

ตอนต้นของบทเพลงกล่าวถึงชีวิตของชาวลัวะที่ประกอบอาชีพทำไร่ทำนาว่า "ตื่นแต่เข้าไปไร่ไปนา" เพื่อ "หากินไปตามประสา" พงษ์เทพใช้ "นกเขาไฟ" แทนชาวลัวะโดยรวม เขาบรรยายถึงความสง่าของ "นกเขาไฟ" ว่า "คอครองคล้องห้วงคอเงิน" ก็คือ ลักษณะเฉพาะของชาวลัวะที่สวมห้วงเงินไว้ที่คอ ดึงดงามยามเมื่อต้องแสงแดด "งามเกินต้องแสงสุริน" เมื่อทำไร่ทำนาได้ผล ก็ช่วยกัน "เกี่ยวข้าวเกี่ยวกาย



เกี่ยวข้อง" แสดงถึงความสามัคคีของชาวลัวะที่รักใคร่กันดีมีความสุข "ผู้เฒ่า  
เด็กน้อยอ่อนอกอ่อนใจ" แต่ก็เกิดเหตุ "หญ้าแพรกทับกล้าข้าวตาย" มีความหมาย  
โดยตรงคือแสดงถึงความแห้งแล้งของพื้นดินที่ขาดน้ำจน "กล้าข้าว" อันเป็นพืช  
ที่ต้องการน้ำปริมาณมากก็อยู่ไม่ได้ และยังถูกเบียดบังด้วยการ "ทับ" จาก  
หญ้าแพรกจำนวนมากพอที่จะทับข้าวกล้าให้ตายได้ ส่วนความหมายโดยอ้อม  
หญ้าแพรกก็คือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ใช้อำนาจข่มขู่ "กล้าข้าว" คือชาวลัวะที่  
บริสุทธิ์ "ไม่มีคนแก่ตำข้าว ไม่มีหนุ่มสาวรำรำ ไม่มีเด็กน้อยวิ่งเล่น" ความสุข  
ที่เคยมีอยู่ก็มลายไป พงษ์เทพใช้คำว่า "เจ้าฟ้ากับผีเมือง" เจ้าฟ้าคือเทวดา  
ในที่นี้จะหมายถึงชนชั้นปกครอง ผีเมืองคือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่ชั่ว เจ้าฟ้ามากับ  
ผีเมือง คือเจ้าหน้าที่ชั่วๆ ที่อ้างเอาชนชั้นปกครองมาเป็นข้อต่อรองในการ "เก็บ  
ภาษีปืนไฟ ภาษีไร่นาสวนครัว, วัวควาย" จนถึง "ภาษีน้ำมัน" ที่เอาตัวเด็กสาว  
เป็นค่าภาษี ชาวลัวะกลัวเพราะ "ไม่มีไม้ให้ไม่ได้ ชักลัวปืนไฟที่เป็นถือนมา"  
ประโยคนี้น่าจะบอกถึงภาวะจำยอม หมดทางหลีกเลี่ยงอย่างน่าสงสาร

จากเหตุการณ์ "หญ้าแพรกทับกล้าข้าวตาย"  
ในบทเพลง ทำให้ "นกเขาไฟ" ที่เคย "ตื่นแต่เข้าไปไร่ไปนา" เปลี่ยนเป็น  
"ตื่นแต่เข้าไม่ไปไร่ไปนา" แสดงถึงความท้อถอย หมดแรงกำลังทั้งกายและใจ  
จึงต้อง "โอบยบินไปตามยถา" อย่างไม่รู้ชะตากรรม

นกเอี้ยง เอ้อ เอ๊ย นกเขา ตื่นแต่เข้าไปไร่ไปนา

หากินไปตามประสา (ซ้ำ) ออกไร่ออกนา นะนกเขาไฟ (ซ้ำ)

ดอกไม้มาลัยห้อยคอ ดอกหน่อเหงื่อแรงรุ่งริน

ลูปโลมพรมน้ำค้างพรุ พรุร่วงผล็อยลงดิน เอ้อ เอ้อ เอ๊ย

คอครองคลังห่วงคอเงิน งามเกินต้องแสงสุริน

เกี่ยวข้าวเกี่ยวกายเกี่ยวข้อง ผู้เฒ่าเด็กน้อยอ่อนอกอ่อนใจ

ปีนี้มีเรื่องแปลก หญ้าแพรกทับกล้าข้าวตาย

ผีฟ้าผีป่าผีดง ท่านคงจะไม่พอใจ เออ เอ่อ เอ๊ย  
 ไม่มีคนแก่ตำข้าว ไม่มีหนุ่มสาวรำรำ  
 ไม่มีเด็กน้อยวิ่งเล่น ไม่เห็น ไม่เห็น เล่นคันเต้เลย  
 ปีนี้มีเรื่องว่า เจ้าฟ้ามากับผีเมือง  
 ปีนี้บนภูเขานาวเหนือ ต้องเก็บภาษีปืนไฟ  
 ภาษีไร่นาสวนครัว วิวควายดอเดเปียไหม  
 สาวไส้แม่น้ำนมมา ต้องเสียภาษีน้ำนม  
 ไม่มีไม้ให้ไม้ได้ ข้ากลัวปืนไฟที่เป็นถ้อยมา

นกเอ๊ย เออ เอ่อ นกเขาตื่นแต่เช้าไม่ไปไร่นา  
 โยบบินไปตามยถา ตามประสาของนกเขาไฟ ไปตามประสา  
 ของนกเขาไฟ

(บทเพลง "นกเขาไฟ (ภาคผีเมือง)")

#### 2.1.2 ความด้อยโอกาสในสังคมเมือง

เมื่อคนยากจนในชนบทต้องเดินทางเข้าไปทำงานในเมือง เพราะสภาพธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยให้ประกอบอาชีพในท้องถิ่นของตนได้ ชาวชนบทเหล่านี้จึงต้องดิ้นรนแสวงหาโอกาสด้วยการอพยพโยกย้ายเข้าสู่ตัวเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เมืองที่เป็นดินแดนแห่งความหวังของชาวชนบท ในแต่ละปีจะมีชาวชนบทเดินทางเข้าไปทำงานทำในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก คนยากจนจากชนบทส่วนใหญ่เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองก็จำต้องประกอบอาชีพใช้แรงงานทั้งหญิงและชาย เพราะไม่มีโอกาสเลือกงาน เนื่องจากด้อยการศึกษา และไม่มีผู้อุปถัมภ์ที่จะฝากให้เข้าทำงานได้ เมื่อมีงานใดที่จะทำให้มีรายได้มา ยังชีพก็ต้องทำแม้เป็นงานหนัก เช่น ก่อสร้าง เพราะในเมืองมีความเจริญมาก งานก่อสร้างตีกรรมบ้านช่องก็มากเป็นเงาตามตัว

เพราะความเป็นคนค้อยโอกาสในสังคมเมืองถึงแม้ "ฝนตกฟ้าร้อง" แต่ "น้องก็ยังทำ" งานก่อสร้างเพื่อรายได้วันต่อวัน ถ้าหยุดงานก็หมายถึงอด "น้อง" ทำงานในตำแหน่งคนผสมปูนที่ต้อง "ตักหินปูนทราย" มาผสมกับเพื่อก่อสร้างมาเป็น "ตึกราม" เป็น "บ้านงาม" ให้ผู้อื่นได้อยู่อาศัย แต่ตัวของคนผสมปูนนั้นไม่เคยมีโอกาที่จะเป็นเจ้าของ "ตึกราม" หรือ "บ้านงาม" ที่ตนเป็นผู้ผสมปูนให้ก่อสร้างเป็นตึกเป็นบ้านเลย

ฝนตกฟ้าร้องน้องก็ยังทำ จากความทรงจำตักหินปูนทราย  
ก่อเกิดตึกรามบ้านงามของใคร ก่อเกิดจากคนที่ผสมปูน

(บทเพลง "คนผสมปูน")

บทเพลง "หนุ่มก่อสร้าง" เป็นอีกบทเพลงหนึ่งที่ พงษ์เทพสะท้อนภาพที่ตัดกันระหว่างความเป็นอยู่ของกรรมกรจากชนบทกับความแข็งแกร่ง สวยงามของตึกรามอันเป็นน้ำพักน้ำแรงเขา "เมืองไทยงามหรู" ทັນสมัยเพราะ "มีตึกโก้หรูได้ลม" แต่ผู้ใช้แรงงานสร้างทำกลับต้องอาศัยหลบนอนอยู่ใน "เหิงโทรมๆ" ซ้ำมีเพียง "มือน ตาปู เลื่อยคม" ไว้สร้างฝัน อุปกรณ์การก่อสร้างเหล่านี้คือความจริงที่ผู้บากบั่นเหล่านี้ใช้สร้างฝันแก่ตัวเอง ซึ่งยังไม่มีใครบอกได้ว่าจะเป็นเรื่องจริงเมื่อใด

เมืองไทยงามหรู เหลียวดูตึกโก้หรูได้ลม  
กรรมกรนอนในเหิงโทรมๆ มือนตาปูเลื่อยคม สร้างฝันให้เราสาวหนุ่ม

(บทเพลง "หนุ่มก่อสร้าง")

### 2.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับความรัก

บทเพลงของพงษ์เทพที่สะท้อนปัญหาเกี่ยวกับความรัก ระหว่าง หญิง-ชาย มีหลายเพลง พงษ์เทพได้ชี้ให้เห็นปัจจัยของปัญหาที่ทำให้ความรักไม่ราบรื่น คือ ความไม่เข้าใจกัน ความยากจน ความไม่คู่ควร และความไม่จริงใจ

### 2.1.3.1 ความไม่เข้าใจกัน

พงษ์เทพเสนอทัศนะว่าความรักควรมีความเข้าใจกันเป็นรากฐาน ถ้าขาดความเข้าใจความรักต้องอับปางลง ดังบทเพลง "ลมรำเพย" ฝ่ายหญิงจำต้องแยกจากไปทั้งที่ยังอาลัยอาวรณ์ ถึงแม้ว่า "จากก็เจ็บ" แต่ถ้าอยู่ต่อไปในสภาพเดิม "ก็จำเจ" จึงขอจากไปเพื่อตรวจสอบความห่วงหาอาลัยว่ายังมีอยู่หรือไม่ ดังข้อความว่า "ไปเพื่อไถ่ถามถึงห่วงหากันอีกสักหน" เพราะขณะที่อยู่ด้วยกันก็ไม่สามารถบอกได้ว่า ความห่วงหาอาลัยยังหลงเหลืออยู่ในความรู้สึกเพียงใด ส่วนฝ่ายชายก็เฝ้าห่วงใย "ห่วงหนักหนาว่าจะสับสน" เกรงว่าฝ่ายหญิงจะตัดสินใจผิดพลาด หรือประชดความรักเพราะความ "สับสน" ในใจเป็นเหตุ ด้วยความที่รู้จักกันเพราะอยู่ร่วมกันมา ฝ่ายชายจึงอยากถามฝ่ายหญิงว่า แน่ใจหรือว่าที่จากไปครั้งนี้เพราะต้องการ "หลุดพ้น" ภาวะที่เป็นอยู่ มิใช่ "ตั้งใจไปเหंगा" ถ้าเพียงแต่ทั้งสองฝ่ายหันหน้ามาพูดจากันให้เข้าใจก็คงไม่ต้องจากกันไปเหมือน "ลมรำเพย" อย่างนี้

จากก็เจ็บอยู่ก็จำเจจึง	ไปเพื่อไถ่ถามถึงห่วงหากันอีกสักหน
เหม่อมองแล้วเมื่อไรจะมา	ห่วงหนักหนาว่าจะสับสน
ไต่แสงดาวกับใครก็คน	ไปเพื่อจะหลุดพ้นหรือตั้งใจไปเหंगा

(บทเพลง "ลมรำเพย")

### 2.1.3.2 ความยากจน

เมื่อมีฐานะยากจน ความหวังที่จะได้ครอง-รักสมความปรารถนาก็ต้องสลายลง ดังเช่น ชายหนุ่มในเพลง "อีแต๋น" ที่คิดฝันว่าจะได้เงินจากข้าวโพดที่นำไป "ขายให้หลวง" มาซื้อรถอีแต๋นเป็นของตัวเอง พลังก็ฝันต่อไปถึงสาวที่ตนหมายปองว่าจะทวงถามเธอ "เรื่องความรักที่รอประสาน" ส่วนรถอีแต๋นของตนก็จะ "ทาสีเขียวสีเหลืองแดงลายให้สวย" เพื่อจะได้ขับไปรับคนรัก "ไปช่วยขายข้าวโพด" ถึงหน้าทำไรก็จะ "รับน้องไป

ทำอะไร" พอตกเป็น "เราก็เคียงคู่กายกลับบ้านไร้ไปกับรถอีแต๋น" แต่อนิจจา  
แม้ในความฝัน รถอีแต๋นที่เขาเป็นเจ้าของยังถูกขโมยไป เขาจึงต้องตื่นจาก  
ความคิดฝันมาเผชิญกับความเป็นจริงที่ตนคงเป็นเพียงลูกจ้างขับรถอีแต๋นบรรทุก  
ข้าวโพดไปขายเท่านั้น

ผู้ฟังอาจพลอยปลื้มไปกับความฝันของหนุ่ม  
ชาวไร้ แต่เมื่อฟังถึงตอนท้ายก็ต้องสะดุดและเห็นใจที่เขาต้องพบความเจ็บปวด  
ชนิด "เจ็บด้วยกันทั้งฉันทั้งเธอและรถอีแต๋น" "ฉัน" เจ็บเพราะความยากจน  
ทำให้ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของรถอีแต๋นดังในฝัน "เธอ" เจ็บเพราะไม่มีโอกาส  
ได้นั่งรถอีแต๋นที่เธอก็เป็นเช่นเจ้าของ ส่วน "รถอีแต๋น" ก็เจ็บเพราะไม่ได้  
รับการตกแต่งลวดลายสีล้นให้สวยงาม

หักข้าวโพดบรรทุกใส่รถอีแต๋น	แล้วก็เล่นจะเอาไปขายให้หลวง
แล้วก็คิดแล้วก็ฝันว่าฉันจะทวง	เรื่องความรักที่รอประสานจากเธอ
ขับก็คิดก็ฝันแต่งรถอีแต๋น	ทาสีเขียวสีเหลืองแต่งลายให้สวย
ขับไปรับอีสาวบ้านโน้นที่ชื่อพึ่งพวย	ไปช่วยขายข้าวโพดสะพรั่งเกี่ยวพัน
แต่ความคิดฝันของฉันในวันออกรถ	รับน้องไปทำอะไร
รดน้ำใจลงในแผ่นดิน	จนสิ้นแสงแดงตะวันลับไม้

เราก็เคียงคู่กายกลับบ้านไร้ไปกับรถอีแต๋น มันช่างเล่นเรื่องซำดั่งรถของฉัน  
ถูกขโมยไป ขมาย ขมอม ขโมย โอดโอยส่ำออย หลุดลอย เรื่องราวแผลกลาญ  
เจ็บด้วยกันทั้งฉัน ทั้งเธอ และรถอีแต๋น

(บทเพลง "อีแต๋น")

บทเพลง "ลำตะคอง" กล่าวถึงชีวิตชายหนุ่ม  
ที่คร่ำครวญถึงหญิงสาวที่เคยรักกัน แต่เพราะเบื้อหน้าสภาพความเป็นอยู่ที่  
ยากจน ไร้ความสะดวกสบายของบ้านนา หญิงสาวจึงจากไป เมื่อถึงหน้าเก็บ  
เกี่ยวชายหนุ่มเห็นเคียวคันเก่าที่หญิงสาวเคยใช้ก็รำหึงว่า "เคียวคันเก่ากร่อน

แล้วแก้วตา" บอกระยะเวลาที่เนิ่นนานของการจาก แต่ชายหนุ่มก็ยังใช้คำ  
 แทนหญิงสาวว่า "แก้วตา" แสดงถึงความรักมีเสื่อมคลาย ถึงแม้จะ "นาน  
 หนักหนา" ที่ "น้องนางทิ้งนาหนึ่ไกล" นานจนทำให้น้อง "ลืมรวงข้าว" ที่เคย  
 เก็บเกี่ยว ลืม "ลำคลอง" ที่เคยลง "อาบน้้ำใส" ซึ่งบัดนี้น้้ำในคลองที่เคย  
 ใสสะอาดก็กลับ "ขุ่นข้นเหมือนน้้ำใจ" ของเจ้าที่ "หนึ่ไกล" ลืม "ลำตะคอง"  
 พงษ์เทพน้้าเอาธรรมชาติมาเน้นความไม่บริสุทธิ์ใจของสาวนา  
 เคี้ยวคั้นเก่ากร่อนแล้วแก้วตา โฉนนานหนักหนาน้องนางทิ้งนาหนึ่ไกล  
 ลืมรวงข้าวลำคลองเคยอาบน้้ำใส กลับขุ่นข้นเหมือนน้้ำใจเจ้าหนึ่ไกลลืมลำตะคอง  
 (บทเพลง "ลำตะคอง")

บทเพลง "ฝนจางนางหาย" กล่าวถึงหนุ่มนา  
 ที่เฝ้ารอคอยการกลับมาของคนรักที่ทิ้งนาไป พงษ์เทพบอกความจดจ่อของ  
 ชาวนาที่มีต่อฝนว่า "แขนคอยแต่เนิ่น" พอ "ฝนหลังค่อยๆ" ก็มีความสุข  
 เขาเปรียบเทียบเสียงฝนที่กระทบดินว่า "ยิ่งฟังยิ่งเพลิน ดั่งเหรียญเงินร่วง  
 ลงเต็มท้องนา" เพราะมีฝนจึงมีน้้ำทำนา แล้วความหวังก็เลยไกลไปถึงการ  
 ขายข้าวเพื่อได้เงินอันเป็นยอดปรารถนา ถึงแม้จะใช้เวลานานในการรอคอยฝน  
 แต่ก็เป็นการรอคอยที่คุ้มค่าเมื่อฝนมา ครั้นข้าวโตเต็มที่ตั้งหน้าเก็บเกี่ยว  
 "ข้าวรอมือเรียวเกี่ยวคอง" ถ้าน้องอยู่คงช่วยเก็บเกี่ยวแล้วช่วยกันขายข้าว  
 เมื่อได้เงินมาที่และน้องคงได้ "เกี่ยวคอง" เป็นคู่กัน ถึงหน้าฝนแม้ว่าฝนจะ  
 หลังลงมาแล้ว หนุ่มชาวนาผู้นี้ก็ยังไม่เป็นสุขอย่างเต็มที่เพราะ "เจ้าเคยสัญญา  
 จะมาหน้าฝน" พงษ์เทพบอกถึงความทุกข์ของผู้เฝ้าคอยว่า "เหมือนคนเป็นไข้"  
 ซึ่งสื่อความได้ว่า รอคด้วยความร้อนรนแต่อ้างว่างและเยือกเย็น

ฝนหลังค่อยๆ แหงนคอยแต่เนิ่น  
 ยิ่งฟังยิ่งเพลินดัง เหยียดเงินร่วงลง-  
 เต็มห้องนา  
 ข้าวรอมมือเรียวเกี่ยวคองน้องนางนั้นหนา  
 เจ้าเคยสัญญาจะมาหน้าฝนเฝ้าคอย-  
 เหมือนคนเป็นไข  
 (บทเพลง "ฝนจางนางหาย")

### 2.1.3.3 ความไม่คู่ควรกัน

ความไม่คู่ควรกันอาจเป็นอุปสรรคของ  
 ความรักได้ โดยเฉพาะเมื่อฝ่ายหนึ่งมีความ  
 เจนโลกเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง  
 ก็พึงระมัดระวังตนไม่ทำลายผู้มีใจบริสุทธิ์  
 บทเพลง "ดอกแก้ว" กล่าวถึง  
 เด็กสาวผู้ "สวยซึ่งชื่อๆ เดียงสา" มีความ  
 สดใสงดงามบริสุทธิ์ผุดผ่องไว้จรี  
 มารยา เพียงพบกันครั้งแรกในคืนวันหนึ่ง  
 เธอผู้เป็นสาวน้อยก็บอกความในใจ  
 ว่า "อยากร่วมฝันร่วมเรียงร่วมเคียงคู่"  
 บทเพลงอธิบายเหตุผลว่าเป็นเพราะ  
 ความที่เธอ "ห่วงผู้คนที่ทุกข์ทนไม่เทียมกัน"  
 เธอจึงอยากร่วมฝันกับเขา  
 ข้อความนี้ตีความได้ว่าหญิงสาวชื่นชม  
 ในการดำเนินชีวิตของฝ่ายชายจนเกิด  
 ความรักอย่างจริงใจ บทเพลงกล่าวต่อมาว่า

ปิดเปลือกตาที่ขุ่นมัวของเรา  
 จากฝุ่นควันเปลวเก่าคราวอดสู  
 เพื่อเก็บกันตางามยามจ้องดู  
 ประดิษฐ์อยู่ประดับในกลางใจตา  
 (บทเพลง "ดอกแก้ว")

ชายผู้นี้ขอปิดกันเนื้อที่กลางดวงตาจาก  
 ความผิดพลาดต่างพร้อมในช่วงเวลาอัน  
 แสนจะนำ "อดสู" เพื่อจะได้ซึมซับ  
 ภาพความงามสดใสบริสุทธิ์ของเด็กสาว  
 ผู้ที่ไวต์ลอคไป และขอยกเธอไว้เป็น  
 "ดอกแก้วที่ขาวสะอาด" เกินที่  
 เขาจะอาจเอื้อมไปแตะต้องได้  
 เพียงแค่ขอชื่นชม และจะรักษา  
 เปียวยาทาก "กลีบแก้วขาด  
 เกือบหล่น" เขาตั้งความหวัง "ให้  
 ดอกแก้วแย้มงามตามเวลา"  
 วันใดที่ดอกแก้วต้องชอกช้ำ  
 ขอเพียงแค่ช่วยเป็นผู้ปลอบใจ  
 คอย "ซับน้ำตา" ในเวลาที่ "เธอร้องไห้"

บทเพลงนี้แสดงความรักและปรารถนาดี

ไม่ใช่รักใคร่ เน้นความแตกต่างกันระหว่างเด็กสาวที่เปรียบเหมือนเป็น "ดอกแก้วขาวสะอาด" กับหนุ่มใหญ่ผู้ผ่านความผิดพลาดในชีวิต มีแต่ความทรงจำ "ขุนมัว" เพราะ "ผู้ค้นวัน" เปรียบสองชีวิตนี้ต่างกันราวขาวกับดำ หนุ่มผู้นี้จึงคิดด้วยมโนธรรมว่าเขาเหมาะจะเป็นผู้ชื่นชม "ดอกแก้ว" เพียงห่างๆ เท่านั้น มิใช่ผู้ครอบครองดอกแก้ว

แรกพบเจอพบเธอในคืนวันหนึ่ง	สวยซึ่งชื่อๆ เต็มยศ 1
เธอหีบยื่นแว้งค์ระการตา	จ่านรรจาพาที่มีทำนอง
ผลิบมีใส่ยิ้มสวยในวัยสาว	ยิ้มสาวๆ แก้มสวยๆ ไม่มีสอง
ยิ้มรับเจ้าสายตาเจ้าเรื่องรอง	มองตรงมองตรงมาที่ตาฉัน
จากสายตาบอกแหวว่ากังวล	ความเป็นคนผิวสีเหลือง เรื่องสีสัน
ห่วงผู้คนทุกซัทน์ไม่เทียมทัน	อยากร่วมฝันร่วมเรียงร่วมเคียงคู่
ปิดเปลือกตาที่ขุนมัวของเรา	จากผู้ค้นวันเปลวเก่าคราวอดสู
เพื่อเก็บกันตางามยามจ้องดู	ประดิษฐ์อยู่ประดับใจในกลางตา
เธอนั้นเป็นดอกแก้วที่ขาวสะอาด	กลีบแก้วขาดเคลื่อนหล่นจะรักษา
ให้ดอกแก้วแย้มงามตามเวลา	ปรารถนาซบน้ำตาถ้าเธอร้องไห้
	(บทเพลง "ดอกแก้ว")

บทเพลง "นกละเมอ" ก็กล่าวถึงความรักที่ต้องร้างจากกัน เพราะเป็นความรักที่ไม่ถูกต้อง ฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงอาจ

---

1 พงษ์เทพน่าจะใช้คำว่า "เต็ยงสา" ผิดความหมาย เพราะถ้าจะให้สอดคล้องกับคำว่า "สวยซึ่งๆ" น่าจะใช้ว่า "ไร่เต็ยงสา" ที่มีความหมายว่าไม่รู้เล่ห์เหลี่ยมมายุ มากกว่าที่จะใช้ "เต็ยงสา" ซึ่งมีความหมายว่ารู้จักสิ่งต่างๆ ไปได้ดี



มีคู่ครองที่ต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว เมื่อมาพบและรักกันในสภาพที่ต้อง "สู้อด และทนช้อนเร้นไม่เป็นอันนอน" เพราะ "กลัวคนจะรับรู้" มาพบกันเพราะความรักในหัวใจเรียกร้อง แต่ก็เพราะมีมโนธรรมในหัวใจ จึงเพียงแต่ "มองจ้องตา" กันมีกระทำให้สิ่งใดให้เกินเลยไปกว่านี้ เป็นความรักที่มอบให้ แก่กันด้วยความรู้สึกที่ "เจ็บช้ำ" ความรักที่ท่วมท้นนี้มีอาจจะสมหวังได้ คงเช่น "นก" ที่ร้อง "ละเมอหากู่" ตลอดไป

รักจากไปไกลๆ ห่างร้างๆรา ก่อนยังจำมันถึงคืนวัน  
รักครั้งก่อตัวกลัวคนจะรับรู้ สู้อดและทนช้อนเร้นไม่เป็นอันนอน  
ตะเกียงดวงน้อยเราก็ปล่อยลมพัดพา ลมพัดพาแสงมันไปได้แสงดาว  
ดาวเหนือประกายส่องยังไม่เปลี่ยนทาง

มองดูหน้าสาวเจ้าก็มอง มองจ้องตา เจ็บช้ำจริงในใจจำ  
มอบให้รักอันหอมเย็นเป็นไปได้เพียงแค่นี้ นกละเมอหากู่

(บทเพลง "นกละเมอ")

#### 2.1.3.4 ความไม่จริงใจ

พงษ์เทพมีมุมมองที่ลึกซึ้งในเรื่องของความรัก บทเพลง "ห้วยแถลง" กล่าวถึง "พร" ผู้ที่เฝ้าขอรานอยู่ที่สถานีรถไฟห้วยแถลง คนทั่วไปมักสรุปว่า ยายพรเป็นคน "บ้าผู้ชาย" แต่พงษ์เทพกลับมองเห็นความมั่นคงในความรักของพร หญิงสาวที่ประสบความผิดหวังอย่างรุนแรงจาก "หนุ่มหน้าเป็น" ที่เธอ "เห็นเขาเป็นคนดี" จึงมอบความรักและความสาวให้เขาไป ที่ "ข้างสถานีรถไฟใต้ต้นहुกวาง" เมื่อยามมีความรัก พรก็หลงใหลในตัว ของชายหนุ่มจนไม่ฟังใครทั้งๆ ที่ "ตาก็เตือนแล้ว ยายก็สั่งสอน" แต่ก็ไม่สามารถ ทำให้พรหยุดยั้งตั้งสติคิดไตร่ตรองได้ อาจเป็นเพราะความเชื่อไว้แต่เพียงสาของสาวชนบทอย่างพร เมื่อมาพบ "หนุ่มหน้าเป็น" ที่หลุดจากล่องแคล่วแต่ไม่จริงใจ ก็ตามเล่ห์กลของเขาไม่ทันขนาด "พ่อแม่เอ็งยังไม่คอน" คือพ่อแม่เตือนไม่ได้

ห้ามก็ไม่ฟังนับประสาอะไรกับคนอื่นเขาจะมาอึ้งขังขอบ "แล้วคนอื่นเขาหรือจะมาสะออน" ด้วยเหตุนี้ชีวิตของพรจึงอยู่อย่าง "เฝ้าคอยละห้อยนานปี" แม้ว่าจะไม่มีวีแววของซู้รัก

ในช่วงแรกที่พรเริ่มรอคอยก็คงอาศัยธรรมะเป็นที่พึ่ง เฝ้าสวดมนต์อ้อนวอนให้เขากลับมา แต่เมื่อไม่ได้ผลพรก็หันเข้าหาเหล้าดื่มเพื่อดับความกลุ้มความปวดร้าวที่ถูกทอดทิ้ง แม้เมื่อยามที่พรมีอาการเหมือนคนเสียสติ พรก็ยังคง "ท่องพุทโธธัมโม" เพื่อ "ขอเหล้ากินที" เพราะความไม่เชื่อตรงในความรักของ "หนุ่มหน้าเป็น" ทำให้สาวที่ยึดมั่นในความรักอย่างพรต้องกลายเป็น คนบ้าผู้ชายในสายตาของคนอื่นไป

เริ่มเรื่องราวยามหนาวซังข้าวไหวน	หนุ่มหน้าเป็นพรเห็นเขาเป็นคนดี
ให้ชื่นชมดอกจันทน์บานวันนี้	ข้างสถานีรถไฟใต้ดินหูกวาง
ชื่อยายพรแกนอนใต้ต้นหูกวาง	อยู่ข้างทางรถไฟใกล้ๆสถานี
ท่องพุทโธ ธัมโม ขอเหล้ากินที	รอสามีบอกว่าจะมาสักวัน
ในรถไฟวิ่งไปเล่นไหลตามราง	คนอยู่หลัง เฝ้าคอยละห้อยนานปี
ห้วยแกลง แถ-ลงช่วยส่งมาที	นายถานีบอกว่าไม่มาซักวัน
	(บทเพลง "ห้วยแกลง")

#### 2.1.4 การแก้ปัญหา

นอกจากพงษ์เทพจะได้สะท้อนปัญหาของชีวิตแล้ว เขาก็ยังใช้บทเพลงชี้แนะทางออกของปัญหา โดยเฉพาะการปลอบประโลมใจ ให้กำลังใจแก่ผู้ที่ประสบปัญหาชีวิต การแก้ปัญหาที่เขาเสนอมีหลายแนวทาง คือ การมองปัญหาด้วยอารมณ์ขัน การยอมรับสภาพ การสร้างความหวัง ความมีน้ำใจ และการสามัคคีกัน

#### 2.1.4.1 การมองปัญหาด้วยอารมณ์ขัน

พงษ์เทพเห็นว่าเมื่อมีปัญหาหนักยากที่จะแก้ไขได้จริงๆ ก็ควรมองปัญหาเหล่านั้นด้วยความรู้สึกที่ดีมีอารมณ์ขัน จะเป็นการแก้ปัญหาชีวิตอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ประสบปัญหาผ่อนคลายจากความเครียด มีพลังต่อสู้ปัญหาที่จะผ่านเข้ามาในชีวิตต่อไป

ในบทเพลง "มีสุขบนทุกข์" พงษ์เทพกล่าวว่า "ฉันมีความสุขบนความทุกข์ของตัวเอง" คือมีความสุขเป็นประจำ จนมองเห็นความทุกข์เป็นเรื่องที่น่าเป็นสุข เพราะ "ไม่หวั่นเกรงว่าใครจะพามันหนี" ไม่ต้องกลัวว่าใครจะมาขโมยความทุกข์ของเขาไป และยังชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ความสุขอยู่ที่ใจ เพราะสามารถกำหนดได้ด้วยตัวเอง "ก็เลือกเอาที่จะสุขจะทุกข์เวลาใด"

ฉันมีความสุขบนความทุกข์ของตัวเอง ไม่หวั่นไม่เกรงว่าใครจะพามันหนี  
ทุกข์ของเราสุขของเราเข้าใจดี ก็เลือกเอาที่จะสุขจะทุกข์เวลาใด  
(บทเพลง "มีสุขบนทุกข์")

บทเพลง "ดาวนัสสาว" ก็เป็นอีกบทเพลงหนึ่งที่พงษ์เทพเสนอการแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ขัน เมื่ออุปสรรคของความรักระหว่างหนุ่มสาวคือค่าสินสอดทองหมั้นที่ชายหนุ่มไม่สามารถหาได้ตามที่พ่อแม่ของฝ่ายหญิงเรียกร้อง พงษ์เทพเสนอทางออกของปัญหาผ่านชายหนุ่มโดยการยื่นข้อเสนอกับทางฝ่ายพ่อแม่ของหญิงสาวบ้างว่า เขายินดีทำตามข้อเรียกร้องของว่าที่พ่อตาแม่ยายในเรื่องสินสอดทองหมั้น แต่ขอเป็นการจ่ายในระบบเงินผ่อนคือ "เงินดาวนัสสองหมื่นจะยื่นให้ก่อน" หลังจากนั้นเขาก็จะ "ค่อยๆ ผ่อนเดือนละพัน" พงษ์เทพยังใช้น้ำเสียงอ่อนหวานว่า "เนาะพ่อนอ แม่่นอ" เป็นเชิงขอความเห็นใจจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิง

เงินดาวน์สองหมื่นจะยื่นให้ก่อน แล้วค่อยๆผ่อนเดือนละพันเนาะผ่อนอแม่่นอ

(บทเพลง "ดาวนสาว")

ในบทเพลง "คนกับหมา" พงษ์เทพได้เสนอ การแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ขันผ่านคนตาบอดที่สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขกับการ เดินตามสุนัขนำทางได้ เขาปล่อยชีวิตให้เดินไปตามใจของสุนัขแล้วแต่สุนัขจะ พาเขาไปทางใด เป็นการชี้ให้เห็นว่าคนเราควรมีความสุขความพอใจตาม สภาพที่ควรเป็น แม้เป็นคนตาบอดก็มีชีวิตอยู่อย่าง "เฟลิดเฟลิน" ได้เพราะ "ฉันเดินตามหมานำทาง"

ชีวิตฉันมีแต่หมาพาไป

จะเดินหนใดมีหมานำ

ชีวิตฉันมีแต่หมานำ

ฉันเดินก้าวตาม ตามหมาเดิน

ชีวิตของฉันช่างเฟลิดเฟลิน

ฉันเดินตามหมานำทาง

(บทเพลง "คนกับหมา")

บทเพลง "คนชอบเมา" เป็นการนำ

อารมณ์ขันประสานกับหลักธรรมมาแก้ปัญหาความยากจนของคนให้หลีกเลี่ยงความ ทุกข์ พยายามในสภาพของตน "เกิดเป็นคนยากจนก็ช่างมัน" เมื่อแก้ไขให้พ้น ความยากจนไม่ได้ก็ยอมรับว่าเกิดมาเป็นคนจนอย่าไปคิดอะไรมาก "ข้อสำคัญ อย่าได้เจ็บอย่าได้ไข้" เท่านี้ก็น่าจะเพียงพอแล้ว ยิ่งถ้า "มีเหล้ากิน มีคน เอาใจ" ชีวิตก็เป็นสุขพอแล้ว

เกิดเป็นคนยากจนก็ช่างมัน

ข้อสำคัญอย่าได้เจ็บอย่าได้ไข้

มีเหล้ากินมีคนเอาใจ

เพลงไปยกขึ้นทันที

(บทเพลง "คนชอบเมา")

#### 2.1.4.2 การยอมรับสภาพ

เมื่อชีวิตด้อยโอกาส การแก้ปัญหาอีกวิธีหนึ่ง ก็คือการทำใจให้ยอมรับกับสภาพของตนด้วยความเข้าใจ จะทำให้ชีวิตมีความสุข มองโลกด้วยความชื่นบานและมีกำลังใจดำเนินชีวิตต่อไปอย่างเข้มแข็ง

บทเพลง "จันทราคาลิปโซ่" กล่าวถึงชีวิตของชายหนุ่มที่ยอมรับว่า "ฉันเป็นคนบ้านนอกคอกนา" ที่ "จบการศึกษาจากวงดนตรีเวทียาวง" เพราะเหตุนี้จึง "ไม่มีใครมาคอยเสริมส่ง" ชีวิตจึงอยู่ในแวดวงของ "บาร์ยาวง" อันเป็นแหล่งรวมของอบายมุข เปรียบได้กับ "โคลนตม" แต่เขายังคง "เฝ้าฝ่าฟันด้วยตัวของตัว" อย่างมีศักดิ์ศรี "ไม่เคยหวั่นกลัว" ความยากลำบาก "ไม่ง้อใครแม้ใจระบม" ก็ยังทำหน้าที่ "ร้องเพลงลอยไปตามสายลม" ประโยคสุดท้ายแฝงความรู้สึกขมขื่นอยู่บ้างว่างานของตนไม่ได้เป็นศิลปะชั้นเลิศ เป็นเพียง "สื่อผสม" ที่ไม่ได้ทำอย่างประณีต เพราะทำเพื่อเลี้ยงชีวิต เนื่องจากอยู่ "ในสังคมที่เงินสำคัญ"

ฉันเป็นคนบ้านนอกคอกนา	จบการศึกษาจากวงดนตรีเวทียาวง
ไม่มีใครมาคอยเสริมส่ง	เล่นอยู่บาร์ยาวงก็คงไม่หันโคลนตม
เฝ้าฝ่าฟันด้วยตัวของตัว	ไม่เคยหวั่นกลัวไม่ง้อใครแม้ใจระบม
ร้องเพลงลอยไปตามสายลม	เป็นสื่อผสมในสังคมที่เงินสำคัญ

(บทเพลง "จันทราคาลิปโซ่")

บทเพลง "คนชอบเมา" เสนอการแก้ปัญหาโดยการยอมรับสภาพชีวิตที่ยากจน ยกเอาสังขธรรมมาเป็นแนวทางว่า ถึงจะ "ร่ำรวยแค่ไหนมันก็ไม่สำคัญ" ไม่ว่าผีพรตจะ "ดำเป็นมันหรือว่าขาวจุนพูน" คือดำแบบขี้ข้าหรือขาวแบบคุณนาย พอถึงคราวตายก็ไม่มีอะไรเหลือ สมบัติภายนอกก็ไม่ได้เป็นของผู้มันต่อไป "ตายแล้วสิ้นสูญ บ่ได้เอาไปนำ" ไม่สามารถเอาความงาม ความร่ำรวยติดไปได้

ร่ำรวยแค่ไหนมันก็ไม่สำคัญ	เนื้อดำเป็นมันหรือว่าขาวจุนพูน
ตายแล้วลงไปบ่เอาไว้ทำบุญ	ตายแล้วสิ้นสูญบ่ได้เอาไปนำ

(บทเพลง "คนชอบเมา")

### 2.1.4.3 การสร้างความหวัง

บทเพลงของพงษ์เทพนอกจากจะสะท้อนสภาพชีวิตแล้วยังปลอบประโลมใจผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นให้เห็นความสำคัญของการสร้างความหวัง เพื่อเป็นแรงใจให้มีพลังต่อสู้ชีวิตต่อไป

บทเพลง "โลกหยอกล้อ" มุ่งปลอบขวัญผู้ประสบความล้มเหลวในชีวิตที่ "ถูกตัดสิน" จากผู้อื่นว่า "เลวทราม" พงษ์เทพให้แง่คิดว่าเมื่อถึง "เวลาเหงา" ใครคนสนใจก็ยังมีเงาเป็นเพื่อนที่ "คอยย้ำเตือน" ให้หันกลับมาพิจารณาตนเอง ชีวิตนี้ "ยังมีหวัง" ที่จะพบ "ทางใหม่ๆ" เพียงแต่ในขณะนี้ "หัวใจยังสับสน" กับสภาพที่เป็นอยู่ ไม่ควรท้อถอย หมดหวัง อย่าคาดคิดว่าชีวิตจะพบแต่ความ "มีดมน" ตลอดไปเพราะ "วันพรุ่งนี้" ยังมีโอกาสที่จะ "ทำและได้ถอน" กับความผิดพลาดที่ผ่านมา ควรนอนให้หลับเพื่อขับไล่ "ความเพสียง" จากการร้องไห้ขนาดหนัก พงษ์เทพใช้คำว่า "ธารน้ำตา" แล้วขยายให้เห็นปริมาณของน้ำตาว่ามากจน "เปียกหมอน" เพื่อตื่นขึ้นมาพบกับ "เช้าที่สดใส" เพราะที่แล้มาเป็นเพียง "โลกหยอกล้อ" ชั่วครั้งคราวเท่านั้น มิใช่ว่าชีวิตจะต้องผิดหวังตลอดไป "ยังมีรักที่คอยรอ" อยู่ ชีวิตข้างหน้าจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ "ตัวเรา" เป็น "ผู้แต้มสีฝัน" เอาเอง

เวลาเหงามีเงาเป็นเพื่อน	คอยย้ำเตือนไม่ห่างเห
เวลาร้องไห้โซ	ยามโมโหเดินโซเซ
เมื่อถูกตัดสินว่าเลวทราม	ซ้ำก็ต้องทน

ยังมีหวังมีทางใหม่ๆ	เพียงหัวใจยังสับสน
อย่าตื่นเหมือนวันก่อน	อย่า <u>สังหรณ์</u> 1 ว่ามีคมน
วันพรุ่งนี้ยังมีเวลา	ทำและได้ถอน
นอนหลับเสียดความเพียบให้ผ่าน	ธารน้ำตาที่เปียกหมอน
ยังมีรักที่คอยรอ	โลกหอยก้อเพียงบางตอน
ผู้แค้นฝืนคือตัวเรา	เข้าที่สคไส

(บทเพลง "โลกหอยก้อ")

ในบทเพลง "คิดถึง" พงษ์เทพได้ชี้ให้เห็นว่าชีวิตนี้ยังมีความหวัง "โลกใบที่สวยงามยังรอให้คุณคว้าไว้" ขึ้นอยู่กับความพยายามของแต่ละคน ถ้าตั้งความหวังไว้สูงหนทางก็ยิ่ง "ยาวไกล" ต้องพยายาม "ฝึกฝน" เพื่อที่จะได้เป็น "เจ้าของ" ครอบครอง "อาณาจักรน้อย" คืออาณาจักรแห่งความสำเร็จความสมหวัง สิ่งใดที่ "ใจปรารถนา" ต้องการ "จะได้อะไร" ถึงแม้จะมีทั้ง "ขึ้น" หรือ "น้ำตานอง" ระหว่างทาง แต่ก็ "ต้องฝืนให้ไกล" และฝ่าฟันไป "ให้ถึง" ที่สุด

โลกใบที่สวยงามยังรอให้คุณคว้าไว้	แม้ใบไม้ใหญ่แต่เราก็ได้เริ่มต้น
แม้ทางยาวไกลยิ่งไกลยิ่งได้ฝึกฝน	อาณาจักรน้อยคอยคุณคนเป็นเจ้าของ
อะไรก็ได้ถ้าใจปรารถนา	อยากจะได้มาต้องฝ่าต้องทนทดลอง
บางครั้งก็ขึ้นบางครั้งกลืนน้ำตานอง	ต้องฝืนให้ไกลแล้วก็ไปให้ถึง

(บทเพลง "คิดถึง")

1 พงษ์เทพน่าจะใช้คำว่า "สังหรณ์" ในความหมายที่คลาดเคลื่อน เพราะ "สังหรณ์" เป็นความรู้สึกคล้ายมีอะไรมาคลอใจทำให้รู้ว่าอาจมีเหตุเกิดขึ้น เป็นความรู้สึกที่คนเราไม่สามารถบังคับให้เกิดหรือไม่เกิดขึ้นได้ จึงห้ามว่า "อย่าสังหรณ์" ไม่ได้ พงษ์เทพน่าจะใช้สังหรณ์ในความหมายว่า คาดคิดหรือมั่นใจ ซึ่งไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริงของคำว่า "สังหรณ์"

บทเพลง "คอย" เป็นการปลอบประโลมให้ความหวังแก่ผู้ที่อยู่ในภาวะรอคอยว่า "หากคืนวันที่ฉันไปนั้นไกลกว่า กว่าเวลาที่เฝ้ารอ" ของจง "อย่าทอดอ่ย" แม้ "ฉัน" จะจากไปนานเกินกว่าเวลาที่กำหนดไว้ ขอให้ "ย่นเวลาที่เฝ้าคอยให้น้อยหน่อย" ด้วยการทำสิ่งที่สามารถ "เพิ่มเวลาของสองเราให้เท่าเทียม" คือทำสิ่งที่มีคุณค่าเป็นการ "ย่นเวลา" ที่รอคอยให้สั้นลงและ "เพิ่มเวลา" ในการทำงานให้รู้สึกที่ "เวลาของสองเรา" นั้น "เท่าเทียม" กันทั้งระยะเวลาและคุณค่าในการใช้เวลา

หากคืนวันที่ฉันไปนั้นไกลกว่า                      กว่าเวลาที่เฝ้ารออย่าทอดอ่ย  
 ย่นเวลาที่เฝ้าคอยให้น้อยหน่อย                      เพิ่มเวลาของสองเราให้เท่าเทียม  
 (บทเพลง "คอย")

บทเพลง "เพียงลมพัดผ่าน" เป็นการให้ความหวังแก่ผู้ที่ทอดอ่ยให้พยายาม "โบกโบยโผบิน" เพื่อไปสู่จุดหมาย "แม้เหน็ดหนาว" กับอุปสรรคที่พานพบก็ยังคิดว่าจะปล่อย "เวลาให้ล่องเลย" จน "ร่างกาย" มีสภาพ "ร่วงโรย" ทมดแรงที่จะโบกบิน พงษ์เทพกล่าววว่า "แม้ไม่มีพยานคำมั่นหรือสัญญา" แต่ก็มิใช่ว่า "เราจะจากกันนิรันดร์ไป" "เรา" ยังมีโอกาสได้พบกันอีก เพียงแต่จากไปเพื่อพบสิ่งที่ดีกว่าปัจจุบันเท่านั้น" แม้ไม่มีพยานคำมั่นหรือสัญญา    อย่ารอเวลาให้ล่องเลยร่างกายจะร่วงโรย  
 จงโบกโบยโผบินแม้เหน็ดหนาว    ใช่ว่าเราจะจากกันนิรันดร์ไป  
 (บทเพลง "เพียงลมพัดผ่าน")

#### 2.1.4.4 ความมีน้ำใจ

การแก้ปัญหาโดยอาศัยความมีน้ำใจ มีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่เหยียบย่ำซ้ำเติมผู้ที่พลาดพลั้ง ผู้ที่ด้อยโอกาส ก็จะทำให้เขามีความหวังมีกำลังใจประคับประคองชีวิตให้ดีขึ้น



ในบทเพลง "หยดน้ำ" พงษ์เทพวิงวอน  
 ขอน้ำใจจากผู้มีฐานะดีกว่าให้รินหลัง "ราดรตใจ" ชาวนาผู้ยากจนแม้เพียง  
 นิดเดียวเปรียบได้แค่ "น้ำเพียงหยดเดียว" เท่านั้น ก็คงจะช่วยชุบชู "ใจ  
 ของรวงที่ร้าวรวงข้าวพลัดเคียว" ดวงใจที่ร้าวรานเจ็บปวดของชาวนาเมื่อ  
 ต้องประสบภาวะแห้งแล้งจนรวงข้าวลีบไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลได้ "รวงข้าว"  
 จึงต้อง "พลัดเคียว" ถ้าได้รับน้ำใจคงพอสมควรแผลใจที่ร้าวได้

ขอน้ำเพียงหยดราดรตใจ ใจของรวงที่ร้าวรวงข้าวพลัดเคียว

(บทเพลง "หยดน้ำ")

ในบทเพลง "หยุดพักสายตา" พงษ์เทพ  
 เรียกร้องให้หีบยื่นน้ำใจให้กัน ช่วยเหลือกัน โดยอ้างว่า "คนรวย" กัน  
 "คนจน" มิใช่เป็นเพราะ "ฟ้าประทาน" จึงควร "หีบยื่น" น้ำใจ "แบ่งปัน"  
 ให้กันเพราะ "ถือว่าเราจนแล้วหนอ ยังมีคนที่จนกว่า"

คนรวยใช้ฟ้าประทาน คนจนเหมือนกันใช้ฟ้าประทานหรือหนอ  
 หีบยื่นกันหน่อย แบ่งปันในส่วนที่รือ  
 ถือว่าเราจนแล้วหนอ ยังมีคนที่จนกว่า

(บทเพลง "หยุดพักสายตา")

บทเพลง "หนามกุหลาบ" กล่าวถึงบท  
 เพลงที่ขับขานเพื่อ "ปลอบโยน" ผู้ที่ "ยังมีเรื่องที่ร้าวราน" ถึงจะเป็นการ  
 ผ่อนคลาย "เพียงชั่วคราว" ในช่วงที่ได้ "พูดคุย ได้ร้องเพลงให้กันฟัง" ก็  
 เป็นความสุขที่หีบยื่น "ให้กันและกัน" จนทำให้ผู้ให้และผู้รับมีความสุขร่วมกัน  
 หากมีคำพูดใดที่ "ล่วงเกิน" กระทบกระเทือนใจไปบ้าง "ก็ขอภัย" เพราะ  
 "ไม่เจตนา" ขอให้ "นึกเสียว่าถูกทิ่มตำจากหนามกุหลาบ" ถึงแม้จะเจ็บปวด  
 บ้างแต่ก็เกิดจากความจริงใจที่สดสวยงดงามดุจดอกกุหลาบที่มีหนาม หนาม  
 ในที่นี้น่าจะหมายถึงคำท้วงติงด้วยความหวังดีที่สอดแทรกไว้ในบทเพลงนั่นเอง

หวังว่าคำที่พูดคุย	ได้ร้องเพลงให้กันฟัง
คือปลอบโยนผู้คนยัง	มีเรื่องราวที่ร่าเริง
ให้ผ่อนคลายแม้เพียงชั่วครา	คือคุณค่าของคำขับขาน
ที่กลั่นกรองให้กันและกัน	สุขสดใสไหลนองหน้า
มีอันใดล่วงเกิน	ก็ขอภัยไม่เจตนา
นึกเสียวว่า	ถูกตีมาจากหนามกุหลาบ

(บทเพลง "หนามกุหลาบ")

#### 2.1.4 5 การสามัคคีกัน

ถ้าคนยากจนหันหน้ามาสามัคคีกันก็จะทำให้  
ชีวิตมีความหวัง มีพลังแรงใจช่วยกันสร้างสรรค์สังคมในถิ่นตนให้ดีขึ้น

ในบทเพลง "มือเรียวเกี่ยวรวง" กล่าวถึง  
สภาพความแห้งแล้งของผืนดินอันเป็นอุปสรรคต่อการเพาะปลูก ถ้า "บนพื้น  
ดินแยกแตก" แต่ "เราไม่แยกแตกกัน" พื้นดินแห้งแล้งขนาดดินแยกแตกกระแหว  
คนอาศัยบนพื้นดินนั้นมีความสามัคคีกันก็ร่วมใจ "กำด้ามเคียวมือเรียวเกี่ยว  
สัมพันธ์" เพื่อ "พลิกพื้นดินถิ่นฐานบ้านเรา" ให้เจริญรุ่งเรืองได้

บนพื้นดินแยกแตก	เราไม่แยกแตกกัน
กำด้ามเคียวมือเรียวเกี่ยวสัมพันธ์	พลิกพื้นดินถิ่นฐานบ้านเรา

(บทเพลง "มือเรียวเกี่ยวรวง")

ในบทเพลง "รื่นเริง" เรียกร้องให้สามัคคีกัน  
เพื่อสร้างสรรค์ความสุขให้แก่โลกด้วยเสียงเพลง "มาเถิดมาพวกเราารวมกัน  
เข้าร้องเพลง" และ "บรรเลง"ดนตรีให้ "บทเพลงซิมซ่าน" สร้างความ  
สดชื่นไปทั่วโลก "ให้โลกนี้ยิ้มดูให้โลกหน้ายิ้มตา" โลกมีแต่รอยยิ้มทั้งโลก-  
ปัจจุบันและโลกอนาคต

มาเถิดมาพวกเรา	รวมกันเข้าร้องเพลง
ก่อเกิดการบรรเลง	เป็นบทเพลงซิมซ่าน
ให้โลกนี้ยิ้มดู	ให้โลกหน้ายิ้มคา
	(บทเพลง " รื่นเริง ")

## 2.2 คุณธรรม

คำว่า "คุณธรรม" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 187) หมายถึง สภาพคุณงามความดี ซึ่งขยายความได้ว่า คือสิ่งที่มีมนุษย์ได้กระทำแล้วเป็นที่ยกย่อง เชิดชู สร้างความสุขใจ ก่อให้เกิดความสงบในสังคม

ในหัวข้อคุณธรรมนี้จะแยกศึกษาทัศนะของพงษ์เทพใน 2 หัวข้อ คือ ความสำคัญของคุณธรรมต่อชีวิตและสังคม และคุณธรรมที่จำเป็น

### 2.2.1 ความสำคัญของคุณธรรมต่อชีวิตและสังคม

พงษ์เทพเห็นว่าคุณธรรมมีความสำคัญมากต่อชีวิตและสังคม ในการชี้แนะทางออกของปัญหาเขาได้เสนอแนะให้ใช้คุณธรรม เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ ความอดทน ความจริงใจ ฯลฯ นอกจากนี้เขายังใช้บทเพลงเป็นสื่อกระตุ้นให้มวลชนสำนึกว่าการขาดคุณธรรมเป็นมูลเหตุของปัญหาชีวิต ดังเช่น บทเพลง "ห้วยแกลง" กล่าวถึง "พร" หญิงสาวที่ได้พบกับชายหนุ่มที่ขาดคุณธรรม ในเรื่องความซื่อสัตย์จริงจัง ชีวิตของพรจึงต้องกลายเป็นคนเสียดสีไม่สมประกอบ มีชีวิตอยู่อย่างน่าสมเพช "นอนใต้ต้นทูกวาง" ช้างสถานีรถไฟเพื่อรอคนรักกลับมา

ชื้อยายพรแกนอนใต้ต้นทูกวาง	อยู่ข้างทางรถไฟใกล้ๆ สถานี
ห้วยแกลง แด-ลงช่วยส่งแก่ที	นายสถานีบอกว่าแกบ้าผู้ชาย
	(บทเพลง "ห้วยแกลง")

บทเพลง "แห่ 29" ก็กล่าวถึงเคราะห์กรรมที่ครอบครัวของ "ยายไพ" ต้องได้รับ เพราะตำรวจที่ขาดคุณธรรมในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และขาดความเมตตาเพราะรู้ดีเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของ "ยายไพ" ว่าแก้มเห็ล้าเถื่อนขายเพื่อความอยู่รอดของลูกและสามี ยังสั่ง "ปรับห้าพันด้วยศาลเพียงตา" เป็นการใช้อำนาจพิพากษาโทษตามอำเภอใจ

เห็นตำรวจเข้ามามากมาย

แต่ละนายเป็นคนขยัน

จับเห็ล้าห้ากลมที่ต้มเมื่อวาน

ก็ปรับห้าพันด้วยศาลเพียงตา

(บทเพลง "แห่ 29")

พงษ์เทพยังเห็นว่าคุณธรรมของมนุษย์

จะช่วยเกื้อกูลสังคม คือทำให้มนุษย์เห็นคุณค่าของความดี และมีแรงต้านทานความชั่ว ดังที่ บทเพลง "พระสงฆ์" กล่าวถึงสงฆ์ที่มีความเมตตาต่อเด็กกำพร้าที่ขาดคนเหลียวแล ต้อง "ลักขโมย" ด้วย "ร้อยเล่ม" เพื่อความอยู่รอดของตน พระสงฆ์ได้เลี้ยงเด็กเหล่านั้นด้วย "ข้าวกันบาตร" จนเด็กมีความรู้สึกถึงบุญคุณของข้าวกันบาตรไม่กล้าทำชั่วเพราะละอายต่อบาปว่าตนกินข้าวที่ชาวบ้านทำบุญมา ไม่ควรตอบแทนด้วยการลักขโมย อีกนัยหนึ่ง "บาตร" เป็นภาชนะที่คู่กับพระสงฆ์ปฏิบัติดี ข้าวในบาตรก็น่าจะเหมาะกับคนดี ตนกินข้าวกันบาตรอยู่ทุกวันก็น่าจะทำดีเพราะ "ข้าวกันบาตรนั้นบาตรวงลึก" ทำให้พระสงฆ์สามารถเปลี่ยนเด็กที่ "ลักขโมยร้อยเล่ม" ให้กลายเป็น "เป็นดอกไม้สวยในวัดวา" ได้

ข้าวกันบาตรนั้นบาตรวงลึก

เด็กน้อยพากันมามากมาย

ลักขโมยร้อยเล่มหลาย

เป็นดอกไม้สวยในวัดวา

(บทเพลง "พระสงฆ์")

คุณธรรมมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสังคม เห็นได้จากชีวิตของยายพรและยายไพ ที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพเลวร้ายเพราะพบกับผู้ไร้คุณธรรม ตรงกันข้ามกับเด็กกำพร้าไร้ญาติที่พบพระสงฆ์ผู้มีคุณธรรม ชีวิตจึงก้าวสู่ความรุ่งโรจน์ ถ้าหากบุคคลในสังคมขาดคุณธรรม ชีวิตคงมีแต่ปัญหาไม่รู้จบ คุณธรรมจึงมีความสำคัญต่อชีวิตและสังคมยิ่ง

### 2.2.2 คุณธรรมที่จำเป็น

บทเพลงของพงษ์เทพกล่าวถึงคุณธรรมที่จำเป็นต่อชีวิต เมื่อมีคุณธรรมชีวิตก็มีสุข เพราะคุณธรรมสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ ทำให้สังคมมีสภาพดีขึ้น คุณธรรมที่สำคัญในบทเพลงของพงษ์เทพ คือ ความอดทน ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความยุติธรรม และความสามัคคี

#### 2.2.2.1 ความอดทน

บทเพลง "สาวเสื่อลาย" กล่าวถึงชีวิตของสาวในชนบทอีสาน ที่ต้องดิ้นรนเข้าไปอยู่ในเมือง มุ่งเข้าเมืองรุ่งเรือง-วิไล" เพื่อ "หุ้มแรงงานหากินเลี้ยงกาย" ใช้แรงงานทั้งหมดที่มีอยู่ถึงขนาดที่เรียกว่า "ทำแทบตาย" จนร่างกายซูบผอมกว่าเดิมเพราะ "ไขมันละลาย" แต่ก็ "ยังเสื่อลายตัวเก่า" เธอยังคงประหยัดเพราะสวมเสื่อลายตัวเดิมอยู่เสมอ หรือเป็นเพราะว่าเธอทำงานจนถึงขนาด "หุ้มแรงงาน" แล้วก็ยังไม่มีความพอที่จะซื้อหาเสื่อผ้าใหม่ๆ ได้จึงต้องสวมแต่ "เสื่อลายตัวเก่า" อยู่

มุ่งเข้าเมืองรุ่งเรืองวิไล

หุ้มแรงงานหากินเลี้ยงกาย

ทำแทบตายไขมันละลาย

ยังเสื่อลายตัวเก่า

(บทเพลง "สาวเสื่อลาย")

บทเพลง "คนผสมปูน" กล่าวถึงความอดทนในการทำงานของหญิงสาวที่ทำหน้าที่ผสมปูน ขนาด "ฝนตกฟ้าร้องน้องก็ยังทำ" เพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีวิต การทำงานของเธอเป็นไปโดยอัตโนมัติเหมือน

เครื่องจักรเธอ "ตัก หิน ปูน ทราย" มาผสมกันโดยอาศัยการคำนวณปริมาณ  
"จากความทรงจำ" แสดงถึงการปฏิบัติงานในหน้าที่นี้มานานจนชำนาญ

ฝนตกฟ้าร้องน้องก็ยังทำ

จากความทรงจำตักหินปูนทราย

(บทเพลง "คนผสมปูน")

#### 2.2.2.2 ความรับผิดชอบ

บทเพลง "เฉย" สะท้อนให้เห็นความเป็น

คนไร้ศักยภาพ ขาดความรับผิดชอบ ไม่มีสำนึกสำนึกที่ดี เพราะดำเนินชีวิต  
ไปวันๆ อย่างเห็นแก่ตัวเอา راحتเอาเปรียบผู้อื่น จนผู้ที่อยู่ด้วยต้องตั้งคำถามว่า  
"คุณอยู่เฉยๆ ทำไม" เพราะ "เสื้อผ้ามากมายไม่ซักไม่ตาก" แสดงว่าผู้ที่อยู่-  
เฉยๆ นี้มีเวลาว่างมากพอที่จะทำงาน ซักผ้า ล้างจาน กวาดบ้านได้ แต่ก็  
ไม่ทำจน "เราตามซักตามเก็บ" แสดงถึงการทิ้งเสื้อผ้าเกะกะไม่เป็นที่-  
เป็นทาง "จานข้าวมากมายไม่ล้างซักที่" และ "ห้องหับจึงได้แต่รกรุงรัง"  
ก็เพราะ "เฉย" เพียงอย่างเดียวเท่านั้น "เรา" ก็ยังพอทนได้ "ปรนนิบัติ"  
มาตลอดก็ยังไม่มีความดีพอเพราะเขา "ไม่เคยบอกเลยว่ารักซักคำ" เพียง  
คำพูดที่แสดงถึงเยื่อใย ความผูกพัน ก็ไม่เคยพูดให้เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงประโลม  
ใจเลย

เฉยคุณอยู่เฉยๆทำไม

เฉยเสื้อผ้ามากมายไม่ซักไม่ตาก

เฉยทำไมจานข้าวมากมายไม่ล้างซักที่

เฉยทำไมให้เราตามซักตามเก็บ

เฉยห้องหับจึงได้แต่รกรุงรัง

เฉยเรื่อยไปจะหวังให้ใครมาปรนนิบัติ

เฉยไม่เคยบอกเลยว่ารักซักคำ

สู้เก็บสู้ซักจนหน้าดำ

ไม่เคยกล่าวคำว่ารักซักที่

เฉย เฉย

(บทเพลง "เฉย")

### 2.2.2.3 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

บทเพลง "สันทรายมูล 2" กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ไม่ว่าจะเป็นด้านแรงงาน น้ำใจ ความคิด ตลอดจนสิ่งของแล้วแต่ว่าใครมีสิ่งใด "มีพืชพันธุ์ก็แบ่งกันกิน" ชีวิตในสังคมนั้นจะมีแต่ความสุข

มีร่างกายก็ใช้แรง

มีแรงใจก็ให้กัน

มีมันสมองมาแบ่งปัน

มีพืชพันธุ์ก็แบ่งกันกิน

(บทเพลง "สันทรายมูล 2")

บทเพลง "ครูไม่ใหญ่" กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของครูในชนบทที่ "ทำงานเกินอาชีพครู" เพราะต้อง "สงเคราะห์สังคมเป็ยวยา" ช่วยเหลือเป็ยวยา คือรักษาสังคมให้มีสภาพที่ดีขึ้น โดยการเอื้อเฟื้อ "ผักปลาแบ่งปันกันไป" เพื่อประทังชีวิต รู้ข่าวว่า "ลุงอิม ยายเอิบอดข้าว" ก็ "ต้องเอาของเราไปให้" นับว่าเป็นครูที่เป็ยวยาสังคมได้จริงๆ

ทำงานเกินอาชีพครูสงเคราะห์สังคมเป็ยวยา ผักปลาแบ่งปันกันไป

ลุงเอิบยายอิมอดข้าว

ต้องเอาของเราไปให้

(บทเพลง "ครูไม่ใหญ่")

### 2.2.2.4 ความยุติธรรม

บทเพลง "หยุดพักสายตา" กล่าวถึง การพิจารณาพฤติกรรมของคนจนและคนรวยด้วยความเป็นธรรม โดย "หยุดพักสายตาไว้ที่คนจน" และพิจารณา "อย่างมีเหตุผลเขาจนเพราะอะไร" เป็นเพราะเขา "ไม่ทำงาน" หรือ "เกียจคร้าน" ได้แต่ "ขอทานเรื่อยไป" หรือว่าทำงานแทบตายรายได้ไม่พอยาท้อง" เป็นเพราะเหตุใดกันแน่ที่ทำให้เขาเป็นคนจน ส่วนคนรายนั้นต้องพิจารณาดูว่าเขา "รวยเพราะการคดโกง" หรือไม่





ปิ่น ค. ปิ่นครก ถ้ำตกไปอยู่ในมือใคร ไม่ว่าจะปิ่นน้อยปิ่นใหญ่มันก็รับใช้ฝายนั้น  
ถ้าไม่เลิกรบเลิกทะเลาะ เบาะแว้งกัน อีกนานวันโลกอันสำราญมันก็ทำลาย  
(บทเพลง "ร้อยห้า (105)")

### 2.3 ธรรมชาติและสังขธรรม

เพราะความเป็นคนชนบทและการที่พงษ์เทพได้เดินทางเข้าป่า  
ไปร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นเวลาถึงสี่ปีครึ่ง ได้คลุกคลี  
กับธรรมชาติในป่า พงษ์เทพจึงได้ถ่ายทอดความประทับใจ ความผูกพันกับ  
ธรรมชาติลงในบทเพลงของเขา ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ  
ธรรมชาติมีคุณค่าต่อชีวิต สังขธรรมจากธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ

#### 2.3.1 ธรรมชาติมีคุณค่าต่อชีวิต

ผู้วิจัยจะศึกษาคุณค่าของธรรมชาติในบทเพลงของพงษ์เทพ  
ตามหัวข้อต่อไปนี้เป็นคือ ธรรมชาติให้ชีวิต และธรรมชาติให้ความสุข

##### 2.3.1.1 ธรรมชาติให้ชีวิต

จากการใช้ชีวิตในป่า พงษ์เทพได้มีโอกาส  
เดินทางไปพบต้นกำเนิดของแม่น้ำน่าน เขาตื่นใจ ประทับใจมากจนถ่ายทอด  
ออกมาเป็นบทเพลงชื่อว่า "หยดน้ำ" ย้ำให้เห็นคุณค่าของน้ำที่มีต่อชีวิต

น้ำเพียงหยดเดียวจากรากไม้กลั่น	มาสะสมจนกลายเป็นห้วยหลังริน
รับรินรายล้นหลากสองฝากฝั่ง	เป็นแม่น้ำลำธารสรายชุ่มเย็น
น้ำเพียงหยดเดียวจากความล้ำค่า	เป็นเหงื่อรินหลังสิ้นจนเป็นทุ่งทอง
มองดูสวยสุดตาพาฝันว่า	บ้านเรานั้นคือสวรรค์บนพื้นดิน

(บทเพลง "หยดน้ำ")

พงษ์เทพกล่าวเปรียบหยาดเหงื่อที่หยดลงด้วย "ความลำเค็ญ" ของชาวนา กับหยดน้ำที่หยดที่ละหยดจนกลายเป็น "ห้วยหลังริน" แล้ว "ล้นหลากสองฟากฝั่ง" รินไหลต่อไป "เป็นแม่น้ำลำธาร" ที่สร้างความ "สราญชุ่มเย็น" แก่สิ่งมีชีวิต หยาดเหงื่อนั้นมีจำนวนมากถึงขนาด "รินหลังล้น" ได้แสดงถึงการทุ่มเทกำลังร่างกายของชาวนาอย่างหนักจนทำให้ผิวนาแปรสภาพเป็น "ทุ่งทอง" อันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความมีชีวิตชีวา ผู้ที่หลังรินหยาดเหงื่อลงไปก็จะได้มีรายได้จากการขายข้าว และข้าวเหล่านี้ก็ยิ่งเลี้ยงชีวิตผู้คนอีกไม่น้อย สภาพทุ่งที่เต็มไปด้วยรวงข้าวสีทองจนเป็น "ทุ่งทอง" เป็นภาพที่ "สวยสุดตา" คือสวยเมื่อยามมองเห็น สวยที่สุดเท่าที่เคยเห็น และเมื่อใจมีสุขกับความหวังจึงคิดว่า "บ้านเรานั้นคือสวรรค์บนพื้นดิน" น้ำที่ละหยดรวมกันเป็นแม่น้ำ เหงื่อที่ละหยดกลายเป็นทุ่งทอง เมื่อมีน้ำจึงมีการเพาะปลูก และนำผลที่ได้มาเลี้ยงชีวิต

บทเพลง "เขาใหญ่ 1" กล่าวถึงธรรมชาติในป่าอันมีคุณค่าต่อชีวิต ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้อายุยืนยาว "เนิ่นและนานที่สั่งสมเป็นร่มเงา" กว่าจะให้สิ่งมีชีวิตได้พักพิงอาศัย กว่าจะให้ดอกงามยามที่คนต้องการ" คำว่า "งาม" ในที่นี้มีความหมาย 2 นัย คือ งามในเวลามองก่อความสุขใจเพราะเป็นดอกไม้สวย กับงามเพราะสมบูรณ์เต็มที่จะเกิดเป็นผล ส่วน "สายธาร" ที่ "ล้นหลาก" แสดงถึงปริมาณของน้ำที่มากจน "ล้น" แล้ว "ไหลระเริง" คือเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เพื่อไป "หล่อเลี้ยงผู้คน" ยิ่งฝูงปลาที่สืบต่อชีวิตกันมา "เนิ่นและนาน" เพื่อ "ว่ายถักทอเป็นธารทองให้ผู้ทุกข์ทน" อาจตีความได้ว่าปลาเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ลำน้ำนั้นเป็น "ธารทอง" คือมีคุณค่ายิ่งใหญ่สำหรับผู้ "ทุกข์ทน" เป็นการให้ของชีวิตเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่ เพราะความสมดุลของธรรมชาติ

กว่าจะเป็นต้นไม้ยืนต้น	สูงหยัดยืนใหญ่โตงดงาม
เนิ่นและนานที่สิ่งสมเป็นร่มเงา	ในห้วงองงามยามที่คนนั้นต้องการ
กว่าจะเป็นสายธารสั้นหลาก	ไหลระเริงหล่อเลี้ยงผู้คน
เนิ่นและนานที่ปลาน้อยร้อยเส้นใย	ว่ายถักทอเป็นธารทองให้ผู้ทุกข์ทน

(บทเพลง "เขาใหญ่ 1")

### 2.3.1.2 ธรรมชาติให้ความสุข

นอกจากธรรมชาติจะให้สิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตทางกายแล้ว ธรรมชาติยังให้ความสุขใจด้วยความงาม ความไพเราะ ทั้งยังให้สัมผัสที่รื่นรมย์

บทเพลง "สนสว่าง" กล่าวถึงความสุขที่ได้รับจากธรรมชาติ เริ่มด้วยความเย็นสดชื่นเพราะ "เย็นลมพัดโชยโกรก" ความรื่นรมย์ของภาพ "สนโบกโยกเอน ล้อเล่นเริงลม" และ "ขับร้องเพลงระงม ขรม ขรม หยอกผารายรำเริงรำ"

เย็นลมพัดโชยโกรก    สนโบกโยกเอน    ล้อเล่นเริงลม  
 ขับเพลงร้องระงม    ขรมขรมหยอกผา    ร่ายรำเริงรำ

(บทเพลง "สนสว่าง")

บทเพลง "นาวา" กล่าวถึงความสุขระหว่างคนรักท่ามกลางธรรมชาติอันสดใส "คืนที่ฝันนั้นเป็นจริง" คือ "วันที่หญิงมอบหัวใจ" เป็นคืนที่เขาเฝ้ามองมานาน ฝันนั้นเป็นจริงในคืนที่ "เกลียวคลื่นลมผสมเรไร" เสียงคลื่นเสียงลม เสียงเรไรผสมผสานกันดุจเสียงดนตรี เมื่อเขามีความสุขสมหวังในความรัก ธรรมชาติก็สดสวย เขากล่าวถึง "เต่า" "เดินทางถึงหาดทราย" แล้วบอกต่อไปว่า "ไข่ที่วางฝังฝักทรายสัมผัสแรกที่สดใส" สัมผัสแรกของไข่เต่าที่สัมผัสทรายอันหมายถึงการเริ่มต้นชีวิต ส่วนตัวเขาก็เพิ่งสัมผัสกับความรักเป็นครั้งแรกเช่นกัน เป็นความรู้สึกที่ "สดใส" จนกระทั่งได้ยิน "สวหาดทรายกระซิบความรักเบาๆ"

คืนที่ฝันนั้นเป็นจริง	วันที่หญิงมอบหัวใจ
เกลียวคลื่นลมผสมเรไร	เต่าเดินทางถึงหาดทราย
ไข่ที่วางฝังฝากทราย	สัมผัสแรกที่สดใส
สวยหาดทราย	กระซิบความรักเบาๆ
	(บทเพลง "นาวา")

### 2.3.2 สัจธรรมจากธรรมชาติ

นอกจากธรรมชาติจะให้ความสุขทางกายทางใจแก่มนุษย์ แล้วธรรมชาติยังให้ข้อคิดอันเป็นสัจธรรม คือความจริงแท้ตามธรรมชาติโดย ไม่ต้องพิสูจน์ เป็นข้อคิดที่มนุษย์นำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต นำมาแก้ปัญหาชีวิตได้ สัจธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของพงษ์เทพ คือ ความเป็นจริง-สองด้าน และการอุทิศตน

#### 2.3.2.1 ความเป็นจริงสองด้าน

บทเพลง "นกเขาไฟ" กล่าวถึงความคิดของชาวลัวะที่พงษ์เทพนำมาสอดแทรกในบทเพลงว่า "ภูบ่สูง แต่ว่าห้วยมันลึก" คือถ้ากล่าวว่ภูเขาสูงโดยผู้กล่าวยืนอยู่ที่ห้วยก็ถูกต้อง แต่ถ้าผู้กล่าวยืนอยู่บนยอดเขาแล้วมองลงไปยังห้วยก็อาจกล่าวได้ว่าภูเขาไม่สูงหรือ ห้วยต่างหากที่ลึก เป็นการมองทั้งสองด้าน เช่นเดียวกับ "ภูบ่ลึกแต่ว่าเมืองมันไกล" และ "ภูบ่เล็กแต่ว่าฟ้ามันใหญ่" เมื่อมองทั้งสองด้านแล้วจะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะกล่าวอย่างใดก็ถูกต้อง ภูเขาไม่ได้ลึกเข้าไปในป่าแต่เมืองต่างหากที่อยู่ไกลจากภูเขา หรือภูเขาไม่เล็กหรือ แต่ฟ้าต่างหากที่ใหญ่เกินไป เป็นสิ่งที่เราไม่ได้นึกถึงอย่างไตร่ตรองให้รอบคอบในมุขกลับ

ภูบ่สูงแต่ว่าห้วยมันลึก	ภูบ่ลึกแต่ว่าเมืองมันไกล
ภูบ่เล็กแต่ว่าฟ้ามันใหญ่	นกเขาไฟพาใจเรามา
	(บทเพลง "นกเขาไฟ 1")

บทเพลง "สาวเมืองเลย" กล่าวเปรียบ  
ดวงจันทร์กับดวงดาวในแง่ของประโยชน์สำหรับการเดินทางว่า "อ้ายเดิน  
ตามดาวพรายส่องแสง ดาวบ่แจ้งแต่ลอยสูงเด่น" ดาวมีแสงสว่างไม่มาก แต่  
ก็อยู่สูงจนเป็นที่สังเกตทิศทางสำหรับการเดินทางได้ ส่วนดวงจันทร์นั้นส่องแสง  
สว่างให้ความมดงามแก่ราตรีจริง แต่ไม่ช่วยนำทางเช่นดาว บทเพลงกล่าว  
เปรียบสาวชนบทในจังหวัดเลยว่าเป็นดาวที่มีคุณค่าถึงแม้จะไม่มี ความงาม  
เทียบเท่าสาวในเมืองที่ผิวพรรณผุดผ่องจูดวงจันทร์ แต่ก็เป็นที่รักของ "อ้าย"  
"อ้ายบ่ฮักแค่เป็นเดือนเพ็ญ ทุกคืนเป็นดาวเด่นคู่ดิน" น้องนางเป็นดาว อ้าย  
เป็นดินจึงคู่ควรกัน

อ้ายเดินตามดาวพรายส่องแสง      ดาวบ่แจ้งแต่ลอยสูงเด่น  
อ้ายบ่ฮักแค่เป็นเดือนเพ็ญ      ทุกคืนเป็นดาวเด่นคู่ดิน  
(บทเพลง "สาวเมืองเลย")

คนทั่วไปจะมองเห็นคุณค่าของดวงจันทร์  
มากกว่าดวงดาว เพราะมีขนาดใหญ่และสว่างจึงเด่นกว่าดาว เหมือนสาว  
ในเมืองที่สะกดตากว่าสาวชนบท แต่พหุศาสตร์มองในด้านคุณค่าของความอดทน  
บากบั่นต่อการทำงาน จึงเห็นว่าสาวชนบทมีคุณค่ามากกว่าสาวในเมือง จูดาว  
ที่มีประโยชน์ต่อการเดินทางมากกว่าดวงจันทร์ คุณค่าของดวงดาวกับดวงจันทร์  
จึงขึ้นอยู่กับประโยชน์ต่อชีวิตของแต่ละบุคคล

#### 2.3.2.2 การอุทิศตน

บทเพลง "สนสว่าง" กล่าวถึงการร่วรงหล่น  
ของใบไม้ที่อุทิศตน "ให้ต้นต็มกิน" เพื่อสร้าง "ยอดรวยริน ล่องลอย ไร่ร้าง"  
ยอดอ่อนที่โบกโบยลือเล่นลมอย่างไร่ร้าง เรียกให้แมลงมาชื่นชม  
รีวๆ ใบๆ ร่วรงๆ หล่นปนทรายให้ต้นต็มกิน  
ยอดรวยรินหมู่แมลงพากันแกว่งไกว

(บทเพลง "สนสว่าง")

บทเพลง "หม่อน" กล่าวถึงการอุทิศตน  
 ของตัวหม่อนที่ขับเส้นไหมออกจากตัว และจบชีวิตลงหลังจากขับเส้นไหมจน  
 หมดตัวด้วยการถูกนำไปต้มในน้ำเดือด เป็นการอุทิศด้วยชีวิตเพื่อตอบแทนคุณ  
 ผู้เลี้ยงดูมันมา

คือหม่อนไหมกินใบหม่อน	ไม่หลับนอนไม่ร้องขอ
เติบโตมาตั้งตารอ	คำคืนหนอรอชักหน่อย
พรุ่งนี้เช้าเจ้าจะตาย	ลงแหกว่ายในหม่อนน้อย
เร่งสูมไฟเอาไว้ออย	หม่อนตัวน้อยจะว่ายวน

(บทเพลง "หม่อน")

### 2.3.3 การอนุรักษ์ธรรมชาติ

นอกจากบทเพลงของพงษ์เทพได้แสดงความชื่นชมต่อ  
 คุณค่าของธรรมชาติแล้ว ยังกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยการสร้าง  
 อารมณ์ร่วมต่อความสูญเสีย และขอความร่วมมือในการปกป้องธรรมชาติให้  
 คงนาน

ในบทเพลง "สิงทะโมน" พงษ์เทพได้กล่าวถึงสภาพของลิง  
 ที่มีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติในป่าอย่างมีความสุข "กระโจนตามต้นไม้" และแย่งชิง  
 ผลไม้กันตามประสาลิง แต่แล้วก็ถูก "คนทะโมน" เอา "ปืนไฟ" ไล่ยิง  
 "แม่ลิงเอยถูกยิงบนกิ่งไม้" แต่ก็ยัง "กอดลูกน้อยกอดใจ" ไว้กลาง "ร้อง  
 เรียกว่ารับลูกลิง" เพราะ "แม่ถูกยิงพ่อลิงมารับไป" แสดงถึงความรัก  
 ของแม่ลิงที่มีต่อลูกลิง พงษ์เทพบอกเสมอในการแสดงคอนเสิร์ตว่า เพลงนี้เขา  
 แต่งให้สิงทะโมน คงเพื่อขอความเมตตาจากมนุษย์ให้แก่สัตว์

สิงทะโมนเอยกระโจนตามต้นไม้	โผเข้าต้นหมากไฮหมากไม้ไล่ชิง
คนทะโมนเอยแอบซุ่มตามหมู่ไม้	ตาก็จ้องมองไปปืนไฟก็ไล่ยิง

แม่ลิง เอยถูกยิงบนกิ่งไม้  
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกลิง

ถอดลูกน้อยกลอยใจเพื่อไปเร็วจริง  
แม่ถูกยิงพ่อลิงมารับไป

(บทเพลง "ลิงทะโมน")

บทเพลง "เขาใหญ่" กล่าวถึงธรรมชาติ

อันงดงามของเขาใหญ่มีพันธุ์ไม้ใหญ่ ไม้ดอก ธารน้ำ ผุงปลา แล้วสรุปว่า  
"คือเขาใหญ่ถิ่นไพรพนา ถิ่นสัตว์สาร่า เริงล่องลอยมีเสรี" เป็นถิ่นป่าที่มีต้นไม้  
มีสัตว์ป่าที่อยู่กันอย่างเสรีและร่าเริง เป็นดินแดนที่งดงามราวกับความฝันที่  
หอมหวานอ่อนละมุนดุจเกสรดอกไม้ "มีเกสรอ่อนความงดงามตามความฝัน"  
สมควรที่จะปกป้องรักษาไว้ พงษ์เทพวิงวอนว่า "ขอพวกเราจงร่วมกันปกป้อง  
ฝัน ปกป้องธาร บ้านหงไพร" ให้คง "เป็นเขาใหญ่ที่ยืนยาว"

คือเขาใหญ่ถิ่นไพรพนา	ถิ่นสัตว์สาร่า เริงล่องลอยมีเสรี
มีเกสรอ่อนความงดงามตามความฝัน	ขอพวกเราจงร่วมกันปกป้องฝัน
ปกป้องธารบ้านหงไพร	เป็นเขาใหญ่ที่ยืนยาว

(เพลง "เขาใหญ่1")

กล่าวโดยสรุป บทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ มีเนื้อหา  
หลากหลาย มีทั้งการนำเสนอปัญหา การชี้แนะทางออกของปัญหา การยกย่อง  
เชิดชูคุณธรรม ความชื่นชมต่อธรรมชาติ โดยแทรกความคิดและอารมณ์ลงไป  
ในบทเพลง บทเพลงของเขาจึงมิได้เป็นเพียงบทเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวตาม  
ธรรมดาเท่านั้น แต่ยังให้อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดแก่ผู้ฟัง ไม่ว่าจะ เป็นบทเพลง  
ที่กล่าวถึงหนุ่มอีสานที่ต้องร่อนเร่หาปลากับเรือตง เก, พื้นดินที่มี "รอยแยก-  
ระห่างไกล" เพราะขาดน้ำ, "ไอแอมอีสาน" ที่ "ต่ำต้อยเพียงดิน" ในสายตา  
ของคนถิ่นอื่น, ชาวนาที่ถูกนายทุนมา "ตัดดวงอุ้มรวงข้าวเรา" , ชาวเขาที่ชื่อ  
และจริงใจมีกล้าคัดค้านผู้ที่อาศัยหน้าที่ราชการมารีดไถ เพราะ "กลัวปืนไฟ  
ที่เป็นถ้อยมา", หนุ่มก่อสร้างที่ "นอนในเพิงโทรมๆ" หนุ่มไร่ข้าวโพดที่หวัง

เพียงแค่มิตรธิดีแต่นักค้น, ไข่นุ้ยที่ต้องการ "ดาวน้สาว" มาเป็นภรรยาเพราะ  
ความจน, สาวเสื่อลายที่ตอง "ทำงานแทบตาย" แต่ก็ยังมีเพียง "เสื่อลาย  
ตัวเก่า", คนผสมปูนที่ทำงานแม้มยาม "ฝนตกฟ้าร้อง", ยายไฟที่ถูกจับ  
เพียงเพราะต้มเหล้าเถื่อน 5 กลม เพื่อหาเงินไปเลี้ยงลูก 8 คนและสามีที่  
นอนเจ็บใกล้ตาย, ครูที่ตอง "ทำงานเกินอาชีพครู" เพราะทนเห็นความ  
อดอยากในท้องถื่นไม่ได้, ลิงทะโมนที่ถูกสังหารอย่างไร้เมตตาทั้งที่ไม่มี  
ความผิดอันใด, ฯลฯ บทเพลงของเขาจึงชวนให้ผู้ฟังเก็บไปคิดพิจารณา  
อย่างไตร่ตรองมิใช่ฟังแล้วผ่านเลยไป



## บทที่ 4

คุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

วรรณศิลป์หมายถึงศิลปะที่ประกอบขึ้นด้วยภาษา คุณค่าของภาษาทางวรรณศิลป์ ก็คือคุณค่าทางศิลปะที่ปรากฏผ่านภาษาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นคุณค่าทางสุนทรีย์ของบทประพันธ์ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบทประพันธ์นั้นสร้างผลกระทบทางอารมณ์แก่ผู้เสพ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514 : 57) ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ประพันธ์ที่สามารถสร้างบทประพันธ์ให้เกิดผลกระทบทางอารมณ์แก่ผู้เสพว่า กวีที่จะถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจได้ดีนั้นต้องพรรณนาภาพที่ตนเห็นตรงหน้า และภาพที่ตนเห็นในความรู้สึกออกมาพร้อมๆ กัน ผู้ประพันธ์ต้องจินตนาการคือสร้างภาพในใจขึ้นมาก่อน แล้วพยายามใช้ภาษาถ่ายทอดภาพในใจนั้นให้ผู้รับสามารถสร้างจินตนาการหรือภาพในใจได้ใกล้เคียงกับผู้ประพันธ์ จินตนาการจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการสื่อสาร ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาจินตนาการในบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เป็นหัวข้อแรก และจะศึกษาเอกภาพเป็นหัวข้อต่อไป

### จินตนาการ

การศึกษาจินตนาการในวรรณคดีตามแนวการวิจารณ์ New Criticism มักจะมีการพิจารณาว่าจินตนาการเป็นการจัดระบบแรงกระทบอารมณ์อันหลากหลาย ดังที่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2527 : 54-64) กล่าวว่า

จินตนาการมี 2 ประเภท แบ่งตามลักษณะจินตนาการนั่นเอง คือ จินตนาการประเภทแคบตายตัว (Fancy) และประเภท ลึกซึ้งกว้างขวาง (Imagination) ประเภทแรกนั้นเป็น จินตนาการง่าย ๆ และสำเร็จรูป ประกอบด้วยประสบการณ์ อันจำกัดเฉพาะเจาะจง และอารมณ์สะท้อนใจที่ตายตัว เกิด จากแรงกระทบอารมณ์ที่มีความแตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม เป็นพิเศษแต่สมดุลและผสมกลมกลืนกัน จินตนาการประเภท ลึกซึ้งกว้างขวางนั้นประกอบด้วยแรงกระทบอารมณ์อันหลากหลาย และขัดแย้งกัน... ในแง่ขององค์ประกอบเห็นได้ว่าจินตนาการ ประเภทนี้จะสร้างองค์ประกอบที่มีความประสานอย่างบริบูรณ์ คือเป็นองค์ประกอบที่สร้างขึ้นจากความขัดแย้งหรือความไม่ เข้ากันนั่นเอง

เมื่อศึกษาจินตนาการในบทเพลงของพงษ์เทพ เห็นได้ว่าจัดอยู่ใน ประเภทลึกซึ้งกว้างขวาง เพราะมีหลากหลายอารมณ์ขัดแย้งกัน แต่ก็มีความ ประสานกันได้อย่างเหมาะสม การศึกษาจินตนาการประเภทลึกซึ้งกว้างขวาง ในบทเพลงของพงษ์เทพ จำแนกตามการสร้างองค์ประกอบที่ขัดแย้งกัน คือ ความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจ, ความยากจนกับน้ำใจอันงดงามกล้าแกร่ง, ความทุกข์กับความสุข, ความเจริญกับความเสื่อม, ความมีสาระกับความ- ไร้สาระ, ความดีกับความชั่ว, ความทุกข์ร้อนกับความน่าขัน, ความ มัวหม่นกับความบริสุทธิ์, ความอ่อนแอกับความเข้มแข็ง, ความมีดมกับ ความหวัง, ความมีค่ากับความด้อยค่า และ การจบกับการเริ่มต้น

## 1. ความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจ

บทเพลง "รีนเริง" กล่าวถึงความปรารถนา "อยากเป็น" ของคน  
ผู้หนึ่งว่า

อยากเป็นสนต้องลม	เป็นหญ้าพรมพื้นดิน
เป็นเหงื่อกายไหลริน	ให้แผ่นดินดูดกลืน
ให้ขึ้นรีนเริง	ล่องลอยเป็นฝนพรำ

(บทเพลง "รีนเริง")

"สนต้องลม" เป็นภาพที่สวຍงามแสดงถึงควมมีชีวิตชีวาของธรรมชาติ  
ใบสนเป็นใบไม้เล็กๆ ที่มองดูละเอียดลออ ยามเมื่อปลิวไปตามสายลม ก็ให้  
ความรู้สึกอ่อนไหว ฝนคลายความเครียดความกังวลไปได้ อาจวิเคราะห์ได้ว่า  
มนุษย์ควรทำตัวให้มีชีวิตชีวา เช่นสนต้องลมปลิวไหวไปมา นอกจากนี้ "สนต้องลม"  
ยังเป็นข้อเตือนใจว่า เมื่อชีวิตประสบปัญหาทำให้ปรวนแปรไปก็อย่าทอดถอน  
ล้มลงจงเอาอย่างยอดสนที่เอนไปตามลม แต่ก็กลับตั้งตรงเมื่อยามหมดแรงลมได้

ต้นหญ้าที่ปกคลุมพื้นดินอยู่ดูเป็นวัชพืชที่ด้อยค่า แต่พงษ์เทพกล่าวว่  
อยากเป็น "หญ้าพรมพื้นดิน" แสดงว่าหญ้าให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นดิน เพราะ  
"พรม" เป็นสกรรณกรรียาซึ่งมักใช้กับกรรมตรงที่เป็นน้ำ เช่น พรมน้ำ อาจใช้  
ในคำช้อนเช่น ประพรม หรือใช้เป็นอกรรณกรรียา เช่น ฝนพรมพรำ โดยปกติ  
พรม มีความหมายว่าทำให้ (น้ำ) เป็นฝอยกระเซ็น เช่น พรมผ้า หมายถึง  
พรมน้ำลงบนผ้าเพื่อให้ความชื้นก่อนการรีด พรมในที่นี้ใช้เป็นกรรียาของหญ้า  
นับเป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างความสะดุคกระทบใจ อาจตีความได้ว่า หญ้า  
สามารถให้ความชุ่มชื้นไปทั่วพื้นดิน

บทเพลงนี้สื่อจินตนาการที่มุ่งสร้างสรรค์ประ โยชน์แก่ส่วนรวม  
เช่น "อยากเป็นสนต้องลม เป็นหญ้าพรมพื้นดิน" ตลอดจน "เป็นเหงื่อกาย

"ไหลรินให้แผ่นดินดुकกลืน" แสดงถึงความเสียดสี การใช้ร่างกายจนเหงื่อไหลริน เหงื่อเป็นของเหลวที่ขับออกจากร่างกายเวลาที่ออกแรงมากๆ เป็นของเสียที่ไม่พึงประสงค์ แต่เหงื่อจำนวนมากที่ไหลลงสู่ดิน ก็เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ เพราะเป็นเครื่องแสดงว่าเหงื่อไคลของผู้ใช้แรงงานมีคุณค่าโดยตรงต่อแผ่นดิน ความชุ่มชื้นของแผ่นดินก็เป็นที่มาของ "ฝนพรำ"

ความขัดแย้งระหว่างหญ้าอันเป็นวัชพืชกับความชุ่มชื้นของดินอันมีค่า และหยาดเหงื่ออันสกรปรกกับหยาดฝนอันบริสุทธิ์ เป็นองค์ประกอบที่เน้นให้เห็นสิ่งสามัญที่ถูกลืมมองข้ามไป ซึ่งในเนื้อแท้แล้วเป็นสิ่งสูงค่าอันน่าภาคภูมิใจ

บทเพลง "สนสว่าง" กล่าวถึงชีวิตของคนที่ถูกกลืนอยู่กับธรรมชาติ โดยอาศัยองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจว่า

อยู่กับสนเป็นคนมอซอ                      แต่ก็ซื่อสัตย์จริงใจ

(บทเพลง "สนสว่าง")

คนยากจนต้องอยู่กับดิน อยู่กับธรรมชาติ อยู่กับ "สน" อันเป็นเพียงพืชที่ไม่มีราคาค่างวดอันใด เขาจึงเป็นเพียง "คนมอซอ" ไม่สวยงามเพราะขาดทรัพย์สินปรุงแต่งให้โก้หรู แต่เขาก็เป็นคนที่ "ซื่อสัตย์จริงใจ" ถึงจะเป็นคนต่ำต้อยในฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ก็ภาคภูมิใจในความเป็นคนดีซื่อสัตย์ของตน เป็นความประสานจากความขัดแย้งระหว่างความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจที่สื่อความหมายได้ลึกซึ้ง

บทเพลง "คนเดินดิน" กล่าวถึงทางเลือกของคนว่า

ดีกับชั่วคู่กันเป็นธรรมดา      ไม่อ้อมอย่างหมาก็ต้องอดอย่างเสือ

(บทเพลง "คนเดินดิน")

คนที่ "อ้อมอย่างหมา" คือร่ำรวยเพราะความประพฤติชั่วตะกละ-ตะกรามไม่มีศักดิ์ศรี ส่วนคนที่ "อดอย่างเสือ" คือยอมอดอยากเพื่อรักษาศักดิ์ศรีไม่ถือง้อขอใครกิน มีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของตน ถึงแม้จะอดอยาก

ยากจน แต่ก็ยึดความภาคภูมิใจเป็นหลัก องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความต่ำต้อยที่อ้อมอย่างหมา กับความภาคภูมิใจที่อวดอย่างเสื่อแสดงทางเลือก 2 ทาง อันตรงกันข้าม ซึ่งเป็นธรรมชาติเหมือน "ดีกับชั่ว" ที่ทะเลาะเล้ากันไป แต่ องค์ประกอบที่น่าสนใจก็คือ "คนเดินดิน" สามารถอยู่อย่างทรนงเมื่อตัดสินใจเลือกเอาความภาคภูมิใจเป็นที่ตั้งต่างๆ ที่อาจดูต่ำต้อยในสายตาผู้อื่น

บทเพลง "หนุ่มก่อสร้าง" กล่าวถึงชีวิตของหนุ่มก่อสร้างที่ต่ำต้อย กับผลงานอันน่าภาคภูมิใจของพวกเขาว่า

เมืองไทยงามทรูเหลือวคูตึกโก้ทรูโต้ลม กรรมกรนอนในเพิงโทรมๆ  
 มื้อน ตาปู เลื่อยคม สร้างฝันให้เราสาวหนุ่ม  
 (บทเพลง "หนุ่มก่อสร้าง")

กรรมกรผู้ขายแรงกายเพื่อเลี้ยงชีพ มีอุปสรรคในการทำงานเพียง มื้อน ตาปู เลื่อย แต่สามารถสร้างสรรค์ให้ "เมืองไทยงามทรู" ไปด้วย ตึกงามทันสมัย "โก้ทรูโต้ลม" เพราะหยาดเหงื่อแรงงานของเขา แต่ชีวิตของกรรมกรผู้สร้างตึกสูงเสียดฟ้า โต้ลมนี้กลับ "นอนในเพิงโทรมๆ" ที่ติดดิน เป็นความขัดแย้งกันอย่างเด่นชัดระหว่างกรรมกรผู้มีชีวิตต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจในผลงานอันยิ่งใหญ่ของเขา

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันในบทเพลงนี้ เน้นให้เห็นความแตกต่างกัน ระหว่างฐานะและโอกาสของบุคคลที่แม้จะเป็นผู้สร้างแต่ก็ไม่มีโอกาสได้อาศัย กับผู้อาศัยแต่ไม่ได้สร้าง บทเพลงแสดงความชื่นชมในความยิ่งใหญ่ในผลงาน และคุณสมบัติของผู้สร้างที่ยากจนต่ำต้อย แต่มานะบากบั่นอดทนต่อความทุกข์

บทเพลง "ห่วยแถลง" กล่าวถึงชีวิตของ "พร" ผู้หญิงที่นายสถานีรถไฟห่วยแถลงกล่าวว่า "บ้าผู้ชาย" แต่พงษ์เทพกลับมองเห็นความซื่อสัตย์ต่อความรักของพร เป็นสิ่งน่าภาคภูมิใจ นายก๋ออง เพราะความมั่นคงในความรัก พรจึงรอชายคนรักที่สถานีรถไฟตลอดเวลา เป็นความมั่นคงที่มีต่อ

ผู้ชายเพียงคนเดียว จึงไม่ตรงกับคำว่า "บ้้าผู้ชาย" ในสายตาของผู้อื่น  
เมื่อใช้เวลารอคอยนานเข้า พรก็ถึงกับเสี๑สติเพราะความผิ๑หวังที่รุนแรง  
แต่ก็ยังคงยึดมั่นกับการรอคอย คนนอกอาจมองพรด้วยความเวทนา ซึ่งยัง  
สมเพชในความขาดสติของพรที่ท่ຸมเทศี๑ชีวิตทั้งชีวิตเพื่อผู้ชายคนหนึ่งที่ยังเฝ๑  
ฝ่านเข้ามา ชีวิตของพรจึงประกอบด้วยความขัดแย้งระหว่างความต่ำต้อยกับ  
ความภาคภูมิ องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันนี้ได้ตั้งคำถามต่อผู้ฟังว่าควรจะวินิจฉัย  
พรว่าเป็นคนเช่นไรกันแน่

ชื้อ๑บายพรแกนอนให้๑ตันหู๑วาง	อยู่๑ข้างทางรถไฟใกล้๑สถานี
หื้อ๑ยแถ๑ลง แถ๑-ลงช่วย๑ส่งแก๑ที่	นาย๑สถานีบอก๑ว่าแก๑บ้้าผู้ชาย
ชื้อ๑บายพรแกนอนให้๑ตันหู๑วาง	อยู่๑ข้างทางรถไฟใกล้๑สถานี
ทຸ๑องพ๑ุทโธ ๑ั๑มโ๑ม ขอ๑เหล่า๑กิน๑ที่	รอ๑สามีบอก๑ว่าจะมา๑ชั๑กวัน

(บทเพลง "หื้อ๑ยแถ๑ลง")

บทเพลง "ลาว" กล่าวถึงความต่ำต้อยในความเป็น "ลาว" แต่ก็  
ภาคภูมิใจในความเป็นผู้สร้างที่สำคัญของประเทศและของโลก ว่า

กิน๑อื๑หยัง๑กะว่า๑ลาว	กิน๑อื๑หยัง๑ๆ กะว่า๑ลาว
เฮ๑็ดอื๑หยัง๑กะว่า๑ลาว	เฮ๑็ดอื๑หยัง๑ๆ กะว่า๑ลาว
อยู่๑ใ๑สกะว่า๑ลาว	อยู่๑เมือง๑ไ๑ได้ เมือง๑ไ๑ได้กะว่า๑ลาว
บา๑ดระ๑วัง๑เต๑	บา๑ดระ๑วัง๑ชุม๑ลาวจะ๑ส๑ไ๑ตร๑ค์
เมือง๑ไทย๑ก็๑ซี๑เป็น๑อ๑ัม๑พา๑ต	หั้น๑เต๑

(บทเพลง "ลาว")

คน๑อื๑सान๑มัก๑ถูก๑เรีย๑ก๑ว่า "ลาว" ด้วยความหมายที่ต่ำต้อย ไม่ว่า  
จะกิน๑อะไร ทำ๑อะไร ก็๑ถูก๑เรีย๑ก๑ว่า "ลาว" เหมือนกับคน "ลาว" ไม่มี๑หวั๑ใจ  
และ๑นำ๑เย๑ย๑หั้น๑ไป๑หมด ผู้๑ใช้๑แรง๑งาน๑ใน๑เมือง๑ไทย๑ส่วน๑ใหญ่๑ก็๑เป็น๑ "ลาว" ดั่ง๑นั้น  
หาก๑วัน๑ใด "ลาว" หยุด๑งาน๑ประ๑ทัง๑ขึ้น๑มา๑ก็๑การ๑งาน๑ต่าง๑ๆ ที่๑ต้อง๑อา๑คั๑ย๑แรง๑งาน

คงต้องหยุดชะงัก บทเพลงนี้แสดงความภูมิใจอย่างประชิดประชั้นว่า "ลาว" สามารถกมกกิจการที่ใช้แรงงานไว้ได้ ทั้งๆ ที่ถูกดูหมิ่นและเท่าที่ผ่านมายังไม่มี "ลาว" รวมตัวกัน "สไตรค์" อย่างรุนแรง เพราะความเจียมตนและมักน้อยนั่นเอง การเสียดสีโดยพูดเกินจริงอย่างมีอารมณ์ขันว่า "ลาวจะสไตรค์" จึงมีจุดประสงค์เพียงจะหยอกล้อและปรามผู้เหยียดหยามดูหมิ่น พวกเขา รู้สึกต่ำต้อยน้อยใจที่มีแต่คนดูถูก แต่ในขณะที่เดียวกัน "ลาว" ก็ภาคภูมิใจในความเป็นเรี่ยวแรงสำคัญที่สร้างสรรค์ความเจริญด้วยความวิริยะอุตสาหะ ไม่ย่อท้อและเจียมตน องค์ประกอบที่ขัดแย้งระหว่างความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจในบทเพลงนี้จึงสื่อสารถึงความเป็น "ลาว" ที่นายยกย่อง นำเห็น-ออกเห็นใจ และเตือนสติผู้อื่นที่มองไม่เห็นความสำคัญของ "ลาว"

บทเพลง "โคราช 4" กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างความต่ำต้อยกับความภาคภูมิใจว่า

อยู่กินตามยถาอยู่มาเป็นวิถี	ตั้งแต่แมงกูดจี่กินถึงตักแตน
ไม่ใช่เจ้านายกินทรายกินหิน	กินเหล็กกินดินจนอิมจนเรอ

(บทเพลง "โคราช 4")

ชาวอีสานมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น เพราะความแห้งแล้งของผืนดิน จึงต้องอาศัยอาหารที่มีในท้องถิ่น คือกิน "ตั้งแต่แมงกูดจี่ 1 กินถึงตักแตน" แต่เขายังมีความภาคภูมิใจในความซื่อสัตย์สุจริตที่ "ไม่ใช่เจ้านายกินทรายกินหิน" คนที่มีอำนาจก็อาศัยการฉ้อโกง เพื่อความร่ำรวย โกงกินแม่แต่งบประมาณแผ่นดินที่เป็นค่าทราย หิน เหล็ก ดิน และโกงกินชนิดที่ไม่รู้จักพอ เพราะ "กินจนอิมจนเรอ" แสดงถึงความโลภ ความไม่รู้จักพอ

1 แมงกูดจี่ คือ แมลงชนิดหนึ่ง ปีกแข็งมีขนาดเล็กเท่าปลายนิ้วก้อย สีเหมือนเม็ดมะขามแก่ ชอบอาศัยอยู่ตามมูลควาย ชาวอีสานนำมาคั่วใส่เกลือรับประทานเป็นอาหาร (พ่องศรี สุทธิโชติ, (สัมภาษณ์) 25 มกราคม 2537)

องค์ประกอบระหว่างความยากจนกับความภาคภูมิใจ เป็นส่วนเน้นให้เห็นความภาคภูมิใจในความเป็นคนจนแต่ชื่อเสียงของชาวอีสาน

บทเพลง "จูบฟ้า- ผากดิน" แสดงความขัดแย้งระหว่างความต่ำต้อยกับความยิ่งใหญ่ภาคภูมิใจของคนบ้านป่าดงดอย

เชิญพี่บ้านป่าดงดอย                      ไม้เลื้อยเถินหม่ออยู่ตามยถา  
 นานแล้วมนาน                                มันจนคนมีน้ำใจ

(บทเพลง "จูบฟ้า-ผากดิน")

คนที่อยู่ตามประสา "บ้านป่าดงดอย" ผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีความเป็นอยู่ทัดเทียมกัน "ไม้เลื้อยเถินหม่ออยู่ตามยถา" กันอย่างนี้มานาน เพราะไม่มีใครมาเมตตาช่วยเหลือ "นานแล้วมนาน มันจนคนมีน้ำใจ" ความเนิ่นนานของภาวะยากจนอย่างเสมอภาคนี้เป็นบ่อเกิดของน้ำใจ บทเพลงเดียวกันนี้ยังกล่าวต่อไปว่า

พี่ได้สาวน้อย ชุดดอยจนลุ่ม      เก็บต้มเม็ดหิน  
 เม็ดทรายดินเนาเปื้อย      จังค่อยเลิกลาถิ่น      ฉันรักเธอ

(บทเพลง "จูบฟ้า-ผากดิน")

หนุ่มบ้านป่าดงดอยยึดมั่นในความรัก มันคงต่อนางเดียว ความเปรียบที่เขากล่าวว่าถึงจะไม่ได้สาวเป็นคู่ ก็จะขอรักเธอตลอดไป จนกว่าเขาจะสามารถ "ชุดดอยจนลุ่ม" ต้มเม็ดหินเม็ดทรายจนเนาเปื้อย เป็นอติพจน์ (Hyperbole) ที่กล่าวเกินจริง เพราะลำพังคนเดียวคนเดียวจะ "ชุดดอยจนลุ่ม" คงต้องใช้เวลายาวนานเหลือเกิน และเม็ดทรายเม็ดหินจะต้มนานเท่าใดไม่มีวันเนาเปื้อย องค์ประกอบนี้แสดงความรักอันยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ เป็นความยิ่งใหญ่ที่ต้องเปรียบกับสภาวะที่เกินจริง

องค์ประกอบที่ขัดแย้งระหว่างชายหนุ่มที่ต่ำต้อยด้วยฐานะ แต่ยิ่งใหญ่ในเรื่องความรัก สื่อให้เห็นความรักที่ชื่อสัตย์มั่นคงของบุคคลที่มีชีวิตคลุกคลีอยู่กับธรรมชาติอันงดงามบริสุทธิ์



## 2. ความยากจน กับน้ำใจอันงดงามและกล้าแกร่ง

บทเพลง "ไอแอมอีसान" กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างอดีตกับปัจจุบันของถิ่นอีสานว่า "อดีตเคยรุ่ง แต่ปัจจุบันโรยรา" แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงไปในทางเลื่อมและทรุดโทรมลง บทเพลงยังกล่าวต่อไปว่า "ไอแอมอีसानบ้านฉันไม่มีทรัพย์สิน" ไม่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอให้เก็บเกี่ยวสะสมเป็นทรัพย์สินได้ ชาวอีสานจึงรู้สึกที่ "ต่ำต้อยเพียงดินเพชรนิลไม่มีสนอง" ถึงแม้จะมีฐานะต่ำต้อยเมื่อเทียบกับคนในท้องถิ่นอื่น แต่ก็ยังมีความภาคภูมิใจในความเป็นคนรวยน้ำใจของชาวอีสาน ที่ปรารถนาจะ "ส่งมอบความรัก" ให้แก่คนในถิ่นอื่น แม้ว่าจะ เป็นความรัก "จากคนข้างแรมไอแอมอีसान" คนข้างแรมคือคนที่ต่ำต้อยด้อยวาสนา มีชีวิตที่มัวหม่นเหมือนข้างแรม หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงคนพิดำเหมือนกลางคืนที่มีมืดมิด บทเพลงนี้จึงสะท้อนองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความต่ำต้อย ยากไร้ขัดสน กับความร่ำรวยน้ำใจไมตรี องค์ประกอบนี้เป็นความประสานที่ให้ความนับถือชื่นชมต่อคนอีสานอย่างเรียบง่าย แต่ลึกซึ้ง

"ไอแอมอีसानบ้านฉันอยู่ที่ราบสูง	อดีตเคยรุ่งแต่ปัจจุบันโรยรา"
"ไอแอมอีसानบ้านฉันไม่มีทรัพย์สิน	ต่ำต้อยเพียงดินเพชรนิลไม่มีสนอง"
"ส่งมอบความรักจากคนข้างแรม	ไอแอมอีसान"

(บทเพลง "ไอแอมอีसान")

บทเพลง "แม่" เสนอจินตนาการที่ขัดแย้งกันระหว่างความทุกข์ยากกับน้ำใจว่า

จึงเอาน้ำลูบท้อง	ลูกที่ร้องนั้นลูกคน
ให้ดื่มกินนมจนๆ	นมไม่ขึ้นสายนมขาด
ลูกกินนมแม่กินน้ำ	เข้าคำก็คุ้มเจ็ย
ไม่ได้พลอยแม่ก็เปลี่ย	ไม่ได้พักเพราะรักลูก

(บทเพลง "แม่")

เมื่อคอยากเพราะความยากไร้ถึงขนาดต้อง "เอาน้ำลูบท้อง" ร่างกายจึงขาดสารอาหารจน "นมไม่ขึ้นสายนมขาด" ทั้งๆ ที่แม่ก็พยายาม ดิ้นรนเสาะหาพลอยมาขาย "เข้าคำก็คุ้มเจ็ย" บอกถึงความตรากตรำทำงาน ไม่หยุดหย่อน แต่เป็นความตรากตรำที่ไร้ผลเพราะ "ไม่ได้พลอย" ที่จะนำไป ขายแลกเปลี่ยนเป็นอาหารได้ ถึงแม้ "แม่ก็เปลี่ย" เพราะตรากตรำและไม่มี อาหารก็ยังมี "ไม่ได้พักเพราะรักลูก" บทเพลงกล่าวถึงความมีมานะพยายาม ของแม่ต่อไปว่า

ดิ้นรนสู้ทนถึก	สายใยสายใจผูก
ถักทอชีวิตลูก	ให้เป็นไทใช่เป็นทาส
น้ำค้ำยังหยดใส	น้ำไพรยังไหลมา
น้ำใจของมารดา	มีน้ำตาและน้ำนม

(บทเพลง "แม่")

ตราบที่ชีวิตยังมีอยู่ แม่ก็ยังสู้ทนบากบั่นทำงานเพื่อ "ถักทอชีวิตลูก ให้เป็นไทใช่เป็นทาส" แสดงว่าคนจนยังเลือกทางที่จะเป็นนายของตัวเอง เติบโตบนวิถีทางแห่งความชอบธรรมไม่หันเหไปเป็นทาสของความชั่ว ตราบใด ที่ "น้ำค้ำยังสดใส น้ำไพรยังไหลมา" ตราบนั้นความรักความเสียสละของแม่ ที่กลั่นเลือดในอกเป็นน้ำนม และกลั่นความอ่อนไหวในความเมตตาออกมาเป็น น้ำตาก็ยังคงมีอยู่ต่อไป

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความจนเงินกับความมีน้ำใจอันงดงาม  
กล้าแกร่ง เน้นให้เห็นความยิ่งใหญ่ในความรักของผู้เป็น "แม่"

บทเพลง "ตั้งเก" กล่าวถึงชีวิตของหนุ่มอีสานที่ต้องเดินทางไป  
ประกอบอาชีพเป็นตั้งเก แต่เขาก็ยังคงยึดหลักการดำเนินชีวิตว่า  
ทะเลมันถมไม่เต็มเหมือนคนใจเค็มที่คอยยื้อแย่ง  
คนจนก็ถมไม่เต็มแต่ใจไม่เค็มทำงานเข้มแข็ง

(บทเพลง "ตั้งเก")

พงษ์เทพเปรียบใจคนเหมือนดังทะเล "คนใจเค็ม" นั้น ไม่รู้จักอ้อม  
จักพอ เหมือนทะเลที่ "ถมไม่เต็ม" คิดแต่จะ "คอยยื้อแย่ง" คือเอารัดเอา  
เปรียบเบียดบังผู้อื่นทุกทาง ต่างกับคนจนที่ "ถมไม่เต็ม" เพราะน้ำใจกว้าง  
ขวางเหมือนทะเลหรืออาจตีความได้อีกทางหนึ่งว่า มีน้ำใจกว้างขวางดุจทะเล  
ที่รองรับความทุกข์ยากได้ไม่สิ้นสุด การเปรียบใจคนกับทะเลทำให้พงษ์เทพ  
ชี้ต่อไปว่าคนจนนั้น "ใจไม่เค็มทำงานเข้มแข็ง" คือ มีศักดิ์ศรี เมื่อรับค่าจ้าง  
แล้วก็ทำงานให้คุ้มกับค่าจ้างที่ได้รับ ไม่เอารัดเอาเปรียบนายจ้าง เป็นความ  
ขัดแย้งกันระหว่างความจนเงินกับความมีน้ำใจอันงดงามกล้าแกร่ง

### 3. ความทุกข์กับความสุข

บทเพลง "มีสุขบนทุกข์" กล่าวถึงความขัดแย้งกันระหว่างความทุกข์  
กับความสุข ว่า

ฉันมีความสุขบนความทุกข์ของตัวเอง ไม่ข่มไม่เหงาไม่เคยคิดจะ อิจฉา  
มีความงามบนริ้วรอยที่โรยรา มีราคาบนริ้วรอยของราศี

(บทเพลง "มีสุขบนทุกข์")

"ฉันมีความสุขบนความทุกข์ของตัวเอง" บ่งบอกถึงชีวิตที่พบแต่ความทุกข์มาจนซาซึน การที่มีความสุขได้แม้ขณะที่มีความทุกข์ แสดงถึงภาวะที่รู้เท่าทันความทุกข์จนวางเฉยได้ ความขัดแย้งนี้เป็นองค์ประกอบที่ส่วยงามมาก ถ้าบุคคลใดสามารถมีความสุขบนความทุกข์ของตัวเองได้ ก็จะผ่อนคลายจากความร้อนรนกระวนกระวาย แต่ที่โลกวุ่นวายยุ่งเหยิงอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่อยากมีความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น เมื่อมีความสุขบนความทุกข์ของตัวเอง ก็ "ไม่ข่มไม่เหงไม่เคบคิดจะอิจฉา" ผู้อื่น มีการเล่นคำ ว่า "ไม่" เพื่อเน้นให้เห็นสิ่งที่เขาไม่กระทำ เขาจึงเป็นคนที่ "มีความงามบนรวิรรอยที่โรยรา มีราคาบนรวิรรอยของราศี" หงษ์เทพแสดงความขัดแย้งกันระหว่าง ความงามกับความโรยรา และความมีราคากับราศี คือใช้พยัญชนะ ร-ค เรียงกันทั้ง 2 คำ แต่ความหมายขัดแย้งกันอยู่ เพราะโดยทั่วไปของที่มีราศีมักไม่ค่อยมีราคา เป็นความขัดแย้งที่นำมาประกอบกันได้อย่างลงตัว ความงามอันเกิดจากรวิรรอยที่โรยราแสดงถึงการต่อสู้ชีวิตอย่างโศกโชน รวิรรอยเป็นประจักษ์พยานของหัวใจที่แข็งแกร่ง ชีวิตจึงมีราคาคือมีค่าปรากฏขึ้นเหนือบาดแผลของชีวิต ซึ่งดูเผินๆ แต่ภายนอกก็คล้ายว่าเป็นราศี

บทเพลงนี้เสนอจินตนาการที่เกิดจากอารมณ์อันหลากหลายคือ มีทั้งความทุกข์และความสุขในขณะเดียวกัน องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันนี้ส่งผลให้เห็นการหาทางออกอันชาญฉลาดของผู้ที่มีความทุกข์โดยการทำให้เป็นสุข เป็นการกระทำที่น่ายกย่องและ เอาอย่าง

บทเพลง "ยิ้มเหงๆ เศร้างามๆ" กล่าวถึงองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความทุกข์ความเศร้า กับความสุขสดใส ว่า

ยิ้มเหงๆเศร้าหงามๆ	มีคนถามว่าเธอคือใคร
ทั้งๆโลกนี้ก้าวไกลแสนไกล	เธอยังสดใสอยู่ในโลกเก่า

ยิ้มเหงาๆ เศร้าพองามๆ ถ้าครึ่งโลกร้ายที่ฉันตากถาง	คือนิยามของความทุกข์ยาก เป็นครึ่งโลกสวยหอมอบให้เธอ (บทเพลง "ยิ้มเหงาๆ เศร้าพองาม")
--	--

รอยยิ้มที่เป็น "ยิ้มเหงาๆ" สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตที่ผ่านความทุกข์ยากของหญิงผู้หนึ่ง ซึ่งบอกไว้ในช่วงอื่นของบทเพลงนี้ว่า เธอ "พลัดพรากจากคนที่เธอรัก" เธอจึงว่าเหว่า แม้แต่ยามเธอยิ้ม ก็ยังยิ้มเหงาๆ เศร้าๆ พงษ์เทพกล่ำวขยายความรอยยิ้มเหงาๆ ของเธอว่า "เศร้าพองามๆ" น่าจะหมายความว่า เธอเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีโหยหวนไห้เสียใจเรื่องใดให้วุ่นวายจนเกินงาม ในความเศร้าของเธอจึงดุดสงบภาคภูมิ มีความงามแฝงอยู่ พงษ์เทพกล่ำวว่า รอยยิ้มอันงามอย่างเศร้าๆ นั้น เป็น "นิยามของความทุกข์ยาก" คือ บอกคำจำกัดความของความทุกข์ยาก แสดงว่าความทุกข์เป็นที่มาของความงาม เป็นความงามจากความอดทน ความมานะบากบั่นที่จะต่อสู้และความวางเฉย

ความขัดแย้งระหว่างความเศร้ากับความสดใสที่มีอยู่ในตัวเธอ บ่งบอกถึงความสุขที่แฝงอยู่ในความเศร้า ผู้ฟังต้องตีความว่าความสุขนั้นหมายถึงสิ่งใด ในที่นี้น่าจะพิจารณาว่าความสุขคือความสุขใจในการทำงาน สุขใจในความรู้จักพอ เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากใจที่ดิ้งามของเธอ ในโลกใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ เธอคร่ำครวญว่า เป็นผู้หญิงที่มีรอยยิ้มเหงาๆ เศร้าๆ ซึ่งแสดงถึงความอ้างว้างโดดเดี่ยว เพราะเธอไม่เดินร่นก้าวไปตามโลกใหม่ สิ่งสำคัญก็คือพงษ์เทพกล่ำวว่า "เธอยังสดใสอยู่ในโลกเก่า" "สดใส" บ่งชี้ว่าเธอมีความสุขกับการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายไม่มีความทะเยอทะยานให้เกินตัว และ "โลกเก่า" นั้นหมายถึง โลกที่สุขสงบไม่มีการแก่งแย่ง ไม่มีความเห็นแก่ตัว

บทเพลงนี้ได้แสดงจินตนาการจากแรงกระทบอารมณ์อันหลากหลาย คือ ความเหงา ความเศร้า ความสดใส ความงาม ส่งผลต่อการสื่อสารให้

เห็นถึงชีวิตอันมีความสุขสดใสท่ามกลางความทุกข์ร้อน ความวุ่นวายของสังคม  
ของผู้หญิงคนหนึ่ง เป็นการต่อสู้สิ่งที่ทุกข์ยากไม่น่าพึงใจ แต่ส่งผลไปยังความ  
งามอันยิ่งใหญ่

บทเพลง "สุกร์เมาเสาร์นอน" กล่าวถึงชีวิตของครูบ้านนอก  
คนหนึ่ง ว่า

ตัวไม่ใหญ่แต่ยาวก็หน้าใหญ่ใจยาว เงินเดือนเงินดาวน์เป็นน้ำซิมบ่อทราย  
ถ้าน้ำแห้งบ่อก็เบิด ฉ.กันไป เล่นแชร์ไปด้วยเล่นหวยกันไป  
สิ้นเดือนสบายไม่ต้องรับเงินเดือน

(บทเพลง "สุกร์เมาเสาร์นอน")

เพราะความเป็นคน "หน้าใหญ่ใจยาว" จึงเลี้ยงเพื่อนฝูงบ่อยๆ  
จนเงินเดือนที่เปรียบเหมือน "น้ำซิมบ่อทราย" ต้อง "แห้งบ่อ" เพราะนอกจาก  
จะหมดไปกับค่าสุราอาหารแล้วยังจ่ายค่าแชร์ ค่าหวย อันเป็นความหวังของ  
คนจน จึงต้องอาศัยการกู้เงินฉุกเฉินมาแก้ขัด พอสิ้นเดือนก็ถูกหักเงินเดือน  
ชดใช้หนี้สินจนหมด แต่ก็ไม่ทุกข์ร้อนกับความทุกข์ที่ไร้เงินสำหรับใช้จ่าย กลับ  
คิดว่า "สิ้นเดือนสบายไม่ต้องรับเงินเดือน" เป็นความสุขที่ขัดแย้งกับสภาพ  
ชีวิตที่มีปัญหาการเงินอันถือเป็นความทุกข์ โดยทำใจให้มีความสุขกับความทุกข์  
ที่ได้รับ แม้ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาได้เฉพาะช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น

บทเพลง "นกเขาไฟ" เสนอความขัดแย้งกันระหว่างความทุกข์  
ยากกับความสุข ว่า

เจ้าเพื่อนไม่อ่อนแต่สวย	ผ้ามวยโหกสวยสุดสม
ผิวคล้ำหมดำตาคม	เอวกลมหีอนรอบกองไฟ
สูบยาพันด้ายสีแดง	ลงแรงถางดงพงไพร
ดอกเหงื่อหอมหวานนวลโย	สุขใจไร้ข้าวหอมกรุ่น

(บทเพลง "นกเขาไฟ")

หญิงสาวที่ต้องตรากตรำกับงานหนัก ยากที่จะพักผ่อนให้อ่อนช้อยได้ เพราะมือไม้ย่ำมแข็งกระด้าง แต่ก็ยังมีความงามแฝงอยู่ คืองามตามประสา หญิงสาวที่ผ่านงานมาหนักแล้ว ถึง "เจ้าพ่อนไม่อ่อนแต่สวย" แต่ก็สวยเพราะความมีคุณค่าของคนทำงาน "ลงแรงถางดงพงไพร" แม้จะเหนื่อยจนกายเต็มไปด้วยหยาดเหงื่อแต่ก็เป็นหยาดเหงื่อที่มีความงามดุดอกไม้และยังมีกลิ่นหอมของนวลแห่งความสาว "ดอกเหงื่อหอมหวานนวลโย" เป็นความงาม ความหอมอันเกิดจากการทำงานจนได้รับความสำเร็จ "สุขใจไร่ข้าวหอมกรุ่น" เป็นผลงานที่สร้างความสุขแก่ชาวนาชาวไร่

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความทุกข์ที่เกิดจากความยากจน กับความสุขที่เกิดจากการลงแรงไป เน้นให้เห็นความสุขความสงบอันเป็น ราคาแห่งความเป็นคนที่รู้คุณค่าของชีวิต และพอใจในความเป็นอยู่ของตน

บทเพลง "เอาเตี๊ยะ" กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างความยากจน ต่ำต้อย กับความภาคภูมิใจ หรือความจนเงินแต่รวยความสุข ว่า

เอาเตอะเอาเตอะเอาผมเป็นแฟน ป่มีเงินแสนหัวใจไม่เคร่า  
 ไม่โกงไม่กินไม่เคยโกหก มีแต่ตลกชอบหยอกเข้า  
 จะกล่อมเพลงจ้อยจะร้อยเพลงขอ ออออกอ้ออ อ่อนถึงยามเช้า

(บทเพลง "เอาเตี๊ยะ")

บทเพลงกล่าวถึงชีวิตที่ซื่อๆ บริสุทธิ์ อยู่ตามประสาบ้านป่า บ้านไร่ บ้านนา ของชาวชนบทที่มีฐานะยากจน ถึงแม้ในชีวิตจะ "ป่มีเงินแสน" แต่ "หัวใจไม่เคร่า" ถึงแม้จะต่ำต้อยแต่เขาก็ภูมิใจในความซื่อสัตย์ "ไม่โกงไม่กิน-ไม่เคยโกหก" ชีวิตจึงมีความสุข "มีแต่ตลกชอบหยอกชอบเข้า" แสดงถึงความร่าเริงแจ่มใสไม่คิดอะไรมาก นอกจากเขาจะมีความสุขแล้ว ยังคิดเพื่อแผ่ความสุขเพื่อผู้อื่นด้วยการ "กล่อมเพลงจ้อยจะร้อยเพลงขอ" ให้สาว-คนรักของเขามีความสุขอีกด้วย เป็นความสุขที่เขาคิดหยิบยื่นให้ได้เหมาะ

กับสภาพของความ เป็นอยู่ เป็นความสุขที่เกิดจากความภูมิใจในความดีงาม  
ของชีวิต เป็นแก่นแท้ของชีวิต

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความยากจนเงิน แต่กลับร่ำรวย  
ความสุขเป็นความขัดแย้งที่ทำให้มองเห็นสัจธรรมของชีวิตว่า ชีวิตมีความสุข  
ได้เพราะ รู้คุณค่าของชีวิตสามารถแยกแยะความจริงกับมายาได้

บทเพลง "ผีแมว" กล่าวถึงวิญญานที่มาปรากฏให้เห็นเป็นร่างของ  
แมวและผู้หญิง ว่า

เป็นแมวมาหายใจใส่หู	ไล่หนีก็วิ่งมาหา
อย่ามากวนเขาจะนอนอ่อนระอา	แมวสบตาแยกเขี้ยวเหมือนคน
ร่างแมวเปลี่ยนเป็นหญิงไป	จิตใจก็วุ่นวายสับสน
ยืนอยู่ปลายเตียงเหมือนมนต์	สะกดเพื่อนร่วมห้องสองคน
ให้หลับไหลไม่รู้เรื่องราว	
หน้าหมองหม่นมองมาตาเหม่อ	จีนเก่าๆ เลือตรงแม่مایش
ถ้าฉันล่วงเกินนอนเตียงเธอตาย	ขอภัยไม่ได้ตั้งใจทำ
เธอไม่ให้นอนหลอกหลอนฉันอยู่	เหมือนอยากให้เราเรื่องราวมีดคำ
เธอเปิดประตูเหมือนสื่อชักนำ	เห็นแสงร้อนแรงเหมือนแสงไฟในบาร์
มาทั้งกลิ่นทั้งเสียง เสียงที่แหบโหยหวน	อบอวลด้วยกลิ่นคลื่นเหียน
สงบจิตต่างรูปแทนเทียน	จากใจผู้มาเยี่ยมเยียน
ให้เพื่อนทุกข์พ้นทรมาน	

(บทเพลง "ผีแมว")

บทเพลงกล่าวบรรยายสภาพของผีแมวที่แปรเปลี่ยนเป็นภาพของผู้หญิง  
ที่ชวนให้เวทนาสังสาร "หน้าหมองหม่นมองมาตาเหม่อ" สะท้อนความทุกข์-  
ทรมานที่เธอได้รับ ประกอบกับการแต่งกายด้วย "จีนเก่าๆ เลือตรงแม่مایش"  
บ่งบอกถึงฐานะอันยากจน เธอมาปรากฏกายให้เห็นเพื่อ "อยากให้เราเรื่องราว



มีคำ" น่าจะเป็นเรื่องของผลกรรมที่เธอได้ทำไว้ วิญญาณของเธอจึงไม่สงบสุข นอกจากจะให้เห็นร่างกายแล้ว ยังได้กลิ่นอันชวน "คลื่นเหียน" ได้ยินเสียง "ที่แหบโหยหวน" ทั้งรูป กลิ่น เสียง ที่มาปรากฏสะท้อนความทุกข์ที่เธอได้รับอยู่ จนผู้พบต้อง "สงบจิตต่างรูปแทนเทียบ" เพื่อ "ให้เพื่อนทุกข์พ้นทรมาน" เป็นการแผ่เมตตา คือความเห็นใจและความปรารถนาดีแก่วิญญาณของผู้ที่ทุกข์ร้อน

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความทุกข์ร้อนที่วิญญาณของผีแมวหรือหญิงผู้นี้ได้รับกับความสุข ความสงบ ความปรารถนาดีที่ผู้เยี่ยมเยียนหยิบยื่นให้ สะท้อนให้เห็นว่า ไม่ว่าคนหรือผีก็มีความทุกข์ได้เช่นเดียวกัน และความเมตตาปราณีต่อเพื่อนร่วมทุกข์สามารถดับทุกข์นั้นได้ และยังทำให้ผู้แผ่เมตตา มีจิตสงบไม่ถูกรบกวนด้วยความหวาดกลัวอีกด้วย

#### 4. ความเจริญกับความเสื่อม

บทเพลง "นาวา" กล่าวถึงความขัดแย้งกันระหว่างความเจริญกับความเสื่อมว่า

กรรมเวรลากอวนสังคมาคมข่มขื่น วันคืนหาศทรายระทมตรอมตรมด้วยผล  
เหลือเพียงแต่เกาะร้าง เหือดแห้งสิ้นแรงคลื่นลม

(บทเพลง "นาวา")

เมื่อสังคมาคมมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น จิตใจของคนก็เริ่มเสื่อมลง มีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ จนลืมนึกถึงผลเสียที่จะติดตามมา พงษ์เทพให้ความรู้สึกความมีชีวิตจิตใจแก่ธรรมชาติ "กรรมเวร" ของมนุษย์เองที่ลากเอา "อวนสังคมา" เข้ามา "คุกคามข่มขื่น" หาศทรายให้ เป็นผลจนทุกข์ระทม "อวน" เป็นเครื่องมือจับปลาที่มีขนาดใหญ่กินบริเวณกว้าง อวนสังคมาก็กว้างใหญ่

เช่นเดียวกัน เมื่อลากผ่านหาดทราย เพื่อคุกคามคือก่อความสงบสุขของ  
หาดทราย และลงท้ายก็ "ข่มขืน" แสดงการกระทำที่ใช้พลังกำลังข่มขืนผู้ที่ไม่ม  
โอกาสต่อสู้ ความบริสุทธิ์ของหาดทรายก็ถูกทำลายลง คงเหลือไว้แต่ "หาด  
ทรายระทม ตรอมตรมด้วยแผล" เป็นหาดทรายที่มีแต่ความยับเยินไร้ความงาม  
สุดท้ายก็ "เหลือเพียงแต่เกาะร้าง เหือดแห้งสิ้นแรงคลื่นลม" หาดทราย เกาะ  
ที่เคยมีคลื่นลมเป็นนิจก็แปรเปลี่ยนไป

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความเจริญกับความเสื่อมแสดงให้เห็น  
เห็นความมั่งคั่งของมนุษย์บางกลุ่มที่ทำลายธรรมชาติอันงดงามอย่างไร้ความรับ  
ผิดชอบ ก่อให้เกิดผลร้ายอันน่าสลด

บทเพลง "ทางใครทางมัน" กล่าวถึงสภาพแวดล้อมและชีวิตมนุษย์  
ในอนาคต อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเห็นแก่ได้ของคนในปัจจุบัน ว่า  
พสกษานป่าดงก็ถูกทำลายเสียโล่งเตียน  
แม่น้ำที่ไหลเย็นก็กลายเป็นแม่น้ำเน่า  
เด็กน้อยกับคนเฒ่าก็มีอายุเท่ากัน  
ดาวเดือนอยู่ในฝันก็ฟกช้ำดำเขียว

(บทเพลง "ทางใครทางมัน")

คำว่า "ถูกทำลาย" หมายถึงการถูกกระทำให้สูญหายไป ไม่ใช่เสื่อม  
ไปด้วยตนเอง เมื่อสภาพป่ามลายหายไป เหลือแต่พื้นดินที่ "โล่งเตียน" เพราะ  
น้ำมีมนุษย์ สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กัน คือ "แม่น้ำที่ไหลเย็น" แปรสภาพเป็น "แม่  
น้ำเน่า" สัตว์น้ำที่เป็นอาหารของมนุษย์ก็สิ้นสูญไป ทั้งหมดนี้บ่งชี้ว่ามนุษย์เป็นผู้  
ทำลายธรรมชาติด้วยข้อบกพร่องทางจิตวิญญาณ เมื่อมีมลพิษเพราะน้ำเน่า  
ป่าถูกทำลาย ความแห้งแล้งก็มาเยือน "เด็กน้อยกับคนเฒ่าก็มีอายุเท่ากัน"  
เพราะเด็กเกิดมาในสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ อากาศไม่บริสุทธิ์ ร่างกาย  
ก็อ่อนแอ อายุก็สั้นอาจสิ้นชีวิตไปพร้อมๆ กับคนเฒ่าได้เช่นกัน เหตุการณ์ยิ่ง

เลวร้ายลงถึงขนาดเวลานอนหลับจะฝันถึง "ดาวเดือน" อันเป็นสิ่งสวยงาม ก็เป็นดาวเดือนที่มีมลทินนำเกลียดถึงขนาด "ฟกช้ำดำเขียว" ไม่แพรวพราวสดใส เพราะอำนาจของมลพิษที่แผ่กระจายไปกว้างไกล ทำลายได้ แม้สิ่ง ที่ช่วยผ่อนคลายความทุกข์ให้แก่มนุษย์มายาวนาน ในมโนนึกจึงมีแต่ดาวเดือน ที่บอบช้ำเพราะถูกทำร้ายจากน้ำมือมนุษย์เท่านั้น

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุกับความ เสื่อมทางด้านจิตใจ มีผลทำให้ธรรมชาติที่งดงามแปรเปลี่ยนไป ความบริสุทธิ์ ก็กลายเป็นความมัวหมองมีราศี ความน่าเศร้าใจจากองค์ประกอบเหล่านี้ นำ กระตุ้นให้มนุษย์หันไปอนุรักษ์ธรรมชาติให้มากขึ้น ก่อนที่จะสูญเสียสิ่งล้ำค่า ไปอย่างแก้ไขไม่ได้

## 5. ความมีสาระกับความไร้สาระ

บทเพลง "เขาใหญ่ 2" กล่าวถึงความขัดแย้งกันระหว่างประโยชน์ ส่วนตนอันเป็นส่วนเล็กๆ กับประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ว่า

เล่นกอล์ฟลานกว้างเป็นล้านๆตารางวา  
 แค่มี่เจตนาให้ลงหลุมเล็กนิดเดียว  
 ไอ้เจ้าประคุณสนุกก็คนกันเขียว      ทำท่าสุดแสนหวาดเสียวเมื่อลูกวิ่งลงหลุมรู

(บทเพลง "เขาใหญ่ 2")

สนามกอล์ฟต้องอาศัยที่ดินเป็นบริเวณกว้างและต้องปรับพื้นที่ให้เรียบ เพื่อปลูกหญ้าญี่ปุ่น จึงต้องโค่นต้นไม้เพื่อจะได้ "ลานกว้างเป็นล้านๆ ตารางวา" แต่จุดมุ่งหมายของการตีกอล์ฟคือ "มีเจตนาให้ลงหลุมเล็กนิดเดียว" บทเพลง เสนอความขัดแย้งกันระหว่างสนามกว้างใหญ่กับหลุมเล็กๆ และเนื้อที่ "ล้านๆ ตารางวา" ที่เอามาทำเป็นสนามกอล์ฟ ทั้งๆ ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้ คนอีกเป็นจำนวนมากได้ กับความสนุกสนานของคนเพียงไม่กี่คน บทเพลง

กล่าวเสียดสีคนที่เล่นกอล์ฟว่า "โอ้เจ้าประคุณสนุกก็คนเขี้ยว ทำท่าสุดแสน  
หวาดเสียวเมื่อลูกวิ่งลงหลุมรู" ย้อนถามคนที่เล่นกอล์ฟว่า "สนุกก็คนกันเขี้ยว"  
ให้หวนคิดถึง การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของประเทศเพื่อความสนุกชั่วคราว-  
ชั่วคราวของคนไม่กี่คน เมื่อเทียบกับความกว้างใหญ่ของแผ่นดินที่ต้อง  
เสียไปโดยไม่ได้เอื้ออำนวยประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ การสร้างสนามกอล์ฟ  
จึงเป็นสิ่งที่ไร้สาระ

ความขัดแย้งในบทเพลงนี้เน้นให้เห็นความผิดพลาดจากความ  
เห็นแก่ตัวนอกจากนี้ผู้เล่นกอล์ฟควรย้อนถามตนเองว่าคุ่มกันไหมระหว่าง  
ความสนุกอันฉาบฉวย กับความสูญเสียประโยชน์ของคนกลุ่มใหญ่แล้ว  
ผู้ขายบริการที่มุ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ก็ควรต้องถูกคิดให้มากด้วย

บทเพลง "จ.ป.ล. (จีนปนลาว)" กล่าวถึงชะตากรรมของคน  
ส่วนใหญ่ที่ถูกจัดว่าเป็นส่วนเกิน ว่า

ถูกทอดทิ้งถูกมองเมิน เป็นส่วนเกินที่กว้างใหญ่ไพศาล

ได้แต่รอ ส.ส. พอผ่าน เมื่อวานสัญญาว่าจะมาชมวิว

(บทเพลง "จ.ป.ล. (จีนปนลาว)")

บทเพลงกล่าวถึงคนอีสานซึ่งเป็นคนท้องไร่ท้องนาว่า "เป็นส่วนเกิน"  
คำว่า "เป็นส่วนเกิน" ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปมักหมายถึงผู้ที่ไม่เป็นที่ต้องการ มักคือย  
คุณค่าไร้ความสำคัญ แต่พงษ์เทพขยายส่วนเกินไว้ว่า "เป็นส่วนเกินที่กว้างใหญ่-  
ไพศาล" แสดงถึงขนาดของส่วนเกินที่กว้างใหญ่มากเมื่อเทียบกับคนในอาชีพอื่น  
คนชนบทอย่างคนอีสานกลับ "ถูกทอดทิ้งถูกมองเมิน" ไม่ได้ได้รับความสนใจดูแล  
จากรัฐบาล บทเพลงยังกล่าวเสียดสี ส.ส. ที่ประชาชนฝากความหวังไว้ว่า  
นานๆ จะผ่านเข้ามาในชนบท ซึ่งยังสัญญาอย่างเลื่อนลอยและคำสัญญานั้นก็  
บอกแต่ว่าจะ "มาชมวิว" เท่านั้น คือมาเพื่อเสพสุขอย่างฉาบฉวย ไม่ได้ผูกพัน  
และพยายามรับรู้ปัญหาของประชาชน

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างคนส่วนใหญ่ที่เป็นส่วนเกินกับการขาดความเอาใจจริงเอาใจของผู้ที่มีหน้าที่แก้ปัญหา เป็นสิ่งชวนให้ลงสนเท่ห์และกระตุ้นให้คิดกันบ้างว่าประชาชนจะได้อะไรจากระบบการปกครองที่สวยหรูแต่ขาดผู้ปฏิบัติที่มีน้ำใจและอุดมการณ์

## 6. ความดีกับความชั่ว

บทเพลง "ทางใครทางมัน" เสนอองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความดีที่หาได้ยากกับความชั่วที่มีอยู่ดาษดื่น

มาเถิดผู้หมั่นเพียรมาช่วยกันเขียนประวัติศาสตร์

ไม้ซีกอันสะอาดมาช่วยกันงัดไม้ซุง

คนไหนไม่พุงก็อย่ามาขวางทางเข้า

ทางเลนทางม้าทางใครก็ทางมัน

(บทเพลง "ทางใครทางมัน")

บทเพลงนี้เรียกร้องให้คนดีที่รักความถูกต้องอันเป็นจํานวนน้อยเปรียบได้กับ "ไม้ซีกอันสะอาด" ช่วยกันจัดคนชั่วให้ออกไป "มาช่วยกันงัดไม้ซุง" คนชั่วมีจํานวนมากเปรียบได้กับไม้ซุง ถ้าไม้ซีกงัดไม้ซุงได้สำเร็จก็คงมีการบันทึกไว้และกลายเป็น "ประวัติศาสตร์" ในที่สุด ถ้า "คนไหนไม่พุง" คือไม่ร่วมมือด้วย "ก็อย่ามาขวางทางเข้า" เพราะ "ทางใครก็ทางมัน"

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันในบทเพลงนี้ชวนให้พิจารณาสภาพสังคมของไทยเรา ถึงแม้ว่ามีคนดีเพียงแต่ไม้ซีกอันบอบบาง และมีคนชั่วเทียมเท่าไม้ซุงที่ทั้งใหญ่และหนัก แต่คนดีก็ไม่ควรย่อท้อ เพราะคนดีจะต้องเป็น "ผู้หมั่นเพียร... ช่วยกันเขียนประวัติศาสตร์" ซึ่งหมายความว่า เป็นผู้กระทำปัจจุบันให้

ตั้งถามทั้งผู้คนและบ้านเมือง โดยการขจัดคนชั่วออกไป เป็นวีรกรรมที่ต้อง  
บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์

บทเพลง "คนเลว" กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างความยากจน  
กับความร่ำรวยว่า

โทษดินฟ้าหรือเทวดาก็คงไม่ได้ โทษนิสัยยูห่วยใจให้แหลกเหลว  
จนกับมีมีกับจนอันไหนมันเลว เปรียบทองก็เหมือนทองเปลว  
มันแหลกมันเหลวด้วยน้ำมือมาร (บทเพลง "คนเลว")

เมื่อเวลาชีวิตพลาดหลัง ถูกสังคมนตราหน้าว่าเป็นคนเลว ผู้ที่ถูก  
กล่าวหาไม่ยอมยอมรับว่าที่เลวนั้น เลวเพราะตัวเอง ชอบที่จะโยนความผิด  
ไปให้ "ดินฟ้าหรือเทวดา" แต่บทเพลงนี้ชี้ให้เห็นว่าคนเราจะเลวเพราะการ  
กระทำของตัวเอง "โทษนิสัยยูห่วยใจให้แหลกเหลว" บทเพลงกล่าวถึงทาง  
เลือกระหว่าง "จนกับมี" และ "มีกับจน" คือจนแต่มีความดี กับมีเงินแต่จน  
ความดี ถ้าเลือกมีก่อนก็จะจนความดี หากเปรียบเป็นทองชีวิตเช่นนี้ "เหมือน  
ทองเปลว มันแหลกมันเหลวด้วยน้ำมือมาร" ทองเปลวถึงแม้ว่าจะ เป็นทองคำ  
แต่บอบบางเปื่อยยุ่ยไม่คงทน เขาจึงถูกสังคมนตราหน้าว่าเป็นเลว เพราะชีวิต  
ของเขาไม่อาจต้านทานอำนาจความเลวที่มายั่วเข้าใจได้

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความดีกับความชั่ว ที่เป็นส่วน  
ประกอบในชีวิตของคนผู้หนึ่ง เมื่อเขาตัดสินใจผิดพลาดย่อมมีโอกาสที่จะกลายเป็น  
"คนเลว" ได้ คนเราจึงควรดำเนินชีวิตด้วยความมีสติและหนักหน่วง เพราะ  
ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเราเอง เป็นผู้กระทำ

## 7. ความทุกข์ร้อน ขมขื่น กับ ความน่าขัน

บทเพลง "แหล่ 29" กล่าวถึงความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้นกับชีวิตของ  
ยายไพ กับความน่าขันในความเห็นแก่ได้ของนายตำรวจ ว่า

เห็นตำรวจเข้ามามากมาย . แต่ละนายเป็นคนขยัน  
 จับเหล่าหัวกลมที่ต้มเมื่อวาน ก็ปรับห้าพันด้วยศาลเพียงตา  
 (บทเพลง "แห่ 29")

ชีวิตของยายไพ ผู้มีลูก 8 คน มีสามีนอนเจ็บหนักใกล้ตาย หมดสิ้น  
 หนทางที่จะหาเงินซื้อข้าวให้ลูกกิน จึงยืมเงินเขาไปลงทุนต้มเหล่าเถื่อนขาย  
 เพียง "หัวกลม" เพื่อนำเงินมาประทังชีวิตลูกและสามี แต่ถูกตำรวจมาจับตัว  
 ถึงบ้าน และเป็นกำลังตำรวจหลายนาย "มากมาย" ซึ่งที่จริงเพียงนายเดียว  
 ยายไพก็ไม่มีทางสู้หรือหลบหนีอยู่แล้ว พงษ์เทพขยายภาพของตำรวจว่า "แต่  
 ละนายเป็นคนขยัน" ความสำเร็จที่ว่าขยันที่จะจับผู้ร้ายจริงๆ คือขยันในหน้าที่หรือ  
 ขยันแต่จะรีดไถประชาชน เพราะพิพากษาโทษของยายไพผู้ต้มเหล่าเถื่อน  
 หัวกลม ว่า "ปรับห้าพัน" ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้มีการสอบสวนแต่อย่างใด ถ้าหาก  
 ยายไพมีเงินให้ค่าปรับห้าพัน เงินนี้จะถูกนำเข้าไปเป็นของราชการหรือ ค่าตอบ  
 ก้อยู่ในใจของผู้ฟังเพลงอยู่แล้ว เป็นองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างชีวิตที่มี  
 แต่ความทุกข์ร้อนอย่างแสนสาหัสของยายไพ กับความน่าขันในพฤติกรรมของ  
 ตำรวจ

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันในบทเพลงนี้ ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์-  
 สะเทือนใจในชีวิตอันแร้นแค้นของยายไพที่ถูกซ้ำเติมด้วยความหยาบกระด้าง  
 อย่างน่าเหยียดหยันของมนุษย์ด้วยกัน

บทเพลง "ดาวน้สาว" ที่นำเสนอชีวิตของ "ไข่น้อย" หนุ่มชาวใต้ผู้  
 "พอได้งานทำ" แต่ไม่มีโอกาสเก็บเงินให้ "เป็นกอบเป็นกำ" เพราะรายได้  
 น้อยจึงก่อให้เกิดปัญหาในภายหลัง เมื่อเกิดรักสาวนางหนึ่ง จนถึงขั้นอยากจะ  
 แต่งงานด้วย

จะชักชวนคนงามให้หนีตามมันก็ไม่เข้าที่ พ่อแม่ท่านคงหวังดีอยากให้มีหน้าตา  
 ขอต้อสักคำขำคมพอให้สมราคา ไม่น่ามีปัญหาเพราะสองเรานั้นก็เข้าใจกัน  
 เงินดาวนีสองหมื่นจะยื่นให้ก่อน แล้วค่อยๆผ่อนเดือนละพันเนาะพ่อ-  
 นอแม่นอ  
 (บทเพลง "ดาวนีสาว")

จากความทุกข์ร้อนในความยากจนของไข่น้อย ที่ไม่มีเงินสินสอดพอที่จะ  
 ไปสู่ขอหญิงสาวได้ ไข่น้อยจึงเสนอแนวคิดคือขอ "ดาวนีสาว" ไว้ก่อน แล้วก็  
 จะผ่อนชำระให้เป็นรายเดือนไป เป็นการคลี่คลายปัญหาที่น่ากลัดกลุ้มใจของ  
 ไข่น้อย เขาคงทุกข์ร้อนกับเรื่องนี้พอสมควร แต่ถึงกระนั้นไข่น้อยก็ยังให้เกียรติ  
 ทางฝ่ายหญิง เพราะเขาไม่คิด "จะชักชวนคนงามให้หนีตาม" องค์ประกอบ  
 ของความขัดแย้งในบทเพลงนี้จึงอยู่ที่ความทุกข์ร้อนกับอารมณ์ขันจากความน่าขัน  
 ในข้อเสนอของไข่น้อย

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันในบทเพลงนี้มีผลในการสื่อสารทางอารมณ์  
 แก่ผู้ฟัง คือเห็นใจในความทุกข์ร้อนของไข่น้อย พร้อมทั้งรู้สึกขันในความคิด  
 แปลกใหม่ของไข่น้อยที่จะ "ดาวนีสาว" ซึ่งแสดงถึงความมีอารมณ์ดีและรู้จัก  
 ผ่อนคลายปัญหาเข้ากับยุคสมัย

## 8. ความมัวหม่นกับความบริสุทธิ์

บทเพลง "ดอกแก้ว" เปรียบหญิงสาวที่ชื่อบริสุทธิ์ว่า "เธอนั้นเป็น  
 ดอกแก้วที่ขาวสะอาด" คำว่า ขาวสะอาด ในที่นี้หมายถึงสะอาดด้วยกายที่  
 เฝิงเริ่มเข้าสู่วัยสาว เป็นสาวที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง และสะอาดด้วยใจที่ "ห่างผู้คน  
 ทุกข์ทนมไม่เทียมกัน" เธอจึงบริสุทธิ์เกินกว่าที่ชายหนุ่มผู้มีจิตอันหมองมัว  
 "จากฝุ่นควันเปลวเก่าคราวอดสู" จะเอื้อมมือไปถึงเธอมาเคียงคู่ ทั้งๆ ที่



เธอก็เต็มใจ "อยาก่วมฝืนร่วมเรียงเคียงคู่" กับเขา เป็นความรู้สึกที่ชื่นชม  
 ในความบริสุทธิ์ของเด็กสาวและยอมรับในความมัวหม่นมีมลทินของชีวิตที่น่าอดสู  
 ของตัวเอง เป็นองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความมัวหม่นกับความบริสุทธิ์

"เธอ นั้น เป็นดอกแก้วที่ขาวสะอาด กลีบแก้วขาดเกลื่อนหล่นจะรักษา"

"หวังผู้คนที่ทนไม่เทียมทน อยาก่วมฝืนร่วมเรียงร่วมเคียงคู่"

"ปิดเปลือกตาที่ขุ่นมัวของเรา จากฝุ่นควันเปลวเก่าคราอดสู"

(บทเพลง "ดอกแก้ว")

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความมัวหม่นมีราศีกับความบริสุทธิ์ผุดผ่อง  
 จึงเน้นให้เห็นความแตกต่าง ความไม่คู่ควรกันของเด็กสาวและชายหนุ่มมาก  
 ยิ่งขึ้น ในเวลาเดียวกันก็สร้างความน่านับถือต่อชายหนุ่มที่ยังมีความขบขึงซึ่งใจ  
 และระมัดระวังการกระทำของตัวเอง ไม่สร้างความทุกข์ร้อนแก่ผู้ที่อ่อนเยาว์  
 และบอบบางอย่างมีกง่าย

#### 9. ความอ่อนแอกับความเข้มแข็ง

บทเพลง "ลมร่ำเพย" กล่าวถึงความขัดแย้งทางอารมณ์ของหญิงสาว  
 ผู้ที่จะต้องตัดใจจากคู่ชีวิตไปว่า

เพียงน้ำคำกล่าวลาเข้มแข็ง ขวัญโรยอ่อนเรียวแรงหลังรินร่ำลคราหนึ่ง  
 จากที่เจ็บอยู่ก็จำเจจึง ไปเพื่อไถ่ถามถึงห้วงหากันอีกสักหน

(บทเพลง "ลมร่ำเพย")

เธอจำต้องจากไปด้วยความเจ็บปวดเพื่อแก้ปัญหาสภาพชีวิตคู่ที่ได้  
 สร้างความรู้สึกว่าอยู่กันไป "ก็จำเจ" จึงไปเพื่อถามใจตนเองว่ายังมีความ  
 ต้องการครองชีวิตคู่กับเขาอีกหรือไม่ และเป็นการถามใจฝ่ายชายด้วยเพราะ  
 ใช้คำว่า "ไปเพื่อไถ่ถามถึงห้วงหากันอีกสักหน" ถ้ายิ่ง "ห้วงหากัน" ก็อาจ

กลับมาอยู่ร่วมกันใหม่ เป็นการจากที่อาจพบกันใหม่ ในช่วงที่เธอจะเริ่มบอกฝ่ายชายว่าเธอต้องจากเขาไป เธอต้องทำจิตใจให้เข้มแข็ง โดยอาศัยน้ำเสียงและคำพูดที่ดูเข้มแข็งเด็ดขาด "เพียงน้ำคำกล่าวลาเข้มแข็ง" แต่ความรู้สึกของเธอขัดแย้งกับ "น้ำคำ" มาก เพราะเธอมีอาการ "โรยอ่อนเร็วแรง" ภายนอกดูเข้มแข็งมีความตั้งใจที่จะจากไป แต่ภายในใจกลับอ่อนแอหมดเร็วแรง เพราะเธอคงมีความอาวรณ์อยู่มาก

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความอ่อนแอกับความเข้มแข็งในบทเพลงนี้ แสดงให้เห็นความผูกพัน อาลัยอาวรณ์ของคนที่ใช้ชีวิตร่วมกันมา ยากที่จะตัดสัมพันธ์กันได้

บทเพลง "มือเร็วเกี่ยวรวง" กล่าวถึงความอ่อนแอของต้นข้าว ความรู้สึกสิ้นหวังของชาวนา ตัดกับความเข้มแข็งในความสามัคคีเพื่อต่อสู้กับปัญหา

บนพื้นดินรอบแยกแแตกกระแหงไกล	ข้าวชบใบโอบรวง
กำด้ามเกี่ยวมือเร็วเกี่ยวรับรวง	รวงข้าวสืบลั่นร่วงลงดิน
บนพื้นดินแยกแแตก	เราไม่แยกแแตกกัน
กำด้ามเกี่ยวมือเร็วเกี่ยวสัมพันธ์	พลิกพื้นดินถิ่นฐานบ้านเรา

(บทเพลง "มือเร็วเกี่ยวรวง")

ไม่ว่าพื้นดินจะแห้งแล้งอย่างไร ชาวนาจะสิ้นหวังกับ "รวงข้าวสืบลั่น" ต้นกล้าจะ "ชบใบโอบรวง" แต่ในความอ่อนแอที่มีความมั่นคง ความแข็งแกร่ง ยึดมั่นในความสามัคคีของชาวนาอยู่ และในความอ่อนแอของต้นข้าวที่ "ชบใบโอบรวง" นั้นบทเพลงแสดงให้เห็นความห่วงใยของใบข้าวที่พยายาม "โอบรวง" ข้าวไว้อย่างทะนุถนอมปกป้องเพื่อให้พ้นจากความแห้งแล้ง ยามที่รวงข้าวอ่อนแอใบข้าวกลับเข้มแข็ง ทั้งๆ ที่ก็อยู่ในลำต้นเดียวกัน อยู่บนพื้นดินที่แห้งแล้งเช่นกัน บทเพลงยังกล่าวต่อไปว่า ถึงสภาพพื้นดินที่เขากออยู่จะแตกแยก

"บนพื้นดินแยกแตก" แต่ "เราไม่แยกแตกกัน" ยังคงสามัคคีกัน "กำด้ามเคียวมือเรียวเกี่ยวสัมพันธ์" เพื่อ "พลิกพื้นดินถิ่นฐานบ้านเรา" แสดงถึงความมั่นคงเหนียวแน่นในความเป็นนักรู้ของชาวอีสาน

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันในบทเพลงนี้สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อมีความอ่อนแอต่อแท้ในชีวิต จึงพยายามสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่นเดียวกับชาวนาที่พบอุปสรรคคือความแห้งแล้งแต่เขาก็ไม่ทอดถอย

บทเพลง "ตา" กล่าวถึงชีวิตของหญิงสาวผู้มีเมตตาธรรม "มีเหตุผลให้คนที่เคยพลาดพลั้ง" ฝากคอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้คนที่มีความทุกข์-ยาก แต่กลับต้องซ่อนเร้นความทุกข์ในใจไม่ให้ใครรับรู้ "ดูเถิดหนาดวงตาเธอซ่อนอำพราง หยาดน้ำค้างจากตาเวลาค่ำคืน" เปรียบน้ำตากับหยาดน้ำค้าง เพราะน้ำตานี้กลั่นออกมาจากความอ่อนไหว ความมีเมตตา เป็นความบริสุทธิ์ที่กลั่นออกมาจากความทุกข์ จึงบริสุทธิ์เช่นเดียวกับหยาดน้ำค้าง

ดูเถิดหนาดวงตาเธอมีรีวรอย	แตกเป็นฝอยฝ้าฟางเป็นทางวกววน
ดูเถิดหนาดวงตาเข้าข้างผู้คน	มีเหตุผลให้คนที่เคยพลาดพลั้ง
ดูเถิดหนาดวงตาเธอซ่อนอำพราง	หยาดน้ำค้างจากตาเวลาค่ำคืน
ตาเธอซ้าเพราะจำแต่เรื่องเลวร้าย	ผ่านมาหลายบทเรียนพากเพียรสุดฝืน
กลั่นเป็นสายน้ำใจให้เขาไปคืน	เหือดแห้งหนักหนาดวงตาแห่งความหวังดี

(บทเพลง "ตา")

ความขัดแย้งระหว่างความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นของหญิงสาว กับความว่าเหวในความทุกข์ที่เธอต้องซ่อนเร้นไว้ ให้ความรู้สึกชื่นชมและเห็นใจหญิงสาวที่รับเอาความทุกข์ของผู้อื่นมาเป็นธุระ ส่วนความทุกข์ของตนเองนั้นกลับเก็บงำไว้เพราะไม่ปรารถนาทำตนให้เป็นภาระแก่ใคร ทั้งๆ ที่ในบางครั้งเธอก็อ่อนไหวถึงกับแอบร้องไห้คนเดียวในเวลากลางคืน

## 10. ความมิดม่นกับความหวัง

บทเพลง "หมาแก่" กล่าวถึงชีวิตของคนตาบอดที่ดำรงชีวิตด้วยความมานะบากบั่นว่า

หมาเคยเดินนำทาง	แต่ตอนนี้ไม่มี
ก็ต้องช่วยตัวเอง	ไม่ใช่เกรงใจหมา
แต่เพราะถึงเวลา	ต้องเพลิดเพลินเดินเอง
หมาเขาแก่หนึ่งก็กลับ	แสนเสียดายหมาแก่
ก็ไม่ถึงกับเซ็ง	ชีวิตยังไม่สาย
จะมีदनอกก็แจ่มใส	ก็ไม่ต้องให้หมานำ

(บทเพลง "หมาแก่")

คนตาบอดผู้นี้เคยอาศัยหมาเป็นผู้นำทางให้ แต่เมื่อ "ถึงเวลา" จำเป็นต้องพึ่งตัวเองด้วยกำลังใจที่เข้มแข็ง ก็สามารถทำได้ด้วยความสุข "เพลิดเพลิน" โดยคิดว่า "ชีวิตยังไม่สาย" มีโอกาสเริ่มต้นใหม่ยืนหยัดด้วยลำแข้งของตนเอง ถึง "จะมีदनอกก็แจ่มใส" ภายนอกตกอยู่ในโลกมืดมองสิ่งใดก็ไม่เห็น แต่จิตใจกลับสว่างไสวเต็มไปด้วยความสุขความหวัง รู้ผิดชอบชั่วดี เมื่อเป็นดังนี้เขาจึง "นำ" ตัวเองได้ "ก็ไม่ต้องให้หมานำ"

ดังนั้นความตัดกันระหว่างโลกภายนอกกับโลกภายในจึงเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความศรัทธาในความเข้มแข็งและวุฒิภาวะของคนตาบอดผู้นี้

บทเพลง "ขอบฟ้า" กล่าวถึงชีวิตที่ต่อสู้กับอุปสรรคอย่างกล้าแกร่ง เพื่อก้าวไปยังจุดหมายที่หวังไว้

ตรงเส้นขอบฟ้ารุ่งเรือง: เมืองที่เราไฝฝืน  
 เก็บความสั่งสมรวมกันเป็นสายธารสดใส  
 จะไปให้ถึงเมืองงามตามเส้นทางหมื่นสาย  
 เอาซากความหลังยื่นกายอนาคตเป็นสะพาน

(บทเพลง "ขอบฟ้า")

พงษ์เทพยกเอาเส้นขอบฟ้าอันรุ่งเรืองด้วยแสงตะวันมาเป็นสัญลักษณ์  
 ของเมืองในอุดมคติที่ไฝฝืนถึง ความไฝฝืนนั้น "สั่งสมรวมกันเป็นสายธารสดใส"  
 หล่อเลี้ยงชีวิตและพาล่องลอยไปสู่เส้นขอบฟ้านั้น "ให้ถึงเมืองงาม" แต่ถึงแม้  
 ว่ามีธารแห่งความไฝฝืนแล้ว ก็ยังต้องถามหา "เส้นทางหมื่นสาย" แสดงว่า  
 หนทางสู่อุดมคตินั้นซับซ้อนและยาวไกล ผู้เดินทางจำเป็นต้องรวบรวมทั้งความฝัน  
 และความจริงเก็บเอา "ซากความหลังยื่นกาย" คือนำเอาอดีตมาเป็นเครื่อง  
 พยุงกายให้ต่อสู้อุปสรรค "อนาคตเป็นสะพาน" เอาเป้าหมายอันงดงามคือ  
 อนาคตเป็นสะพานไปสู่ความสำเร็จ จะเห็นได้ว่ามีทั้งความหวังที่เป็นสะพาน  
 ให้ข้ามไปในอนาคตและความผิดหวังชอกช้ำในอดีตเป็นพลังขับเคลื่อนชีวิต  
 ให้แข็งแกร่งพอที่จะก้าวไปสู่ความหวังได้ เอาความมีดมในชีวิตรที่ผ่านมาเป็น  
 แรงผลักดัน "ยื่นกาย" ให้ก้าวไปสู่ความหวัง

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างความมีดมกับความหวัง เน้นให้เห็น  
 ชีวิตที่มีอุปสรรคแต่ต้องอาศัยความหวังมาเป็นแรงจูงใจ และความหลังที่ทุกข์ยาก  
 ก็เป็นแรงกระตุ้นให้หาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้น

## 11. ความมีค่ากับความด้อยค่า

บทเพลง "นารายณ์บรรทมสินธุ์ (อนารายณ์กา)" กล่าวถึงความ  
 ขัดแย้งระหว่างความมีค่ากับความด้อยค่าในของสิ่งเดียวกัน ว่า

เกิดจากคนเอเชียจากกองทัพวัฒนธรรม สร้างจากหินดินก้าพนมรุ่งกรุงศรี  
มีทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์นานปี ไม่มีใครโยตีจึงได้หายลับตา  
ไปอยู่ชิคาโกเมืองอเมริกา อเมริกา ริโก

(บทเพลง "นารายณ์บรรทมสินธุ์ (อนารายณ์กา)")

"ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์" อันเป็นศิลปกรรมล้ำค่าที่ "เกิดจากคนเอเชียจากกองทัพวัฒนธรรม" แสดงถึงการใช้กำลังคนที่รักศิลปวัฒนธรรมในการสร้าง คือ "กองทัพวัฒนธรรม" เป็นกลุ่มคนจำนวนมากขนาดเป็นกองทัพ แต่เพราะความไม่เห็นคุณค่าในศิลปกรรมชิ้นนี้ของคนรุ่นหลัง "ไม่มีใครโยตี" ที่จะรักษาไว้ "จึงได้หายลับตา" และไปพบอีกทีก็อยู่ที่เมืองชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา คำว่า "ไม่มีใครโยตี" จึงตีความได้กว้างทั้งหมายถึงผู้ที่มีหน้าที่ดูแลรักษา, บุคคลในท้องถิ่น, ตลอดจนเจ้าหน้าที่ศุลกากรที่ตรวจการนำสิ่งของออกจากประเทศ

องค์ประกอบที่ขัดแย้งนี้ชวนให้หันกลับไปพิจารณาว่า เกิดความผกผันทางวัฒนธรรมในสังคมไทยอย่างรุนแรงจนต้องสูญเสียสิ่งล้ำค่าไปแล้วหรือ

บทเพลง "ด.ญ. ปรากฏ์" เป็นชีวิตของเด็กผู้หญิงตัวเล็กๆ ที่เที่ยวเดินคุ้ยเขี่ยตามถังขยะเพื่อหาสิ่งของอันไร้ประโยชน์สำหรับคนร่ำรวย แต่เป็นสิ่งที่เธอค่าอยู่ในความคิดฝันของคนจนๆ อย่างเธอ

"ยังไม่รู้จะได้อะไร	เปลือกลำไยหรือชองบุหรี
อยากจะได้หุ่นยนต์ดีๆ	หนูอยากจะมีน้องตุ๊กตา"
"ขยะในถังตั้งอยู่ในใจ	ที่ใส่สะอาด
วาดต่อเติมเพิ่มความฝัน	ทุกวันเวลา"

(บทเพลง "ด.ญ. ปรากฏ์")

ชีวิตของ ด.ญ. ปรากฏ์ ผู้อยู่กับความสกปรกความหม่นมัวของสภาพขยะที่เหม็น สกปรก น่ารังเกียจ แต่เธอกลับมีหัวใจที่สดใสบริสุทธิ์ สะอาด ตาม

ประสาเด็ก เธอวาดความหวังที่จะได้สิ่งของจากถังขยะ คือหุ่นยนต์หรือตุ๊กตา  
 ที่เขาทิ้งแล้ว ความหวังอันสดใสที่เธอตั้งไว้จึงเป็นแรงจูงใจให้เธอมีร่างกาย  
 พอดีที่จะค้นหาสิ่งมีค่านั้นต่อไป พงษ์เทพเสนองค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่าง  
 ความหมั่นมัวของขยะกับความบริสุทธิ์สดใสของจิตใจของเด็กหญิงปรากฏ เพื่อ  
 สื่อสารถึงความฝันความหวังของเด็กหญิงที่ยากจนคนหนึ่ง ซึ่งอยากได้เพียงแค  
 สิ่งของที่ไร้ค่าในสายตาคนส่วนใหญ่ แต่ก็ เป็นความฝันอันยิ่งใหญ่ของเธอ เป็น  
 การดำรงชีวิตอยู่โดยอาศัยความหวังเป็นเครื่องชักนำให้ต่อสู้ต่อไป เป็นตัวอย่าง  
 แก่ผู้ที่อยู่อย่างไร้ความหวังในชีวิตให้ได้คิดว่าในชีวิตที่ทุกข์ยาก ความทุกข์ยากนั้น  
 ก็ไม่มีอำนาจเหนือความฝันอันงดงามไปได้

## 12. การจบกับการเริ่มต้น

บทเพลง "คิดถึงบ้าน" เสนอจินตนาการที่ขัดแย้งกันระหว่างการจบ  
 กับการเริ่มต้น ว่า

อัสดงอาทิตย์กล่าวลา	คืบคลานมาคือคิดถึงเธอ
คืนเหน็บหนาวอีกแล้วซิเออ	บ้านรำพึงคิดถึงไม่สร้าง

(บทเพลง "คิดถึงบ้าน")

ดวงอาทิตย์ที่กำลังลาลับขอบฟ้ายาม "อัสดง" เป็นการเอ่ย  
 "กล่าวลา" แก่โลกเป็นสัญญาณของการจบสิ้นภารกิจ เมื่อช่วงเวลานั้น "คืบ-  
 คลานมา" ก็เกิดความเชื่อมโยงในใจว่าได้ดำเนินชีวิตมาสู่เวลาแห่งความ  
 "คิดถึงเธอ" เพราะได้เข้าสู่ "คืนเหน็บหนาวอีกแล้วซิเออ" เป็นความอ้างว้าง  
 หนาวทั้งอากาศและหนาวหัวใจทำให้ความคิดถึงบ้านเป็นสิ่ง "รำพึงคิดถึง-  
 ไม่สร้าง" วนเวียนกลับเข้ามาในหัวนึกอีกครั้งหนึ่ง

บทเพลงนี้นอกจากเสนอความขัดแย้งกันระหว่างการจบกับการเริ่มต้นแล้ว ยังเด่นในด้านของการใช้บุคลาธิษฐาน เอาความรู้สึกนึกคิดไปใส่กับดวงอาทิตย์ให้ "อาทิตย์กล่าวลา" และ เอากริยา "คืบคลาน" ไปใช้กับความคิดอันเป็นนามธรรมให้กลายเป็นสิ่งมีชีวิตสามารถคืบคลานได้

ความขัดแย้งระหว่างการจบของกลางวันกับการเริ่มต้นของความคิดถึง เป็นองค์ประกอบที่สื่อสารให้เข้าใจความรู้สึก "คิดถึงเธอ" คิดถึงบ้าน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เวลาในช่วงกลางวันมีแสงแดดให้ความอบอุ่น มีภารกิจที่ต้องกระทำจึงไม่ค่อยมีเวลาว่างจนจิตต้องฟุ้งซ่าน ส่วนเวลากลางคืนอากาศเย็นลง ความมืดปกคลุม บรรยากาศชวนให้เหงาว่าเหว ทำให้คนเราหวนคิดถึงความอบอุ่น ความผูกพัน ที่เคยมีในครอบครัว จึง "คิดถึงบ้าน" ทุกคืน

บทเพลง "แหล่ง 29" กล่าวถึงชีวิตอันคับแค้นของ "ยายไพ" ผู้ถูกจับในข้อหาต้มเหล้าเถื่อน ทั้งๆ ที่ต้มเหล้าเถื่อนเพียง 5 ขวด เพื่อขายเอาเงินมาซื้ออาหารประทังชีวิตสามีที่เจ็บหนักใกล้ตายและลูกอีก 8 คน เมื่อตำรวจเข้ามาจับยายไพถึงในบ้าน สามีก็ตกใจจนสิ้นชีวิต ยายไพไม่มีเงินเสียค่าปรับก็ต้องถูกจำคุกโดยทิ้งลูกๆ ให้ผจญชีวิตตามลำพัง บทเพลงบรรยายตอนยายไพจากบ้านไปสู่คุก ว่า

ประตูบ้านปิดประตูเหล็กเปิด      เข้าไปติดโอ้ยายไพ  
 ม่านชีวิตลื่นเยื่อเหลือไย      โรยกลืนโอเจ้าดอกพลับพลึง  
 (บทเพลง "แหล่ง 29")

"ประตูบ้านปิด" หมายถึงจุดจบของอิสรภาพ หหมดโอกาสที่จะดำรงชีวิตอยู่ในบ้านเยี่ยงคนทั่วไป "ประตูเหล็กเปิด" จุดเริ่มต้นของการไร้อิสรภาพได้เกิดขึ้น ประตูเหล็ก เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงแข็งแรง ปิดกั้นการติดต่อกับโลกภายนอกอย่างเด็ดขาด ประตูเหล็กเปิดรับยายไพก้าวไปสู่ชีวิตที่ถูกจองจำขาดเสรีภาพ ชีวิตที่เคยอยู่ร่วมกันประสาพ่อแม่ลูก ก็ถูก "ม่าน" ปิดกั้นอย่าง



"สิ้นเปลือง" คือไร้ความเมตตา แต่ก็ยังคง "เหลือใจ" คือสายสัมพันธ์ระหว่างแม่ที่มีต่อลูก ชีวิตที่บริสุทธิ์จึงงดงามดุจดอกพลับพลึงที่มีสีขาวผุดผ่อง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ เป็นพันธุ์ไม้ที่ชอบขึ้นอยู่ตามพงไพร ก็ถึงเวลาที่จะต้องร่วงโรยสิ้น "กลิ่นใจ" เพราะไร้เสรีภาพและสิ้นหวัง

องค์ประกอบที่ขัดแย้งกันระหว่างการจบชีวิตที่มีอิสระกับการเริ่มชีวิตที่ถูกกักขัง สื่อนำให้เห็นความตกต่ำของชีวิตที่ต่ำต้อยอยู่แล้วของยายไพ

กล่าวโดยสรุป จินตนาการในบทเพลงของพงษ์เทพ เป็นจินตนาการประเภทลึกซึ้งกว้างขวางมีหลากหลายอารมณ์ขัดแย้งกัน เช่น ความต่ำต้อยของหนุ่มก่อสร้างที่อาศัยอยู่ในเพิงโทรมๆ กับความภาคภูมิใจที่เขาสามารถสร้างตึกโก้หรูได้ ความยากจนของชาวอีสานส่วนใหญ่กับน้ำใจอันงดงามที่แบ่งปันความรักให้กับคนถิ่นอื่น ความทุกข์ของผู้ที่มีความทุกข์จนซาชินกับความสุขที่ได้เป็นเจ้าของความทุกข์โดยไม่มีใครมาฉกฉวยเอาไป ความเจริญทางด้านจิตใจทำให้ธรรมชาติคงความงดงามกับความเจริญทางด้านวัตถุที่ทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรมลง ความทุกข์ร้อนเพราะความจนของไข่นุ้ยกับความน่าขันที่เขาคิดจะดาวน้สาวมาเป็นภรรยาเงินผ่อน ความหมั่นหมัวของหนุ่มผู้มีชีวิตอดสูกับความบริสุทธิ์ดุจดอกแก้วของเด็กสาว การจบอิสรภาพของยายไพกับการเริ่มต้นเป็นนักโทษของแก ความมีค่าของตุ๊กตาจากถังขยะในความรู้สึกของ ค.ญ. ปรากฏ กับความด้อยค่าของตุ๊กตาในความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ เป็นต้น แต่จินตนาการที่เกิดจากอารมณ์อันหลากหลายนี้มีความสอดคล้องประสานกับเนื้อหาของบทเพลง ก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้ฟังเป็นอย่างดี

### เอกภาพ

"เอกภาพ" ในความหมายทั่วไปหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความสอดคล้องกลมกลืนกัน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 917) กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514 : 51-52) ทรงอธิบายถึง เอกภาพในวรรณคดีว่า เอกภาพคือการประกอบด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะระหว่าง อารมณ์สะเทือนใจของกวีกับความชำนาญและความสามารถในการถ่ายทอด อารมณ์สะเทือนใจ นั่นก็คือการประสานกลมกลืนกันระหว่างเนื้อหากับรูปแบบ นั้นเอง

เกรแฮม ฮาว (Graham Hough , 2532 : 16-17) กล่าวถึง การวิจารณ์ในทฤษฎีรูปแบบว่า พิจารณาลักษณะเด่นของงานประพันธ์ 3 ประการ คือ 1) บุรณภาพ (integrity) 2) ความสอดคล้อง (consonance) และ 3) ความเพริศพรึงพรณราย (radiance) ฮาวได้ขยายความต่อไปว่า บุรณภาพ หมายถึง ความเป็นเอกภาพหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของวรรณคดี อาจเป็นบุรณภาพด้านโครงสร้างหรือพื้นอารมณ์ของเรื่อง ส่วนความสอดคล้อง หมายถึงมีสัดส่วนที่เหมาะสมในเชิงปริมาณและคุณภาพ หรือการเน้นความสำคัญของส่วนประกอบอย่างเหมาะสม และความเพริศพรึงพรณราย หมายถึงสิ่งที่ กวีสร้างขึ้นเพื่อความพึงใจด้วยรูปและเสียง เป็น "มนต์ขลัง" (magic) ของกวีนิพนธ์

นักวิจารณ์มักคาดหวังว่างานศิลปกรรมต้องมีการประสานกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรูปแบบและเนื้อหา ในแง่รูปแบบ การจัดองค์ประกอบ ต่างๆ ย่อมต้องมีการบุรณภาพ หากพิจารณารูปแบบคือวัสดุหรือสื่อที่ใช้เป็นอุปกรณ์ การสื่อสาร วัสดุก็คือถ้อยคำในภาษา ซึ่งต้องประกอบด้วยเสียงและความหมาย เสียงและความหมายอันหลากหลายที่แสดงถึงแรงกระทบอารมณ์ของกวีย่อม

ต้องประสานกลมกลืนกัน รูปแบบที่กลมกลืนกันย่อมหมายถึงเนื้อหาที่กลมกลืนกันด้วย ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 34) กล่าวถึงรูป (form) ของวรรณคดี ว่า

เรื่องราวที่วรรณคดีนำมาบรรยายเป็นเรื่องราวที่มีมูลเหตุมาจากชีวิตจริงๆ แต่ชีวิตจริงๆ เป็นเหมือนกระแสรูปร่างไหลต่อเนื่องกันไปไม่มีหยุดหย่อน ดูไม่มีเหตุผลไม่มีต้นมีปลาย วรรณคดีคือการนำเอาส่วนหนึ่งของกระแสนี้มาบรรจุในภาชนะรูปต่างๆ คือการประสาทรูปแก่สิ่งที่ไร้รูป การให้เหตุผลแก่สิ่งที่เต็มไปด้วยการบังเอิญ การจัดสิ่งที่ยุ่งเหยิงอลเวงให้ได้สัดส่วนให้เป็นระเบียบกลมกลืนกัน รวมความว่ารูปในวรรณคดีก็คือเอกภาพ (unity) นั่นเอง

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้วว่า บทเพลงเป็นวรรณคดีรูปหนึ่ง บทเพลงก็เป็นการนำเอาบางส่วนของกระแสชีวิตมนุษย์มาจัดระบบให้มีสัดส่วนที่พอเหมาะประสมกลมกลืนกันเป็นเอกภาพ และมีความสอดคล้องกันเช่นเดียวกับวรรณคดีในรูปอื่น ความสอดคล้องนี้อาจ "ประกอบด้วยแรงกระทบอารมณ์อันหลากหลายและขัดแย้งกัน" (ดวงมน จิตรจำนงค์, 2527 : 64)

เกรแฮม ฮาว (2532 : 18) ได้กล่าวถึงความสอดคล้องและเอกภาพ ว่า ความสอดคล้องนี้โดยทั่วไป หมายถึงความพยายามที่จะนำส่วนประกอบอันหลากหลายมาประสานกัน ไม่ใช่การมีลักษณะเหมือนกัน (uniformity) เฉยๆ เท่านั้น วรรณคดีประเภทเยาะหยันและเสียดสี (ironic and satiric) มักจะเอาสิ่งที่ขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกัน ทำให้เกิดความปะทะทางความรู้สึกในน้ำเสียง (tone) ซึ่งบางครั้งก็รุนแรงทีเดียว สิ่งที่ไม่ประสานกันเหล่านี้รวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างกลมกลืน มีเอกภาพ ไม่มีส่วนเกินหรือข้อผิดพลาด

บทเพลงของพงษ์เทพส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ทั้งส่วนประกอบที่มีลักษณะเหมือนกัน และส่วนประกอบที่ขัดแย้งกัน ทั้งที่เป็นบทเพลงที่ประพันธ์เพื่อสะท้อนปัญหาชีวิตในรูปของการเยาะหยันเสียดสี แฝงอารมณ์ขัน และในลักษณะอื่นๆ

การศึกษา เอกภาพและความสอดคล้องในบทเพลงของพงษ์เทพ จำแนกออกเป็น 2 หัวข้อ คือ ความกลมกลืนและสัดส่วนขององค์ประกอบ และความประสานของรูปแบบและเนื้อหา

### 1. ความกลมกลืน และสัดส่วนขององค์ประกอบ

บทเพลงของพงษ์เทพ มีการจัดสัดส่วนขององค์ประกอบได้เหมาะสมและกลมกลืนกัน บทเพลงของเขาจึงเป็นที่รู้จักในหมู่เด็กฟังเพลงทั่วไป และบางบทเพลงได้รับความนิยมชมชอบและกล่าวถึงตลอดมา เช่น บทเพลง "นกเขาไฟ" "วันเวลา" "หม่อม" "ตายหยิ่งเจียด" "คิดถึงบ้าน" "ดาวน้สาว" "สิงทะโหมน" "ตั้งเก" และ "ต้นขบจี" เป็นต้น

ในที่นี้จะขอยกบทเพลงมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงความกลมกลืนและสัดส่วนขององค์ประกอบ 4 บทเพลง ได้แก่ บทเพลง "วันเวลา" "คิดถึงบ้าน" "ตายหยิ่งเจียด" และ "หม่อม" ดังต่อไปนี้

#### บทเพลง "วันเวลา"

วันเวลาหมุนเวียนเปลี่ยนไป	สิ่งสดใสไม่เคยเดินตาม
วันเวลาหมุนเปลี่ยนโมงยาม	ตามทั้บถมแต่ความทุกข์ทน
ในเวลาเหงาเปลี่ยวกมล	เอาความฝันของฉันต่อเติม
บางเวลาได้มาช่วยเสริม	สานเป็นความสดใสไม่มากมายให้แค่มี

มีความหวังเป็นทางสร้างทำ	มีความช้าเป็นกำลังใจ
เอาความจริงที่แตกสลาย	ใส่เบ้าหลอมรวมเป็นพลัง
เอาความเลวที่เกาะเกรอะกรัง	กลั่นมันทิ้งกลิ้งเป็นตะกอน
เอาน้ำตาที่เคยเปียกหมอน	ไปราดรดร่างคนรุ่มร้อนให้ชุ่มเย็นไม่ย่ำยี
ผืนนั้นล่องลอยดุจหิ่งห้อยแสงริบหรี่	ผืนนั้นยังมีสิ่งสดใสในคืนเดือนดับ
รอตะวันรุ่งรางจะลาลับไม่รบกวน	ขามคุณร้าวรัญจวนก็จะหวนแสงหิ่งห้อย

ร้อยเรื่องรองในคืนข้างแรม

บทเพลง "วันเวลา" กล่าวเปรียบว่าวันเวลามีแต่จะเปลี่ยนผันไปตลอดไม่เคยหยุดนิ่ง แต่ความสุขกลับไม่หมุนเวียนมาให้พบพาน มีแต่ความทุกข์ที่เกาะติดชีวิตของผู้ทุกข์ยากตลอดเวลา เป็นความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดเจน ชีวิตของผู้ทุกข์ยากเคยพบกับความสุขเหมือนกัน แต่เป็นความสุขในระยะเวลาที่แสนสั้นแล้วก็จบสิ้น ดังกล่าวว่า "สิ่งสดใสไม่เคยเดินตาม" มีแต่ความทุกข์อันมืดดำที่ "ตามทับถม" นับวันจะทวีขึ้น พงษ์เทพได้ชี้ทางออกให้ผู้ทุกข์ยากว่า ถึงแม้จะทุกข์ตรมเพียงใด ก็ยังมี "ความฝัน" เป็นแรงใจต่อเติมชีวิต "सान- เป็นความสุขสดใส" "सान" เป็นการรวบรวมเส้นใยความฝันมาสอดสลับกัน เป็นรูปร่างขึ้นมีสีสันและความกระฉ่าง "สดใส" ขึ้นมา เมื่อมีความฝันแล้วก็จะเกิดความหวังซึ่งจะสร้างความแข็งแกร่งในการเผชิญกับความจริง ดังที่บทเพลงกล่าววว่า

มีความหวังเป็นทางสร้างทำ      มีความช้าเป็นกำลังใจ

เอาความจริงที่แตกสลาย      ใส่เบ้าหลอมรวมเป็นพลัง

บทเพลงนี้ได้ชี้แนะผู้พจญทุกข์ให้เริ่มต้น "สร้างทำ" บนหนทางแห่ง

ความหวังพร้อมๆ กับนำเอาความเจ็บช้าซึ่งแทนที่จะปล่อยให้บั่นทอนชีวิตก็นำมาเป็นกำลังใจให้ต่อสู้ปัญหา ส่วน "ความจริงที่แตกสลาย" ก็คือความล้มเหลวที่นำมา "ใส่เบ้าหลอมรวมเป็นพลัง" "หลอม" เป็นกระบวนการที่ทำให้โลหะ

กลายเป็นพลังงานของแข็ง เป็นของเหลว โดยอาศัยความร้อนสูงเพื่อสร้างรูปทรงใหม่ตั้งใจประสงค์ เมื่อนำเอาความจริงที่แตกสลายมาหลอมเพื่อจะให้กลายเป็นพลัง ย่อมเป็นพลังที่เหนียวแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะผ่านการหลอมมาแล้ว ความเจ็บช้ำอันน่าจะเป็นความอ่อนแอกลับกลายเป็นพลังอันเข้มแข็ง ให้ก้าวผ่านความล้มเหลวเพื่อไปสู่ความสำเร็จ ข้อความนี้ประสานพลังของความหวังและความจริงเข้าด้วยกัน และชี้ว่าการพิชิตความจริงที่ล้มเหลวต้องอาศัยจิตใจที่แกร่งกล้า ดังกล่าวต่อไปว่า

เอาความเลวที่เกาะเกรอะกรัง      กลิ่นมันทิ้งกลิ่นเป็นตะกอน

การ "กลั่น" เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนเป็นระบบ ใช้ความร้อนสูงเพื่อสกัดเอาสิ่งที่เป็นบริสุทธิ์ออกมา คือกลิ่นเอาความดีออกมาจากความเลวโดยอาศัยความพยายามและความคิด ความตั้งใจที่แน่วแน่ หนักแน่น รู้ดีรู้ชั่วชัดเจน ไม่สับสน ส่วนความเลวที่เป็นตะกอนเมื่อแยกแยะออกทิ้งไปแล้วก็ไม่มีผลกระทบต่อจิตใจอีกต่อไป เมื่อมีใจเข้มแข็งแล้วแม้จะยังอ่อนไหวอยู่บ้างก็ควรอ่อนไหวต่อความทุกข์ของผู้อื่น มิใช่หมกมุ่นอยู่แต่ปัญหาของตัวเอง จึงกล่าวว่า "เอาน้ำตาที่เคยเปียกหมอน ไปราดรดร่างคนรุ่มร้อน ให้ชุ่มเย็นไม่ย่ำยี" คนส่วนใหญ่ร้องไห้เพราะสงสารตัวเอง น้ำตาเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความทุกข์ร้อน และน้ำตาที่มีปริมาณมากถึงขนาด "เปียกหมอน" แสดงถึงความทุกข์ร้อนอันมากมาย พงษ์เทพให้แง่คิดว่าคนเราควรมีความเมตตา เห็นใจผู้ที่ทุกข์ยากด้วยกัน ให้รู้จัก "เอาน้ำตาที่เคยเปียกหมอน" เพราะความอ่อนไหวในความทุกข์ของตนไปสร้าง ความชุ่มเย็นแก่ผู้ทุกข์ร้อน คือ "ไปราดรดร่างคนรุ่มร้อน" เพื่อให้เขารู้สึก ผ่อนคลายบ้าง

ในบทเพลงท่อนต่อมา พงษ์เทพย้อนกลับมากล่าวถึงความฝันอีกครั้งหนึ่ง ว่า

ฝนนั่นล่องลอยดุจหิ่งห้อยแสงริบหรี่ ฝนนั่นยังมีสิ่งสดใสนั้นคืนเดือนดับ  
 รอคะวันรุ่งรางจะลาลับไม่รบกวน ยามคุณร้าวรัญจวนก็จะหวนแสงหิ่งห้อย  
 ร้อยเรียงรองในคืนข้างแรม

พงษ์เทพกล่าวถึงคุณค่าของความฝันด้วยโวหารพาราดอกส์ 1 ว่า  
 ความฝันนั้นแม้เปรียบได้แค่เพียงแสงริบหรี่ของ "หิ่งห้อย" ซึ่งจะมีคุณค่าต่อเมื่อ  
 ชีวิตมีดมนตกอับ เหมือนคืนข้างแรมที่ไร้จันทร์ แต่ความฝันนั้นก็ "สดใส" และ  
 "เรืองรอง" ยิ่งนัก ความฝันมีคุณค่าในยามทุกข์และจะอำลาไปเมื่อความสุข  
 ปรากฏขึ้น หากมีความทุกข์อีกเมื่อใดก็ขอให้ "หวน" หาแสงหิ่งห้อยที่ให้แสงสว่าง  
 เพื่อชุบชูใจให้คลายทุกข์ได้เสมอ

พงษ์เทพกล่าวถึงความฝันหลายครั้ง เน้นสัดส่วนของความฝันมากกว่า  
 ความเป็นจริง คงเพราะต้องการย้ำให้เห็นคุณค่าของความฝันอันเป็นปัจจัยที่  
 ช่วยผ่อนคลายความทุกข์ปลุกปลอบความหวังให้แก่ผู้ทุกข์ยาก เพื่อจะได้มีกำลังใจ  
 พิจารณาความจริงและแผ่แผ่ความเห็นใจแก่ผู้อื่น

พงษ์เทพบรรจงใช้ความเปรียบ เพื่อแสดงคุณค่าและพลังของความ  
 ฝันให้เป็นรูปเป็นร่างไม่ว่าจะเป็น

ในเวลาเหงาเปลี่ยวกมล                   เอาความฝันของฉันต่อเติม

บางเวลาได้มาช่วยเสริม               สานเป็นความสดใสไม่มากมายให้แค่มี

หรือ

ฝนนั่นล่องลอยดุจหิ่งห้อยแสงริบหรี่ ฝนนั่นยังมีสิ่งสดใสนั้นคืนเดือนดับ

รอคะวันรุ่งรางจะลาลับไม่รบกวน ยามคุณร้าวรัญจวนก็จะหวนแสงหิ่งห้อย

ร้อยเรียงรองในคืนข้างแรม

1 โวหารพาราดอกส์ หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่มีความหมาย

ขัดแย้งอยู่ในตัวเอง (ดวงมน จิตรจางค์, 2527 : 64)

ในเนื้อเพลงท่อนแรกกล่าวเปรียบความฝันเป็นเส้นสายที่นำมาสอด  
 สานให้สดใสได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีมากเพียง "แค่มิ" ก็พอแล้ว คำว่า "สดใส"  
 บอกสีส้มและแสงที่ทำให้ความรู้สึกกระปรี้กระเปร่า กระตือรือร้นไม่ซบเซา ส่วน  
 ในท่อนหลังกล่าวเปรียบความฝันกับแสงหิ่งห้อยซึ่ง "สดใสในคืนเดือนดับ"  
 พงษ์เทพสร้างภาพประสาณเสียงพยัญชนะต้น ร ใน "ร้อยเรื่องรองในคืน  
 ข้างแรม" บอกความมดงามความเคลื่อนไหวของความฝันที่เปล่งแสงต่อเนื่อง  
 เป็นสายท่ามกลางความมืดมนหม่นหมองอันเป็นสัญลักษณ์ของความทุกข์

ในบทเพลง "วันเวลา" มีองค์ประกอบที่ขัดกันหลายคู่ ได้แก่  
 ความเปลี่ยนแปลงของวันเวลากับความเพิ่มพูนของความทุกข์ ความซ้ำกับกำลังใจ  
 ความเลวกับความดี ความทุกข์ร้อนกับความมีน้ำใจ ความมืดมนกับความหวัง  
 และความแข็งแรงแรงกับความอ่อนไหว แต่ความขัดกันขององค์ประกอบที่อยู่ใน  
 บทเพลงนี้ เป็นองค์ประกอบที่ช่วยเสริมให้เห็นเอกภาพของบทเพลงนี้ว่า  
 มุ่งเสนอคุณค่าของความฝันและการเผชิญหน้ากับความจริงเพื่อแก้ปัญหาอย่าง  
 ไม่ทอดถอย

บทเพลง "คิดถึงบ้าน"

จากมานานคิดถึงจึงเลย	หอมเจ้าเอยละ อองท้องถิ่น
อยากกลับไปแนบซบไอดิน	บ้านรำพึงคิดถึงเสมอ
อัสดงอาทิตย์กล่าวลา	คืบคลานมาคือคิดถึงเธอ
คืนเห็นบนดาวอีกแล้วซีเออ	บ้านรำพึงคิดถึงไม่สร้าง
ก็ร้อนก็หนาวก็หมีนร้าวราน	ไม่เคยสะท้านทุกเส้นทาง
สู้ทนสร้างฝันถึงวันรุ่งราง	จะแบกไปถมความทุกข์ระทม
ไม่จำเป็นดอกคำสัญญา	ร้าวชายคาที่แสนรื่นรมย์
ผ่านผู้ฟังเซซิ่งทรุดโทรม	จะกลับไปเอาใจซ่อมแซม

บทเพลง "คิดถึงบ้าน" นี้สะท้อนความรู้สึกของผู้ที่จากบ้านไปเป็น  
 เวลานาน แต่จิตใจก็ยังจดจ่ออยู่กับบ้าน จึงได้ "รำพึงคิดถึงเสมอ" และ



"อยากกลับไปแบบชบไอติน" ด้วยสำนึกของความเป็นคนชนบท เต็มโตมา  
กับธรรมชาติ มีความสุขที่จะแบกร่างเพื่อรับสัมผัสจาก "ไอติน" "ละออง-  
ท้องถื่น" ซึ่งมีกลิ่นหอมชวนให้กะเนิงหา ยิ่งยามค่ำคืน "เหน็บหนาว" ความ  
คิดถึงก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะคิดถึง "เธอ" ผู้เป็นที่รัก องค์ประกอบ  
ของอารมณ์อ่อนไหวนี้ตัดกับความบึกบึน มั่นคง เข้มแข็งที่ต้องต่อสู้กับ "ก็ร้อน-  
ก็หนาวก็หื่นร้าวราน" ก็พร้อมที่จะฝ่าฟันไปในทุกเส้นทางของชีวิต "ไม่เคย-  
สะท้าน" ฝ่า "สู้ทนสร้างฝัน" ตลอดมา นำคิดว่าความฝันนั้นต้องอาศัยความ  
ตรากตรำสร้างขึ้นไปยิ่งใหญ่เพื่อ "แบกไปถมความทุกข์ระทม" บทเพลง  
ไม่ได้กล่าวว่าความทุกข์ระทมนั้นอยู่ที่ใด เปิดโอกาสให้ตีความได้หลายมุม  
ว่าอาจเป็นความทุกข์ของผู้ที่เขาห่วงใยอาทร หรือเพื่อนผู้ร่วมทุกข์ทั้งผองใน  
มาตุภูมิ ถึงเขาจะไม่เคยให้คำมั่นสัญญาว่าจะกลับบ้าน แต่เขาก็จะกลับไปสู่  
"รั้วชายคาที่แสนรื่นรมย์" แน่นนอน ความรื่นรมย์นั้นเป็นความสุขอย่างสมถะ  
เรียบง่าย แต่รั้วบ้านที่ให้ความสุขก็อยู่ในสภาพ "ผู้หังเซซึ่งทรุดโทรม" ความ  
ขัดกันระหว่างรูปธรรมและนามธรรมเช่นนี้ ชี้ให้เห็นคุณค่าของบ้านต่อจิตใจ  
และบอกเหตุผลที่เขาต้อง "เอาใจซ่อมแซม" รั้วบ้านให้ยืนยงคงทนต่อไป

บทเพลง "คิดถึงบ้าน" นี้มีองค์ประกอบที่ขัดกัน ที่เห็นได้เด่นชัดคือ  
ความเหน็บหนาวกับการโหยหาความอบอุ่น ความว่าเหวกับความผูกพันซึ่งเป็น  
เหตุเป็นผลกัน ดังกล่าวว่า

อัสดงอาทิตย์กล่าวลา                      คีบคลานมาคือคิดถึง เธอ  
คืนเหน็บหนาวอีกแล้วซิเออ              บ้านร่ำฟังคิดถึงไม่สร้าง

ดวงอาทิตย์ยาม "อัสดง" ทำกิริยา "กล่าวลา" แสดงว่าหมดช่วง

เวลากลางวันและหมดภาระหน้าที่ของตน แสงสว่างและความอบอุ่นของกลางวัน  
ก็หมดไปด้วย แต่สำหรับเขาแล้วเวลานั้นเป็นจุดเริ่มของความเหงา ว่าเหว  
เพราะเริ่ม "คืนเหน็บหนาว" ที่กระตุ้นให้คิดถึง "เธอ" เริ่ม "คีบคลาน"  
เข้ามา เป็นความรู้สึกที่ค่อยๆ ทวีขึ้นอย่างช้าๆ และไม่เสื่อมคลายไม่ "สร้าง"

ชา เน้นให้เห็นความต่อเนื่องระหว่างการจบกับการเริ่มต้นที่หมุนเวียนกันเสมอ  
บทเพลงยังเสนอองค์ประกอบที่ขัดกันระหว่างความทุกข์ร้อนกับความฝันความหวัง  
ในช่วงต่อมาว่า

ก็ร้อนก็หนาวก็หมีนร้าวราน ไม่เคยสะท้านทุกเส้นทาง  
สู้ทนสร้างฝันถึงวันรุ่งราง จะแบกไปถมความทุกข์ระทม

ความทุกข์ที่ว่า "ก็หมีนร้าวราน" เป็นความทุกข์ที่หนักยิ่งจน-  
ร้าวรานใจตลอดชีวิตที่ผ่านมาเนิ่นนาน "ก็ร้อนก็หนาว" หลายฤดูกาล หลายต่อ  
หลายปีซ้ำๆ กัน แต่ก็ "ไม่เคยสะท้านทุกเส้นทาง" ไม่หวั่นไหวต่อความทุกข์  
ทุกรูปแบบ บากบั่น "สู้ทนสร้างฝัน" ที่จะนำชีวิตพ้นจากความทุกข์ร้อนให้ไปถึง  
"วันรุ่งราง" ที่ชีวิตแจ่มใสเหมือนรุ่งอรุณ นอกจากสร้างฝันเพื่อตัวเองแล้ว  
ยังปรารถนาช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ โดยนำเอาความฝันความหวัง "ไปถมความ-  
ทุกข์ระทม" เพื่อกลบความทุกข์ให้จมหายไปใต้ความฝันอย่างมิดชิด บทเพลง  
ยังกล่าวถึงความผูกพัน ความรับผิดชอบของผู้จากมาที่มีต่อบ้านว่า

ไม่จำเป็นดอกคำสัญญา รื้อขายคาที่แสนรื่นรมย์  
ผ่านผู้ฟังเซซังทรุดโทรม จะกลับไปเอาใจซ่อมแซม

การกระทำย่อมสำคัญกว่าคำพูด ดังนั้นคำสัญญาจึงไม่จำเป็น เพราะ  
ความผูกพันต่อ "รื้อขายคาที่แสนรื่นรมย์" ย่อมเรียกร้องให้กลับไป แม้ไม่ใหญ่โต  
และยังทรุดโทรม เขาก็พร้อมที่จะ "เอาใจซ่อมแซม" ให้รื้อขายคานั้นเป็นขอบ-  
เขตของพื้นที่ยังความรื่นรมย์แก่ชีวิตสืบไป

องค์ประกอบที่ขัดกันในบทเพลงนี้มีความประสานกลมกลืนกันไม่ว่า

จะเป็นความหมุนเวียนของความว่าเหว่กับความผูกพัน ความทุกข์ร้อนกับความ-  
หวัง และความทรุดโทรมกับความรื่นรมย์ ล้วนเน้นให้เห็นความคิดหลักที่ว่า  
ชีวิตจะก้าวหน้าได้ต้องอาศัยความฝัน ความหวัง และความรัก เป็นแรงผลักดัน  
ให้ต่อสู้ฝ่าฟันอย่างแข็งแกร่ง พงษ์เทพได้อาศัยการใช้ความเปรียบอย่างบรรจง  
ทั้งเสียงและความหมายของคำมาเน้นสัดส่วนของความฝันอันเป็นแรงใจของ-  
ผู้ทุกข์ยากให้โดดเด่นขึ้นมา

## บทเพลง "ตายหยั่งเขียด"

ตายหยั่งเขียดเขียดมันเหยียดขาตาย เมืองทองเขาวัวเมืองไทยแต่คน-  
 ไกล่ตายต้ายตายหยั่งเขียด  
 ปาดงลงห้วยในนาร่องแขวแ่ว่วมา นั้นแหละหนาเสียงเขียด  
 ตัวไม่ใหญ่มีขายาวๆ บางตัวสี่เทาบางตัวสี่เสียด  
 มันถูกจับมาเสียบไม้ย่างถูกจับมาเสียบไม้ย่าง ขาซึ่งป่างยางนั้นละตายหยั่งเขียด  
 ดอกโสนไม่มีจะบาน ดอกจิวดอกจันไม่มีจะเขียด  
 ข้าวของนับวันยิ่งแพง ปลาทุปลาแห้งมันแพงเต็มเหยียด  
 ทั้งหูกยาเสื้อผ้าแพรพรรณ แพงขึ้นทุกวันราคาน่าเกลียด  
 มันขึ้นเหมือนน้ำเดือนสิบสอง(เช้า) ล้นเจิงนองเกินจะกระเดียด  
 กรรมกรอยู่ในโรงงาน สู้ทนกัดฟันทำงานเคร่งเครียด  
 นักศึกษาทั้งนายทุนน้อย มีทุนกระจอยนับวันแห้งเหือด  
 ทหารตำรวจทั้งครูผู้เฒ่า ต้องเดินหน้าจ้อยเป็นบ้อยบิลเสียด  
 ชาวนาก็ค้ำเคียวเป็นมัน กำจอบกำขวานจนมือแตกละเอียด  
 หล่อเลี้ยงเวียงวังคลังนาอยู่หอคอยร้อยตาริกา หมูไปไก่อ่มามันเป็นจ่าซี่เด็ด  
 เกิดเป็นไทยหัวใจเป็นธรรม สาวเอยจงจำอย่าทำรังเกียจ  
 เมืองไทยเคยเป็นเมืองทอง มีคนยกย่องว่าเมืองยิ้มละเอียด  
 ไร้อร่อยยิ้มนับวันแห้งหด ใบหน้าสลดก็หมดความละเมียด  
 ไม่ละมุนไม่มีละไม มีแต่เหงื่อไคลก็หลังไหลล้นเอียด  
 หมู่ไม้ใหญ่ต้องแห้งตายตามทาง อีสาวนาต้องขายนาน้องนาง  
 ขาซึ่งป่างยาง นั้นละตายหยั่งเขียด

บทเพลง "ตายหยั่งเขียด" นี้ กล่าวถึงความตกต่ำทางเศรษฐกิจ  
 ของคนยากจนที่ดิ้นรนหาเลี้ยงตนทุกวิถีทาง เพื่อจะไม่ต้องมีสภาพ "ตายหยั่ง-  
 เขียด" แต่ก็มีไม่พ้น บทเพลงกล่าวเสียดสีคนร่ำรวยที่เอาเปรียบคนจนว่า

"อยู่หอคอยรื้อยคาริกา" อยู่อย่างสุขสบายราวเทวดา แต่ก็ยังเห็นแก่ตัว เห็น  
แก่ใจ ไม่มีเมตตาต่อคนจน ถือคติว่า "หมูไปไก่มา" ทำทุกอย่างเพื่อผลตอบแทน  
ที่คุ้มกันเท่านั้น

บทเพลง "ตายหยั่งเจียด" เสนอองค์ประกอบที่ตัดกัน 3 คู่ คือ  
ชื่อเสียงกับชื่อเท็จจริง ความยากจนกับความร่ำรวย และความสุขกับความทุกข์

ตายหยั่งเจียด

เจียดมันเหยียดขาตาย

เมืองทองเขาว่าเมืองไทย

แต่คนใกล้ตายตายตายหยั่งเจียด

คนไทยชื่นชม ภาคภูมิใจกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในประเทศ

จนมีคำกล่าวติดปากว่า เมืองไทยเป็นเมืองทอง "เมืองทองเขาว่าเมืองไทย"

แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีคนไทยอีกไม่น้อยที่มีฐานะยากจน อยู่อย่างอดอยาก

แร้นแค้น จนมีสภาพเหมือน "คนใกล้ตาย" และมีไข้ตายอย่างคน แต่เป็นการ

"ตายหยั่งเจียด" คือตายอย่างน่าเวทนา เจียดเป็นสัตว์ที่ดูพอมแห่ง เวลาตาย

ขาทั้งสี่ของมันจะกางออก เนื่องจากคนอีสานมักนำเจียดมาประกอบอาหารทั้งที่

มันยังมีชีวิตอยู่ เมื่อมันได้รับความร้อนจากการย่างหรือต้ม มันก็จะดิ้นรน-

กระเสือกกระสน เพื่อเอาชีวิตรอด จึงตายในท่า "เหยียดขา" ชื่อเสียง

"เมืองทอง" ของเมืองไทยจึงดูเป็นเพียงเปลือกนอกหรือมายา เพราะคนใน

เมืองไทยยัง "ตายหยั่งเจียด" อีกเป็นจำนวนมาก

บทเพลงยังกล่าวขยายความถึงผู้ที่กำลังจะ "ตายหยั่งเจียด"

ว่าได้แก่ บุคคลเหล่านี้ คือ

กรรมกรอยู่ในโรงงาน

สู้นกัดพันทำงานเคร่งเครียด

นักศึกษาทั้งนายทุนน้อย

มีทุนกระจ๊อบก็**นับวัน**แห้งเหือด

ทหารตำรวจทั้งครูผู้**น้อย**

ต้องเดินหน้าจ้อยเป็น**น้อย**บิลเลียด

ชาวนาก็ค้ำเคียวเป็น**มัน**

กำจอบกำขวานจน**มือ**แตกละเอียด

หล่อเลี้ยงเวียงวังคลังนา

อยู่หอคอยรื้อยคาริกา

หมูไปไก่มา

มันเป็นจ่า**จีเดียว** !!

คนยากจน เช่นกรรมกรที่ทำงานตามโรงงานต้องทน "กัดฟัน" ทำงานหนักอย่างเคร่งเครียด นักศึกษาและนายทุนน้อย<sup>1</sup> มีเงินทุนเล็กน้อยก็ "แห้งเหียด" ลงทุกวัน (เหียดคือเหือด เปลี่ยนเสียง /เอือ/ เป็น /เอีย/ ตามเสียงภาษาถิ่น) ทหาร ตำรวจ ครูผู้เฒ่า ต่างก็มีรายได้น้อยไม่เพียงพอกับรายจ่ายก็ "ต้องเดินหน้าจ้อยเป็นบ๋อยบิลเสียด" ที่คอยรับใช้ผู้อื่น ชาวนาที่ลำบากนักหนากว่าจะได้ข้าวมาขาย ต้องกำเคียว จอบ ขวาน "จนมือแตก-ละเอียด" ผู้ทุกข์ยากเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ "หล่อเลี้ยงเวียงวังคลังนา" อันเป็นหลักสำคัญในการปกครองบ้านเมืองที่เรียกในสมัยก่อนว่า "จตุสดมภ์" เมื่อผู้ทุกข์ยากหล่อเลี้ยงเวียงวังคลังนา นั่นก็หมายความว่า ผู้ทุกข์ยากคือกำลังของรัฐย่อมมีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐอย่างลึกซึ้ง และทำให้คนมั่งมีสามารถ "อยู่หอคอยร้อยดาราิกา" อย่างมีความสุขได้

ทั้งหมดนี้คือความเป็นจริง อันเป็นที่มาของ "เมืองทอง" แต่ผู้สร้างและค้าจุนบ้านเมืองกลับทุกข์ยากตกต่ำอย่างที่สุด พงษ์เทพใช้คำตายลงท้าย-วรรคกลอนหัวเคียวด้วยเสียง -ยด เป็น เคร่งเครียด แห้งเหียด และแตกละเอียด เพื่อเน้นน้ำหนักเสียงและความหมายของแต่ละคำ เช่น คำว่า "เคร่งเครียด" บอกภาวะการทำงานในโรงงานซึ่งซ้ำซากจำเจ ต้องผจญกับภาวะแวดล้อมที่ทำลายสุขภาพกายและจิต ได้แก่เสียงดังกระหึ่มของเครื่องจักร กลิ่นเหม็นของสารเคมีและวัสดุ ต้องเสียงภัยกับเครื่องจักรที่ไม่รู้จักปิดหยุดอย่างมนุษย์ สิ่งเหล่านี้เป็นภาวะบีบคั้นที่สร้างความ "เคร่งเครียด" แก่กรรมกรเป็นอย่างยิ่ง

1 นายทุนน้อย หมายถึงชนชั้นกลางโดยทั่วไป ไม่ร่ำรวย มีรายได้เพียงเลี้ยงตัวได้

คำว่า "แห้งเหี่ยว" ใช้ในความหมายเดียวกับ "แห้งเหือด" ซึ่งมีความหมายว่าค่อยๆ แห้งไป คนมีเงินทุนน้อยทำกิจการโดยอมผู้ที่มีเงินมากไม่ได้ กิจการก็จะทรุดลง เงินทุนก็ร่อยหรอและหดหายไป เหมือนน้ำที่แห้งลงๆ ทีละน้อยนั่นเอง

คำว่า "แตกละเอียดย" บอกสภาพมือที่ตรากตรำงานอย่างซ้ำซาก และเนิ่นนานของชาวนา เพื่อเพาะปลูกพืชผลจนมีรอยแตกทั่วมือ

นอกจากนี้เสียงของคำยังมีน้ำหนักเหมาะแก่ความ เช่น

"เครื่องเคียด" เสียง ลั้น-ยาวหนักแน่น แสดงถึงภาวะบีบคั้นที่หนักหนาสาหัส เป็นภาวะจำทน "แห้งเหี่ยว" เสียงของคำห้วนไม่อ่อนหวาน แสดงสภาพ

ปราศจากน้ำไม่ชุ่มชื้น บอกถึงความสิ้นหวัง "แตกละเอียดย" เสียงของคำบ่งบอกการเปลี่ยนแปลงสภาพจากเดิมเป็นสภาพที่ไม่เหลือดี มีรอยแตกยับไปทั่ว

บทเพลงยังกล่าวถึงความผันแปรจาก "เมืองทอง" ที่มากด้วยรอยยิ้มไปเป็นเมืองที่มีแต่ผู้คน "ตายหยั่งเจียด" ว่า

เมืองไทยเคยเป็นเมืองทอง	มีคนยกย่องว่าเมือง <u>ยิ้ม</u> ละเอียดย
ไอ้รอยยิ้มนับวันแห้งหด	ใบหน้าสลดหมดความละเมียด
ไม่ละมุนไม่มีละไม	มีแต่เหงื่อไคลก็หลังไหลลั่นเอี้ยดย
หนุ่มใหญ่ต้องแห้งตายตามทาง	อิสาวนาต้องขายนาอันองนาง
ขาซีป่างยางนั้นละตายหยั่งเจียด	

นอกจากกล่าวขานว่าเมืองไทยเป็นเมืองทองแล้ว ยังเป็นเมืองแห่งรอยยิ้ม "แลนด์ ออฟ สไมล์" (Land of Smile) พงษ์เทพขยายความว่าเป็น "เมืองยิ้มละเอียดย" คำว่า "ละเอียดย" หมายถึงดีถ้วน ประณีตในที่นี้จึงน่าจะหมายถึงเมืองที่มีรอยยิ้มประดับอยู่บนใบหน้าของชาวเมืองโดยถ้วนหน้า และยังเป็นรอยยิ้มที่บ่งบอกถึงความสุขสงบในชีวิต เพราะมิได้เป็นรอยยิ้มที่ยิ้มอย่างฉาบฉวย เสแสร้ง แต่เป็นรอยยิ้มที่ประณีต นับวัน

รอยยิ้มก็ "แห้งเหือด" คือเปลี่ยนไปเป็นยิ้มแบบฝืนๆ แห้งๆ แล้วก็จางหายไป  
 ในที่สุด ใบหน้าที่ฉาบฉวยด้วยรอยยิ้มกลับเป็นใบหน้าที่ "สลด" มีแต่ความ-  
 เศร้าหมอง เพราะความทุกข์ยากในการหาเลี้ยงชีพจน "หนุ่มใหญ่ ต้องแห่ง  
 ตายตามทาง" อย่างโหดเหี้ยมยากจะหาหัวใจได้ เพราะชีวิตต้องเร่งร้อนสัญจร  
 ไปไม่รู้จบ ส่วน "สาวนา" เมื่อหมดทางทำมาหากินเข้าจริงๆ ก็ต้อง "ขายนา-  
 นื่องนาง" คือยึดอาชีพขายบริการทางเพศ บทเพลงในช่วงนี้เสนอองค์ประกอบ  
 ที่ขัดกันระหว่างความสุขในอดีตกับความทุกข์ในปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นความตกต่ำ  
 เสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นกับชีวิตคนส่วนใหญ่ ในขณะที่เศรษฐกิจพัฒนาขึ้นอย่าง-  
 รวดเร็ว

ในบทเพลงนี้ พงษ์เทพฯ ใช้องค์ประกอบที่มีลักษณะเหมือน และขัดกัน  
 องค์ประกอบเหล่านี้มีความประสานกลมกลืนสอดคล้องกันอย่างเหมาะสม  
 องค์ประกอบที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ น้ำเดือนสิบสองที่สูงขึ้น กับราคาสินค้า  
 ที่สูงขึ้น องค์ประกอบที่ขัดกัน คือ ความชื่นชมในความเป็นเมืองทองของเมือง  
 ไทยกับชีวิตที่อับเฉาของคนในเมืองทอง ความยากลำบากของผู้ทุกข์ยาก  
 กับความร่ำรวยของผู้ที่อยู่หอคอยร้อยดาร์กา

ในความกลมกลืนของรูปแบบและเนื้อหาที่วิเคราะห์นี้ เน้นให้เห็น  
 ความคิดหลักว่า ผู้ทุกข์ยากที่กำลังจะ "ตายหยังเขียด" ควรที่จะได้รับความ-  
 สนใจดูแล ภาวะนำวิกฤตนี้ควรจะถูกคิดกันบ้างว่าจะช่วยยับยั้งอย่างไรหรือไม่

บทเพลง "หม่อน"

กระหึ่มเสียงหัวใจเต้น

กรีดเหงื่อเกณฑ์เป็นหยดใส

ผุดหยอกเข้าเราเปลวไฟ

ขับสายใยให้ตักทอ

คือหม่อนไหมกินใบหม่อน

ไม่หลับนอนไม่ร้องขอ

เติบโตมาตั้งตารอ

คำคืนหนอรอซักหน่อย

พรุ้งนี้เข้าเจ้าจะตาย	ลงแหวกว่ายในหมอนน้อย
เร่งสูมไฟเอาไว้คอย	หมอนตัวน้อยจะว่ายวน
ลอยไปกับสายน้ำตา	ลอยมากับสายน้ำใจ
ร้อนหนาวรารวมสูมไฟ	อยู่ในความฝันบรรเจิด
ปิดกายทุกรายทูน	พองตนกระวนกระวาย
พวยพุ่งสายรุ้งในกาย	สิ้นใจด้วยสายสัมพันธ์

บทเพลง "หมอน" นี้กล่าวถึงชีวิตของตัวหมอนที่เป็นเพียงสัตว์ตัวเล็ก ๆ แต่มีความสำคัญต่อปากท้องและศิลปะ เพราะผลผลิตที่ได้จากตัวหมอนก็คือผ้าไหมอันเป็นสินค้าลือชื่อของไทย พงษ์เทพได้นำความจริงที่ตัวหมอนต้องถูกต้มทั้งเป็น มาขับร้องเป็นบทเพลงที่งดงาม และชวนสะท้อใจ โดยเริ่มต้นว่า

กระหึ่มเสียงหัวใจเต้น	กรีดเหงื่อเกณฑ์เป็นหยดใส
ผูกหยอกเข้าเราเปลวไฟ	จับสายใยให้ถักทอ

สองวรรคแรกบอกเสียง "กระหึ่ม" เมื่อหัวใจของตัวหมอนเต้นแรง แสดงถึงความมีชีวิตและพลังขณะที่ "จับสายใย" ออกมาห่อหุ้มตัว เหงื่อที่ถูก "กรีด" ออกมา บทเพลงแสดงเป็นภาพ "หยดใส" ยามเมื่อกระทบแสงไฟ ก็เกิดประกายวาววาม "ผูกหยอกเข้าเราเปลวไฟ" ดุจงดงามมีชีวิตชีวา เน้นให้เห็นองค์ประกอบที่ประสานกันระหว่างพลังแรงงานที่ทุ่มเทกับความมีชีวิตชีวาของเปลวไฟ บทเพลงกล่าวถึงสภาพชีวิตของตัวหมอนต่อไปว่า

คือหมอนไหมกินใบหมอน	ไม่หลับนอนไม่ร้องขอ
เติบโตมาตั้งตารอ	คำคืนหนอรอซักหน่อย
พรุ้งนี้เข้าเจ้าจะตาย	ลงแหวกว่ายในหมอนน้อย
เร่งสูมไฟเอาไว้คอย	หมอนตัวน้อยจะว่ายวน



ตัวหมอนกินใบหมอนเป็นอาหาร เพื่อเติบโตและผลิตเส้นไหม จึงเรียกว่า "หมอนไหม" ตัวหมอนกินใบหมอนตลอดเวลาพร้อมทั้งจับสายใยโดย "ไม่หลับนอน" ไม่เคยขอสิ่งใด เติบโตมาเพื่อ "ตั้งตารอ" ความตาย เนื้อเพลงเป็นคำสนทนาที่ผู้ร้องกล่าวกับตัวหมอนด้วยความเวทนาว่าจะต้อง "ลงแหวกว่ายในหมอนน้อย" ที่คน "เร่งสูมไฟเอาไว้อคอย" "หมอนน้อย" และ "หมอนตัวน้อย" ให้ภาพที่น่ารักน่าเอ็นดู และน่าเวทนา การ "แหวกว่าย" และ "ว่ายวน" ในสายน้ำเดือดเพราะยังไม่ตายทันที เป็นเคราะห์กรรม เกินฝ่าฝืนและไม่เป็นธรรม

องค์ประกอบที่ขัดกันระหว่างการมานะทำงานกับการตอบแทน ด้วยความตายนี้ ให้ความรู้สึกสลดใจอย่างลึกซึ้ง พงษ์เทพยงค์ได้กล่าวต่อไป โดยขยายภาพการแหวกว่ายในสายน้ำเดือด โดยใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ว่า

ลอยไปกับสายน้ำตา	ลอยมากับสายน้ำใจ
ร้อนหนาวรารูมสูมไฟ	อยู่ในความฝันบรรเจิด
บิดกายทुरายทุรน	พองตนกระวนกระวาย
พวยพุ่งสายรุ้งในกาย	สิ้นใจด้วยสายสัมพันธ์

ด้วยความเจ็บปวดทุกข์ทรมานตัวหมอนจึงร้องไห้ น้ำที่ตม้นั้นจึงเป็น "สายน้ำตา" ชีวิตของตัวหมอน "ลอยไปกับสายน้ำตา" แล้วก็หมุนวน "ลอยมากับสายน้ำใจ" อันหมายถึงเส้นไหมที่ถักทอห่อหุ้มตัวเพื่อตอบแทนคุณผู้เลี้ยง เป็นเส้นสายเหนียวแน่นไม่ขาด ความรู้สึกของตัวหมอนขณะที่ถูกต้ม คือ "ร้อนหนาวรารูมสูมไฟ" แต่หมอนก็ยัง "อยู่ในความฝันบรรเจิด" คือหล่อเลี้ยงใจ ด้วยอุดมคติอันงดงาม พงษ์เทพยงค์บรรยายสภาพของตัวหมอนที่ต้อง "บิดกายทुरายทุรน พองตนกระวนกระวาย" อยู่ในหมอนน้ำเดือด และสุดท้ายความตายก็บังเกิดขึ้นพร้อมกับภาพของความพวยพุ่งแห่ง "สายรุ้งในกาย" อันหมายถึงความฝันอันบรรเจิดจากชีวิต ในที่สุดตัวหมอนต้อง "สิ้นใจด้วยสายสัมพันธ์"

คือสายใยแห่งความกตัญญูรู้คุณผู้เลี้ยงดู บทเพลงช่วงนี้เน้นให้เห็นองค์ประกอบที่ขัดกันระหว่างความทุกข์ทรมานของตัวหม่อมกับการอุทิศตนเพื่อความดีงามอันยิ่งใหญ่

ในบทเพลงนี้ พงษ์เทพได้บรรจุเรื่องราวมาใช้ได้อย่างเหมาะสม เช่น "กระหิม่เสียงหัวใจเต้น กรีดเหงื่อเกณฑ์เป็นหยดใส" คำว่า "กระหิม่" หมายถึงเสียงดังก้องกังวาน แสดงว่าตัวใหม่ทำงานหนักและเหน็ดเหนื่อยจนหัวใจต้องทำหน้าที่อย่างหนักไปด้วย คำว่า "กรีดเหงื่อเกณฑ์เป็นหยดใส" แสดงถึงการรวมพลังทั้งหมดในตัวจนเกิดหยดเหงื่ออันบริสุทธิ์ การใช้อุปลักษณ์สายน้ำตากับสายน้ำใจ ซึ่งคุณค่าของนามธรรมที่อยู่ลึกลงไป ตัดกับความทุกข์อันเกิดจากการถูกตี "ทุรนทุราย" และ "กระวนกระวาย" เป็นกิริยาที่ต่อเนื่องรวดเร็ว และบ่งบอกถึงความเจ็บปวดทรมาน ภาพสายรุ้งในกายที่ "พวยพุ่ง" เป็นสัญลักษณ์แทนความปรารถนาอันงดงาม ทำให้เห็นคุณค่าอย่างลึกซึ้งของผ้าไหมที่ทอด้วยเส้นใยแห่งคุณธรรมของตัวหม่อมตัวน้อยๆ นับไม่ถ้วน

บทเพลงนี้ สร้างขึ้นจากองค์ประกอบที่ขัดกัน ได้แก่ความทุกข์ทรมานกับความกตัญญู ความมั่งคั่งแห่งการสร้างสรรคกับความตาย องค์ประกอบที่ขัดกันนี้มุ่งเน้นให้เห็นแนวคิดที่ มนุษย์ควรมีเมตตาต่อผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่ตน และสำนึกในคุณค่าให้มาก ถึงแม้เขาจะเป็นเพียงสัตว์เล็กๆ ก็ตาม

## 2. ความประสานของรูปแบบและเนื้อหา

ดังได้กล่าวถึงรูปแบบของบทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ในด้านฉันทลักษณ์ การใช้คำ พร้อมทั้งจำแนกเนื้อหาของบทเพลงแล้วในบทที่ 3 สำหรับหัวข้อนี้จะกล่าวถึงความประสานกันของรูปแบบและเนื้อหา โดยปกติ

แล้วรูปแบบและเนื้อหาของงานศิลปะย่อมมีความสัมพันธ์กัน ดังที่ ดวงมน  
จิตรจำนงค์ (2534 : 405) กล่าวว่า

ความสัมพันธ์ของรูปแบบและเนื้อหา เป็นสิ่งสำคัญในการสร้าง  
งานและเป็นปัจจัยหลักสำหรับความสำเร็จของงาน กล่าวได้ว่า  
สิ่งที่คุมโครงสร้างของงานศิลปะก็คือ ความคิดและอารมณ์ซึ่งเป็น  
เหตุผลของการเลือกพื้นและประกอบวัสดุ ในวรรณคดีกวีอาคัย  
ภาษาเป็นวัสดุ แต่ภาษามืออ์ประกอบสำคัญนอกจากระบบ-  
ไวยากรณ์คือเสียงและความหมาย ซึ่งปรากฏควบคู่กันเสมอ  
ความหมายของการสื่อสารนอกจากเกิดจากองค์ประกอบของ  
ความหมายของคำแต่ละคำที่มาประกอบเข้าด้วยกันเป็นข้อความ  
ต่อเนื่องหรือวาทกรรมแล้ว ยังเกิดจากองค์ประกอบของเสียง  
ของคำแต่ละคำที่ปรากฏในกรอบของฉันทลักษณ์ของบทหรือยกรอง  
อีกด้วย

องค์ประกอบของเสียง และองค์ประกอบของคำแต่ละคำที่กวีนำมา  
ใช้ต้องเหมาะสมกับความคิดและอารมณ์ ซึ่งเป็นเนื้อหาของบทประพันธ์ จึงทำ  
ให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ ดังนั้นบทเพลงที่อาคัยการสื่อสารในระยะ  
เวลานั้นย่อมต้องที่ตีพิดันในการเลือกสรรคำที่เหมาะสมกับความคิด ทั้งเสียง  
และความหมายของคำ

บทเพลงของพงษ์เทพส่วนใหญ่มีการเลือกสรรคำมาใช้ได้เหมาะสมกับ  
ความคิดและอารมณ์ที่ต้องการสื่อสารกับผู้ฟัง นอกจากเลือกใช้คำแล้ว พงษ์เทพ  
ยังเลือกใช้รูปแบบในการนำเสนอที่สอดคล้องกับความคิดและอารมณ์อีกด้วย  
ในที่นี้จะขอนำบทเพลงของพงษ์เทพมาวิเคราะห์ให้เห็นความประสาณของรูปแบบ  
และเนื้อหา 5 บทเพลง คือ บทเพลง "รีนเริง" "ห้วยแถลง" "สิงทะโมน"  
"โบไม้" และ "โคราช 83"

บทเพลง "รีนเริง" กล่าวถึงความต้องการของศิลปินที่อยากจะ  
เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่โลก พงษ์เทพใช้คำว่า "อยาก" ซ้ำๆ กัน เน้นให้  
เห็นความประสงค์ที่แน่วแน่

<u>อยาก</u> เป็นนกกโฉบิน	<u>อยาก</u> จะกินน้ำใจ
<u>อยาก</u> เป็นดินหินทราย	ดินพอกายเกลียวคลื่น
<u>อยาก</u> เป็นสนต้องลม	<u>เป็น</u> หญ้าพรหมพื้นดิน
<u>เป็น</u> เหงื่อกายไหลริน	ให้แผ่นดินดูดกลิ่น
ให้ <u>รีนเริง</u>	<u>ล่อง</u> ลอยเป็นฝนพรำ
<u>อยาก</u> เป็นธารน้ำใส	กลิ้งเกลือกกายลูปผา
หยดไหลย่อยลงมา	ให้หมู่ปลาแหวกว่าย
แดด <u>เรือง</u> รองทาบทา	<u>เปล่ง</u> สีเงินประกาย
ให้ <u>ทุ่ง</u> รวงทอง	<u>ร้อง</u> เริงรำเรียกกัน

การใช้คำว่า "อยาก" หรือ "อยากเป็น" และ ละคำว่า "อยาก"  
ไว้เหลือเพียงคำว่า "เป็น" แล้วตามด้วยสิ่งที่เขาปรารถนาจะเป็น ไม่ว่าจะ  
เป็นนก, ดิน หิน ทราย, เป็นสน, เป็นหญ้า, เป็นเหงื่อ, เป็นธารน้ำใส  
ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งอันยังประโยชน์แก่โลกทั้งสิ้น การใช้คำซ้ำกันในบทเพลงนี้  
จึงเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับเนื้อหาอย่างเหมาะสม เป็นการย้ำเจตนาอันตั้งงาม  
ในการอุทิศตนเพื่อส่วนรวม ด้วยคำง่ายๆ แต่ชัดเจน

นอกจากนี้พงษ์เทพยังอาศัยการสร้างภาพให้มีแสงสีสดใสให้ความหวัง  
เช่น ธารน้ำที่ "ใส" แสงแดดที่ส่อง "เรืองรอง" ไปกระทบสายน้ำให้เกิด  
"สีเงินประกาย" และทำให้ทุ่งนากลายเป็น "ทุ่งรวงทอง" ความงดงาม  
เหล่านี้หมายถึงความมีชีวิตชีวาที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นยอดปรารถนาของทุกคน  
พงษ์เทพเลือกใช้คำกริยาที่บ่งบอกความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา  
มีความสุขสดใสแฝงอยู่ เช่น "อยากเป็นนกกโฉบิน" ธรรมชาติของนกก็ย่อม

"โพบิน" ไปมาอย่างร้ายแรงสร้างคามงดงามแก่โลกเป็นอาหารตาของมนุษย์  
 "อยากเป็นดินหินทราย ถิ่นพักกายเกลียวคลื่น" คำว่า "พัก" ชวนให้นึกถึง  
 ความสงบสบายปราศจากภาระ ปราศจากความวุ่นวายชั่วคราว ส่วนคำว่า  
 "เกลียวคลื่น" ถึงแม้จะเป็นคำนาม แต่ก็ยังบอกสภาพของการเคลื่อนไหว  
 มีชีวิตชีวาอยู่ในตัว เกลียวคลื่นเป็นส่วนประกอบสำคัญที่เพิ่มความงดงามให้แก่  
 ทะเล "อยากเป็นสนต้องลม" "ต้อง" เป็นการสัมผัสอย่างแผ่วเบา สนเมื่อ  
 ยามต้องลมเบาๆ ก็จะแกว่งไกว เป็นภาพที่ดูอ่อนไหวงดงาม "เป็นหญ้าพรหม  
 พื้นดิน" "พรหม" เป็นกิริยาที่เอาน้ำมาประปรายให้ชุ่มชื้น เมื่อหญ้าแผ่ขยายมา  
 ปกคลุมพื้นดินย่อมทำให้ดินมีความชุ่มชื้น สามารถเพาะปลูกพืชพันธุ์ได้ "เป็น  
 เหมื่อกายไหลริน ให้แผ่นดินดูดกลืน" "ไหลริน" แสดงปริมาณของเหมื่อที่มาก  
 ขนาดแผ่นดิน "ดูดกลืน" ไว้ เมื่อแผ่นดินได้รับความร้อนน้ำก็ระเหยกลายเป็นไอ  
 รวมตัวเป็นเมฆ "ล่องลอยเป็นฝนพรำ" เมฆ "ล่องลอย" ไปที่ใด  
 ก็ได้อย่างมีอิสระเสรี เมื่อเมฆกลั่นตัวเป็นฝน "พรำ" คือโปรยปรายอย่าง  
 ต่อเนื่องแต่ไม่รุนแรง ให้ความสดชื่น "รื่นเริง" แก่พืชและสัตว์ "อยากเป็น  
 ชารน้ำใส กลิ้งเกลือกกายลูบผา" น้ำที่ "กลิ้งเกลือก" ตัว "ลูบ" ผาอย่าง  
 ปลอดภัยเพิ่มความละมุนละไมให้แก่ผาหิน "หยุดไหลย้อยลงมา" ให้  
 หมู่ปลาแหวกว่าย" นอกจากน้ำจะ "กลิ้งเกลือกกายลูบผา" แล้ว น้ำบางส่วน  
 ก็ "หยุดไหลย้อยลงมา" รวมกันเป็นลำธาร หมู่ปลาได้อาศัยและ "แหวกว่าย"  
 อย่างมีความสุข ธรรมชาติที่งดงามของนกก็คือยามที่ "โพบิน" ส่วนธรรมชาติ  
 ที่งดงามของปลาก็คือการ "แหวกว่าย" ทั้ง "โพบิน" และ "แหวกว่าย"  
 เป็นกิริยาที่บอกถึงความสุขสดใส "แดดเรืองรองทาบทา เปล่งสีเงินประกาย"  
 ยามเมื่อแสงแดด "ทาบทา" ไปทั่วพื้นน้ำก็เกิดประกายสีเงินแวววาว "เปล่ง"  
 คือการฉายแสงออกมาอย่างมีพลัง เมื่อธรรมชาติงดงามอุดมสมบูรณ์เช่นนี้  
 รวงข้าวที่อยู่ในนาก็มีโอกาสเติบโตเป็นรวงทองที่มีความสุขจึง "ร้องเริงรำ  
 เรียวกัน" ได้

การสร้างภาพที่มีสีแสง การใช้คำกริยาที่สื่อความเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวาสอดคล้องกับเนื้อหาที่กล่าวถึงสิ่งสดใสนิยมชาติที่ให้ประโยชน์อย่างประสาณกลมกลืนกันแก่โลก การใช้รูปแบบโครงสร้างประโยคซ้ำๆ กันเป็นการย้ำน้าหนักความปรารถนาของผู้ร้อง และจุดมุ่งหมายของความปรารถนานั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างแน่วแน่ไม่มีความลังเลใดๆ ทั้งสิ้น

บทเพลง "ห้วยแกลง" กล่าวถึงชีวิตที่ผิดหวังในความรักของผู้หญิงที่ชื่อพร ว่า

ชื่อยายพรแกนอนใต้ต้นทุกวาง	อยู่ข้างทางรถไฟใกล้ๆ สถานี
ห้วยแกลง แถ-ลงช่วยส่งแก่ที่	นายสถานีบอกว่าแกบ้าผู้ชาย
เริ่มเรื่องราวยามหนาวซังข้าวไหวเอน	หนุ่มหน้าเป็นพรเห็นเขาเป็นคนดี
ให้ชื่นชมดอกจันทน์ที่บานวันนี้	ข้างสถานีรถไฟใต้ต้นทุกวาง
ตากก็เดือนแล้ว	ยายก็สั่งสอน

พ่อแม่เอ็งยังไม่คอน	แล้วคนอื่นเขาหรือจะมาสะออน
---------------------	----------------------------

ชื่อยายพรแกนอนใต้ต้นทุกวาง	อยู่ข้างทางรถไฟใกล้ๆ สถานี
----------------------------	----------------------------

ท่องพุทธโธ ธัมโม ขอเหล่ากินที่	รอสามีบอกว่าจะมาซักวัน
--------------------------------	------------------------

โน่นรถไฟวิ่งไปเล่นไหลตามราง ถึงก็ซังไม่ถึงก็ซัง คนอยู่หลังเผ้าคอยละห้อยนานปี

ห้วยแกลง แถ-ลงช่วยส่งมาที่	นายสถานีบอกว่าไม่มาซักวัน
----------------------------	---------------------------

อีพรคอยได้ก็คอยไป อีพรคอยได้ก็คอยไป อีพรคอยได้มันก็คอย...

บทเพลงนี้มีการใช้ความเปรียบ และการสร้างภาพ สร้างบรรยากาศเพิ่มสีสันให้แก่เรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ เช่น "เริ่มเรื่องราวยามหนาวซังข้าวไหวเอน" ฤดูหนาวชวนให้เกิดความเหงาว่าเหว เมื่อมี "หนุ่มหน้าเป็น" ทางอีสานหมายถึงชายหนุ่มที่คล่องแคล่ว ร่าเริง ค่อนข้างกระฉ่อน ก้าวมาสู่ชีวิตของพร พรผู้มีดวงจรชีวิตแคบๆ ในท้องถื่นจึงหลงไปว่า "เขาเป็นคนดี" มอบความรักและความสาวที่กำลังสวยสดงดงามดุจดอกจันทน์ที่ "ที่บานวันนี้"

ดอกจาน หรือดอกทองกวาว เป็นดอกไม้ท้องถิ่นอีสานมีสีแดงสดใส จะบานในฤดูหนาวต่อฤดูร้อน คือยามแล้ง ดังนั้นคำว่า "ดอกจาน" ในเนื้อเพลง "ให้ชื่นชมดอกจานที่บานวันนี้" จึงน่าจะตีความได้สองนัย คือ หมายถึงความรักจากใจที่สดใสบริสุทธิ์ กับ ความสาวของพรในวัยแรกรุ่น

พงษ์เทพใช้ภาษาถิ่น บรรยายพฤติกรรมของพรยามเมื่อตกอยู่ในห้วงแห่งความรัก เพื่อเพิ่มบรรยากาศท้องถิ่นอีสานว่า "พ่อแม่เอ็งยังไม่คอนคนอื่น เขาหรือจะมาสะออน" ความรักทำให้คนตาบอด พรเองก็คงเช่นกัน เธอจึงไม่ฟังคำเตือนของใครทั้งสิ้น ทำให้ชีวิตของเธอต้องผิดพลาด และหมดโอกาสที่จะอยู่อย่างคนปกติทั่วไป เนื้อเพลงในช่วงนี้ยังเน้นให้เห็นความอบอุ่นแบบครอบครัวในท้องถิ่นที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีทั้งพ่อ แม่ และ ตายาย "ตาก็เตือนแล้ว ยายก็สั่งสอน" แสดงความอาทรห่วงใย ผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เตือนและสั่งสอนด้วยความปรานี

บทเพลงยังชี้ความตึงเครียดของความไม่หยุดนิ่งของขบวนรถไฟที่แล่นไป-มา กับความมั่นคงในการเฝ้าคอยคนรักของพรว่า "โน่นรถไฟวิ่งไปแล่นไหลตามราง ถึงก็ซิ่งไม่ถึงก็ซิ่ง คนอยู่หลังเฝ้าคอยละห้อยนานปี" รถไฟมีแต่ผ่านมาแล้วก็ผ่านไป ยังคงดัง "ถึงก็ซิ่งไม่ถึงก็ซิ่ง" อย่างไม่สนใจใคร ทั้งให้พรผู้อยู่หลัง" ต้อง "เฝ้าคอยอย่างละห้อย" คือคอยอยู่ด้วยความเศร้าโศกและสิ้นหวังเป็นเวลาหลายต่อหลายปี

พงษ์เทพเล่นคำว่า ห้วยแกลง (เถะ-หลง) กับ แถ-ลง ในข้อความ 2 ประโยค คือ "ห้วยแกลง แถ-ลง ช่วยส่งแก่ที่ นายธานีบอกว่า แกบ้ำผู้ชาย" และ "ห้วยแกลง แถ-ลง ช่วยส่งแก่ที่ นายธานีบอกว่าไม่มาซักวัน" "แกลง" หมายถึงการบอกกล่าว เล่า ส่วนคำว่า "แถ-ลง" เป็นกิริยาร่อนลงของนก การเล่นคำในที่นี้ น่าจะหมายถึง เมื่อขบวนรถไฟแล่นมาถึงสถานีรถไฟห้วยแกลง คนรักหรือความรักของพรน่าจะร่อนลงมาจากรถไฟตามที่พรหวังไม่วันใดก็วันหนึ่ง

ในตอนจบของบทเพลงที่ว่า "อิพรคอยได้ก็คอยไป อิพรคอยได้ก็คอยไป อิพรคอยได้มันก็คอย" เป็นการทิ้งท้ายให้คิดว่า พรถูกทอดทิ้งให้เฝ้าแต่รอคอยเท่าที่พรจะทนรออยู่ได้ โดยไม่มีใครมาห่วงใยอาหารอีกแล้ว คำว่า "อิพร" เหมือนเป็นการตอกย้ำความเป็นคนด้อยค่าในสังคมของพร

การใช้ความเปรียบ การเล่นคำ การใช้ภาษาถิ่น รวมทั้งการจบแบบทิ้งท้ายให้คิดในบทเพลง จึงเป็นรูปแบบที่สอดคล้องและเสริมให้เนื้อหาของบทเพลงมีความโดดเด่นยิ่งขึ้น

#### บทเพลง "สิงทะโหมน"

สิงทะโหมนเอยกระโจนตามต้นไม้	โผเข้าต้นหมากไซหมากไม้ไล่ชิง
คนทะโหมนเอยแอบซุ่มตามพุ่มไม้	ตาก็จ้องมองไปปืนไฟก็ไล่ยิง
แม่สิงเอยถูกยิงบนกิ่งไม้	กอดลูกน้อยกลอยใจเพื่อนไปเร็วจริง
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	แม่ถูกยิงพ่อสิงมารับไป
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	แม่ถูกยิงพ่อสิงมารับไป
สิงทะโหมนเอยกระโจนตามต้นไม้	ด้วยความกลัวปืนไฟจะตามไล่ยิง
พ่อสิงเอยนั่งนิ่งบนกิ่งไม้	มองไปตามแนวไพรไปไหนเล่าแม่สิง
พี่น้องสิงนั่งนิ่งบนกิ่งไม้	มองลงห้วยรินไหลไปไหนเล่าแม่สิง
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	แม่ถูกยิงพ่อสิงมารับไป
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	แม่ถูกยิงพ่อสิงมารับไป
สิงทะโหมนเอยกระโจนตามต้นไม้	โผเข้าต้นหมากไซรีบไปเอาลูกสิง
คนทะโหมนเอยแอบซุ่มตามพุ่มไม้	ตาก็จ้องมองไปปืนไฟก็ไล่ยิง
พ่อสิงเอยถูกยิงบนกิ่งไม้	กอดลูกน้อยกลอยใจรีบไปเถอะลูกสิง
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	พ่อก็ถูกยิงลูกสิงเจ้ารีบไป
สิงทะโหมนเอยกระโจนตามต้นไม้	โผไปตามแนวไพรไปไหนเล่าลูกสิง



ในบทเพลงนี้มีการซ้ำความบางตอน เพื่อย้ำให้เห็นความทุกข์ที่ลิงได้รับจากการกระทำอันโหดเหี้ยมของมนุษย์ เป็นข้อความที่กล่าวถึงกิริยาเดียวกันของแม่ลิง และพ่อลิงที่ถูกยิงแต่ก็ยังห่วงลูกน้อย บทเพลงกล่าวถึงแม่ลิงก่อนว่า "ร้องเรียกหาว่ามารับลูกลิง แม่ถูกยิงพ่อลิงมารับไป" และแล้วพ่อลิงก็ต้องขอความช่วยเหลือจากลิงตัวอื่นอีกทีหนึ่ง เมื่อพ่อลิงก็ถูกยิงด้วย บทเพลงใช้รูป-ประโยคเดิมว่า "ร้องเรียกหาว่ามารับลูกลิง พ่อก็ถูกยิงลูกลิงมารับไป" ผู้ฟังจะเพิ่มความรู้สึกเวทนาถึงตัวน้อยที่ตกอยู่ในอันตรายอย่างไม่มีทางช่วย-ตัวเอง แม่ และ พ่อ ก็ถูกยิงตาย ตัวเองก็ถูกสั่งให้ "รีบไป" จึงเตลิดหนีไป ตามลำพังอย่างไม่รู้ชะตากรรม

พงษ์เทพใช้คำว่า "คนทะโมน" สอดรับกับ "ลิงทะโมน" ซึ่งคำว่า "ทะโมน" นี้ที่ถูกใช้ว่า "ทโมน" ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 373) หมายถึงใหญ่และมีกำลังมาก (มักใช้แก่สัตว์ตัวผู้ที่เป็นจำพวก) เช่น ลิงทโมน พงษ์เทพ (สัมภาษณ์), 23 ธันวาคม 2534 เล่าว่า ลิงทะโมน เป็นลิงที่มีขนาดใหญ่มากมองดูมีสง่า น่าเกรงขาม ซึ่งก็พ้องกับความหมายตามพจนานุกรม คือใหญ่และมีกำลังมาก คนทะโมน ในบทเพลงนี้จึงน่าจะหมายถึงคนที่มีกำลังมาก แต่มีจิตใจโหดเหี้ยม ขี้ขลาด จึงลอบยิงลิงทะโมนที่กำลังมีความสุขตามประสาสัตว์ได้ลงคอ และลิงทะโมนเหล่านี้ก็มีได้มีความ-ผิดอันใดจึงไม่สมควรที่จะต้องถูกลงทัณฑ์ เช่นนี้

พงษ์เทพใช้ประโยคโครงสร้างเดียวกัน ซ้ำกันเพื่อบรรยายอาการ-กิริยาของลิงทั้งหลาย โดยเริ่มจากแม่ลิงถูกลอบยิงว่า "แม่ลิงเอยถูกยิงบนกิ่งไม้ กอดลูกน้อยกลอยใจเพื่อนไปเร็วจริง" เมื่อแม่ลิงถูกยิงจึงตามฝูงลิงไม่ทัน พ่อลิงก็เริ่มมองหาแม่ลิง "พ่อลิงเอยนั่งนิ่งบนกิ่งไม้ มองลงห้วยรินไหลไปไหนเล่าแม่ลิง" ด้วยความผูกพันของเหล่าพี่น้องลิงจึงแสดงกิริยาออกมา "พี่น้องลิงนั่งนิ่งบนกิ่งไม้ มองลงห้วยรินไหลไปไหนเล่าแม่ลิง" แสดงความ

สิ้นหวังในการแก้ปัญหาและขอบเขตความรู้อันจำกัดของสัตว์ ยามที่ถูก-  
เบียดเบียนทำร้ายอย่างหยาบช้ำโดยมนุษย์ที่ดูร้ายกว่าสัตว์ป่า

บทเพลงนี้มีการซ้ำโครงสร้างของประโยคเกือบทั้งเพลง การซ้ำ  
ในลักษณะนี้เป็นไปอย่างกลมกลืนกับเนื้อหาของเพลง บรรยายเหตุการณ์  
ที่ซ้ำกันเพื่อย้ำอารมณ์น่าสลดที่รุนแรงขึ้นในแต่ละช่วง รูปแบบและเนื้อหา  
จึงมีความสอดคล้องประสานกลมกลืนกันเป็นเอกภาพ

### บทเพลง "ใบไม้"

ตั้งแต่เช้าสาวเจ้า <u>ปราดเปรียว</u>	เดินคนเดียวไปไร่ของนาง
เจอใบไม้วางบนเส้นทาง	ปลายมันชี้ไปทางไร่เธอ
บอกให้รู้ว่ามีคนรอ	

เธอตอบรับแทนคำพูดจา	เอาใบไม้วางบนเส้นทาง
ไร่ของฉันไม่ไกลเกินหวัง	คงรู้ทางที่จะไปหา
จะมวนยาตีๆไว้ก่อน	

แดดก็สวยสาวเจ้าก็ใส	งามหนักหนาเวลาเจ้าอายุ
หลบตายิ้มให้ดอกไม้บาน	ริมลำธารที่เธอ <u>ว่ายวน</u>
เมื่อได้พบแล้วลืมไม่ลง	

อันความรักไม่มีภาษา	ดินและฟ้าเห็นใจเถิดหนอ
เอาลำธารที่เธอว่ายรอ	เป็นเรือนหอให้ปลาอิฉา
เอาไร่นาเรามารวมกัน	

พงษ์เทพได้ถ่ายทอดชีวิตรักอันบริสุทธิ์ของหนุ่มสาวชาวบ้านป่าที่  
อาศัยใบไม้ เป็นสื่อรักมาเป็นบทเพลงที่มีลีลาอ่อนหวาน สดใสสวยงาม  
ประสานกับฉากรธรรมชาติอันสงบสุขของบ้านป่าซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความซื่อ  
จริงใจและเป็นไปตามธรรมชาติ บทเพลงเริ่มต้นด้วยยามเช้าที่สดชื่น ใช้  
ใบไม้เป็นเครื่องหมายสื่อรัก "แทนคำพูด" และจบลงด้วยความสัมพันธ์

อย่างสุขสมในลำธารที่มีน้ำใส มีฝูงปลา มีดอกไม้บานในไร่ ซึ่งเป็นสิ่ง  
แสดงถึงน้ำพักน้ำแรง ซึ่งว่าความรักใคร่ การทำงาน และชีวิตสัมพันธ์กัน

พงษ์เทพเลือกใช้คำกริยาที่เป็นคำซ้อน มีสัมผัสอักษร คือ "สาวเจ้า  
ปราดเปรียว" และ "เธอว่ายวน" มาบรรยายกิริยาของหญิงสาว คำว่า  
"ปราดเปรียว" ทำให้ผู้ฟังจินตนาการถึงสาวบ้านป่าที่คล่องแคล่วแข็งแรง  
แจ่มใส และขยันขันแข็ง เพราะเธอ "ตื่นแต่เช้า" เพื่อ "ไปไร่" คำว่า  
"ว่ายวน" เป็นกิริยาของสาวน้อยที่แหวกว่ายไปมาอย่างร่าเริง มีอิสระเสรี  
เต็มที่ คำกริยา 2 คำนี้ สร้างภาพพจน์ได้อย่างชัดเจน

หนุ่มสาวชาวบ้านป่าใช้ใบไม้เป็นสื่อรักแทนคำพูด ชายหนุ่มเอาใบไม้  
วางไว้บนทางเดิน เมื่อหญิงสาว "เจอใบไม้วางบนเส้นทาง" และพบว่า  
"ปลายมันชี้ไปทางไร่เธอ" เป็นสัญลักษณ์ที่ "บอกให้รู้ว่ามีคนรอ" รอคำตอบจาก  
การตัดสินใจของเธอ "เธอตอบรับแทนคำพูดจา" โดยการ "เอาใบไม้วาง  
บนเส้นทาง" ในลักษณะที่ผิดแผกไปจากเดิม เป็นสัญลักษณ์ที่รู้จักกันในหมู่หนุ่มสาว  
บ้านป่าว่าเป็นการตอบรับ ส่วนตัวเธอนั้นก็คิดว่า "จะมวนยาตีๆไว้ก่อน"  
เตรียมยาสูบไว้ต้อนรับชายคนรักที่จะมายังไร่ของเธอ

บทเพลงบรรยายอากัปกิริยาของหญิงสาวยามเมื่อพบชายหนุ่มว่า  
"แดดก็สวยสาวเจ้าก็ใส งามหนักหนาเวลาเจ้าอายุ" การใช้ "สวย" เป็นคำ  
พรรณนา "แดด" ชวนให้นึกถึงสีเหลืองใสกระจ่าง ผู้แต่งโยงแสงแดดสวย  
เทียบกับความ "ใส" ของสาวเจ้าที่มีดวงหน้าผุดผ่องด้วยวัยสาว และความ  
งดงามบริสุทธิ์ที่ได้ปรุ้งแต่ง ยามเมื่อเกิดความอายใบหน้าที่แดงระเรื่อเพิ่ม  
ความงามยิ่งขึ้น เธออายจนต้อง "หลบตาขี้มให้ดอกไม้บาน" ที่แต่งแต้มอยู่  
"ริมลำธารที่เธอว่ายวน" เป็นภาพอันงดงาม "เมื่อได้พบแล้วลืมไม่ลง"  
พงษ์เทพใช้คำสั้นกระชับ ก่อให้เกิดจินตนาการและความรู้สึกได้ดียิ่งขึ้น

ท่อนท้ายของเพลง พงษ์เทพได้เน้นให้เห็นความรักอันยิ่งใหญ่ของหนุ่มสาวโดยใช้บุคลาธิษฐานเข้ามาเสริม "ดินและฟ้าเห็นใจเกิดหนอ" ขอให้ดินและฟ้ามาเป็นพยานและเห็นใจในความรักของคนทั้งคู่ ความรักอันจริงใจและ "พิธีกรรม" แห่งความรักจึงเกิดขึ้นท่ามกลางการรับรู้ของธรรมชาติ เขาจึงถือเอาลัทธิเป็นเรือนหอ ให้ "ปลาอิจฉา" ความเชื่อมั่นในพิธีกรรมตามกฎธรรมชาตินำไปสู่การตั้งครอบครัวโดย "เอาไร่นาเรามารวมกัน" ข้อความเพียง 5 บรรทัด ในท่อนท้ายของบทเพลงสามารถสื่อความได้มากมายถึงความสมหวังอิมเอมในความรัก และความผูกพันกันต่อไปท่ามกลางธรรมชาติที่งดงาม

บทเพลงนี้ เด่นในการเลือกใช้คำที่ก่อให้เกิดจินตนาการตามได้ง่าย สามารถมองเห็นความบริสุทธิ์ผุดผ่องของความรักและธรรมชาติ รูปแบบและเนื้อหาจึงสอดคล้องกันอย่างเต็มที่

บทเพลง "โคราช 83"

โอม โอม เอย... อีนางเอย... อย่างอนคว่ากินน้ำลายอย่างอนหงายกินน้ำค้ำ  
มาเข้าร่าง เข้ากายเถอะนะแม่มา อย่าเอาเดือนต่างได้เอาร่มต่างชายคา  
มาขึ้นเรือนหลังใหม่หัวกระไดสูง อุง อุง โอึง โอึง เอย เอ๊ย...

ฉันจะไหว้คุณครูมาช่วยคุณแม่คิด มาช่วยลูกบันดาลมาช่วยกันบ้นพิศ

ให้กลอนเดินดี เหมือนชนะนี้เดินคง เดินคง เหมือนชนะนี้เดินคง

ไชยะ นั้น นะ เอาทวนชโยนเอย (ซ้ำอีก 2 ครั้ง)

ฉันจะเอื้อนเพลงเกย ฉันเอื้อนเพลงกล่าว เพลงคิดเพลงเล่า อย่าให้ลืมเพลงลง

เพลงลง อย่าให้ลืมเพลงลง เมตตะ อุดู เห็นอู้ตุ้ มาเป็นต่อน

ให้เห็นมาเป็นตบ ให้ลำดับมาเป็นตอน กระดาน กะตง อย่าให้จมลงกะตม

กะตม อย่าให้จมลงกะตม

ฉันจะน้อมมน ไหว้ดีหมดกับมนุษย์

เห็นกลอนมาระดูจ ปานเรียกทหารมาระดม ปานเรียกทหารมาระดม  
 ึ่งพระพุทธรูปพระสงฆ์ มาช่วยส่งช่วยจำ ช่วยประดิษฐ์คิดทำ มาช่วยสั่งช่วยสอน  
 ช่วยพาช่วยทัน ช่วยผันช่วยผ่อน ขอให้มาช่วยพูน ขอแม่คุณมาช่วยเพิ่ม  
 ช่วยกกช่วยกอ ช่วยก้อช่วยแกม เพลงตกให้ช่วยแถม อักษรตำให้ช่วยเติม  
 อย่าได้ทิ้งอย่าได้ขว้าง อย่าได้วางอย่าได้เว้น อย่าเหมือนหัวปลีหนีเร็น  
 ้ให้ลูกกล้วยหน่วยสืบ

ช่วยหยิบช่วยจับ ช่วยขยับช่วยขยับ อย่าให้น้ำแห้งคันนา อย่าให้กล้าคอยนาน  
 ถ้าปล่อยทิ้งปล่อยขว้าง ก็เหมือนดังกวางหัวกุด  
 ลมเดือนเก่าหัวกุด ไบไม้ก็ร่วงโทรงเหรง  
 เหมือนเม็ดสำโรงตายอ้า ไม่ต้องฆ่าก็ตายเอง  
 เหมือนปลา ร้าจ๊กสะ เอ้อะ หนอนก็ตายระ เอ็น

บทเพลงนี้มีรูปแบบอย่างเพลงโคราชขึ้นต้นด้วยการเชิญขวัญให้เข้าสู่  
 สู่กาย เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปอย่างปกติสุข การเรียกขวัญเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อน  
 ความเชื่อของคนไทยทุกเผ่าว่าคนเรามี "ขวัญ" อยู่ประจำชีวิตมาตั้งแต่เกิด  
 ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็จะเป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายมีชีวิตร่มเย็น แต่ถ้ายกใจมาก  
 ขวัญก็จะออกจากร่างไปเรียกว่า "เสียขวัญ" คนที่เสียขวัญจะได้รับผลร้ายต่างๆ  
 บทเชิญขวัญของบทเพลง "โคราช 83" นี้เน้นความร่มเย็นมั่นคงปลอดภัยของ  
 เหย้าเรือนซึ่งเป็นที่พักอาศัย ดังบทเพลงที่ว่า

อย่านอนคว่ำกินน้ำลาย อย่านอนหงายกินน้ำค้าง มาเข้าร่างเข้ากายเถิดนะแม่มา  
 อย่าเอาเดือนต่างได้ เอร่อมไม้ต่างชายคา มาขึ้นเรือนหลังใหม่หัวกระไดสูง

หลังจากเชิญขวัญแล้ว ก็ตามด้วยบทไหว้ครู "ฉันจะไหว้คุณครู" เพื่อ  
 ขอให้ "มาช่วยคุณแม่คิด มาช่วยลูกบันดาล มาช่วยกันบัณฑิต" คือขอคุณครูช่วย  
 ให้คิดประพันธ์กลอน "ให้กลอนเดินดี เหมือนชะนีเดินดง" ชะนีเป็นสัตว์ป่าที่  
 อาศัยการห้อยโหนโยนตัวตามกิ่งไม้อย่างคล่องแคล่วและรวดเร็ว จึงกล่าว

เปรียบเทียบประพันธ์กลอนที่ราบรื่นไม่ติดขัดว่า "เหมือนชะนีเดินแดง" รับกับชีวิต  
ชนบทที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ

บทเพลงท่อนต่อมากล่าวถึงการสืบสานศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะ  
เพลงพื้นบ้านว่า "ฉันจะเอื้อนเพลงเกย ฉันจะเอ่ยเพลงกล่าว เพลงคิดเพลงเล่า  
อย่าให้ลืมเพลงลง" ขอให้คุณครูช่วยดลให้เขาสามารถต้นบทเพลงพื้นบ้านได้  
อย่างถูกต้องอย่าหลงลืม ขอครุมีความเมตตา "เมตตา อุตุนเห็นอู่ตุ มาเป็น  
ต่อน" ให้เขากล่าวกลอนได้อย่างสบายทุกวรรคทุกตอนเป็นขึ้นเป็นอัน  
(ต่อน = ขึ้น) "ให้เห็นมาเป็นดับให้ลำดับมาเป็นตอน กระดานกะตง อย่าให้  
จมลงกะตม" คำกลอนจงสิ้นไหลเรียงกันมา "เป็นดับ" และเรียงลำดับ  
"เป็นตอน" อย่าได้เหมือนบ้านที่กระดานและตงอันเป็นไม้คานรองรับพื้นต้อง  
ทรุดทั้งลงไปโคลนตมเลย

พงษ์เทพกล่าวต่อมาว่า "ฉันจะน้อมมนโให้ตีหมดกับมนุษย์" คือน้อมใจ  
ให้ความดีหรือสิ่งดีแก่มนุษย์ เขาร่ายกลอนเหมือน "เรียกทหารมาระดม" นั่นคือ  
กลอนเหมือนทหารที่จะต่อสู้กับศัตรู น่าจะวิเคราะห์ได้ว่า หมายถึงศัตรูของ  
ความดีและความสงบสุข ร่วมเป็นของท้องถิ่น เขากราบขอพรจาก "พระพุทธ  
พระสงฆ์" รวมทั้งขอความร่วมมือจากคนทั่วไปในการอนุเคราะห์สร้างสรรค์  
ศิลปะให้คงอยู่ โดยย้ำคำว่า "ช่วย" ทุกวรรคคือ "ช่วยส่งช่วยจำ, ช่วยสั่ง  
ช่วยสอน, ช่วยพาช่วยพัน, ช่วยผันช่วยผ่อน, ช่วยพูน, ช่วยเพิ่ม, ช่วยกก  
ช่วยกอ, ช่วยก่อช่วยแกม, ช่วยแถม, ช่วยเติม, ช่วยหยิบช่วยจับ, ช่วยขยับ  
ช่วยขยับ" นอกจากขอร้องให้ช่วยแล้ว ยังขอร้องว่าอย่าได้ทำในสิ่งต่อไปนี้  
โดยย้ำคำว่า "อย่า" คือ "อย่าได้ทิ้งอย่าได้ขว้าง, อย่าได้ว่างอย่าได้เว้น,  
อย่าเหมือนหัวปลีหนีเร้น ให้ลูกกล้วยหน่วยสืบ, อย่าให้น้ำแห้งคันทนา, อย่าให้  
กล้าคอยนาน"

หลังจากขอความร่วมมือให้ช่วยทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมคือ  
 รักษาศิลปวัฒนธรรมอย่าได้ทอดทิ้งแล้ว บทเพลงยังคงเล่าเปรียบศิลปวัฒนธรรม  
 ที่ถูกทอดทิ้งกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ คือ "อย่าเหมือนหัวปลีหนีเร็น ให้ลูก-  
 กล้วยหน่วยสืบ" เครื่องกล้วยที่ถูกตัดปลีเร็วเกินไปลูกกล้วยจะแคะแกระ และ  
 เครื่องสั้น มีลูกน้อยกว่าที่ควรหรือ "อย่าให้น้ำแห้งคันทนา อย่าให้กล้าคอบนาน"  
 ต้นข้าวอ่อนเมื่อขาดน้ำก็จะแห้งตาย ถ้าขาดความร่วมมือร่วมใจบำรุงรักษา  
 ศิลปวัฒนธรรมคงมีสภาพเหมือน ลูกกล้วยหน่วยสืบหรือต้นกล้าแห้งตายแน่นอน

ในตอนท้ายของบทเพลง พงษ์เทพได้ชี้ว่าศิลปวัฒนธรรมที่ถูก  
 "ปล่อยทิ้งปล่อยขว้าง" ก็จะมี "เหมือนดังกวางหัวกุด" กวางมีส่วนงดงามก็คือ  
 เขา ถ้ากวางไร้เขาก็หมดความงามโดยสิ้นเชิง การทอดทิ้งก็เหมือนการ-  
 ทำลาย ดังที่เขาเปรียบต่อมาว่า "ลมเดือนแก้วหัวกุด ใบไม้ก็ร่วงโรยเหวung"  
 ในช่วงเดือนแก้วมีลมหัวกุดที่พัดใบไม้ไปหมด เหลือไว้แต่กิ่งก้านคูโหรงเหรง  
 แห่งแล้งไม่งดงามไม่สดชื่น ไม่เป็นต้นไม้ ศิลปะที่ถูกทอดทิ้งก็ "เหมือนเม็ด  
 สำโรงตายอ้า ไม่ต้องฆ่าก็ตายเอง" เม็ดสำโรงที่แห้งแล้วจะแตกอ้าออกเอง  
 ดั่งนั้นการไม่ช่วยสร้างช่วยทำก็เหมือนปล่อยให้ตายไปเอง "เหมือนปลาร้า  
 จักสะเอื้อะ หนอนก็ตายระเอิ้น" ปลาร้าที่เขาล้วงออกจากโหลมาทำให้สุก  
 หนอนในปลาร้าก็พลอยตายไปด้วย พงษ์เทพเปรียบให้เห็นผลของการไร้น้ำใจ  
 ร่วมแรงกันสร้างสรรค์งานกับสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ กวางไร้เขา ต้นไม้ไร้ใบ  
 เม็ดสำโรงที่แตกอ้า และหนอนในปลาร้าที่พลอยตายไปกับการปรุงปลาร้าเป็น  
 อาหาร การเปรียบเป็นรูปธรรมย่อมโน้มน้าวให้เห็นผลที่น่าวิตกของความ-  
 เสื่อมโทรมทางศิลปวัฒนธรรมได้แจ่มชัด เมื่อโยงกับตอนเริ่มบทเพลง เห็นได้-  
 ว่าพงษ์เทพเน้นความสำคัญของบทเพลงพื้นบ้านกับการเรียกขวัญประชาชน  
 เพราะ เป็นสิ่งที่ใช้สู้กับศัตรูของความดิ่งงามนั่นเอง

บทเพลงมีรูปแบบอย่างเพลงโคราช จึงมีสัมผัสอักษรแพรวพราว รวมทั้งการนำโครงสร้างประโยค เช่น ช่วยสิ่งช่วยสอน ช่วยพาช่วยพัน ช่วยผันช่วยผ่อน หรือ ช่วยกักช่วยกอ ช่วยก่อช่วยแกม หรือ ฉันทะเอื้อนเพลงเกย ฉันทะเอ่ยเพลงกล่าว หรือ เห็นผู้ต่อมาเป็นตอน ให้เห็นมาเป็นดับ ให้ลำดับมาเป็นตอน ทำให้บทเพลง มีความไพเราะและลื่นไหลเมื่อยามออกเสียง หรือมๆ กับย้าเนื้อหาอันหนักแน่น นำประทับใจ

นอกจากบทเพลงจะมีสัมผัสแพรวพราวแบบเพลงโคราชแล้ว ยังมีการใช้ภาษาถิ่นบางตอน มีการซ้ำโครงสร้างที่ย้ำเน้นพฤติกรรมที่ขอให้ช่วย กระทำ และพฤติกรรมที่ขอร้องว่าอย่าทำ รูปแบบและเนื้อหาของบทเพลงมีความประสานกลมกลืนกันเป็นเอกภาพ เน้นเจตนาารมณ์ของผู้ประพันธ์ที่ต้องการสื่อว่า บทเพลงพื้นบ้านมีคุณค่าต่อชีวิต สร้างขึ้นจากน้ำใจและการประจักษ์ในคุณค่าร่วมกันของปวงชน

กล่าวโดยสรุป การศึกษาในหัวข้อจินตนาการและเอกภาพ ได้ชี้ว่า บทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ มีพลังทางสุนทรีย์ เนื่องจากผู้แต่งมีความสามารถจัดระเบียบแรงกระทบอารมณ์อันหลากหลายเข้าด้วยกันอย่างสมดุล บทเพลงของเขามีความประสานกลมกลืนระหว่างรูปแบบและเนื้อหา มีความสอดคล้องที่พอเหมาะระหว่างองค์ประกอบทางเสียง ความคิด และอารมณ์

ในแง่องค์ประกอบทางเสียง นอกจากการใช้สัมผัสระหว่างวรรคอย่างร้อยกรองโดยทั่วไปแล้ว พงษ์เทพยังใช้ประโยชน์จากการซ้ำเสียงพยัญชนะ สระ หรือที่เรียกว่าสัมผัสในพร้อมกันนั้นอาจมีการซ้ำคำหรือซ้ำโครงสร้างประโยค ดังที่ได้วิเคราะห์ไปแล้วในบทเพลง "สิงทะโหมน" "โคราช 83" "หยุดหักสายตา" "คอย" "ครูไม่ใหญ่" "ยิ้มเหงๆ เศร้างามๆ" "คิดถึง"



การซ้ำดังกล่าวเป็นผลให้เกิดการย้ำความหนักแน่นทั้งความคิดและอารมณ์  
เช่น ในบทเพลง "สิงทะโมน" มีการซ้ำโครงสร้างประโยคดังนี้

ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	แม่ถูกยิงพ่อสิงมารับไป
ร้องเรียกหาว่ามารับลูกสิง	พ่อก็ถูกยิงลูกสิงเจ้ารีบไป
สิงทะโมนเอยกะโจนตามต้นไม้	โผเข้าต้นหมากไซหมากไม้ไล่ชิง
สิงทะโมนเอยกะโจนตามต้นไม้	ด้วยความกลัวปืนไฟจะตามไล่ยิง
สิงทะโมนเอยกะโจนตามต้นไม้	โผเข้าต้นหมากไซรีบไปเอาลูกสิง
สิงทะโมนเอยกะโจนตามต้นไม้	โผไปตามแนวไพรไปไหนเล่าลูกสิง
แม่สิงเอยกะโจนตามต้นไม้	กอดลูกน้อยกลอยใจเพื่อนไปเร็วจริง
พ่อสิงเอยกะโจนตามต้นไม้	มองไปตามแนวไพรไปไหนเล่าแม่สิง
พี่น้องสิงนั่งนิ่งบนกิ่งไม้	มองลงห้วยรินไหลไปไหนเล่าแม่สิง
พ่อสิงเอยกะโจนตามต้นไม้	กอดลูกน้อยกลอยใจรีบไปเถอะลูกสิง

การซ้ำโครงสร้างประโยคในบทเพลง "สิงทะโมน" เป็นการย้ำ  
ทางด้านความคิดและอารมณ์ให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดต่อเนื่อง เพิ่มความสนใจ  
ในการกระทำของมนุษย์ และเพิ่มความเวทนาสัตว์ที่ต้องตกเป็นเหยื่อของความ-  
โหดร้ายโดยไม่มีทางต่อสู้

ในบทเพลง "โคราช 83" มีการซ้ำโครงสร้างประโยคและเล่น  
สัมผัสอักษรดังนี้ คือ "ช่วยสั่งช่วยสอน ช่วยพาดช่วยพัน ช่วยผันช่วยผ่อน  
ช่วยกอกช่วยกอ ช่วยก่อช่วยแกม ช่วยแถมช่วยเติม ช่วยหยิบช่วยจับ ช่วยขยับ-  
ช่วยขยับ" การซ้ำในบทเพลงนี้เป็นกรย้ำเจตนาของผู้ประพันธ์ ที่ต้องการ  
ความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพื่อธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

การซ้ำเสียงท้ายวรรคของกลอนหัวเดียว เช่น บทเพลง  
"ตายหยั่งเขียด" ที่ว่า

กรรมการอยู่ในโรงงาน	ผู้ทนกัดฟันทำงานเคร่งเครียด
นักศึกษาทั้งนายทุนน้อย	มีทุนกระจ่ายนับวันแห้งเหือด
ทหารตำรวจทั้งครูผู้น้อย	ต้องเดินหน้าจ้อยเป็นน้อยบิลเลียด
ชาวนาที่ดำมเคียวเป็นมัน	กำจอบกำขวานจนมือแตกละเอียด

เป็นการอาศัยเสียงของคำทำยวรรค ย้ำเน้นความหมายของบทเพลงได้ดี

บทเพลงของพงษ์เทพส่วนใหญ่ มักอาศัยความขัดกันของความหมาย  
สร้างแรงกระทบอารมณ์ เช่น ความฝันกับความจริง, ความต่ำต้อยกับความ-  
ภาคภูมิใจ, ความยากจนกับน้ำใจอันงดงามและกล้าแกร่ง, ความทุกข์กับความสุข,  
ความหมั่นหมัดกับความบริสุทธิ์ เป็นต้น พงษ์เทพเลือกเน้นองค์ประกอบที่สำคัญ  
ด้วยกลวิธีทางศิลปะหลายๆ อย่าง เช่น การเล่นเสียง การใช้ความเปรียบ  
อย่างประณีตบรรจง ดังที่เห็นในบทเพลง "วันเวลา"

ฝันนั้นล่องลอยดุจหิ่งห้อยแสงริบหรี่ ฝันนั้นยังมีสิ่งสดใสในคืนเดือนดับ  
รอตะวันรุ่งรางจะลาลับไม่รบกวน ยามคุณเข้ารัญจวนก็จะหวนแสงหิ่งห้อย

ร้อยเรื่องรองในคืนข้างแรม

มีการเล่นเสียงสัมผัสทั้งสระและอักษร เพื่อเพิ่มความสดใสเต็มไปด้วยชีวิตชีวา  
ของความฝันซึ่งถึงจะมีเพียงน้อยนิด แต่ก็ยิ่งใหญ่ในความรู้สึกของคนทุกข์ยาก  
บทเพลง "หม่อน" ก็เช่นเดียวกันมีการใช้ความเปรียบอย่างลึกซึ้งโดยอาศัย  
การเล่นคำ เล่นเสียง ว่า

ลอยไปกับสายน้ำตา	ลอยมากับสายน้ำใจ
ร้อนหนาวราวมรสุมไฟ	อยู่ในความฝันบรรเจิด
บิดกายทุกรายทุรน	พองตนกระวนกระวาย
หวนพุ้งสายรุ้งในกาย	สิ้นใจด้วยสายสัมพันธ์

เน้นให้เห็นความขัดกันระหว่างความทุกข์ยากกับการอุทิศอันยิ่งใหญ่

เมื่อได้ศึกษาจินตนาการและ เอกภาพ ในบทเพลงของพงษ์เทพ  
กระโดนชำนาญ ผู้วิจัยพบว่าบทเพลงของเขามีพร้อมทั้งจินตนาการประ เภท  
ลึกซึ่งกว้างขวาง และความสอดประสานกลมกลืนกันของรูปแบบ เนื้อหา  
และองค์ประกอบ ก่อให้เกิดแรงกระทบทางอารมณ์ ความคิด จึงกล่าว  
ได้ว่าบทเพลงของเขาเป็นบทเพลงที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่แนบแน่นกับชีวิต

## บทที่ 5

### ความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์บทเพลงกับประสบการณ์ชีวิต

ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 แล้วว่า วรรณคดีคือการนำเอาส่วนหนึ่งของกระแสชีวิตมนุษย์มาจัดระเบียบกลมกลืนกันด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะ มีเอกภาพ  
สุธา ศาสตร์ (อ้างถึงในดวงมน จิตรจำนงค์, 2532 : 157)  
ได้ให้แนวคิดในการศึกษาวรรณกรรมว่า

... เพราะเหตุที่เราสนใจสิ่งภายในวรรณกรรม และต้องการ  
เข้าใจวรรณกรรมให้ถูกต้องจริงๆ เราจึงต้องติดตามความ-  
สัมพันธ์ของสองสิ่งนี้ (องค์ประกอบภายในและภายนอก-  
วรรณกรรม) จากภายในไปสู่ภายนอก เพื่อย้อนกลับมาสู่ภายใน  
วรรณกรรม

ในการศึกษาบทเพลงซึ่งเป็นวรรณกรรมในรูปแบบหนึ่ง นอกจาก  
จะศึกษาตัวงานวรรณกรรมอันเป็นองค์ประกอบภายในแล้ว ควรศึกษาสิ่งต่างๆ  
ที่แวดล้อมตัวผู้ประพันธ์ คือ ประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ อันเป็นองค์ประกอบ  
ภายนอก เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในกับองค์ประกอบ  
ภายนอก เพื่อช่วยให้เข้าใจวรรณกรรมได้ถูกต้อง การศึกษาบทเพลงของ  
พงษ์เทพจึงจำเป็นต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์บทเพลงกับ  
ประสบการณ์ชีวิตด้วย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์บทเพลงกับประสบการณ์  
ชีวิตของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญนี้จะแบ่งออกเป็นช่วงกว้างๆ เพราะพงษ์เทพ

ได้กล่าวถึงการเลือกประพันธ์บทเพลงและการนำเสนอที่เหมาะสมแก่โอกาส  
 ในนิตยสาร ไรเตอร์ (กองบรรณาธิการ, 2537 : 51) ว่า

เรื่องบางเรื่องต้องอาศัยความสุกงอม ต้องมีทักษะที่ชัดเจน  
 พอแล้วทักษะมันจะสอนเองว่าควรจะทำอย่างไร เพลง  
 บางเพลงอย่างตังกะ ผมเขียนมาตั้ง 2 ปีแล้ว แต่เราควร  
 จะใช้ตอนไหน เอามาใช้เวลาไหน ชัดไหน อย่างนกละเมอ  
 ผมควรจะทำเรื่องตอนไหนถึงจะเหมาะสม เพราะเพลงนี้มันมี  
 ลักษณะเป็นส่วนตัว แล้วมันจะไปกระทบกระเทือนใครบ้าง  
 ถ้าผมร้องตอนนั้นกระทบกระเทือนแน่ อาจจะเป็นผู้หญิงคนนี้  
 ที่ไปกระทบกระเทือนในเรื่องชีวิตของเขา แต่เมื่อเวลาผ่านไป  
 มาสัก 5-6 ปี ทุกอย่างมันก็ไม่มีปัญหาแล้ว เพลงนี้ก็กลายเป็น  
 เพลงรักเพลงหนึ่ง

การประพันธ์บทเพลงของพงษ์เทพ จึงมิได้สัมพันธ์กับประสบการณ์  
 ปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ทั้งชีวิต สามารถแบ่ง  
 กลุ่มการประพันธ์บทเพลงของพงษ์เทพ ออกตามช่วงของประสบการณ์ชีวิต  
 คือ ช่วงเริ่มประพันธ์ถึงเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และช่วง  
 กลับคืนสู่เมือง

## ช่วงเริ่มประพันธ์ถึงเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ประสบการณ์ของพงษ์เทพในช่วงนี้ เขาได้ถ่ายทอดบางส่วนไว้ในหนังสือคำตอบอยู่ที่ตัวคุณเอง<sup>1</sup> (พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ : 2534) และได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในวารสารหลายฉบับด้วยกัน

### 1. ช่วงเริ่มประพันธ์

พงษ์เทพเริ่มประพันธ์เพลงในปี 2518 ในวงคาราวาน ซึ่งเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่มีชื่อเสียง การเริ่มต้นการเป็นนักดนตรีเพื่อชีวิตของเขามีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ 2 ด้าน คือ ความเป็นชนบท และการต่อสู้ทางการเมือง

#### 1.1 ความเป็นคนชนบท

พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เกิดเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2496 เขาเกิดและเติบโตในหมู่บ้าน "หัวไร่เรียง" ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพราะหมู่บ้านที่เขาอยู่มีการร้องรำทำเพลงตลอด จึงได้รับขนานนามว่า "หัวไร่เรียง" บ่งบอกบุคลิกของคนในหมู่บ้าน เขาจึงซึมซับเอาเพลงพื้นบ้านไว้ ดังที่พงษ์เทพ ให้สัมภาษณ์ว่า ที่ผลงานของเขามีกลิ่นอายของ

---

1 หนังสือ คำตอบอยู่ที่ตัวคุณเอง เป็นผลงานเขียนของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เป็นหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์ถึง 6 ครั้งในช่วง พ.ศ. 2531-2536 ยืนยันถึงความนิยมชมชอบ และความอยากรู้เรื่องในป่าของผู้อ่าน

ของเพลงพื้นบ้านอยู่มาก "เพราะว่าเราหลงไหลกับมัน มันมีกลิ่นอาย กลิ่นอาย  
 นี้ดูซับซ้อนมานานจนไม่อยากไปไหน" (กองบรรณาธิการ สารคดี , 2533 :  
 89-92)

นอกจากนี้พงษ์เทพ (กองบรรณาธิการ ไรเตอร์, 2537 : 41-42)  
 ยังกล่าวถึงเพลงโคราชด้วยความภูมิใจว่า "ภาษาของเพลงโคราชเป็นภาษา  
 ที่สุดยอดในชีวิตที่เคยเห็นมา อาจจะถูกเหมือนเข้าข้างภาษาตัวเอง แต่ถ้าศึกษา  
 กันจริงๆ จะพบว่ายอดเยี่ยมจริงๆ ยอดเยี่ยมยิ่งกว่าเพลงอีสานว่ ปรบไ้ ยอด-  
 เยี่ยมว่าเพลงลำตัด ยอดเยี่ยมว่าเพลงพื้นบ้านทุกเพลงที่ผมเคยได้ยินมา" เขา  
 ยกตัวอย่างเพลงโคราชที่ว่า "อย่ามาทำตาเชื่อมเหมือนกับตาข้างเลยแม่ หาง  
 ตาชี้ เห็นคนจีเห่อย่างพี่น้องก็ลืมเรื่องลับตาข้าง" และ "หัวนมแม่งอนเหมือน  
 ข้างงาคูสง่าข้างงาม เหมือนคนบุรีรัมย์เอาของคหัวข้างงาย สวยจังเลยนะ  
 ข้างงา คูโบหน้าก็ข้างง่า หัวนมงอนใสแหงว เหมือนข้างงาชูวง โหนกิ่ง  
 ไทรงาม" เพลงโคราชทั้งสองบทนี้เล่นอักษร ช ในตัวอย่างแรก และ  
 เล่นอักษร ง ในตัวอย่างหลัง นอกจากนี้ความหมายของคำที่ใช้ยังลึกซึ้ง  
 คมคายอีกด้วย

พงษ์เทพ (เล่มเดิม : 44) กล่าวถึงอิทธิพลของเพลงโคราชที่มี  
 ต่อการประพันธ์บทเพลงของเขาว่า "เพลงแรกๆ ที่ผมเขียนก็เป็นเพลงโคราช  
 อย่าง "โคราชขับไสไ้กัน" ก็ได้รับอิทธิพลจากเพลงโคราชในลักษณะการต่อ  
 คือมันต้องพูดสั้นๆ แต่ได้ใจความเป็นเรื่อง แล้วก็มีการเล่นคำเล่นตัวอักษร  
 เพราะฉะนั้นมันเป็นเรื่องยากมาก พูดประโยคหนึ่ง 4-5 คำ แต่เป็นเรื่องเลย"

เหตุที่พงษ์เทพเป็นคนชนบท จึงมีโอกาสคลุกคลีกับสภาพแวดล้อม  
 ที่เป็นธรรมชาติของเรือสวน ไร่นา และการร้องรำทำเพลงแบบพื้นบ้าน เขา  
 จึงมีประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและเพลงพื้นบ้าน อันส่งผลสืบเนื่องไปถึง  
 การประพันธ์บทเพลงของเขาในช่วงหลัง

## 1.2 การต่อสู้ทางการเมือง

ในปี พ.ศ. 2505 สหรัฐอเมริกาได้ส่งกำลังเข้ามาประเทศไทย เพื่อทำสงครามกับเวียดนามเหนือที่รุกรานเวียดนามใต้ ในประเทศเวียดนามใต้ หลังจากนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาก็เพิ่มจำนวนทหารมากขึ้นเรื่อยๆ มีการสร้าง สนามบินปฏิบัติการในด้านการทหารขึ้นที่ ตากลี น้ำพอง โคราช อุบล ฯ อุตรา นครพนม และที่อุตะเกา (เขียน วีระวิทย์, 518 : 26) พงษ์เทพ เล่าว่าเมื่อเด็กๆ เขา เข้า-ออก ในฐานทัพอเมริกาที่โคราชเพราะบิดา ทำงานเป็นคนจ่ายน้ำมันให้เครื่องบินรบ เขาเห็นทหารอเมริกันนั่งดื่มเหล้า คุยกัน แล้วบางคนก็ลุกขึ้นจากวงเหล้า พร้อมกับบอกว่า "รอก่อนนะเดี๋ยวมา" แล้วก็เดินออกไป ลึกพักหนึ่งก็กลับมานั่งดื่มเหล้าต่อเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ใหม่ๆ ที่ได้นำเครื่องบินไปทิ้งระเบิดสังหาร ผู้คนจำนวนมากที่เวียดนามมา พงษ์เทพจึงรู้สึกเกลียดสงครามอย่างรุนแรง และมีความรู้สึกว่าเป็นเมืองโคราช เหมือนเป็นเมืองของอเมริกา เมืองไทยเหมือนเป็นเมืองขึ้นของอเมริกา (สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2534)

พงษ์เทพเริ่มเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เมื่อ เขาได้เข้าไปเรียนที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2513 ซึ่งเป็นระยะที่มีการตื่นตัวเรื่องสิทธิเสรีภาพ ในหมู่คนหนุ่มสาว และนิสิตนักศึกษา ดังที่พงษ์เทพ กล่าวถึงการเข้าสู่เส้นทาง การต่อสู้ทางการเมืองว่า

แคมป์ฝรั่งมั้งที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทย แล้วโคราชนี่เป็น แคมป์ใหญ่มาก เราก็เข้าไปเรียนเทคโนโลยีพอดีเจอรุ่นพี่ อย่างอารมณ์ พงษ์พ้งัน เขาพาไปเดินขบวนเกี่ยวกับเรื่อง ระเบียบวินัยที่ต้องตัดผมสั้น นุ่งกางเกงยีนส์ไม่ได้ ก็ต่อต้าน



นั่นเป็นจุดแรกเริ่มของการเดินขบวน จนกระทั่งเข้ามาเดิน  
ขบวนขับไล่ฐานทัพ แล้วเดินขบวน 14 ตุลาคม ขับไล่ทรราช  
ก็มันปูพื้นฐานตรงนี้มาเรื่อยๆ ก็กลายเป็นสายเลือดไปแล้ว  
(ลีซา ระวี, 2534 : 48)

ขณะเมื่อเข้าเรียนแผนกศิลปะ ที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขาก็ไม่ได้เรียนเต็มที่นัก เขาร่วมเดินขบวนต่อสู้เพื่อเรียกร้อง  
ความเป็นธรรมให้ชาวนา และก็ร่วมเดินขบวนเรื่อยมา จนกระทั่งเขาได้ศึกษา  
ศาสตนาิกาย เช่นและฮินดู เขาจึงเกิดความปรารถนาจะแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า  
เขานุ่งผ้าห่มดำไปนั่งเป่าขลุ่ยและเขียนบทกวีอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล (สัมภาษณ์,  
23 ธันวาคม 2534)

เมื่อวงการาวาน เดินทางไปเล่นดนตรีที่นครราชสีมา ในปี  
พ.ศ. 2517 พงษ์เทพก็ได้ร่วมเล่นด้วย สุรชัย จันทิมาธร จึงชวนให้เข้าร่วม  
กับวงการาวาน ดังที่สุรชัย จันทิมาธร (2534 : 18) กล่าวถึงชีวิตของ  
พงษ์เทพ ก่อนเข้าร่วมกับวงการาวานว่า

ครั้งแรกที่ผมพบเขาจริงๆ นั้นอยู่ที่โคราช ได้ยินกิตติศัพท์  
เล่าลือว่ามีคนผมยาวคนหนึ่งชอบเป่าขลุ่ย พกขลุ่ยที่ละหลายเลา  
แต่เป็นนักศึกษาเคลื่อนไหวประชาชนอยู่ แถบกระโทกโชคชัย  
เรื่องของชาวนาสู้ภัยเสียที่ดิน เขาวิ่งเต้น ต่อสู้เรียกร้องให้กับ  
ชาวนาเหล่านั้น มีวันหนึ่งเขาเดินผ่านมา ช่วงนั้นเราเพิ่ง  
ก่อตั้งวงการาวานทั้ง 4 อันมี ทองกราน ทานา, มงคล อุทก,  
วีระศักดิ์ สุนทรศรี และ ผม นายหนูชอบมาเป่าขลุ่ยแจมเล่น  
ด้วยทั้งที่เล่นที่จริง ผมก็เลยเอ่ยปากชวนให้มาอยู่ด้วยกัน ทำ  
แผ่นเสียงด้วยกัน เขาแบ่งรับแบ่งสู้ แบ่งรับก็เพราะชอบดนตรี  
อยากจะเล่นร่วมอยู่และคุณก็มีช่องทางเป็นไปได้ เพราะดนตรี

การรวานเปิดหรืออยู่แล้ว สำคัญให้ใจถึงเป็นพอ แบ่งสู้ก็คือ  
ไม่แน่ใจว่าจะมีเวลาให้เพื่อนเพียงพอหรือเปล่า เพราะ  
ปัญหาทางบ้านมี เนื่องจากเป็นลูกคนโตต้องรับผิดชอบอะไร  
หลายอย่าง หนึ่งต้องเป็นลูกชายคนโต ดูแลน้องนุ่งซึ่งกำลัง  
เรียน สองเอาตัวเองไปพัวพันกับการต่อสู้ของชาวนา จะต้อง  
สู้่อีกต่อไปยังไม่รู้หัวหรือก้อย สามต้องเรียนศิลปกรรมซึ่งเป็น  
คณะเดียวกันกับทองกราน และมงคล เพียงแต่ว่าเป็นรุ่นน้อง  
เรียนให้ได้เรื่องว่างั้นเถอะ ตอนนั้นจบไม่จบ คงไม่ทันได้คิด  
เพราะงานแก็คทิวส์รัดตัว รับผิดชอบประชาชนเป็นหลัก การเล่า  
เรียนเพื่อตัวเองจะได้เป็นเจ้าของคนเป็นเรื่องแข่งช่วย  
และสี่ต้องเอาหัวใจเข้าร่วมกับการรวาน เพราะการรวาน  
เขาจะบุกไปว่าอยากให้มาร่วม พงษ์เทพก็เลยอยู่ในฐานะ  
ร่วมเท่าที่มีเวลาไปๆ มาๆ

ช่วงปี พ.ศ. 2506-2516 เป็นช่วงที่จอมพลถนอม กิตติขจร ขึ้น  
ครองอำนาจ หลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อนิจกรรม ความกดดัน  
ทางการเมืองที่มีต่อวรรณกรรมเริ่มผ่อนคลายลงบ้าง มีนักเขียนรุ่นใหม่เขียน  
วิจารณ์สังคมอย่างหนักหน่วง เช่นในวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ มาในปี  
พ.ศ. 2510 การต่อต้านฐานทัพอเมริกาที่ตั้งอยู่ในเมืองไทย เพื่อทำ  
สงครามเวียดนามก็รุนแรงขึ้น เกิดความตื่นตัวทางการเมืองในหมู่นักหนุ่มสาว  
จนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในช่วงนั้นมีบทเพลงเพื่อชีวิตเกิดขึ้น  
อย่างมากมาย วงดนตรีเพื่อชีวิตก็เกิดขึ้นหลายวง แต่อิทธิพลของอเมริกาในด้าน  
การเมืองก็ยังคงสูงอยู่

ในปี พ.ศ. 2518 สมัยของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรง  
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ความขัดแย้งระหว่างนิสิต นักศึกษา กับรัฐบาลก็ยัง

ดำเนินอยู่และเริ่มรุนแรงมากขึ้น เมื่อฝ่ายรัฐบาลได้ใช้สถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ต่อต้านขบวนการนักศึกษา โดยเริ่มเปิดเพลงปลุกใจให้รักชาติมากยิ่งขึ้น พร้อมกับการประกาศของพลตรีประมาธ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี ในรูปของคำขวัญว่า "ขวาพิฆาตซ้าย" ซึ่งหลังจากที่ประกาศคำขวัญนี้ การต่อต้านของฝ่ายที่เรียกตนเองว่า "ฝ่ายขวา" ก็เริ่มรุนแรงยิ่งขึ้น การก่อกวนของฝ่ายขวากระทำโดยองค์กรนอกระบบราชการ เช่น กลุ่มกระทิงแดง นวพล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการปราบปรามอย่างรุนแรงโดยไม่เปิดเผย เช่นการฆ่าอย่างโหดร้าย ป่าเถื่อน ในกรณี ถังแดง ที่จังหวัดพัทลุง ผลการก่อกวนและปราบปรามอย่างลับๆ นี้ ทำให้ฝ่ายซ้าย (นิสิต นักศึกษา) ต้องปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการโต้ตอบเนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตของวงคาราวาน จึงเปลี่ยนไปจากเดิม มีการเรียกร้องให้ประชาชนร่วมมือร่วมใจต่อสู้กับฝ่ายรัฐ ซึ่งรวมถึงการต่อต้านประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาด้วย ผลงานเพลงที่วงคาราวานนำออกแสดงในช่วงนั้นก็คือ ผลงานชุด "อเมริกันอันตราย" เนื้อหาของบทเพลงในชุดนี้ เป็นการปลุกกระดมให้ลุกขึ้นต่อสู้กับความเลวร้ายของชาวอเมริกันที่มากอบโกยเอาทรัพยากรไป และเข้ามาทำร้ายในกิจการบ้านเมืองของไทย พร้อมกันนี้ก็โจมตีฝ่ายรัฐบาลไทย (ฝ่ายขวา) ด้วย (สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์, 2533 : 84-85)

ต้นปี พ.ศ. 2518 พงษ์เทพซึ่งเป็นสมาชิกของวงคาราวาน ได้ร่วมประพันธ์บทเพลงในชุด "อเมริกันอันตราย" คือ เพลง "โคราซับไซ้อัยกัน" ซึ่งเป็นบทเพลงแรกของเขา บทเพลงเน้นความรุนแรงตามบรรยากาศการต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งยังมีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาล (ฝ่ายขวา) กับฝ่ายนิสิต นักศึกษา (ฝ่ายซ้าย) อยู่ ดังที่พงษ์เทพกล่าวถึงการแสดงคอนเสิร์ตกับการถูกปราบเปิดว่า

ปกติระเบิดมันมีอยู่ทั่วไปอยู่แล้ว แต่เพลงนี้มันแรงในช่วงนั้นคนที่ขี้ขลาดระเบิดในงานอย่างพวกกระทิงแดง นวพลพวกฝ่ายตรงกันข้ามหรือที่เรียกว่าพวกฝ่ายขวา ความจริงเขาก็เตรียมจะขี้ขลาดระเบิดอยู่แล้ว แต่เขาจะขี้ขลาดตอนไหนเท่านั้น สมมุติว่าวันนี้อภิปรายถ้าอภิปรายไม่หนัก ธรรมดาๆ ไม่มีจุดโคลแมกซ์ที่จะก่อกวน มันก็ไม่ต้องจะกวนยังไง แต่ถ้าคำรัฐบาล คำไอ้กันแบบสุดๆ แล้วไอ้คนที่ขี้ขลาดมันก็รู้สึกว่าคุณค่าด้วย มันก็เลยจำเป็นต้องก่อกวน แล้วเพลงนี้มันก็หนักตรงไปตรงมาว่ากันจริงๆ (กองบรรณาธิการ ไรเตอร์, 2537 : 36)

พงษ์เทพประพันธ์เพลง "โคราชขับไล่ไอ้กัน" โดยอาศัยทำนองเพลงโคราช อันเป็นประสพการณ์ที่เขาได้สั่งสมมาแต่วัยเด็ก มาสัมพันธ์กับอารมณ์สะท้อนใจต่อสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ดังปรากฏในเนื้อเพลงต่อไปนี้

บทเพลง "โคราชขับไล่ไอ้กัน"

โอม... จะพูดเรื่องอเมริกา	จักหน้อยละเนอ
จะพูดเรื่องอเมริกา	กับพวกหมารับใช้
ทั้งสาวแก่แม่มีาย	ทั้งเด็กหนุ่ม คอยฟังเอาเด้อ...เอาเด้อ
พอหลังสงครามโลกครั้งที่สอง	อเมริกาก็ครองอำนาจ
ทั่วเอเชียก็ตกเป็นทาส	นานาชาติหมดความเป็นธรรม
เมืองไทยก็หนีไม่พ้น	ที่ต้องโดนมันเหยียบย่ำ
มันกดขี่ทุกลอย่างมันทำ	ประชาชนไทยสุดเหลือจะทน
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง	เป็นความจริงที่หนีไม่พ้น
ประชาชนไทยเราโดน	ประชาชนถูกรอบให้เดิน...ให้ก้าว

บุคจอมพล ป. ก็พูดหล่้าม  
 บุคสฤษดิ์ก็พูดเสียเพลลิน  
 บุคถนอม ฌรงค์ ประภาส  
 ประชาชนทนหลายสิบปี  
 โง่... คึกฤทธิ์ ทำเราได  
 ถึงบุคเสนี๋ ปราโมช  
 เป็นรัฐบาลเมื่อไร  
 เชื้อไม่ได้สักคน  
 มันไม่ดีขึ้นแน่  
 เพราะมันโกงกินทุกเมื่อ  
 ทิศออก ทิศตก ทั่วไทย  
 สิ่งทั้งหมดที่กล่าวมา  
 มันกดขี่จิตใจ  
 เอาฐานทัพเข้ามาตั้ง  
 เอาเครื่องบินมาทำลาย  
 มันขับเครื่องบินไปทิ้งระเบิด  
 ลาว เขมร เขารู้ทัน  
 สถานการณ์มันเลวร้าย  
 ประชาชนจะทนได้นี้  
 มันถึง เวลาแล้วไทย  
 ถ้าไม่ไปก็ต้องโดน  
 ยกมือขึ้นทูปหัว  
 ยกมือมาพาดฟัน

ว่าเชื่อผู้นำแล้วชาติเจริญ  
 ข้าราชการชอบแต่เพียงผู้เดียว... เพียงผู้เดียว  
 ก็กล่าวประกาศว่าจงทำดี  
 จนถึงยุคเราทำได้  
 รู้ไหมมันโอดครวญว่ายังไง  
 ชีวิตต้องดีขึ้นแน่  
 ประชาชนเราก็แยะ  
 เห็นมีแต่แย่งอีกละนาย แย่งๆๆ  
 อีสาน เหนือ กลาง ใต้  
 ก็ถูกมันสูบเลือดดูด  
 อเมริกามันทำมันพูด  
 มันเหยียบย่ำทำลาย  
 ทหารฝรั่งมาหลาย  
 อาวุธร้ายนิวเคลียร์... นิวเคลียร์  
 เวียดนามก็เกิดสงครามพลัน  
 เลยตีบมันตกเวที่... ประวัติศาสตร์  
 เมืองไทยก็เป็นอย่างงี้  
 มาสามัคคีกันทุกคน  
 ต้องไล่มันไปให้พ้น  
 ประชาไทยลงทัณฑ์... ลงโทษ  
 คว่าเคียวเกี่ยวคอมัน  
 ยกปืนขึ้นมายิง

จิกหัวมันจีนเขียง  
พวกจักรวรรดิอเมริกาจัญไร

ลับเปรี๊ยะให้ขาดกลิ้ง  
กับสมุนลูกหมาอย่าให้มันเกาะ-  
กัดเมืองเรากิน

พงษ์เทพเรียงลำดับการปกครองโดยผู้นำของไทยแต่ละสมัย เริ่มตั้งแต่ยุคของจอมพล ป. (แปลก พิบูลสงคราม) ที่มีคำขวัญว่า "เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย" มาสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มี คำขวัญ ว่า "ข้ารับพิศชอบ แต่เพียงแต่ผู้เดียว" ยุคจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งมีจอมพลประภาส จารุเสถียร และพันโทณรงค์ กิตติขจร ร่วมสนับสนุน ก็มีคำขวัญว่า "จงทำดี จงทำดี และจงทำดี" ยุคของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ให้สัญญาว่าถ้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งตนเป็นหัวหน้าพรรคได้เป็นรัฐบาล ชีวิตของชาวไทยจะดีขึ้น ยุคของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็มีคำขวัญ ว่า "เราทำได้" พงษ์เทพล้อว่า "คึกฤทธิ์ทำเราได้" แล้วสรุปว่า "เชื่อไม่ได้สักคน ประชาชนเราก็แย่" แล้วย้ำว่า "แย่ลงๆๆ" พร้อมทั้งบอกเหตุผลว่า "เพราะมันโง่กินทุกเมื่อ"

บทเพลงกล่าวถึงอเมริกาว่า "เอาฐานทัพเข้ามาตั้ง ทหารฝรั่งมา มากหลาย" เพราะผู้นำของไทยรู้เห็นเป็นใจ อเมริกามีอาวุธร้ายแรงคือ "นิวเคลียร์" เมื่ออเมริกามาตั้งฐานทัพ "สถานการณ์มันเลวร้าย" คือความเลวร้ายทั้งด้านการฆ่าฟันด้วยอาวุธสงครามในเวียดนาม และเลวร้ายในด้านสภาพสังคมไทย เพราะทหารอเมริกันนำเอาวัฒนธรรมที่ไม่สร้างสรรค์มาเผยแพร่ ทำให้สังคมของเมืองที่มีฐานทัพอเมริกาที่ตั้งล้อมโอบทางด้าน-วัฒนธรรม มีการขายบริการทางเพศ (เมียเช่า) ผลที่ตามมาก็คือ เกิด "ข้าวนอกนา" (เด็กที่เกิดจากทหารอเมริกัน และหญิงขายบริการ) ก่อให้เกิดปัญหาสังคม เพราะเด็กเหล่านี้ถูกทอดทิ้งให้มีชีวิตตามยถากรรม พงษ์เทพ ได้เสนอทางออกว่าคนไทยต้อง "สามัคคีกันทุกคน" สามัคคีในการขับไล่ฐานทัพอเมริกา "ต้องไล่มันไปให้พ้น ถ้าไม่ไปต้องโดน ประชาไทยลงทัณฑ์...ลงโทษ"

บทเพลงเพิ่มความรุนแรงขึ้น กล่าวถึงการลงโทษด้วย "ยกมือขึ้นทุบหัว  
 คว่าเคียวเกี่ยวคอมัน ยกมีดมาฟาดฟัน ยกปืนขึ้นมายิง จิกหัวมันขึ้นเขียง  
 สับเปรี้ยวให้ขาดกลิ้ง" นอกจากนี้จะจัดการกับ "พวกจักรวรรดิอเมริกันจัญไร"  
 แล้วยังรวมถึง "สมุนลูกหมา" ที่ยอมเป็น "จีซ่า" อเมริกาด้วย

เห็นได้ว่าการประพันธ์บทเพลงนี้ พงษ์เทพเอาลักษณะของเพลง  
 โคราชที่แบ่งเป็นวรรคสั้นๆ แต่ได้ใจความในแต่ละวรรคมาใช้ เช่น "เอา-  
 ฐานทัพเข้ามาตั้ง ทหารฝรั่งมามากหลาย เอาเครื่องบินมาทำลาย อาวุธร้าย-  
 นิวเคลียร์" นอกจากนี้ยังมีการเล่นอักษร อ ในการขึ้นต้นวรรคและเล่น  
 สัมผัสเสียงสูงต่ำในคำว่า หลาย กับ ลาย ที่เป็นอักษร ล เหมือนกัน หรือ  
 ตอนที่ว่า "ยกมือขึ้นทุบหัว คว่าเคียวเกี่ยวคอมัน ยกมีดมาฟาดฟัน ยกปืนขึ้น  
 มายิง" พงษ์เทพขึ้นต้นวรรคด้วยคำว่า "ยก" แล้วตามด้วยอาวุธ คือ ยกมือ  
 ยกมีด ยกปืน เป็นการย้าหน้าหนักของอารมณ์โกรธ คว่าอาวุธอะไรได้ก็ใช้  
 ตามนั้น คือ มือ-ทุบ เคียว-เกี่ยว มีด-ฟัน ปืน-ยิง บทเพลงนี้นับว่าเป็น  
 บทเพลงที่มีความรุนแรงมาก จากประสบการณ์ที่พงษ์เทพได้พบมาในค่ายทหาร  
 อเมริกัน ประสบการณ์ทางการเมืองที่เขามีส่วนเข้าไปเป็นผู้นำชวานา ความ  
 ต้องการขับไล่ฐานทัพอเมริกาให้ออกไปของมวลชนมาประสานกับความเป็น  
 คนหนุ่ม จึงมีความร้อนแรงทางอารมณ์ ยิ่งอาศัยลีลาการประพันธ์ของเพลง-  
 โคราชที่เป็นวรรคสั้นๆ เข้าไปด้วย ยิ่งทำให้บทเพลงนี้มีความเข้มข้นทาง-  
 อารมณ์สูง เป็นที่โกรธแค้นของฝ่ายขวาอย่างยิ่ง

หลังจากพงษ์เทพตัดสินใจเข้าร่วมกับวงคาราวานในปี พ.ศ. 2517  
 ขณะที่เขายังเรียนอยู่ที่วิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระดับ ปวช. ปี 3  
 เขาได้ร่วมเดินทางไปแสดงตามที่ต่างๆ จึงจำเป็นต้องลาออกจากวิทยาลัย-  
 เทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขากล่าวถึงบรรยากาศของการแสดงดนตรี  
 ของวงคาราวานในช่วง พ.ศ. 2518 โดยเฉพาะการเล่นเพลง "โคราช-

ขับไล่ไอ้กัน" ว่า "ช่วงนั้นเหตุการณ์หนักเลย เล่นเพลงนี้ที่สนามหลวง พอเล่นเสร็จจะเปิดลง ระเบิดพลาสติกแตกสองลูก โชคดีที่ระเบิด เอ็ม. 26 ไม่แตก ก็ได้รับบาดเจ็บกันไปเล็กน้อย" (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 89)

ช่วงเริ่มประพันธ์บทเพลงนี้ พงษ์เทพประพันธ์บทเพลง "โคราซ-ขับไล่ไอ้กัน" ในปี พ.ศ. 2518 เพียงเพลงเดียวเท่านั้น แล้วก็ต้องเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในเดือนตุลาคม 2519

## 2. ช่วงเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

พงษ์เทพเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เพราะมีการกวาดล้างนักศึกษาและผู้ที่ถูกสงสัยว่าหัวรุนแรงในเดือนตุลาคม และที่รุนแรงที่สุดคือการกวาดล้างในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พงษ์เทพกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ทำให้เขาต้องเข้าป่า เพราะเขาถูกคุกคามจะเอาชีวิตรอดจากฝ่ายขวา ทำให้บิดาของเขาต้องพลอยรับเคราะห์ไปด้วย ว่า

ไม่มีที่ไปแล้ว เพราะว่าวันที่ 3 ตุลาคม 2519 พ่อผมถูกยิงบาดเจ็บที่บ้าน เนื่องจาก อ.ส. ถูกสั่งให้ยิงผม แล้วผมไม่ได้กลับบ้าน วันที่ 3 ยิงพ่อ วันที่ 4 ผมกลับบ้าน ผมก็ลุยล่า อ.ส. อยู่คืนกว่าๆ ผมมีเด็กๆ ที่บ้านผม น้าผมเป็นทหารพลร่ม สั่งเลื่อยเกราะมาให้ผม ปืนคาร์บีน ปืนลูกซอง ผมพกปืนสองสามกระบอก เมฆาเซอร์กระบอก .38 กระบอก คาร์บีนอีก ไล่เลื่อยเกราะคาดกระสุนเลย เพื่อนตายไปหลายคนในเมือง ยิงกันในเมืองเลยละ ผมล่าอ.ส. อยู่คืนกว่าๆ วันที่ 5 แดง-วีระศักดิ์สุนทรศรี ส่งคนจากขอนแก่นมารับผมบอกว่าอยู่ไม่ได้แล้ว ไปขึ้นป่าที่สอง เดินไปถึงป่าที่ปลอดภัยประมาณเก้าโมงเช้า (ไพบุลย์ ชาติریانนท์, 2534 : 9)



บรรยากาศของการเดินทางคืนแรกนั้น สุรัชชัย จันทิมาธร (2534 : 19) เพื่อนร่วมทางกล่าวว่า "คืนนั้นมีแสงจันทร์เป็นเพื่อนส่องทางสู่เขตป่าเขา เมื่อเกือบรุ่งสาง จำได้ว่าเป็นกระท่อมนามีคอกวัวมีบุงรีนเยอะเป็นบ้า เรากบดานที่นั่นรอสหายมารับตัวเข้าเขตจรยุทธ์ ร่วมหัวจมท้ายโดยไม่มีใครรู้จัก พรรคคอมมิวนิสต์มาก่อน เพียงคนนำทางที่เป็นเพื่อนสนิทเท่านั้นที่ติดต่อหาเส้นทางจนพบเจอ"

ด้วยบรรยากาศที่ชวนให้วังเวง และการเดินทางครั้งนี้ยังไม่รู้ชะตากรรม ไม่รู้ว่าจะได้กลับบ้านหรือไม่ พงษ์เทพ (สัมภาษณ์), 23 ธันวาคม 2534 เล่าว่าเขารู้สึกอาลัยอาวรณ์บ้าน รู้สึกใจหาย หนทางชีวิตข้างหน้าดูมืดมน ต่อมาเมื่อพงษ์เทพสามารถปรับตัวให้เข้ากับป่าได้ เขากลับมองเห็นความมั่งคั่งงามของธรรมชาติ ดังที่เขากล่าวถึงความมั่งคั่งงามบนภูหวด จังหวัดน่านว่า

ภูหวดเป็นภูที่สูงมาก ทอดตัวยาวเป็นฝั่งแม่น้ำน่านจากตะวัน-ออกไปตะวันตก จากยอดภูหวด ผมมองลงมาเห็นแม่น้ำน่านเล็กเท่ากำกานไม้ขีด ภูหวดเป็นประตูบ้านของคนชาติลัวะ ภูหวดโอบอุ้มคนชนชาติลัวะและตำนานรักของนกเขาไฟไว้ในอ้อมกอดอย่างอบอุ่นและมั่นคง บนสันภูหวดปกคลุมด้วยต้นสนสามใบที่ขึ้นอยู่อย่างมีจังหวะจะโคน ต้นสนที่อ้อมเอิบให้น้ำมันสุกสว่างยามค่ำคืน ใบบสนยามร่วงหล่นทับถมดูจึ้นพรมที่อ่อนนุ่มและอ่อนโยน พร้อมทั้งจะรับร่องร่างของนักเดินทางแปลกหน้าที่ลุ่มพุ่มยามอ่อนแรง ทุกวันคืนใบบสนทั้งสามจะขับกล่อมเพลงไพเราะให้ทุกสรรพสิ่งได้มีความสุขกับภาพฝันของตัวเอง ไม่ว่าจะในเวลาหลับหรือตื่น (พงษ์เทพ, 2534 : 96)

จากภูหวด พงษ์เทพ ก็ได้เดินทางต่อไปยังต้นแม่น้ำน่าน เขาได้หยุดพักก่อนถึงต้นลำน้ำน่าน และประทับใจกับความเป็นกันเองของผีเสื้อแสนสวยจำนวนมากมาย ดังที่พงษ์เทพ (2534 : 99) เล่าว่า

ผมนั่งพักอีกครั้งตรงริมแม่น้ำน่านช่วงเกือบบนสุด อันที่จริงน่าจะเรียกว่าห้วยมากกว่า เพราะมันเล็กกว้างแค่สามเมตร น้ำใสจนมองเห็นการเคลื่อนไหวของก้อนหินใต้น้ำ ผีเสื้อนับพันตัวเบ่งบานหลากสีหลากพันธุ์ บ้างก็กำลังดูดซับน้ำทราย บางกลุ่มก็บินว่อนเป็นแถวเรียงหนึ่งยาวกว่ายี่สิบเมตร เสื้อที่ชุ่มเหงื่อของผมถูกประดับด้วยสีลันของผีเสื้อ ความเป็นกันเองที่สวยงามของผีเสื้อทำให้ผมไม่มีความคิดที่จะทำอะไรนอกจากนั่งอยู่ที่นั่น นั่งอยู่กับสิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อนในชีวิต ผมได้มาพบห้วยน้อยๆ มีทางเดินเล็กๆตัดผ่านเหมือนสี่แยก สี่แยกที่สรรพสิ่งต้องมาบรรจบกัน คน ผีเสื้อ ปลา ต้นไม้ใบเขียว

พงษ์เทพได้เดินทางต่อไปจนถึงต้นลำน้ำน่าน พงษ์เทพ (2534 : 101) ได้บรรยายภาพที่เขาพบอย่างละเอียดว่า

ผมโชคไม่ดีที่ได้สร้างภาพพื้นของต้นกำเนิดแม่น้ำน่านไว้ เพราะภาพที่ผมเห็นอยู่ในขณะนี้ ผมไม่มีสิทธิ์ที่จะสร้างมันได้เลย ดินแดนแห่งนี้เป็นป่ากล้วยไม้ไม่มีต้นไม้อื่นเลยนอกจากต้นกล้วย กว้างและลึกมาก ยิ่งเดินลึกเข้าไปมากๆ ยิ่งมองไม่เห็นอะไร นอกจากต้นกล้วย ต้นกล้วยที่นี่ทุกต้นมีขนาดใหญ่มาก โคนต้นใหญ่ประมาณเกือบสองคนโอบ แต่ละต้นสูงไม่ต่ำกว่าห้าถึงหกเมตร ออกลูกออกปลีแน่นขนัด ใบเขียวเข้มหนาปกคลุมทุกตารางนิ้ว จนแสงไฟไม่สามารถเล็ดลอดลงมาได้ ต้นกล้วยสูงใหญ่แต่ละต้นเป็นเหมือนเสาฟ้าที่แข็งแรง ต่อให้ฟ้าพิโรธแค่ไหนก็ไม่สามารถ

ถล่มลงมาได้ ในขณะที่เดียวกันแกนกลางของต้นกล้วยก็ทำหน้าที่  
ดูดน้ำฟ้าแล้วกลั่นกรองให้ใสสะอาดส่งผ่านออกมาทางรากที่  
งอกออกมาตรงโคนพื้นดิน รากกล้วยเป็นจำนวนแสนๆ ราก  
ค่อยๆ ปล่อน้ำออกมาที่ละหยดๆ อย่างช้าๆ หยดอย่างไม่  
ระเบียบ ไม่มีจังหวะ ไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีอะไร มีแต่หยดน้ำ

การดำรงชีวิตในป่าจำเป็นต้องล่าสัตว์มาเป็นอาหาร พงษ์เทพ

(กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 90) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

พวกเราล่าเพื่อความอยู่รอดไม่ได้ยิงเล่น เพราะสภาพที่เรา  
อยู่ในขณะนั้น การยิงเล่นมีผลเสียอยู่ ไม่ใช่เฉพาะสัตว์เสีย  
เท่านั้นนะ ผลเสียคือเสียงปืนทำให้เสียลับซึ่งไม่รู้ว่าจะลับ  
จะขึ้นมาเมื่อไร หรือสงครามจะเกิดขึ้นเมื่อไร นั่นคือจุดหนึ่ง  
อีกจุดหนึ่งคือลูกปืนมีน้อย ต้องส่งมาจากต่างประเทศจากการ  
หนุนช่วยของพรรคคอมมิวนิสต์ที่น้อง ลูกปืนแต่ละลูกจึงมีความสำคัญ  
เขามีคำขวัญว่าลูกปืนหนึ่งลูกคือชีวิตศัตรูคนหนึ่งจึงต้องประหยัด  
ต้องรักษาสัตว์ไว้ เพราะถ้ากินฟุ่มเฟือย เวลาถูกปิดล้อมนานๆ  
ก็จะไม่มีเสบียงอาหารพอ ทุกอย่างมันผูกพัน... เป็นเรื่องของป่า  
คอมมิวนิสต์ไม่ใช่เรื่องลัทธิอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ  
ป่าด้วย เป็นเรื่องความเข้าใจธรรมชาติ ความเข้าใจในเรื่อง  
ของป่า เราจะรักษาป่าอย่างไร มีวิธีการอย่างไรจะให้สัตว์  
อยู่ในฤดูนั้นฤดูนี้

เกี่ยวกับการล่าสัตว์มาเป็นอาหารนี้ พงษ์เทพ (เล่มเดิม : หน้าเดิม)

กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เขาประทับใจมากที่สุดว่า

ช่วงนั้นผมติดอยู่ในสงครามในเขตพื้นที่จังหวัดอุดรธานี มีทหาร  
หลวง ต.ช.ด. ยกขึ้นมามากหลายกองพัน ซึ่งต่างก็ต้องมีการ

ทำมาหากินกัน ผมเป็นคนเดินเมล์ระหว่างทัพของทหารป่า ลิง เป็นสัตว์ที่มีมากที่สุดไดโนครา ช่วงนั้น หาได้ง่าย ค่างยิ่งง่ายใหญ่ บางวันมือปืนประจำสำนักยิงค่างได้สิบสองสิบสามตัว ที่นี้เรามีปืน ก็อยากเป็นมือปืน ก็ไปยิงลิง เป็นการทำมาหากินเพราะมีการ ไปยิงอยู่เรื่อยๆ ถูกบ้างไม่ถูกบ้าง นก หู หมู หมา ปลา ก็ยิง วันนั้นไปคนเดียวที่ริมห้วย เห็นลิงตัวหนึ่งเกาะอยู่ไม่สูงเท่าไร ก็ ย่องจะไปยิง ยิงไปแล้วมันก็ไม่ตก ยิงอีกก็ไม่ตก มีเสียงร้อง... วิากๆ ร้องตื่นแล้วมือก็จับแน่น ปกติลิงไม่ร้องขนาดนี้ และถ้า ไม่ตกจะวิ่งไป แต่ตัวนี้ไม่กระโดดไป แล้วก็ไม่ตาย เราก็สงสัย เอ๊ะ...ถูกยิงแล้วทำไมไม่ตาย จึงหยุดยิงแล้วช่มดูอยู่ ก็มีอีก ตัวหนึ่งเข้ามาตั้งอะไรออกจากตัวนี้ไป เราก็เห็นว่ามันมีลูก ตัวเล็กๆ เกาะอยู่ที่อกพอกระซากไปแล้ว ตัวนี้ก็ตกลงมาตาย เรารู้ว่ายิงลิงแม่ลูกอ่อนมันยังงมงายไม่รู้จะ ผิดมาก...แล้วตั้งแต่นั้นมาก็ไม่ได้ไปยิงลิงอีกเลย

พงษ์เทพ (สัมภาษณ์), 23 ธันวาคม 2534 เล่าว่าพอเห็นว่าเป็น ลิงแม่ลูกอ่อนเขาเสียใจมาก เขาฝั่งศพแม่ลิงมิได้นำไปเป็นอาหารตามที่นึกไว้ แต่แรก เป็นเหตุการณ์ที่สะเทือนความรู้สึกของเขามาก ประสบการณ์นี้เป็นที่มาของบทเพลง "ลิงทะเลโมน" ซึ่งประพันธ์เมื่อกลับสู่เมือง ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

พงษ์เทพมีโอกาสไปใช้ชีวิตสัมพันธ์กับชาวลัวะที่จังหวัดน่านถึงสองปีครึ่ง เพราะไปตั้งที่มั่นอยู่ในบริเวณนั้น พงษ์เทพ (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 90) กล่าวถึงชาวลัวะ ว่า

รอบๆ ฐานที่มั่นของเรา เป็นไร่ข้าวโพดของครอบครัว ชาวลัวะที่ปลูกประทังชีวิต เวลาปลูกเขาก็หยอดลงในหลุมแล้ว ทิ้งไว้ นกเขาไฟก็มาเขี่ยกิน เขาก็ไล่แต่ก็ไม่โกรธนะ คนลัวะ

มีความเมตตารักสัตว์ เขารู้ว่ามันต้องการกินอย่างนั้น นกเขาไฟ ก็เลยกลายเป็นสมาชิกหนึ่งของคนลัเว สัมพันธ์กันตลอดมา แล้ว เขาจะเปรียบนกเขาไฟเป็นสัญลักษณ์ของความรัก เปรียบเป็น หญิงสาว เป็นดวงใจของชาวคอย มีความปราดเปรียว หากิน เองได้ อยู่บนภูเขาแข็งแรงกว่านกธรรมดา แล้วยังขันเสียง เล็กๆ น่ารัก

พงษ์เทพ (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 89-90) กล่าวถึง ความเป็นอยู่ของบุคคลจำนวนมากในป่าว่า

พื้นฐานจิตใจของคนที่นี่ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานที่ดี การกระทำ ทำเพื่อทุกคน เพื่อประชาชน เพื่อบ้านเกิดเมืองนอน ไม่จู้จี้จุกจิก กันไม่ได้ คนจำนวนเป็นหมื่น ไม่ต้องหมิ่นแหยง แค่หนึ่งสำนัก ประมาณสามสิบคนอยู่ด้วยกัน แล้วทุกคนทั้งผู้หญิงผู้ชายมีปืนจะ อยู่ด้วยกันไม่ได้ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่ยากมากนะ ในสังคมที่จู้จุก พกปืนทุกคน แต่อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เห็นใจช่วยเหลือกัน ถ้าเป็นในเมืองไม่มีทางเป็นไปได้หรอก

...จิตใจเขาเสียสละมาก ยิ่งผู้หญิงนี้เรายอมมากเลย เข้มแข็งจริงๆ ออกข้าวกัน ไม่มีข้าว ต้องหุงข้าวโพด กินกลอย กินหัวมันกันจนไม่มีหน้าอกนะ ผู้หญิงไม่มีนมเพราะไม่มีอะไรไป หล่อเลี้ยงร่างกาย ฮอโมนความเปลี่ยนแปลงไม่มีเลย ข้างหน้า ข้างหลังเท่ากัน เป็นเรื่องธรรมดาณะเรื่องนี้ คือทุกคนจะห่วงใย สุขภาพกัน ไม่มีเรื่องของเซ็กส์ ผู้หญิงชาวบ้านที่เข้าป่าก็มี ผู้หญิง ชาวเมืองก็มี มีค่าเท่ากัน เพียงแต่ใหม่ๆ ความเข้มแข็งอดทน ต่างกัน ปัญญาชนไปพัฒนาตัวเองเป็นคนป่า

พงษ์เทพ (2534 : 37) มีความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจกับหญิงสาว  
ที่อยู่ในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่อยู่คนละหน่วย เขาได้เล่าถึง  
ชีวิตของเขาให้เธอฟังว่า

ผมโยยบินออกจากบ้านตั้งแต่แตกเนื้อหนุ่ม ท่องไปทุกซอก  
ทุกมุม ผมได้รู้ได้เห็น ได้ร่วมใช้ชีวิตร่วมกับผู้คนที่ดิ้นรนมากมาย  
โดยเฉพาะผู้ที่ทุกข์ทรมานผมพบเห็นซ้ำซาก ผมเบื่อแล้วผมก็หนี  
หนีไปอยู่ตามริมแม่น้ำ ตามถ้ำ ตามเกาะ แต่ผมก็หนีไม่พ้น  
เมื่อผมไม่มีทางหนี ผมก็ตัดสินใจวิ่งเข้าชนกับมัน พ่อผมถูก  
อ.ส.ยิง เพื่อนผมถูกทหารฆ่า บ้านผมถูกคุกคามต่างๆ นานา ไข้  
มันเจ็บปวด เจ็บปวดมาก ขณะที่ผมกำลังจะหมดแรงผมก็พบผู้หญิง  
คนหนึ่ง ผู้หญิงตัวเล็กๆ กำลังถูกผู้ชายหลายคนรุมจะทำร้าย  
ผมช่วยเธอและจุดเธอออกมาจากปลักลานั้น จากนั้นเธอก็  
ให้ผมทุกอย่างเท่าที่เธอมี เธอให้กำลังใจ ทำให้ผมมีแรงออก  
ไปเดินขบวนเปิดโปงร้องคำทำทนายกับความไม่ยุติธรรม แต่จน  
แล้วจนรอด เธอก็ให้สิ่งหนึ่งที่ผมต้องการไม่ได้ เธอไม่สามารถ  
ทำให้ดอกไม้ในหัวใจของผมบานได้ ผมรู้ว่าเธอพยายามอย่าง  
เต็มที่... ถึงแม้ว่าผมจะได้ความยุติธรรมก็ไม่แน่ว่าผมจะได้  
ความรักมาครอง

เพราะพงษ์เทพมีภรรยาอยู่แล้วก่อนเข้าไปอยู่ในป่า ความรักของ  
เขากับสหายหญิงจึงต้องจบลง เพราะความมีมโนธรรมของสหายหญิงที่แยกไป  
แต่งงานกับสหายคนอื่นเสีย

พงษ์เทพกล่าวถึงการที่เขาออกจากป่าว่าเป็นเพราะไม่สามารถ  
ทำงานได้อย่างที่คิด และชีวิตในป่านั้นซ้ำรอยเดิมอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้  
ยังมีความขัดแย้งในทัศนะ เกี่ยวกับการปฏิบัติกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประ  
เทศไทย  
ตั้งที่เขากล่าวว่า

ขนาดนายผี-ลุงแกรุ่นใหญ่ที่สุดแล้วนะในด้านวรรณคดี ด้าน  
 ศิลปวัฒนธรรม ขนาดนั้นแกยังทำงานไม่ได้ ทำงานได้ไม่เต็มที  
 แล้วเราเป็นเด็กแค่นี้จะทำอะไร...ลุงแกคิดแบบไทยนะ แต่  
 อีกส่วนเอาลักษณะสากลมาอ้างว่ากันไปว่ากันมา เกิดความขัดแย้ง  
 ทางทัศนคติที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ ตอนที่ปัญหาเกี่ยวกับแก  
 แกเองก็รู้ว่าเราอยู่ป่าไม่ได้แน่ๆ เราจะต้องมาในเมือง  
 ...งานที่เราทำคือดนตรี เป็นงานที่เราทำอยู่ทุกวันนี้ มีอิสระ  
 อะไรหลายๆ อย่างในการทำงาน แต่ก็ไม่ใช่ความผิดของฝ่าย  
 ต่างๆ นะ สงครามก็คือสงคราม สรุปลงแล้วก็คือ เราไม่ชอบ  
 สงคราม ไม่สามารถอยู่ในสงครามได้ ลึกๆ คงเป็นแบบนั้น  
 ในสงครามไม่สามารถจะทำงานเป็นอมตะหรืองานที่เป็นความ  
 รู้ลึกอย่างที่ใจเราคิดได้ เราจะร้องเพลงฆ่าคนเราร้องไม่ได้  
 (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 91)

พงษ์เทพกล่าวสรุปเหตุที่ทำให้เขาตัดสินใจออกจากป่าในปลายปี  
 พ.ศ. 2524 ว่า ไม่เกี่ยวกับนโยบาย 66/23 ของรัฐบาลที่ใช้การเมืองนำ  
 การทหาร แต่เป็นเพราะเขาเกิดขัดแย้งทางความคิดกับพรรค และทนการทำงาน  
 ที่ต้องคอยเชิดชูใครคนหนึ่งคนใดไม่ได้ จึงกลับเขาสู่อำเภอ (สุธาสิณี  
 เกียรติไพบูลย์, 2533 : 96)

ประสบการณ์ชีวิตช่วงเริ่มประพันธ์ถึงเขาร่วมกับ พ.ค.ท.นี้ ก็คือ  
 ช่วงต้นปี พ.ศ. 2518 ที่ประพันธ์บทเพลง "โคราชับใส่ไอ้กัน" จนถึงเดินทาง  
 เข้าป่าในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ประสบการณ์ในป่าเป็นประสบการณ์ที่พงษ์เทพ  
 ประทับใจมากที่สุดทั้งธรรมชาติของป่า และการเรียนรู้ระบบนิเวศวิทยาของทุกชีวิต  
 ในป่า เขาอยู่ในป่าถึงสี่ปีครึ่งและกลับจากป่าในปลายปี พ.ศ. 2524 ในช่วง  
 ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2524 นี้ เขาได้ประพันธ์บทเพลง

เพียงเพลงเดียว คือ "โคราชขับไสไต่กัน" นั้นเอง แต่หลังจากเขาเดินทางออกจากป่าแล้ว เขาได้นำเอาประสบการณ์ชีวิตที่พบตลอดชีวิต โดยเฉพาะช่วงชีวิตในป่าถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลงจำนวนมาก นับว่าประสบการณ์ชีวิตในป่าได้ส่งผลต่อการประพันธ์บทเพลงของเขาเป็นอย่างมาก ดังจะได้กล่าวต่อไป

### ช่วงกลับคืนสู่เมือง

การเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นเวลานานถึงสี่ปีครั้งนั้น มีผลทำให้พงษ์เทพรู้สึกสับสนเมื่อกลับคืนสู่เมืองในตอนแรก เพราะสภาพบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปมาก สมองของเขาเต็มไปด้วยเรื่องราวในป่า แต่ก็สามารถปรับตัวได้ในเวลาไม่นานนัก (กองบรรณาธิการ สารคดี, 2533 : 91-92) เขาเริ่มมองหาช่องทางที่จะหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว เพราะมีบุตรและภรรยาที่ต้องรับผิดชอบ เขาต้องใช้เวลาฝึกฝนการเล่นกีตาร์อย่างหนักถึงวันละ 15-16 ชั่วโมง เพื่อเป็นนักดนตรีอาชีพ เพราะเขาคิดว่าเป็นสิ่งที่เขาพอจะทำได้ ด้วยพอรู้เรื่องดนตรีมาก่อน จากการร่วมเล่นร่วมร้องกับวงคาราวานในช่วง พ. ศ. 2517-2519 (ลีซา ระวี, 2534 : 45)

ขณะฝึกฝนฝีมือในการเล่นกีตาร์ เขาก็ได้แต่งเพลงไปด้วย เพลงแรกที่เขาแต่งคือเพลง "นกเขาไฟ" (แต่งในปี พ.ศ. 2525) แต่เขายังไม่มีความมั่นใจพอ จึงนำบทเพลงนี้ไปอ่านให้บรรดามิตรที่ใกล้ชิด เช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สถาพร ศรีสังข์ และ จำลอง ฝั่งชลจิตร ฟัง เมื่อมิตรรุ่นพี่ยืนยัน

---

1 พงษ์เทพมีภรรยาก่อนเข้าป่าแล้ว ช่วงเข้าป่าภรรยาก็เข้าไปด้วย แต่อยู่คนละหน่วยกัน ภรรยาอยู่หน่วย 2 พงษ์เทพอยู่หน่วย 4 (สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2534)



ว่ามีความไพเราะสวยงาม เขาจึงมีความมั่นใจ (สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2534)

บทเพลง "นกเขาไฟ" นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในป่า ช่วงที่ไปตั้งถิ่นฐานที่ม่อนดินชาวลัวะ ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งในจังหวัดน่าน ด้วยความที่ตัวเขาเป็นคนชนบทจึงเข้าใจสภาพชีวิตที่อยู่ตามประสาของชาวลัวะได้ดี เขามองวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนศิลปะของชาวลัวะด้วยความชื่นชม โดยเฉพาะความซื่อตรงและจริงใจของวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอันงดงามของป่าเขา คำพูดของชาวลัวะที่ว่า "ภูมันบ่สูงดอก แต่ห้วยต่างหากที่ลึกลงไป" พงษ์เทพประทับใจมาก เพราะมันบอกความจริง ชาวลัวะอยู่บนภูเขา ภูเขาอยู่ใต้ฝ่าเท้าเขาจึงไม่ถือว่าสูง เพียงแต่ห้วยที่อยู่เชิงเขามันอยู่ลึกลงไปต่างหาก พงษ์เทพนำประโยคที่ว่า "ภูบ่สูงแต่ห้วยมันลึกลง" มาเป็นวรรคแรกของบทเพลง "นกเขาไฟ" แล้วประพันธ์ต่อว่า "ภูบ่ลึกลงแต่ห้วยมันลึกลง เมืองมันไกล ภูบ่เล็กแต่ห้วยมันใหญ่ นกเขาไฟพาใจเรามา" ข้อความนี้ตีความได้ว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรค ก่อให้เกิดความห่างไกล คือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่าเรา แต่เราก็เอาชนะอุปสรรคได้ด้วยความสามารถของตน ดังที่เขาใช้ "นกเขาไฟ" เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ไม่ย่อท้อ นกเขาไฟเป็นนกตัวเล็กๆ แข็งแรงปราดเปรียวเป็นนกที่ชาวลัวะเอ็นดูมาก ดังมีบทเพลงร้องเล่นกันว่า "นกเขาไฟตัวนี้ขันตีนักหนา ถ้าเราได้มาจะเลี้ยงไว้ชม" (สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2534)

บทเพลง "นกเขาไฟ" นี้เป็นบทเพลงที่สร้างชื่อเสียงให้แก่พงษ์เทพ และเป็นบทเพลงแรกที่เขาประพันธ์หลังจากออกจากป่า บทเพลง "นกเขาไฟ" รวมอยู่ในผลงานเพลงชุดแรกของเขา คือ "ห้วยแกลง" ซึ่งพงษ์เทพเล่าว่าเขาได้นำงานเพลงชุดนี้ไปขายตามบริษัทเทปหลายแห่ง แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจนกระทั่งปิ่นยง โอบากุล (แอ๊ด คาราบาว) นักร้องนำของวงคาราบาว อันเป็นวงดนตรีที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนั้น ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ โดยตั้งเงื่อนไขกับบริษัทเทปว่า ถ้าบริษัทใดซื้อเพลงของวงคาราบาวต้อง

รับชื่อเพลงของพงษ์เทพด้วย เพลงชุด "ห้วยแกลง" จึงได้มีโอกาสออกจำหน่ายในปี พ.ศ. 2526 และ หลังจากนั้นพงษ์เทพก็ได้ประพันธ์เพลงอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ รวมทั้งหมด 9 ชุด เรียงตามลำดับดังนี้ คือ ห้วยแกลง, เตี้ยว, ไอแอมอีสาน, มนต์, ตรงเส้นขอบฟ้า, ยิ้มเหงาๆ, คนจรุ่นใหม่, จ.ป.ล. และ คนที่เรารัก ดังจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประพันธ์กับประสบการณ์ชีวิต โดยอาศัยข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของพงษ์เทพ (ต่อผู้วิจัย) เป็นหลัก (สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2534)

#### 1. ชุด "ห้วยแกลง" (พ.ศ. 2526)

บทเพลง "สิ้นทรายมูล" เป็นความประทับใจในความงดงามรุ่งเรือง และเป็นกันเองของฝูงผีเสื้อที่ริมแม่น้ำนานช่วงเกือบบนสุดของแม่น้ำ พงษ์เทพปรารถนาให้คนในสังคมมีชีวิตรุ่งเรืองสดใสเหมือนผีเสื้อ คือเน้นคุณค่าของความอดทน ความมีน้ำใจเกื้อกูลกัน

บทเพลง "ห้วยแกลง" เป็นความรู้สึกสะเทือนใจของพงษ์เทพ ขณะกลับจากงานแต่งงานเพื่อน แล้วมาพบยายพรที่เสียชีวิตเพราะผิดหวังในความรัก ภาพของคู่บ่าว-สาว ที่มีความสุขจึงขัดกับภาพยายพรที่มีแต่ริ้วรอยของความทุกข์ ทั้งที่เป็นเรื่องของการรักเช่นกัน พงษ์เทพต้องการชี้ให้เห็นคุณธรรมในแง่ของความซื่อสัตย์ จริงใจ

บทเพลง "คนชอบเมา" เป็นบทเพลงที่พงษ์เทพได้ฟังมาจากวงเหล้าที่บึงกาฬ จังหวัดหนองคาย เขาเห็นว่ามีความปรัชญาดี จึงนำมาขัดเกลาและขับร้องเพื่อปลอบใจคนยากจน ให้ยอมรับสภาพชีวิตด้วยความพอใจ อาศัยหลักธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว พิจารณาความจริงของชีวิต

บทเพลง "เฉย" เป็นเรื่องราวของหัวหน้าวงดนตรีเพื่อชีวิตวงหนึ่งที่ไม่ยอมหยิบจับงานในบ้านโดยอ้างว่าไม่มีเวลา ปล่อยให้ เป็นภาระของภรรยา แต่เพียงผู้เดียว เป็นการปล่อยตัวให้กลายเป็นบุคคลที่ไร้ศักยภาพ ไร้คุณค่า

บทเพลง "โคราช 83" เป็นบทเพลงที่เปิดตัวหงษ์เทพ ด้วยการฝากเนื้อฝากตัวขอความเมตตาส่งเสริมให้เขาได้อุทิศศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะเพลงโคราช เขาคิดว่าตัวเขาเป็นเช่นต้นข้าวเมื่อมีน้ำ (น้ำใจ) มากพอก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้

บทเพลง "หม่อน" เป็นความรู้สึกเวทนาและชื่นชมหม่อนตัวน้อยที่เกิดขึ้นมาเพื่อตายอย่างมีความสุข เป็นการอุทิศตนที่ยิ่งใหญ่ หงษ์เทพเป็นชาวอีสานจึงพบการต้มตัวหม่อนเพื่อเอาเส้นไหมมาทอผ้าในบางหมู่บ้านของอีสาน เช่น ที่หมู่บ้านซบแดง จังหวัดขอนแก่น

บทเพลง "หยดน้ำ" เป็นความรู้สึกที่ประหลาดใจในกำเนิดของลำน้ำนาน อันเกิดจากหยดน้ำจากรากกล้วยป่า หยดน้ำแต่ละหยดก็รวมกันเป็นแม่น้ำอันยังประโยชน์ล้นเหลือแก่ผู้คนได้ ถ้าทุกคนมีน้ำใจหยดให้แก่กัน สังคมจะน่าอยู่สักเพียงใด

บทเพลง "สาวเสื่อลาย" เป็นบทเพลงหยอกล้อสาวชาวอีสานที่ชอบสวมเสื่อลายดอก แม้จะตราครุฑทำงานหนักเพียงใดก็ตามยังสวมยังสวมเสื่อลายตัวเดิม บทเพลงนี้คงต้องการสะท้อนความมีคุณค่าของการอดทนต่อสู้กับงานของสาวอีสานด้วยบทเพลงพื้นบ้านที่ร้องหยอกล้อกัน

บทเพลง "นกเขาไฟ" เป็นความประทับใจของหงษ์เทพที่มีต่อชาวลัวะ จึงถ่ายทอดวิถีชีวิตของชาวลัวะออกมาเป็นบทเพลงที่งดงามด้วยถ้อยคำ และทำนองอันอ่อนหวานของเพลงพื้นบ้าน ซึ่งให้เห็นคุณค่าของความสามัคคี ความซื่อสัตย์ จริงใจ

บทเพลง "รีนเริง" เป็นความรู้สึกรีนเริงสดใส เมื่อเขาตัดสินใจกลับเข้าเมือง ขณะเดินลงจากภูเขา เขาพบธรรมชาติที่อำนวยประโยชน์ต่อผู้คน เช่น ลำธาร หิน ดิน ทราย สน หญ้า ฯลฯ เขาคิดว่า ตัวเขาก็จะกลับไปสร้างแต่สิ่งดีงามให้แก่บ้านเมือง เช่นกัน

บทเพลงในชุด "ห้วยแดง" นี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตในป่า 4 บทเพลง คือ สันทรายมูล, หยกน้ำ, นกเขาไฟ, รีนเริง เป็นเรื่องราวท้องถิ่นอีสาน 3 บทเพลง คือ โคราช 83, หม่อน และสาวเสื่อลาย เป็นเรื่องราวเฉพาะบุคคล 2 บทเพลง คือ ห้วยแดง และ เฉย เป็นเรื่องราวปลอบใจ 1 บทเพลง คือ คนชอบเมา บทเพลงในชุดนี้จึงเป็นบทเพลงที่ประพันธ์จากประสบการณ์ในป่า และประสบการณ์เกี่ยวกับท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีบทเพลงที่มีเนื้อหาทางการเมือง อาจเป็นเพราะความเข้มข้นทางการเมืองลดลง หรืออาจเป็นเพราะโดยเนื้อแท้แล้ว พงษ์เทพเป็นคนที่สนใจชีวิตมนุษย์มากกว่าการเมือง เขาจึงประพันธ์บทเพลงที่สะท้อนภาพชีวิตจากประสบการณ์ของเขา ด้วยถ้อยคำที่สละสลวย ก่อให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้ฟัง รวมทั้งกระตุ้นให้คิดพิจารณาอย่างลึกซึ้ง สীลาในการประพันธ์จึงแตกต่างจากบทเพลง "โคราชขับไล่ไอ้กัน" (พ.ศ. 2518) อันเป็นเรื่องราวการเมืองที่คุ้งคั่นเกรี้ยวกราดอย่างเห็นได้ชัด

## 2. ชุด "เตี๋ยว" (พ.ศ. 2528)

ชุด "เตี๋ยว" มี 10 บทเพลง คือ ตายหยั่งเขียด, คนกับหมา, ครุไม้ใหญ่, ลิงทะเลโมน, พระสงฆ์, กระโทก - โชคชัย (โคราช 2), มือเรียวเกี่ยวรวง, เลบานอน 1982, สันทรายมูล 2, และเพลงเพื่อชีวิต

บทเพลง "ตายหยั่งเจียด" เป็นเรื่องที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวชนบทอีสาน ที่นำเอาเจียดมาประกอบอาหารทั้งที่ยังเป็นๆ อยู่ พงษ์เทพนำเอาประสบการณ์นี้มาเปรียบกับคนจนที่ถูกภาวะทางเศรษฐกิจบีบบังคับอยู่อย่างตายทั้งเป็นเหมือนเจียด เรียกร้องให้คนร่ำรวย คนมีอำนาจหันมาใส่ใจคนที่กำลังจะมีสภาพ "ตายหยั่งเจียด"

บทเพลง "คนกับหมา" เป็นผลงานร่วมกันระหว่างพงษ์เทพกับแอ๊ด (ยีนยง โอภาณกุล) และ เล็ก (ปรีชา ชนะภัย) เป็นเรื่องราวของคนตาบอดที่อาศัยสุนัขนำทาง แต่เขาก็มีชีวิตรอยู่อย่างมีความสุข เพลิดเพลินได้เป็นตัวอย่างแก่คนปกติที่ทอดทิ้ง ไม่ใช้ความอดทนในการแก้ปัญหาชีวิต ยอมแพ้แก่โชคชะตา

บทเพลง "ครูไม่ใหญ่" เป็นบทเพลงที่พงษ์เทพ กล่าวว่่า เขียนให้แม่ซึ่งมีอาชีพเป็นครู โดยได้แรงบันดาลใจมาจากพฤติกรรมของครูที่บ้านโคกไม้เสียบ แล้วเลียงมาใช้ในบทเพลงว่า บ้านโนนสวรรค์ สะท้อนคุณค่าของความเป็นคนมีน้ำใจคิดจะ "เปี้ยวยาสังคม" ให้ดีกว่าเดิม

บทเพลง "สิงทะโหมน" เป็นบทเพลงที่พงษ์เทพกล่าวว่า "แต่งให้สิง" จากประสบการณ์ส่วนตัวที่ได้ยิงสิงทะโหมนโดยไม่รู้ว่าเป็นสิงแม่ลูกอ่อน บทเพลงนี้มุ่งเรียกร้องให้มนุษย์มีความเมตตาต่อสัตว์ที่ไม่มีทางสู้

บทเพลง "พระสงฆ์" เป็นประสบการณ์ที่วัดถ้ำอูมอ้งค์ จังหวัดเชียงใหม่ พระที่นั่นรับเอาเด็กจรจัดมาอุปถัมภ์ ทั้งๆ ที่พระรูปนั้นจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีโอกาสที่จะหางานทำ เพื่อสร้างฐานะให้ตนเองสะดวกสบายขึ้นได้ แต่กลับสละทางโลก มามุ่งบำเพ็ญกุศลทางธรรม จนเด็กจรจัดกลายเป็น "ดอกไม้สวยในวัดวา" ได้ ซึ่งให้เห็นคุณธรรมในแง่ของการเสียสละ

บทเพลง "กระโทก-โชคชัย" เป็นเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงของชีวิตคนในหมู่บ้านกระโทกที่ยากจนลง จัดแย้งกับชื่อใหม่ที่มีนามว่า โชคชัย พงษ์เทพกล่าวว่าจะแต่งตามความประสงค์ของชาวบ้านกระโทก ที่ปรารถนาจะมีบทเพลงประจำอำเภอ บทเพลงนี้เน้นคุณค่าของความเป็นคนที่ดีมีคุณ ช่วยเหลือตัวเองด้วยการ "ออกหางานทำ" อย่างไม่ย่อท้อ ของชาวกระโทก

บทเพลง "มือเรียวเกี่ยวรวง" เป็นภาพที่พงษ์เทพได้พบเห็นได้ในภาคอีสานที่แห้งแล้งจนพื้นดินแยกแตกกระแหว่ง แต่คนมีความสามัคคีไม่แตกแยก เหมือนพื้นดิน จึงมีพลังพัฒนา "พื้นดินถิ่นฐานบ้านเรา" ได้

บทเพลง "เลบานอน 1982" มีที่มาจากข่าวทางโทรทัศน์เกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดน แบ่งแยกศาสนา แบ่งแยกสีผิว ทำให้เกิดสงครามในเลบานอน พงษ์เทพกล่าวว่า "เขียนบทเพลงนี้ให้ชาวเลบานอน" บทเพลงบรรยายภาพความเจ็บปวด ความโศกเศร้า การพลัดพราก เพราะผลของสงครามและถามว่าแบ่งแยกศาสนา แบ่งแยกสีผิวกันไปทำไม บทเพลงนี้คงเตือนคนทั้งโลก ให้มีเมตตาธรรมต่อกัน

บทเพลง "สันทรายมูล 2" เป็นเรื่องราวต่อจาก "สันทรายมูล" ในชุด "ห้วยแถลง" พงษ์เทพปรารถนาให้มนุษย์ในสังคมเมืองอยู่กันอย่างเกื้อกูล เหมือนผีเสื้อที่สควิสที่มีน้ำใจแบ่งปันกัน

บทเพลง "เพลงเพื่อชีวิต" เป็นการอธิบายความแก่ทางราชการที่ไม่อนุญาตให้มีการเผยแพร่เพลงเพื่อชีวิตบางเพลงว่า "อย่าไปคิดว่ามันอันตราย" เพราะเพลงเพื่อชีวิตเป็นบทเพลงที่ฟังและร้องได้ทุกคน ไม่มีวงจำกัด

บทเพลงในชุด "เดี่ยว" นี้เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตของคนทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนระดับล่าง เช่น ชาวนา กรรมกร ข้าราชการชั้นผู้น้อย เห็นได้ว่ารากฐานของเพลงโคราชและความเป็นชาวอีสานยังมีอิทธิพลต่อเนื่องมาถึงเพลงส่วนใหญ่ในชุดนี้คือ ตายหยังเขียด ครูไม่ใหญ่ ลิงทะเลโมน กระโทก-โชคชัย และสันทรายมูล 2

### 3. ชุด "ไอแอมอีसान" (พ.ศ. 2529)

ชุด "ไอแอมอีसान" มี 10 บทเพลง คือ สาวลือล่าย, เอาเตีอะ, ไอแอมอีसान, นกเขาไฟ (ภาคผีเมือง), คนเลว, สาวเมืองเลย, แผล 29, ลำตะคอง และอีแต้น

บทเพลง "สาวลือล่าย" เป็นเนื้อเพลงที่แต่งขยายความต่อจาก "สาวลือล่าย" ในชุดที่ 1 (ห้วยแถลง) เป็นประสบการณ์ที่พบจากงานแห่งขี้ไฟ มาโยงกับสภาพยากแค้นในอีสาน จนสาวลือล่ายที่เป็นสาวชนบท ต้องผันชีวิต ไปเป็นสาวในเมืองที่ตรากตรำงานแต่ก็บากบั่นอดทน

บทเพลง "เอาเตีอะ" เป็นประสบการณ์ที่พบจากชีวิตของคนบ้านป่า ที่อยู่อย่างสมถะ ผู้ชายเพียงรับผิดชอบในการทำงาน พอมีกินไปวันๆ ก็สามารถ รับผิดชอบภรรยาได้ ถึงแม้รำรวยแต่ก็ภาคภูมิใจในความซื่อตรง "ไม่โกงไม่กิน ไม่เคยโกหก" ให้ใครต้องเตีอดร้อน

บทเพลง "ไอแอมอีसान" เป็นการถ่ายทอดความน้อยเนื้อต่ำใจ ในความเป็นคนที่ "ต่ำต้อยเพียงดิน" เมื่อเทียบกับคนอื่น แต่ก็ยังมีน้ำใจ "ส่งมอบความรัก" แก่คนต่างถิ่นจากคนอีสานที่เรียกตัวเองว่า "คนข้างแรม"

บทเพลง "โคราช 4" เป็นความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของคนอีสาน ไม่ควรอับอายใคร ถึงจะกินปลาร้า ถึงจะจน แต่ก็ภูมิใจในความซื่อสัตย์ไม่คด โกงใคร บทเพลงกล่าวเตือนคนที่ชอบเอาโรคเอาเปรียบ โกงกิน ข่มเหง คนจน ว่า "อย่ากินคนเดียว สูดเลือดคนดี เตี้ยวท้องจิเดิน นอนเจ็บนั้นเค้า อย่าเคี้ยวอย่าเข็น อย่าได้ข่มอย่าได้ขืน เหมือนแรงไฟหิน ยิ่งเขี่ยก็ยิ่งคุ" พงษ์เทพ (กองบรรณาธิการ ไรเตอร์, 2537 : 37) กล่าวถึงที่มาของ บทเพลงนี้ ว่า

กรณีเพลงโคราชนี้ผมเขียนเพราะได้ไปที่โรงงานอุตสาหกรรม แถวอ้อมน้อยแล้วไปเจอคนอีสาน เจอคนโคราช เขาก็บอกให้ผมเขียนเพลงค่านายทูนให้หน่อย มันธรรมดา คนตั้งสองสามร้อยคนมีส่วนอยู่ 4 หลัง ห้องที่ใช้นอนก็ต้องคุกเข่า คลานเข้าไปข้างในก็แบ่งซอยเหมือนรังผึ้ง เหมือนเล่าไก่สีที่เขายกมาให้ผมเขียนผมก็เขียนแล้วคนพวกนั้นก็เป็นคนบ้านผมเพราะฉะนั้นเมื่อคนบ้านผมขอร้องผมจะเขียนเพลงอะไรก็ต้องเพลงเขียนเพลงโคราช ๆ แล้วก็ได้ผล เพราะว่ามันชัดเจน

บทเพลง "นกเขาไฟ (ภาคผีเมือง)" เป็นประสบการณ์ในป่าที่พบว่าชาวเขาที่อยู่อย่างมีความสุขตามประสาอยากต้องถูกรีดไถจากเจ้าหน้าที่ของทางการ

บทเพลง "คนเลว" สะท้อนชีวิตของคนในช่วงหนึ่งที่ "พลาดไปแล้ว" แต่ก็ไม่โทษใครนอกจากตัวเอง แสดงว่าเป็นคนที่มีสติยังคงยึดมั่นจะไม่ผิดพลาดกลายเป็นคนเลวอีก

บทเพลง "สาวเมืองเลย" เป็นบทเพลงสะท้อนความรักของชายหนุ่มหญิงสาวชาวอีสานที่รักกันด้วยความจริงใจ มีใจความงามหรือความร่าเริง

บทเพลง "แหล่ 29" เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตที่น่าสงสารของผู้หญิงคนหนึ่งที่มีภาระหนักต้องเลี้ยงลูก 8 คน และสามีที่กำลังเจ็บหนัก เธอดำเนินชีวิตด้วยความเสียดสี แต่ต้องพบกับตำรวจที่ขาดคุณธรรม จึงต้องติดคุก ซึ่งให้เห็นความจำเป็นของคุณธรรมต่อสังคม

บทเพลง "ลำตะคอง" เป็นภาพสะท้อนความงดงามของธรรมชาติและความขยันขันแข็งของชาวลำตะคอง เน้นคุณค่าของความขยันหมั่นเพียร

บทเพลง "อีแต๋น" สะท้อนภาพของหนุ่มสาวไร่ในถิ่นอีสานที่ยังการงานและคิดฝันสร้างอนาคต โดยมีรถ "อีแต๋น" และสาวคนรักเป็นองค์ประกอบของความฝัน



บทเพลงในชุด "ไอแอมอีसान" มีเนื้อหาสอดคล้องกับชื่อชุด เพราะเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นอีสานเป็นส่วนใหญ่ มีทั้งความสุข ความลำเค็ญ ความรัก ความหวัง แต่ทุกชีวิตก็ดิ้นรนไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าอย่างไม่ย่อท้อ และไม่ตีโพยตีพาย บทเพลงที่เป็นประสบการณ์จากปากก็ยังมีอยู่คือ เอาเต๊อะ และ นกเขาไฟ (ภาคผืนเมือง) พงษ์เทพนำประสบการณ์ชีวิตเกี่ยวกับท้องถิ่นอีสาน และป่ามาถ่ายทอดโดยชี้ให้เห็นคุณค่าของความอดทน ความซื่อสัตย์จริงใจ ความพอใจในฐานะของตน และความภาคภูมิใจในถิ่นเกิด

#### 4. ชุด "มันดี" (พ.ศ. 2529)

ชุด "มันดี" มี 9 บทเพลง คือ ลุงใส, อี๊ดอ๊ด, ร้อยห้า (105), นกละเมอ, จวบฟ้า-ฝากดิน, ฟ้าสว่าง, วันเวลา, ทางใครทางมัน และ แม่

บทเพลง "ลุงใส" เป็นประสบการณ์ในวัยเด็กของพงษ์เทพ ลุงใส เป็นชายใจดีหาเลี้ยงชีพด้วยการขึ้นตาลรองน้ำจากงวงตาล มาทำน้ำตาลเมา ขายในราคาถูก แต่แล้วก็ต้องไปขึ้นตาลเมื่อมีคนมาซื้อน้ำตาลเมา ขณะที่ตัวแกเองยังไม่สร้างเมมาจากฤทธิ์ของน้ำตาลเมา จึงพลาดตกต้นตาลตาย พงษ์เทพเห็นว่าชีวิตของลุงใส เป็นชีวิตที่บริสุทธิ์ เป็นคนน่ารัก จึงนำมาถ่ายทอดให้เห็นคุณค่าของความเป็นคนอดทนต่อการทำมาหาเลี้ยงตัวของลุงใส ไม่ทำตัวให้เป็นภาระของใคร

บทเพลง "อี๊ดอ๊ด" เป็นความรู้สึกของพงษ์เทพขณะที่อุ้มศพบิดาเข้าเมรุ เขาคิดถึงภาพบิดาที่ต้องนอนนุ่มต่อเจ้านายเวลาไปอำเภอ เพราะบิดาเป็นเพียงผู้ใหญ่บ้านจนๆ จึงต้อง "โค้งค้อมหว่างขา" คือก้มศีรษะเอามือกุมไว้เข้มขัด แสดงถึงความอ่อนนุ่มต่อข้าราชการระดับอำเภอ เมื่อบิดาเสียชีวิตแล้วก็ไม่มีใครมาออกคำสั่งได้ คงนอนหลับอย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีที่ไม่ต้องไปนอนนุ่มกับใคร

บทเพลง "ร้อยห้า (105)" เป็นประสบการณ์ในป่าที่อุตรธานี หน่วยทหารที่พงษ์เทพอยู่ถูกฝ่ายปราบปรามยิงทุกวัน พวกทหารจึงขอให้เขาแต่งเพลงให้ เพลงนี้เน้นในเรื่องของการขาดคุณธรรมด้านความสามัคคี ทำให้เกิดสงคราม และทำให้โลกเสื่อมลง

บทเพลง "นกละเมอ" เป็นประสบการณ์ด้านความรักของพงษ์เทพ กับสหายหญิงคนหนึ่ง แต่เพราะพงษ์เทพมีภรรยาอยู่แล้ว ความรักครั้งนี้จึงเป็นแต่เพียง "นกละเมอ" เพราะขัดต่อศีลธรรม เน้นให้เห็นคุณค่าทางด้านมโนธรรม ในขณะที่แสดงความอ่อนไหวทางอารมณ์ด้วย

บทเพลง "จวบฟ้า-ฝากดิน" เป็นประสบการณ์วันแรกที่ต้องเดินทางเข้าป่า ต้อง "จำจากจรต้องนอนกลางดิน จำจากถิ่นต้องกินกลางทราย จำจากบ้านมาอยู่แดนไกล จำจากไปด้วยใจจดจำ" เป็นความหวั่นไหวไม่มั่นใจในหนทางชีวิตข้างหน้า แต่ตอนท้ายกล่าวถึงความรักที่ยิ่งใหญ่มั่นคงของหนุ่มบ้านป่า เน้นการปรับตัวของคน และการยกย่องความรักที่ซื่อสัตย์จริงใจมั่นคง

บทเพลง "ฟ้าสว่าง" เป็นบทเพลงที่ประพันธ์โดยน้องชายของพงษ์เทพ ผู้วิจัยจึงมิได้นำบทเพลงนี้มาวิเคราะห์

บทเพลง "วันเวลา" เป็นบทเพลงที่อยู่ในความนิยมของนักศึกษาปัญญาชน และเป็นบทเพลงที่พงษ์เทพใช้อำลาในการแสดงคอนเสิร์ตของเขา เนื้อหาของเพลงเป็นการปลุกปลอบให้มีความฝันเป็นพลังฝ่าฟันอุปสรรคชีวิต

บทเพลง "ทางใครทางมัน" เป็นความรู้สึกเบื่อบรรยากาศแวดล้อมของกรุงเทพฯ ในขณะที่ไปแสดงดนตรี "ทัวร์สันติภาพ" ที่ญี่ปุ่น เนื้อหาเป็นการวาดภาพของเมืองไทยในอนาคตที่มีแต่อากาศเสีย แม่น้ำเน่า ไร้ต้นไม้ เป็นการรณรงค์ให้รักษาสิ่งแวดล้อม

บทเพลง "แม่" เป็นความรู้สึกประทับใจในความรักของแม่กับลูก พงษ์เทพพบแม่ลูกอ่อนเข็นรถเก็บขยะโดยเอาลูกผูกไว้ให้นั่งอยู่ที่ข้ายรถ แล้วโยง

ไปสู่ความรักของมารดาตน ซึ่งให้เห็นคุณธรรมในด้านความเสียสละ เนื้อเพลง แสดงความรู้สึกของแม่ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการชดเชยอย่างน่าประทับใจ

บทเพลงในชุด "มันดี" นี้มีบทเพลงที่เป็นเรื่องราวชีวิตของ พงษ์เทพโดยตรง 3 บทเพลง คือ อี๊ดอ๊ด, นกละเมอ และ จูบฟ้า-ฝากดิน บทเพลงที่เหลือเป็นเรื่องราวของชีวิตบุคคลทั่วไป มีบทเพลงที่เป็นเรื่องราว ของถิ่นอีสานเพียงบทเพลงเดียว คือ "ลุงใส"

บทเพลงที่เด่นที่สุดในชุดนี้ก็คือ "วันเวลา" เพราะเป็นบทเพลง ที่ปลุกเร้าให้ทุกชีวิตมีความหวัง ภาษาที่ใช้ก็ไพเราะมีความหมายลึกซึ้งมาก พงษ์เทพกล่าวว่าเป็นบทเพลงที่นักศึกษาส่วนใหญ่ชอบ

#### 5. ชุด "ตรงเส้นขอบฟ้า" (พ.ศ. 2530)

ชุด "ตรงเส้นขอบฟ้า" มี 9 บทเพลง คือ มีสุขบนทุกข์, คนเดินดิน, ขอบฟ้า, แก้มตุ๋น, เพียงลมพัดผ่าน, ฝันไปเถอะ, ดาวน้สาว, ใบไม้ และ นาวา

บทเพลง "มีสุขบนทุกข์" เป็นการหาทางออกอย่างชาญฉลาดของ บุคคลผู้ทุกข์ยาก "โดยคิดว่าจะมีความสุขที่ได้เป็นเจ้าของความทุกข์ที่ถาวร ไม่มีใครแย่งชิงเอาไปได้ เป็นปรัชญาชีวิตที่น่าคิด

บทเพลง "คนเดินดิน" เป็นบทเพลงที่กล่าวเสียดสีความแตกต่าง ทางการเงินของคนรวยและคนจน และปรามคนร่ำรวยว่าให้มองคนจนบ้าง อย่างแบ่งชั้นกันมากนัก ถ้าพลาดหลังอาจกลายเป็นคนจนบ้างก็ได้ และก็มีแต่ คนเหยียบบ่าซ้ำเติม

บทเพลง "ขอบฟ้า" เป็นความประทับใจจากการไปดูแสงไฟของ เรือหาปลาที่หาดสมิหลา จังหวัดสงขลา พงษ์เทพเห็นว่าเรือมุ่งหน้าไปยังเส้น

ขอบฟ้าตัดกับทะเล แล้วโฉบไปสู่ประสบการณ์วัยเด็กที่มองเห็นแสงสว่างจับ  
ขอบฟ้าทางด้านตัวจังหวัด จึงคิดว่ามีความรุ่งเรืองอยู่ตรงเส้นขอบฟ้า ทุกชีวิต  
ต้องพยายามฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อก้าวไปให้ถึงขอบฟ้านั้น

บทเพลง "แก้มตุ๋น" เป็นความสะเทือนใจที่พบชาวอีสานต้องมาเป็น  
วณิพกในกรุงเทพฯ เพราะความแห้งแล้ง บทเพลงบรรยายการเล่น ขลุ่ย  
กับแตรของวณิพก พงษ์เทพชี้ให้เห็นว่าชาวอีสานเหล่านี้มาเป็นวณิพกเพราะ  
ความจำเป็นเท่านั้นไม่ได้คิดจะเบียดเบียนคนอื่น เสียงดนตรียังเป็นสิ่งปลอบ-  
ประโลมผู้คนให้มีความหวังอีกด้วย

บทเพลง "เพียงลมพัดผ่าน" เป็นบทเพลงที่ปลอบประโลมผู้ทุกข์ยาก  
ให้ลุกขึ้นสู้ต่อไป "จงโบกโบยโผบิน แม้เห็นหนาว ไซ้ว่าเราจะจากกัน  
นิรันดร์ไป" ทุกชีวิตต้องจากกันไปตามเส้นทางเพื่อแสวงหาสิ่งดีๆ ให้ชีวิต  
แต่ก็ยังมีโอกาสที่จะกลับมาพบกันใหม่

บทเพลง "ฝันไปเถอะ" เป็นบทเพลงที่ปลอบใจคนชั้นล่างที่ไม่มี  
โอกาสแสดงความคิดเห็น หรือเรียกร้องออกมาต่างๆ ก็ขอให้คิด ฝัน พุด แต่  
เพียงในใจ ไม่มีใครจะมาห้ามได้ เป็นการระบายความเจ็บช้ำที่ไม่ก่อความ  
เดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น

บทเพลง "ดาวน้สาว" เป็นเรื่องราวชีวิตของ "บุญ ระโนด"  
(จรรยา หยุทอง) ซึ่งเป็นมิตรของพงษ์เทพ อยู่ที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา  
เป็นครู เป็นกวีเขียนบทร้อยกรอง จึงไม่ร่ำรวยมากนัก เมื่อไปสู่ขอสาวคนรัก  
จึงไม่มีเงินค่าสินสอด พงษ์เทพจึงแต่งเพลงนี้เป็นเชิงล้อ โดยให้เนื้อเพลง  
เป็นข้อเสนอของเจ้าบ่าวต่อผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ขอ "ดาวน้สาว" ไว้แล้วค่อย  
ผ่อนส่งเงินค่าสินสอด

บทเพลง "ใบไม้" เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับชาวลัวะ สะท้อนภาพ  
ความรักที่ซื่อสัตย์จริงใจของหนุ่ม-สาว ชาวบ้านป่า เป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ จน  
ดินและฟ้าเห็นใจ

บทเพลง "นาวา" เป็นความสะเทือนใจของพงษ์เทพ เมื่อพบเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่ถูกเก็บมาร้องไห้และบอกว่าเขาเคยมาพบเต่าทะเลทุกปี มาปีนี้ภาวะแวดล้อมเลวร้าย เต่าตัวเดิมจึงไม่มาพบเขา พงษ์เทพจึงประพันธ์เป็นบทเพลง "นาวา" บรรยายความสวยงามของหาดทราย แล้วบรรยายสภาพหาดทรายที่ต้องถูกทำลายในตอนหลัง เป็นการเรียกร้องให้หันมาร่วมมืออนุรักษ์เต่าทะเลและสภาพแวดล้อม "นาวา" หมายถึงเรือ คือเรือชีวิต

บทเพลงในชุด "ตรงเส้นขอบฟ้า" นี้ก็ยังมีบทเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวในท้องถื่นอีสานอยู่คือ บทเพลง "แก้มตุ่ย" ส่วนอีก 8 บทเพลงที่เหลือเป็นบทเพลงที่ปลุกเร้าในเรื่องของการอนุรักษ์ธรรมชาติ การต่อสู้ชีวิตอย่างอดทนและมีความหวัง การยอมรับสภาพชีวิตอย่างองอาจกล้าหาญ บทเพลงที่เด่นเป็นที่สนใจของนักฟังเพลง คือบทเพลง "ดาวน้สาว" ที่มีท่วงทำนองสนุกสนานแฝงอารมณ์ขัน

#### 6. ชุด "ยิ้มเหงาๆ" (พ.ศ. 2531)

ชุด "ยิ้มเหงาๆ" มี 9 บทเพลง คือ ยิ้มเหงาๆ เศร้างามๆ, ด.ญ.ปรางค์, ออกหักซ้ำซาก, ศุภร์เมฆา-เสาร์นอน, คนผสมปูน, ลาว, หมาแก่, โคราช 31 และ นารายณ์บรรทมสินธุ์

บทเพลง "ยิ้มเหงาๆ เศร้างามๆ" เป็นเรื่องราวของสตรีผู้หนึ่งที่เคยเข้าร่วม พ.ค.ท. เป็นนักสู้ผู้ยิ่งใหญ่ แต่ปัจจุบันไปเป็นแม่บ้านอยู่อย่างสงบไม่คืนรนไปตามสังคมที่วุ่นวาย

บทเพลง "ด.ญ.ปรางค์" เป็นภาพของเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่ดั่งขยะเพื่อหาตุ๊กตาที่เธอใฝ่ฝัน เป็นความสุขอันบริสุทธิ์ท่ามกลางความขัดสน

บทเพลง "นารายณ์บรรทมสินธุ์" เป็นบทเพลงที่ประพันธ์สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่ปราสาทเขาพนมรุ้งจังหวัดบุรีรัมย์ ถูกลักลอบนำออกไปประเทศสหรัฐอเมริกา พงษ์เทพต้องการรณรงค์ในเรื่องของการอนุรักษ์มรดกไทย พร้อมทั้งล้อเลียนว่า "นารายณ์บรรทมสินธุ์ เราไม่อยากจะบินเป็นชื่อนารายณ์กา" เพราะไปอยู่อเมริกาชื่อเลยต้องมีลงท้ายคำว่า กา ไปด้วย

บทเพลงในชุด "ยิ้มเหงๆ" นี้มีบทเพลงที่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นอีสาน 2 บทเพลง คือ ลาว, โคราช 31, บทเพลงรณรงค์ในการอนุรักษ์มรดกไทย 1 เพลงคือ อนารายณ์กา บทเพลงที่เหลือเป็นบทเพลงสะท้อนภาพชีวิตของคนที่พบกับความทุกข์ยาก พร้อมทั้งชี้แนะทางออกของปัญหาชีวิตไว้ด้วย เช่น ชายตาบอดใน "หมาแก่" ที่มีความเข้มแข็งพยายามพึ่งตนเองไม่ต้องพึ่งสุนัขเพราะถือว่า "จะมีคนอก ก็แจ้งใน ก็ไม่ต้องใช้หมานำ"

#### 7. ชุด "คนจนรุ่นใหม่" (พ.ศ. 2533)

ชุด "คนจนรุ่นใหม่" มี 9 บทเพลง คือ คนจนรุ่นใหม่, ตั้งเก, เด็กน้อย, ดอกแก้ว, คอย, เขาใหญ่ 1, ตา, คิดถึงและโลกหยอกล้อ

บทเพลง "คนจนรุ่นใหม่" เป็นเรื่องราวของชีวิตคนที่มีรายได้น้อย แต่ถูกภาวะสังคมบีบคั้น ไม่มีงานทำบ้าง มีรายได้ไม่พอใช้บ้าง ไม่ได้เจตนาจะจน ไม่เจตนาจะรบกวนใคร แต่ไม่มีทางเลือก ก็ต้องกลายเป็นคนจนรุ่นใหม่

บทเพลง "ตั้งเก" เป็นเรื่องราวของหนุ่มอีสานที่เดินทางไปเป็นชาวประมง เป็นลูกเรือตั้งเก แต่ก็ยากับต่อสู้กับสภาพที่แปลกแยก ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สร้างฝันว่าจะมีเรือเป็นของตัวเองมีครอบครัว เป็นการพัฒนาตนให้มีคุณค่ามากขึ้น

บทเพลง "เด็กน้อย" เป็นความรู้สึกของพงษ์เทพขณะไกวเปล  
กล่อมลูกสาวนอน เห็นความบริสุทธิ์นุ่มนวล อ่อนไหว ของความไร้เดียงสา  
ในวัยเด็ก

บทเพลง "ดอกแก้ว" เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับเด็กสาวชาวไทย  
แต่ไปพบกันที่สหรัฐอเมริกา เด็กสาวคนนี้ศรัทธาในตัวของพงษ์เทพ จึงอยากร่วม  
อุดมการณ์ร่วมชีวิตด้วย แต่เพราะความแตกต่างกันทั้งวัย ทั้งสภาพชีวิต เธอ  
จึงเป็น "ดอกแก้ว" ในใจของพงษ์เทพเท่านั้น

บทเพลง "คอย" เป็นบทเพลงที่ประพันธ์เพื่อปลอบใจแม่บ้าน เพราะ  
พงษ์เทพเดินทางอยู่เสมอ เพื่อเล่นดนตรีการกุศลบ้าง พบปะมิตรสหายบ้าง  
เน้นให้เห็นคุณค่าของการทำงานเพื่อช่วยคนที่ทุกข์ยากกว่า

บทเพลง "เขาใหญ่ 1" เป็นการต่อต้านการสร้างเขื่อนเขวนรก  
ที่มีผลกระทบต่อธรรมชาติของเขาใหญ่ บทเพลงจึงบรรยายความงามของ  
เขาใหญ่ แล้วลงท้ายด้วยการขอความร่วมมือ "ขอพองเรา จงร่วมกัน ปกป้อง  
ผืน ปกป้องธาร บ้านพงไพร เป็นเขาใหญ่ ที่ยืนยาว"

บทเพลง "ตา" เป็นเรื่องราวของเด็กสาวคนเดิมที่ขนานนามว่า  
"ดอกแก้ว" พงษ์เทพได้พบห่างจากตอนแรก 4 ปี เด็กสาวเปลี่ยนแปลงจาก  
ความเป็นคนบริสุทธิ์ไร้เดียงสา มาเป็นหญิงสาวที่มีดวงตามัวหม่น เพราะผ่าน  
เรื่องราวๆ ในชีวิต พงษ์เทพปรารถนาจะปลอบใจเธอ บทเพลงนี้ชี้ให้เห็น  
ความมีน้ำใจ ความปรารถนาดีที่มนุษย์พึงมีให้กัน

บทเพลง "คิดถึง" เป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องจากบทเพลง "ยิ้มเหงาๆ  
เศร้าๆ" ชีวิตของสหายหญิงนักสู้ใน พ.ค.ท. ที่เปลี่ยนมาเป็นแม่บ้านที่  
ยิ้มเหงาๆ เศร้าๆ แต่เมื่อสภาพครอบครัวเริ่มไม่ราบรื่น เธอจึงคิดจะ  
แยกทาง แต่ก็ไม่กล้ากระทำ จึงต้องทนอยู่กับชีวิตที่เก็บกดและรันทด พงษ์เทพ  
จึงประพันธ์บทเพลงกระตุ้นให้เธอ "ฝันให้ไกล และต้องไปให้ถึง" อ๋าย่อม  
แพ้แก่โชคชะตา

บทเพลง "โลกหอยก่" เป็นความรู้สึกเศร้า เจ็บซ้ำของหงษ์เทพ เมื่อมีเรื่องขัดแย้งกับภรรยา และปลอบใจตนเองว่า โคนโลกหอยก่เท่านั้นอนาคตขึ้นอยู่กับตัวเราเป็นผู้สร้าง

บทเพลงในชุด "คนจนรุ่นใหม่" นี้ยังคงมีเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นอีสาน คือ บทเพลง "ตังเก" ส่วนบทเพลง "เขาใหญ่" เป็นการรณรงค์ให้อนุรักษ์ธรรมชาติ บทเพลงที่เหลือเป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตของหงษ์เทพโดยตรง เห็นได้ว่าในบทชุดหลังๆ นี้หงษ์เทพเริ่มประพันธ์บทเพลงเกี่ยวกับชีวิตของตนมากขึ้น ถึงแม้เป็นเรื่องราวของหงษ์เทพแต่ก็เป็นบทเพลงที่ปลอบขวัญให้กำลังใจแก่คนทุกข์ยากทั่วไปได้เสมอ

#### 8. ชุด "จ.ป.ล." (พ.ศ. 2534)

ชุด "จ.ป.ล." มี 10 บทเพลง คือ จันทราคาลิปโซ, จ.ป.ล. (จีนปนลาว), คิดถึงบ้าน, เขาใหญ่ 2, ฝนจางนางหาย, หนามกุหลาบ, โครราชา, นกเขาไฟ 3, ฝืนแวม และ เพลงต้นหงษ์เทพ

บทเพลง "จันทราคาลิปโซ" เป็นเรื่องราวของวงดนตรีที่มีชื่อเสียงในโคราชในอดีต เป็นตัวแทนของหนุ่มโคราชในยุคหนึ่ง ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการเล่นดนตรี มีความอดทนและมั่นใจในการดำเนินชีวิต

บทเพลง "จ.ป.ล. (จีนปนลาว)" เป็นเรื่องราวของชาวอีสานที่หันไปเล่นจิวเพื่อหาเงินมาเลี้ยงตัว หงษ์เทพต้องการสื่อเสียดสี ร.ส.ช. ที่เป็นศิษย์เก่าของ จ.ป.ร. (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) เป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับมีเพื่อนเป็นคนอีสานไปแต่งงานกับคนจีนลูกออกมาจึงเป็นจีนปนลาว เพลงนี้เน้นคุณค่าของความเป็นคนที่ปรับตัวเพื่อความอยู่รอดได้อย่างไม่อับจน ไม่อ้อมองอเห่า



บทเพลง "คิดถึงบ้าน" เป็นความรู้สึกช่วงหนึ่งที่ได้เดินทางไปจังหวัดอุตรดิตถ์ พงษ์เทพแต่งเพลงนี้บนรถ ซึ่งให้เห็นคุณค่าของบ้านในความรู้สึกที่ผูกพันลึกซึ้งทางใจ

บทเพลง "เขาใหญ่ 2" เป็นบทเพลงที่ประพันธ์เพื่อขอความร่วมมือในการอนุรักษ์เขาใหญ่ อันเป็นป่าที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ตอนท้ายของบทเพลง พงษ์เทพบนานต่อเจ้าพ่อเขาใหญ่ว่าถ้าเขาใหญ่ปลอดภัยจากการรุกราน เขาจะบวชแก้บน เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ

บทเพลง "ฝนนางหาย" สะท้อนความยากลำบากของคนอีสาน ทำให้หญิงสาวบางคนต้องเดินทางไปทำงานในเมือง แล้วไม่ยอมกลับมา ทิ้งให้หนุ่มๆ ที่มั่นคงในความรักต้องรอคอยอย่างปวดร้าว บทเพลงนี้เน้นคุณค่าของความรักที่ซื่อสัตย์และจริงใจ

บทเพลง "หนามกุหลาบ" เป็นบทเพลงที่กล่าวถึงการปลอมประโลมใจให้มีความหลัง ด้วยบทเพลงที่ซับซ้อน เพื่อให้ผู้ทุกข์ยากมีความสุขเพียงฟังเพลง แม้เป็นความสุขชั่วครู่ชั่วยาม ก็นับว่าเป็นสิ่งดีๆ ที่ให้แก่กัน แม้คำติติงที่แฝงอยู่ในบทเพลงจะกระทบกระเทือนใจผู้ฟัง ผู้ร้องก็กราบขอภัยเพราะไม่ได้เจตนาขอให้ "นึกเสียวที่ถูกตีมาจากหนามกุหลาบ" ถึงจะเจ็บแต่ก็มีความหอมความงามสอดแทรกอยู่ บทเพลงนี้เน้นการหยิบยื่นน้ำใจให้แก่กัน

บทเพลง "โคราช" เป็นบทเพลงที่กล่าวถึงโคราชด้วยความภาคภูมิใจ พงษ์เทพใช้เพลง "ราช" ใน "โคราช" เป็น โคราช แล้วย้ำว่าไม่ใช่โคราชธรรมดาทั่วไป แต่เป็นราชาของโคที่เดียว โคราชเป็นเมืองที่มีศิลปวัฒนธรรมและภาษาแปลกแยกออกไปจากจังหวัดอื่นๆ ในภาคอีสานด้วยกัน บทเพลงกล่าวเชิญชวนให้มาดูของดีของโคราช 9 อย่าง คือ อ้อยคันร่ม, ส้มขี้ม้า, ฝ้าหางกระรอก, แมวโคราช, อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี, ฝ้าไหมเนื้อดี, หมี่กระโทก, ปราสาทหินพิมาย และเครื่องปั้นดินเผาที่ด่านเกวียน ท่อนท้าย

ของบทเพลง พงษ์เทพนำเอาเพลงโคราซมาต่อเติม อารมณ์รักของหนุ่มอีสานที่กำลังอยู่ในวัยหนุ่มว่า "เลยปลุกมะนาวหน่วยโห่ง ให้กิ่งมันโถมมาหน่วย อีแม่มะนาวหน่วยน้อย จะเคล้าแทนนมหน้านวล" เป็นการยืนยันว่าพงษ์เทพ หลงใหลในบทเพลงโคราซเป็นอย่างมาก บทเพลงนี้เน้นความรู้จักพอใจในชีวิตของตน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

บทเพลง "นกเขาไฟ 3" เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ให้วีรชนผู้เสียสละที่ต้องสิ้นชีพในป่า คือสุพจน์ คัญทัพ โดยพงษ์เทพใช้สัญลักษณ์ของชาวม้งและชาวลัวะ คือผ้าเตี่ยว และห่วงคอเงิน รวมทั้งนกเขาไฟ เป็นสัญลักษณ์แทนสุพจน์ มาเรียงร้อยเป็นบทเพลงไว้อาลัยขอให้สุพจน์นอนหลับและฝันดีตลอดไป

บทเพลง "ผีแมว" เป็นประสบการณ์ที่พงษ์เทพพบที่โรงแรมเล็กๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ วิญญาณที่พบมาในรูปแมวตัวใหญ่มานอนอยู่บนเตียง พอไล่ไปก็กลายเป็นหญิงไว้ผมม้า นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อคอกระเช้า มีกลิ่นเหม็นด้วย แล้วก็หายไป พอพงษ์เทพจะหลับก็มาอีก เหตุการณ์เป็นอยู่อย่างนี้ จนถึงเวลาใกล้รุ่ง เขาอนร่วมห้องกับ เล็ก (ปรีชา ชนะภัย) และ เขี้ยว (กิตติ พรหมสามขา ณ สกลนคร) ปลุกเพื่อสองคนเท่าไรก็ไม่ตื่น พงษ์เทพ เลยตัดสินใจบอกกล่าวถึงความดีที่เขาทำเพื่อมวลชน และขอร้องวิญญาณ เป็นการอธิษฐานอุทิศส่วนกุศลให้ ผีแมวจึงหายไป ในช่วงเกิดเหตุการณ์เขาเครียดมาก สูดบุหรี่ตลอดเวลา พอรุ่งเช้าเพื่อนสองคนตื่นมาก็พบกันบุหรี่ยู่ในที่เขี้ยวบุรีมากมาย เป็นสิ่งยืนยันว่าเหตุการณ์ที่พงษ์เทพพบมิใช่เป็นความฝัน บทเพลงนี้ชี้ให้เห็นคุณค่าของความดี

บทเพลง "เพลงต้นพงษ์เทพ" เป็นบทเพลงที่นำแนวคิดมาจากคำของคำสิงห์ ศรีนอก นักเขียนชาวอีสานผู้มีชื่อเสียง เมื่อพงษ์เทพอุ้มบุตรสาวไปไหว้คำสิงห์ ศรีนอก (ลาว คำหอม) แล้วคำสิงห์กล่าวอวยพรว่า "เป็นเด็กก็ขอให้มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง" พงษ์เลยนำแนวคิดนี้มาตั้งสดๆ ในห้องอัดเสียง

เป็นการสอนเด็กผู้หญิงชาวอีสาน ให้ปฏิบัติตนให้สมกับเป็นหญิงที่มีคุณค่า เพลงนี้  
ยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่แต่งด้วยการด้นอีกด้วย

บทเพลงในชุด "จ.ป.ล." นี้เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นอีสาน และ  
ประสบการณ์ชีวิตในช่วงเดินทางไปยังจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย บทเพลง  
เกี่ยวกับท้องถิ่นอีสาน คือ จันทราคาลิปโซ, จ.ป.ล.(จีนปนลาว), ผนจาง-  
นางหาย", โครราชา และเพลงต้นพงษ์เทพ บทเพลงเกี่ยวกับการอนุรักษ์-  
ธรรมชาติและชีวิตในป่า คือ เขาใหญ่ 2 บทเพลงสะท้อนชีวิตที่ทุกข์ยาก  
คือ ผีแมว, คิดถึงบ้าน, นามกุหลาบ และ นกเขาไฟ 3

#### 9. ชุด "คนที่เรารัก" (พ.ศ. 2535)

ชุด "คนที่เรารัก" มี 9 บทเพลง คือ ลมร่ำเพย, คนที่เรารัก,  
ต้นขบขี้, หนุ่มก่อสร้าง, แผล 17 พ.ค. 35, หยุดพักสายตา, ขอบฟ้า-ขอบใจ,  
เบียดปอน และ ผัน (ตั้งเกภาคคำ)

บทเพลง "ลมร่ำเพย" เป็นชีวิตช่วงหนึ่งของพงษ์เทพที่มีปัญหา-  
ครอบครัว ภรรยาจึงแยกทางไป แต่การจากกันครั้งนี้เป็นการจากไปเพื่อ "ได้-  
ตามถึงห้วงหากันอีกสักหน" ถ้ายังมีเยื่อใย ความห้วงหากัน ก็อาจกลับมาร่วม-  
ชีวิตกันอีกได้ สะท้อนปัญหาการครองคู่ว่าต้องมีความเข้าใจและความอดทน  
เป็นพื้นฐาน

บทเพลง "คนที่เรารัก" กล่าวถึงคนที่พงษ์เทพรักว่ามีใครบ้าง  
ลงท้ายคือลูก เขากล่อมลูกให้นอนหลับ จะได้ฝันเห็นเทวดา มีแต่ความสุข  
แต่พอ "ตื่นขึ้นมา เทวดาไม่มี" เป็นการหาทางออกของคนโดยมีความสุขจาก  
ความฝันทำให้ชีวิตสดชื่นขึ้นได้

บทเพลง "ต้นขี้ขี้" เป็นเรื่องราวของ "เล่าเซ็ง" หนุ่มชาวดอยที่ฉลาดปราดเปรื่องยามอยู่บนดอย แต่กลายเป็นคนเขลาในสังคมเมือง เพราะไม่รู้จักใบขี้ขี้ พงษ์เทพเน้นให้เห็นคุณค่าของการศึกษา ตอนต้นของบทเพลง เขาใช้น้ำเสียงเลียนแบบชาวเขาที่พูดไทยไม่ชัดว่า "โรงเรียนของเราน่าอยู่ คุณครูใจดีทุกคน เด็กๆ ก็ไม่ชุกชน เราทุกคนชอบไปโรงเรียน ชอบไปชอบไปโรงเรียน" อันเป็นบทเพลงที่เด็กร้องกันอยู่ เป็นการเสียดสีระบบการศึกษาของไทยด้วยการแฝงอารมณ์ขันไว้ในบทเพลง

บทเพลง "หนุ่มก่อสร้าง" กล่าวถึงชีวิตของกรรมกรก่อสร้าง ที่ถึงแม้ "นอนในเพิงโทรมๆ" แต่ก็มีความภาคภูมิใจที่สามารถสร้าง "ตึกโก้หรู-ได้ลมได้" ซึ่งให้เห็นคุณค่าของคนว่าอยู่ที่ผลงาน

บทเพลง "แห่ 17 พ.ค. 35" เป็นความรู้สึกสะเทือนใจในเหตุการณ์ "พฤษภาทมิฬ" วันที่ 17 พฤษภาคม 2535 เนื้อหาของบทเพลงมีความเกี่ยววาระที่ไม่แพ้บทเพลง "โคราชขับไล่ไอ้กัน" เช่น

ไอ้กลุ่มสอพลอก็มีอยู่ท่าเปเรต	ทำทุเรศคอยแลบลิ้น
เลียเศษอาจมกัมน้ำติดดิน	ลืมหิวจนสิ้นเป็น ส.ส. เพื่อใคร
ทำตัวหมาโซไว้วคอยขอเศษอาหาร	ให้เผด็จการเข้ามาเป็นใหญ่
น้ำลายฟุ้งปากอยากกินจี่นาย	พากันเข้าไปเป็นขยะสภา
เมื่อคนไทยทั้งแผ่นดิน	อดอยากแค่นี้ก็สิ้นศรัทธา
ไอ้คนเสียสัตย์อ้างเพื่อประชา	กับพวกห้าพรรคมารครองเมือง

น่าจะวิเคราะห์ได้ ผลจากภาวะการเมืองที่เคร่งเครียด ภาพเหตุการณ์ที่ชวนเศร้าใจในความโหดร้ายป่าเถื่อนของการปราบปรามราษฎร ทำให้พงษ์เทพ ประพันธ์บทเพลงบริภาษด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

บทเพลง "หยุดหักสายตา" เป็นบทเพลงที่เรียกร้องขอความเป็นธรรมในการพิจารณาคนรวยและคนจนว่ารวยเพราะอะไร และจนเพราะอะไร

เป็นคนมีคุณค่าหรือไม่ ถ้าวายด้วยความซื่อสัตย์ จนเพราะขยันทำงานแล้วแต่  
 ด้อยโอกาส ก็น่าจะยกย่องเท่าๆ กัน แต่ถ้าวายเพราะการคดโกง จนเพราะ  
 เกียจคร้าน ก็ไม่น่าสรรเสริญพอๆ กัน ซึ่งคุณค่าของคนที่มีความขยันและซื่อตรง  
 บทเพลง "ขอบฟ้า-ขอบใจ" เป็นบทบรรยายความรักของชายหนุ่ม  
 ที่มีต่อหญิงสาว แต่เป็นความรักที่ "คงเป็นไปได้แค่ความฝัน" เพราะต่างกัน  
 ทางฐานะ เหมือนฟ้ากับดิน ซึ่งให้เห็นค่านิยมของสังคมที่ยังมีการแบ่งฐานะ  
 จน-รวาย อยู่เสมอ

บทเพลง "เบียดปอน" เป็นบทเพลงที่ไพเราะและแฝงอารมณ์ขัน  
 ตามแบบพงษ์เทพ เป็นการคร่ำครวญของชายหนุ่มที่มีต่อหญิงสาว ที่เขากล่าวว่า  
 "จำหน้าเธอไม่ได้" มีการสอดแทรกชีวิตของคนชั้นล่าง คือ รถจักรยานยนต์  
 รับจ้าง เมื่อหนุ่มไปถามถึงสาวที่ซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์รับจ้างในวันก่อน  
 "มอเตอร์ไซด์รีบตอบ กระผมไม่ชอบมองหน้าใคร ที่จะไปชอยไหนก็รีบไป  
 เสื่อคิมันแพง" สะท้อนความเร่งรีบในการทำงานเพื่อหาเงินเลี้ยงชีพ และ  
 การเอาเปรียบของเจ้าของคีมอร์เตอร์ไซด์

บทเพลง "ฝัน (ตั้งเกภาคค่า)" เป็นเรื่องราวของหนุ่มอีสานที่  
 กล่าวว่า "ผมเป็นคนฝันดี ทั้งป็นอนฝันทั้งคืน" ที่ว่าฝันดีนั้นคือฝันว่าเป็นเศรษฐี  
 ขนาดเบิกเพียงดอกเบี้ยของเงินที่ฝากธนาคารยังเป็นเงินถึงสิบล้านบาท แล้ว  
 ถามว่า เงินต้นจะเป็นเงินเท่าไร แล้วก็ตอบว่า "ต้องพันล้าน" เป็นการแทรก  
 อารมณ์ขันเพราะในชีวิตจริงแล้วเป็นแค่ "คนจนๆ" คนหนึ่งที่คิดว่าจะสู้ชีวิต  
 ต่อไป เน้นคุณค่าของความกล้าแกร่งของคนอีสาน บทเพลงนี้สะท้อนความเป็น  
 คนอีสาน ทั้งทำนองการร้องแบบเพลงพื้นบ้านอีสาน และเนื้อหาของบทเพลง  
 อันเป็นความฝันของคนชนบทอีสาน เช่น ฝันว่าได้คูลีเก ได้คูหนึ่งกลางแปลง  
 ได้กินปลาทุกชนิด เป็นต้น บทเพลงนี้มีหลายอารมณ์ ทั้งความสุขในความฝัน  
 ความทุกข์ที่พบว่าชีวิตจริงตรงข้ามกับความฝัน ความกล้าแกร่งมุ่งมั่นสู้ต่อไป

บทเพลงในชุดนี้มีเนื้อหาหลากหลาย มีทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับความรัก คือบทเพลง ลมรำเพย, ขอบฟ้า-ขอบใจ, คนที่เรารัก, บทเพลงเกี่ยวกับชีวิตของคนทุกข์ยากคือ หนุ่มก่อสร้าง, ฝัน (ตั้งเกภาคคำ), หยดพักสายตา, ต้นข้าว, เบียดปอน และบทเพลงเกี่ยวกับการเมือง คือ แผล 17 พ.ค. 35

เมื่อพิจารณาบทเพลงที่ประพันธ์เผยแพร่ในแทบทั้ง 9 ชุด ที่ผ่านมาพบว่า บทเพลงที่มีการประพันธ์ต่อเนื่องกันคือ

บทเพลง โคราช 83 (โคราช 1) กระโทก-โชคชัย

โคราช 31 โคราช 4 และ โคราชา

บทเพลง นกเขาไฟ นกเขาไฟ (ภาคผีเมือง) และ

นกเขาไฟ 3

บทเพลง ตั้งเก และ ฝัน (ตั้งเกภาคคำ)

บทเพลง สันทรายมูล 1 และ สันทรายมูล 2

บทเพลงเหล่านี้แสดงถึงความพึงใจของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ต่อเรื่องราวของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความลำบากยากจน ความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมและของดีของเมืองโคราช เรื่องราวของชาวลัวะ ชาวม้ง และวีรชนที่สิ้นชีวิตในป่า ชีวิตสุขทุกข์ของชาวอีสานที่ต้องดิ้นรนไปเป็นลูกเรือตั้งเก การอนุรักษ์ธรรมชาติอันงดงามของเขาใหญ่ และการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยน้ำใจ

บทเพลงทั้ง 9 ชุด ของพงษ์เทพมีลักษณะร่วมกันคือ ในแต่ละชุดจะต้องมีบทเพลงที่บอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นอีสาน มีบทเพลงที่อาศัยประสบการณ์จากเพลงพื้นบ้าน โดยพงษ์เทพสามารถเลือกใช้บทเพลงพื้นบ้านเหล่านี้ได้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอด มีเรื่องราวชีวิตในป่า เรื่องราวของบุคคลผู้ด้อยโอกาส ในการถ่ายทอดเรื่องราวพงษ์เทพมักแฝงอารมณ์ขันไว้ในบทเพลงด้วย นอกจากนี้บทเพลงของเขายังประพันธ์เพื่อ

ปลอบใจให้กำลังใจแก่ผู้ทุกข์ยากซึ่งแทรกอยู่ในบทเพลงทุกชุดของเขา รวมทั้ง  
การปลุกปลอบให้ความหวังแก่ตนเอง

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดในบทเพลงของพงษ์เทพ คือความเป็นพื้นบ้าน  
แฝงอารมณ์ขันแต่แทรกปรัชญาชีวิต ถ้อยคำที่ใช้สละสลวย มีแรงกระทบอารมณ์  
หลากหลาย ให้แง่คิดหลายชั้น พงษ์เทพสามารถใช้สื่อที่มีพลังทางสุนทรียะ  
ที่ประกอบด้วยความประสานจากสิ่งที่แตกต่างกัน ทั้งนี้่าจะมีเหตุผลส่วนหนึ่ง  
มาจากประสบการณ์ชีวิตอันเข้มข้นตลอดช่วงอายุ 41 ปี ของเขา และความ  
เป็นคนชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "คนโคราช" ซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมอันน่า  
ภาคภูมิใจ ดังจะเรียกอย่างตระนงว่า "โคราชชา" ลักษณะดังกล่าวนี้มีอยู่ใน  
บทเพลงทั้ง 9 ชุด ของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

บทเพลงของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาหลากหลายทั้งเนื้อหาทางความคิดและทางอารมณ์ มีลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ความภูมิใจในภูมิสำเนา และอิทธิพลเพลงพื้นบ้าน สะท้อนความทุกข์ยากโดยการแฝงอารมณ์ขัน การเชิดชูวีรชนระดับล่าง โดยชี้ให้เห็นความสำคัญ และคุณค่าที่ลุ่มลึกกว้างขวาง

รากฐานของความเป็นชาวโคราช ทำให้บทเพลงของพงษ์เทพ ส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลของความเป็นพื้นบ้านอีสานและบทเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะเพลงโคราชสะท้อนความเป็นคนอีสานที่ขยัน อดทน ชื่อสัตย์ คือ บทเพลง สาวเสื้อลาย, ไอแอมอีสาน, ลาว, คนชอบเมา, ตังเก, ผีน (ตังเกภาคคำ), โคราช 83, กระโทก-โชคชัย, โคราช 31, โคราช 4, โคราชา, ลำตะคอง, แก้มตุ่ย, ตายหยิ่งเขียด, มือเรียวเกี่ยวรวง, อีแต่น, เพลงคันทพงษ์เทพ, ผนจางนางหาย, จ.ป.ล.(จีนปนลาว) ส่วนทางด้านอิทธิพลของเพลงโคราชนั้นเห็นชัดในด้านของการใช้คำสั้นๆ ได้ใจความในแต่ละวรรค การเล่นสัมผัสอักษรและความเปรียบอันคมคายและมีอารมณ์ขัน อิทธิพลของเพลงโคราชนี้ปรากฏในบทเพลงของเขาเกือบทุกเพลง มากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป



บทเพลงที่เห็นได้ชัดว่ารับอิทธิพลในด้านการใช้คำ การเล่นสัมผัส  
มาจากเพลงโคราช เช่น บทเพลง "โคราช 83" กล่าวว่า "ฉันจะเอื้อน  
เพลงเกย ฉันจะเอื้อนเพลงกล่าว เพลงคิดเพลงเล่า อย่าได้ลืมเพลงลง" และ  
"ช่วยประดิษฐ์คิดทำ มาช่วยสั่งช่วยสอน ช่วยพาช่วยพัน ช่วยผันช่วยผ่อน  
ขอให้มาช่วยพูน ขอแม่คุณมาช่วยเพิ่ม ช่วยกกช่วยกอ ช่วยก่อช่วยแกม เพลงตก  
ให้ช่วยแถม อักษรท่าให้ช่วยเติม" บทเพลง "โคราช 4" กล่าวว่า "อย่าเคี้ยว  
อย่าเขิน อย่าได้ข่มอย่าได้ขื่น เหมือนไฟแรงพิน ยิ่งเข็ยก็ยิ่งคุ อย่าขัดอย่าเขิน  
ของดีช่วยกันเขิน ยิ่งคิดก็ยิ่งเป็น ยิ่งสร้างก็ยิ่งไป" บทเพลง "คนจนรุ่นใหม่"  
กล่าวว่า "ยอมทุกข์ยอมทน ยอมให้คนเขาหมิ่น เดินก้มหน้าสู้ดิน เมื่อยังไม่ยิ่ง  
ไม่ใหญ่" บทเพลง "มีสุขบนทุกข์" กล่าวว่า "มีความงาม บนรวิรรอย ที่  
โรยรา มีราคา บนรวิรรอย ของราศี" บทเพลง "หม่อม" กล่าวว่า "บิดกาย  
ทुरายทุรน พองตนกระวนกระวาย หวยพุงสายรุ้งในกาย สิ้นใจด้วยสายสัมพันธ์"  
บทเพลง "ลำตะคอง" กล่าวว่า "พลีวลมโลมลอบ จวบผิวแผ่วเนื้อ ล่องลอยลำ-  
เรือ ย่ำคำเสียงแคนบอกลา" บทเพลง "โคราชา" กล่าวว่า "เลยปลูก-  
มะนาวหน่วยโหนด ให้กิ่งมันโน้มมาหน่วย อีแม่มะนาวหน่วยน้อย จะเกล้า  
แทนนมหน้านวล" ฯลฯ

การสะท้อนความทุกข์ยากโดยแฝงอารมณ์ขัน ปรากฏในบทเพลง  
ส่วนใหญ่ของพงษ์เทพ ซึ่งดูว่าเร้าใจแจ่มใสด้วยลีลาของถ้อยคำที่ไพเราะสละสลวย  
แต่หากพิจารณาเนื้อเพลงอย่างถี่ถ้วนจะพบว่า พงษ์เทพบอกเล่าความทุกข์ยาก  
ไว้ในบทเพลง เช่น บทเพลง "ดาวน้สาว" กล่าวถึง ไข่นุ้ยผู้จนเงิน ไม่มี  
ค่าสินสอดไปขอสาว จึงคิดจะดาวน้สาวมาเป็นภรรยา ก่อน แล้วค่อยผ่อนส่ง  
ทีหลัง บทเพลง "ต้นขบขี้" กล่าวถึง เล่าเซ่งหนุ่มชาวดอยที่ไม่รู้จักขบขี้  
และพาซื้อเนื้อว่าเป็นใบไม้ชนิดหนึ่งที่ตนสามารถไปเด็ดมาจากต้นได้ บทเพลง  
"ศุกร์เมา-เสาร์นอน" กล่าวถึงครุโนชนบทที่มีเงินเดือนเพียงน้อยนิด จึงต้อง

กู้ยืมเงินมาใช้ พอสิ้นเดือนก็ถูกหักเงินใช้หนี้หมด จึงปลอบใจว่า "สิ้นเดือนสบายไม่ต้องรับเงินเดือน" บทเพลง "ลาว" กล่าวถึงความน้อยเนื้อต่ำใจของคนอีสานที่ถูกเรียกว่าลาว ด้วยความอดทนเหยียดหยาม จึงพูดว่า "จะสไตรค์เมืองไทยก็ซีเป็นอัมพาท" เพราะแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศก็คือคนอีสานที่ถูกเรียกว่าลาวนั่นเอง ฯลฯ พงษ์เทพสะท้อนความทุกข์ยากของไข่น้อยผู้ยากจนแต่คิดที่จะแก้ปัญหาด้วยการควานสาว เล่าแข่งที่ขาดการศึกษาเพราะเป็นชาวคอบ ครูในชนบทที่เงินเดือนน้อย แต่ปลอบใจว่าไม่มีเงินเดือนให้รับก็ไม่ยุ่งยากดี คนอีสานที่น้อยใจกับคำเรียกขานอย่างดูถูกว่าเป็นลาว แต่ก็มีภูมิใจในคุณค่าของความเป็นคนทำงานอย่างเข้มแข็งอดทนของตน พงษ์เทพจะบอกเล่าความทุกข์พร้อมทั้งเสนอแนะทางแก้ปัญหาควบคู่ไปด้วย ผู้พจญต่อความทุกข์ในบทเพลงของเขาดูยิ่งใหญ่ที่วางเฉยต่อความทุกข์ได้ และยังมีความบากบั่นที่จะดำเนินชีวิตอยู่ต่อไป

พงษ์เทพใช้บทเพลงของเขาเชิดชูชีวิตของคนระดับล่าง โดยชี้ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าชีวิตที่ลุ่มลึกกว้างขวาง บทเพลงของพงษ์เทพมุ่งสะท้อนภาพชีวิตของคนระดับล่าง เช่น กรรมกร ชาวนา ชาวไร่ ชาวเขา ข้าราชการชั้นผู้น้อย ฯลฯ เป็นสำคัญ โดยชี้ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าชีวิตที่ลุ่มลึกกว้างขวาง เช่น บทเพลง "ตั้งเก" กล่าวถึงหนุ่มอีสานที่ต้องพลิกผันชีวิตจากการจับคนไถไปจับปลากับเรือตั้งเก พงษ์เทพชี้ให้เห็นว่าหนุ่มอีสานผู้ที่มีความบากบั่นอดทนต่อการปรับตัวในสถานที่และอาชีพที่แปลกแยกไปจากเดิมมากและยังยืนยันว่า "ใจไม่เคยมทำงานเข้มแข็ง" บ่งบอกถึงคุณค่าของความเป็นคนมีน้ำใจ และชี้ตรงต่อหน้าผู้อื่นเป็นลักษณะอันน่าภาคภูมิใจของคนอีสาน บทเพลง "สนสว่าง" กล่าวถึงชาวป่าที่มีชีวิตคลุกคลีกับธรรมชาติ จึงดูเป็นคน "มอซอ" ในสายตาของคนเมือง แต่เขาก็มีความ "ซื่อสัตย์จริงใจ" เป็นที่ตั้ง พงษ์เทพชี้ให้เห็นคุณค่าของความเป็นคนดีว่าต้องมีความ

ชื่อลัตต์เป็นพื้นฐาน บทเพลง "ห้วยถลุง" กล่าวถึงยายพรที่ผิดหวังจากความรักจนเสียบสติ ดูเป็นคนไร้ค่าในสังคม แต่พงษ์เทพยกย่องว่าเป็นคนที่มีความจริงใจมั่นคงต่อความรัก บทเพลง "แห่ 29" กล่าวถึงยายไฟผู้ยากจนต้องต้มเหล้าเดือนเพ็ญเพื่อขายเอาเงินมาประทังชีวิตลูกและสามีที่กำลังเจ็บหนัก นับเป็นผู้มีคุณธรรมเสียสละเพื่อลูกและสามี แต่มาพบกับตำรวจที่ไร้คุณธรรมที่จะรีดไถเงินจากยายไฟ เมื่อแก้มไม่มีให้จึงต้องติดคุก เป็นชีวิตของคนชั้นล่างที่ต้องเป็นเหยื่อแก่ผู้ไร้คุณธรรมที่อยู่เหนือขึ้นไป บทเพลง "สาวเสื้อลาย" กล่าวถึงสาวชาวอีสานที่ชอบสวมเสื้อลายดอก แต่ก็มีคุณค่าของความเป็นคนมีมานะอดทนต่องาน เมื่อจำเป็นต้องเดินทางไปทำงานในเมืองก็ "ทำแทบตายไขมันละลาย" ถึงแม้จะพอมีรายได้แต่เธอก็ยังประหยัดเพราะยังสวม "เสื้อลายตัวเก่า" อยู่ ซึ่งให้เห็นคุณค่าของความขยันอดทนและรู้คุณค่าของเงินที่ได้มาจากหยาดเหงื่อแรงงาน

บทเพลงของพงษ์เทพเป็นบทเพลงที่ถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ของความเป็นคนชนบท การต่อสู้ทางการเมือง และที่สำคัญคือการได้สัมผัสกับผู้คนมากมายหลายกลุ่มหลายเหล่าทั้งในชนบทและในเมือง บทเพลงจึงมีความหลากหลาย และด้วยสำนึกในปัญหาของสังคม และปรารถนาจะเห็นสังคมที่ดีกว่า พงษ์เทพจึงถ่ายทอดเรื่องราวปัญหาชีวิตที่ได้พบพาน ด้วยบทเพลงที่มีการใช้ภาษาที่ละเมียดละไม และมีสุนทรีย์ระเข้มขันสามารถเร้าอารมณ์ กระตุ้นความคิดของผู้ฟัง ผู้อ่านบทเพลงให้มีจิตสำนึกผูกพันต่อปัญหาของคนส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ห่างไกลจากเรา โดยเฉพาะในแง่ประสบการณ์ร่วมของความเป็นมนุษย์

บทเพลงของพงษ์เทพ มักแสดงชีวิตของปัจเจกบุคคลของคนเฉพาะกลุ่ม เช่น บทเพลง "นกเขาไฟ" ที่กล่าวถึงชีวิตของชาวลัวะ การทำไร่ข้าวโพด การทำนา การฟ้อนรำ ประเพณีตีข้าวเอาดอกไม้แดง เป็นความสุขที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่งดงามของป่าเขา บทเพลง "โคราช 83"

กล่าวเปรียบเทียบที่กว้างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับสิ่งที่พบเห็นตามธรรมชาติว่า เหมือนดังกว้างห้วงกุด เหมือนใบไม้ที่หลุดร่วงเมื่อต้องลมพายุ ingsให้ต้นไม้ยืนต้นอย่างไร้ความงาม เหมือนเมล็ดสำโรงที่ตายอ้า เหมือนหนอนในปลาร้าที่ตาย พร้อมการปรุงปลาร้าเป็นอาหารด้วยความร้อน บทเพลง "ใบไม้" สะท้อนความรักอันยิ่งใหญ่ จริงใจ ของหนุ่มสาวบ้านป่าที่แม้แต่ดินฟ้ายังชื่นชม บางบทเพลงยังสื่อประสบการณ์ของเขา เช่น "ขอบฟ้า" "คิดถึงบ้าน" "อี๊ดอัด" "โลกหยอกล้อ" "ดอกแก้ว" "นกละเมอ" เป็นต้น แต่แม้ว่าเป็นประสบการณ์เฉพาะก็ยังมีคุณค่าในวงกว้าง เช่น บทเพลง "วันเวลา" ที่ปลุกปลอบใจผู้ทุกข์ยากที่พบแต่ "ความทุกข์ทน" ให้ "มีความหวังเป็นทางสร้างทำ" และนำเอา "ความซำเป็นกำลังใจ" ส่วน "ความจริงที่แตกสลาย" ให้เอา "ใจใส่เข้าหลอมรวมเป็นพลัง" พร้อมทั้งสร้างฝันขึ้นในใจ ถึงแม้ว่าความฝันนั้นจะเปรียบได้กับแสงหิ่งห้อยที่ "เรืองรองในคืนข้างแรม" ก็ตาม บทเพลงนี้ใช้ภาษาที่มีสุนทรียะสะกดใจผู้ฟังให้สร้างความฝันอย่างไม่ยอมแพ้แก่อุปสรรคใดๆ บทเพลง "ขอบฟ้า" เป็นบทเพลงที่กระตุ้นให้มานะอดทน "จะไปให้ถึงเมืองงาม ตามเส้นทางหมื่นสาย" จะยากลำบากเพียงใดก็จะฝ่าฟันไป โดยเอา "ซากความหลังอันกาย" เป็นบทเรียนและเอา "อนาคตเป็นสะพาน" เพื่อก้าวไปได้ถึง "เส้นขอบฟ้า" ที่เจริญรุ่งเรืองนั้นให้ได้ บทเพลง "ยิ้มเหงๆ เศร้าๆ" เป็นบทเพลงสะท้อนภาพของผู้หญิงที่มีความสุขกับชีวิตสมณะไม่เดินรนไปตามโลก เป็นการหลีกเลี่ยงความวุ่นวายของสังคมปัจจุบัน เพราะในอดีตเธอต่อสู้มามากจนเป็นคนที่มีรอยยิ้มเหงๆ เศร้าๆ เธอจึงขอมีความสุขกับอดีตคือ "สดใสอยู่ในโลกเก่า" ซึ่งให้เห็นค่าของความเป็นนักต่อสู้ของเธอที่ผ่านมา บทเพลง "จ.ป.ล. (จีนปนลาว)" เป็นบทเพลงที่สะท้อนปัญหาด้วยอารมณ์ขัน ซึ่งให้เห็นการปรับตัวที่ไม่ยอมอับจนหนทางของชาวอีสานที่ยากจน ถึงแม้ต้องเร่ร่อนไปกับคณะจิวต้องเดินกินรำกิน ก็ยังดีกว้างอ้อมองอเท้าให้ออดตาย ซึ่งคุณค่าการต่อสู้ชีวิตในทางที่ถูก

บทเพลงส่วนใหญ่ของพงษ์เทพได้เสนอปัญหาชีวิตพร้อมทั้งปลอบขวัญให้กำลังใจ ซึ่งให้เห็นคุณค่าของชีวิตในแง่คุณธรรม จริยธรรม โดยอาศัยถ้อยคำที่เลือกสรรมาอย่างบรรจง ซึ่งแสดงจินตนาการอันจัดระบบได้ลงตัว อย่างมีบูรณภาพและความสอดคล้อง กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกและความคิดแก่ผู้ฟัง พงษ์เทพพิถีพิถันในการเลือกใช้รูปแบบ การเลือกสรรคำ เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาของแต่ละบทเพลง บทเพลงของพงษ์เทพจึงกล่าวได้ว่าเป็นบทเพลงที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างโดดเด่น

#### ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ในบทเพลงของผู้ประพันธ์เพลงคนอื่น ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ ผู้ประพันธ์เพลง ผู้ฟังเพลง และผู้ขับร้องหันมาใส่ใจกับการประพันธ์บทเพลงอย่างมีวรรณศิลป์มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กระแสร มัลยาภรณ์ และชอุดา จิตพิทักษ์. 2528. มนุษย์กับวรรณกรรม.  
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2534. กึ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทยภาค 2.  
กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- คมทวน คันธนู. 2525. นาฏกรรมบนลานกว้าง. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.
- จรูญรัตน์ สุวรรณภูลิธี. 2532. ตำนานเพลงเพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ :  
พิมพ์ตุลา.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. 2532. ใบไม้ที่หายไป. พิมพ์ครั้งที่ 6.  
กรุงเทพฯ : สารมवलชน.
- เจตนา นาควัชระ. 2524. ทางไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์. กรุงเทพฯ :  
ดวงกมล.
- \_\_\_\_\_. 2514. วรรณไวทยาการ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
- \_\_\_\_\_. 2521. สรุปผลการสัมมนาวรรณคดีไทย. กรมศิลปากร.
- \_\_\_\_\_. 2532. สุนทรภรณ์วิชาการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชัยสิริ สมุทวณิช. 2527. มาจากป่าชายเลน (บทนำเสนอ). กรุงเทพฯ :  
เทียนวรรณ.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2523. ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย.  
กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2535. เพียงความเคลื่อนไหว (บทนำเสนอ).  
พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

ดวงมน จิตรจางค์. 2532. "วรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. 2500-2524"  
ใน ทอไหมในสายน้ำ. หน้า 131-176 สุวรรณภา เกรียงไกรเพ็ชร  
และ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา บรรณาธิการ . กรุงเทพฯ :  
สำนักคีสาส์.

\_\_\_\_\_. 2527. สุนทรียภาพในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

\_\_\_\_\_. 2528. หลังม่านวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

ตรีศิลป์ บุญจระ. 2523. นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500).  
กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.

ทวีปวร (นามแฝง). 2525. นาฏกรรมบนลานกว้าง (บทนำเสนอ).  
กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า.

ทีปกร (จิตร ภูมิศักดิ์). 2521. ศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ต้นมะขาม.

นรนิติ เศรษฐบุตร. 2531. 10 ปีซีไรท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

ดอกหญ้า.

นราธิปพงศ์ประพันธ์. กรมหมื่น. 2514. วิทยาวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. 2532. ใบไม้ที่หายไป (ไม้ดอกนี้ชื่อจระนันทน์).

พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ : สารมวลชน.

บุญยงค์ เกศเทศ. 2525. วรรณกรรมวิเคราะห์. กรุงเทพฯ :

โอเดียนสโตร์.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. ม.ล. 2511. แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี.

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

\_\_\_\_\_. 2514. วรรณไวทยากร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

\_\_\_\_\_. 2522. วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

\_\_\_\_\_. 2529. แฉวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : เทพประทานพร.



ประสิทธิ์ กาศย์กลอน. 2523. ภาษากรวี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :  
ไทยวัฒนาพานิช.

ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. 2522. สายธารวรรณกรรม รวมบทวิจารณ์-  
หนังสือและวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : พี.พี.

ประสิทธิ์ โรหิตเสถียร (สมาคมนักแต่งเพลง). 2526. เบื้องหลังเพลงดัง.  
กรุงเทพฯ : สยามออฟเซ็ท.

ไพบุลย์ ชาศรียานนท์. 2534. คำตอบอยู่ที่ตัวคุณเอง (คำนำเสนอ).  
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : กำแพง.

มนต์สวรรค์ จินดาแสง. 2532. ตำนานเพลงเพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ :  
พิมพ์ตุลา.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. พจนานุกรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :  
อักษรเจริญทัศน์.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. 2532. "วรรณคดีวิจารณ์ไทย พ.ศ. 2453-2500"  
ใน ทอไหมในสายน้ำ. หน้า 59-73 สุวรรณภา เกரியงไกรเพ็ชร  
และสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ :  
สามัคคีสาส์น.

- รุ่ง ullanเคราะห์. 2525. ของดีโคราชเล่ม 3 บันทึกจากโคราช.  
 กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วราห์ วรเวช (สมาคมนักแต่งเพลง). 2526. เบื้องหลังเพลงดัง.  
 กรุงเทพฯ : สยามออฟเซ็ท.
- วิภช สุนทรจามร. 2532. ตำนานเพลงเพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ :  
 พิมพ์ตุลา.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. 2531. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ :  
 ไทยวัฒนาพานิช.
- วีระศักดิ์ สุนทรศรี. 2531. ความรำลึกย้อนหลังคาราวาน. พิมพ์ครั้งที่ 3  
 กรุงเทพฯ : กำแพง.
- ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์. 2533. 72 ปี ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์นักเขียนสามัญชน.  
 กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ก. 2525. ของดีโคราชเล่ม 2  
เที่ยวโคราช. กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย-  
 ธรรมศาสตร์.
- \_\_\_\_\_ . ข. 2525. ของดีโคราชเล่ม 3 บันทึกจากโคราช.  
 กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักพิมพ์กำแพง. 2534. คำตอบอยู่ที่ตัวคุณเอง (คำนำเสนอ).

พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : กำแพง.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2528. คนหาปลา. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

\_\_\_\_\_. 2532. เดินป่าเสาะหาชีวิตจริง. พิมพ์ครั้งที่ 2

กรุงเทพฯ : กำแพง.

\_\_\_\_\_. 2527. มาจากป่าชายเลน. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

เสถียร จันทิมาธร. 2525. สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย.

กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2534. กูเป็นนิสิตนักศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2519. คำขานรับ. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.

สุรัช จันทิมาธร. 2532. บันทึกพเนจรบนดินแดนอาทิตย์อุทัยคือคนล่าเคี้ยว

ดนตรีคาราวาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กำแพง.

สุวัฒน์ วรดิลก. 2532. สุนทรภรณ์ครึ่งศตวรรษ. กรุงเทพฯ :

เพื่อนชีวิต.

อนุমানราชธน. พระยา. พระยา. 2531. การศึกษาวรรณคดีแง่วรรณศิลป์.  
กรุงเทพฯ : ศุภสภา.

\_\_\_\_\_ . 2503. คำของวรรณคดี. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.

เอนก นาวิกมูล. 2532. ศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย.  
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช นนทบุรี : ม.ส.ธ.

ฮาว เกรแฮม. 2532. ว่าด้วยหลักวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ศุภสภา  
คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

#### วารสาร

กองบรรณาธิการไรเตอร์. 2537. "พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ" ไรเตอร์,  
2 (19 เมษายน 2537) , 35-55.

กองบรรณาธิการโลกหนังสือ. 2522. "คุยกับออร์เน่ ทรอนเกล นักเขียน  
สวีเดน ผู้แปล ฟ้าบ่กั้น เป็นภาษาสวีดิช" โลกหนังสือ,  
2 (สิงหาคม 2522) 58.

กองบรรณาธิการสารคดี. 2533. "พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ เดินออกจากป่า  
เพื่อจับขานเพลงไพเราะในเมือง" สารคดี, 6 (มิ.ย. 2533)  
87-94.

เขียน วีระวิทย์. 2518. "ข้อสังเกตนโยบายต่างประเทศของไทย"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 13 (1 มกราคม-มีนาคม 2518), 26.

คอลัมน์ จตุรัสดนตรี. 2530. ถนนดนตรี. 2 (2 ธันวาคม 2530),

109.

เจตนา นาควัชระ. 2516. "ข้อคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวรรณคดีใน

ระดับอุดมศึกษา" สังคมศาสตร์ปริทัศน์, (ก.ค. 2516.)

ชัยอนันต์ และชัยสิริ สมุทวณิช. 2516. "วรรณกรรมการเมืองของไทย"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์, (ก.ค. 2516), 74.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. "เจ้าปนลาว (จ.ป.ล.) หนังสือต่อต้านลัทธิเชื้อชาติ-

นิยม" มติชนสุดสัปดาห์, (5 ก.ค. 30), 39.

ดวงมณ จิตรจำนงค์. 2523. "กลับไปอ่านศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อ-

ประชาชน" โลกหนังสือ 4 (3 ธ.ค.) 32.

\_\_\_\_\_. 2528-2529. "วรรณศิลป์ในเพลงคาราวาวชุด เมคอิน

ไทยแลนด์" ภาษาและหนังสือ, (2528-2529) 7.

ทรงยศ แวหวงษ์. 2518. "ขบวนการนักศึกษา", จุลสารโครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3 (ต.ค.-ธ.ค.); 22-30.

ปณิธาน (นามแฝง). 2535. "ขอแสดงความนับถือ" ลลนา  
(พฤษภาคม 2535), 174-175.

ประสิทธิ์ เสียวสิริพงศ์. 2530. "ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับดนตรี"  
ภาษาดนตรี 1 (กันยายน 2530), 44-46.

ปรีศนา (นามแฝง) "พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ศิลปินนักร้องสิ่งแวดล้อมและ  
ธรรมชาติ" หญิงไทย 17 (ธันวาคม 2534). 72.

ไพศาล สึงโวลี. 2534. "คอเพลงยุค แมงมุมขี้มูงเท่า เป็นเพลง  
เพื่อชีวิตฝั่งหัว ป็อบ-เรทอาร์" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์  
38 (22-28 ก.ย. 34), 55.

เมษา (นามแฝง). 2535. "คอลิ้มนี้อัลบั้มเพลง" ขวัญเรือน  
505 (ธันวาคม 2535), 246-247.

เรืองยศ จันทรคีรี. 2518. "รายงานจากหัทธลุง ถีบลงเขาเผาแดงถึงแดง"  
สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 13 (มกราคม-มีนาคม 2518). 41-71.

ลาว คำหอม (นามแฝง). 2522. "ความในใจของข้าพเจ้า เมื่อ  
ข้าพเจ้าเขียน ฟ้าบ่กั้น" โลกหนังสือ 2 (ส.ค. 2522) 52.

ลีซา ระวี. 2534. "พงษ์เทพฯ" ลีตัน 4 (ธันวาคม 2534),  
43-50.

สมชาย อมะรักษ์. 2529. "ลองมาแต่งเพลงดีใหม่" ถนนคนตรี  
1 (ตุลาคม 2529), 58.

ส้ม ธาริน. 2534. "พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ" ฟ้า 3 (ต.ค. 2534),  
10-11.

สีลม (นามแฝง). 2536. "ดอกไม้สำหรับนักสู้ออกกาล" สยามรัฐ-  
สัปดาห์วิจารณ์ 39 (6-12 มิ.ย. 2536), 56.

\_\_\_\_\_. 2536. "เพลงเพื่อชีวิตจาก 14 ตุลา ถึงพฤษภาทมิฬ"  
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 40 (13-19 มิ.ย. 36), 56.

อนุช อภาภิรม. 2508. อนุสาวรรณศิลป์ 4(ก.ค.2508), 3.

#### หนังสือพิมพ์

คอลัมน์ "บันเทิง" 2536 "บทเพลงจากภูเขา กระแสเสียงที่แผ้วผ่าน  
เมื่อคนป่าคืนเมือง" หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน 13 พ.ค. 36  
หน้า 13.

#### วิทยานิพนธ์

จรูญรัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์. 2531. "การศึกษาเพลงเพื่อชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ  
ขบวนการนักศึกษาช่วง 2516-2519" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต  
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชลธีรา สัตยาวัดนา. 2513. "การนำวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย" ปรินญาณินท์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงมน จิตร์จำนงค์. 2534. "คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) ปรินญาอักษรศาสตร์-คุษฎ์บัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์ไชย ไทยวรรณศรี. 2529. "วรรณกรรมจากบทเพลงสุนทราภรณ์" วิทยานิพนธ์ปรินญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- มาลีณี ไชยชานาญ. 2535. "วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของชลธีธารทอง" ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา (อัครสำเนา).
- ลือชัย จิรวินิจนันท์. 2532. "เพลงเพื่อชีวิต : การนำเสนออุดมการณ์ใหม่" วิทยานิพนธ์ปรินญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทธาสินี เกียรติไพบูลย์. 2533. "วิวัฒนาการจากเพลงเฉพาะกลุ่ม มาสู่เพลงสมัยนิยมของเพลงเพื่อชีวิต พ.ศ. 2516-2531" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



ห้องสมุดเพลงเพื่อชีวิต. 2535. "ประวัติแฮมเมอร์" ห้องสมุดดนตรีเพื่อ  
ชีวิต (เอกสารอัดสำเนา).

บรรยาย

บุญ ระโนด (นามแฝง). 2534. "นักเขียนกับอำนาจวรรณกรรม"  
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี บรรยาย  
23 สิงหาคม 2537.

การสัมภาษณ์

พ่อศรี สิทธิโชติ. อาจารย์. 2534. สมหุติง เมืองแมน.  
25 มกราคม 2537.

พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ. นักดนตรีอาชีพ. 2534. สมหุติง เมืองแมน  
15, 22, 23 ธันวาคม 2534.

รัตน์ดี สุภธรรมรัตน์. อาจารย์. 2536. สมหุติง เมืองแมน.  
1 กันยายน 2536.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ

นางสมหญิง เมืองแมน

วัน เดือน ปีเกิด

24 กันยายน 2495

วุฒิการศึกษา

วุฒิ

ชื่อสถาบัน

ปีที่สำเร็จการศึกษา

การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน

2516

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

รับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำโรงเรียนรัตนโกสินทร์สมโภช-  
บวรนิเวศศาลายา กิ่งอำเภอกุฑมณฑล จังหวัดนครปฐม ช่วยปฏิบัติราชการ  
ที่โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี